Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

rezultat al legăturii sale spirituale cu planeta Pământ şi cu lumea stelelor

GA 203

Vol. III din seria OMUL ÎN LEGĂTURA SA CU COSMOSUL

18 conferinţe ţinute la Stuttgart, Dornach şi Haga
între 1 ianuarie şi 1 aprilie 1921

Traducere din limba germană de biolog dr. Petre PAPACOSTEA

Nr. bibliografic 203
Rudolf Steiner
Die Verantwortung des Menschen für die Weltentwichelung, durch seinen geistingen Zusammenhang mit dem Erdplaneten und der Sternenwelt
Dornach/Elveţia, 1989

© Toate drepturile pentru traducerea în limba română sunt rezervate
Editurii UNIVERS ENCICLOPEDIC
Bucureşti 2008

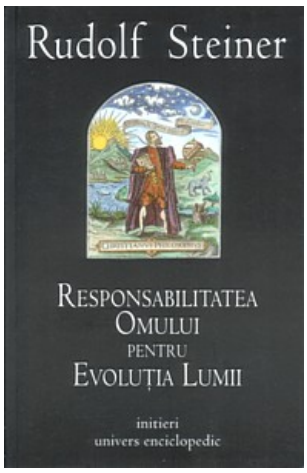

COLECŢIA INIŢIERI
Biblioteca antroposofică
Seria OMUL ÎN LEGĂTURA SA CU COSMOSUL Vol. III

Coordonatorul colecţiei: biolog dr. PETRE PAPACOSTEA
Redactor: MARIA STANCIU
Tehnoredactor: LILIANA KIPPER
Concepţia grafică a copertei: SILVIU IORDACHE

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
STEINER, RUDOLF
Responsabilitatea omului pentru evoluţia lumii:
18 conferinţe ţinute la Stuttgart, Dornach şi Haga: între 1 ianuarie şi 1 aprilie 1921 / Rudolf Steiner ; trad.: P. Papacostea. - Bucureşti : Univers Enciclopedic, 2008
ISBN 978-973-637-165-3

I. Papacostea, Petre (trad.)
141.332

Societatea antroposofică din România
Strada Vişinilor nr. 17, sector 2, Bucureşti
Tel.: 021 232 20 57
www.antroposofie.ro
email: romantrop@yahoo.com

ISBN 978-973-637-165-3

COPERTA IV

În zilele naşterii lui Iisus, rămăşiţe ale vechii clarvederi se mai manifestau la cei mai mari învăţaţi ai epocii, cei trei magi, şi la cei mai neştiutori, dar păstrători ai unei credinţe nealterate, păstorii. Aceştia au primit vestea naşterii lui Iisus pe două căi diferite: din afară, prin astronomia spirituală, şi din interior, prin revelaţia terestră.

În prezent, cunoaşterea este primită pe două căi: prin cunoaştere ştiinţifică materialistă, unilaterală, şi prin dogmele şi tradiţiile religioase cel mai adeseori neînţelese.

Autorul scoate în evidenţă rolul excepţional pe care-l poate juca în prezent ştiinţa spiritului de orientare antroposofică pentru armonizarea evoluţiei umanităţii cu evoluţia Pământului.

Analiza din mai multe perspective a marilor probleme practice care iau naştere din erorile şi lacunele ce s-au acumulat şi continuă să se acumuleze la nivelul fundamentării teoretice face ca acest ciclu de conferinţe să fie un text de maximă importanţă un numai pentru clarificarea diferitelor aspecte expuse, ci şi pentru trezirea responsabilităţii conducerilor diferitelor ţări şi a fiecărui cititor cu privire la influenţarea în sens constructiv a evoluţiei şi evitarea unoe involuţii ce ar putea avea efecte dezastruoase la nivelul integrării cosmice a umanităţii şi a Pământului.

biolog dr. PETRE PAPACOSTEA

Omul în legătura sa cu Cosmosul

Vol. I	*Omul ‚hieroglifă a Cosmosului. Corespondenţe între microcosmos şi macrocosmos* (GA 201)
Vol. II	*Spiritualitatea cosmică şi fizicul uman. Căutarea noii Isis, divina Sofia* (GA 202)
Vol. III	*Responsabilitatea omului pentru evoluţia lumii ‚rezultat al legăturii sale spirituale cu planeta Pământ şi cu lumea stelelor* (GA 203)
Vol. IV	*Perspective ale evoluţiei umanităţii* (GA 204)
Vol. V	*Devenirea umană, sufletul lumii şi spiritul lumii* ❙ prima parte. *Omul ca fiinţă spiritual-sufletească în relaţie cu lumea* (GA 205)
Vol. VI	*Devenirea umană, sufletul lumii şi spiritul lumii* ❙ partea a doua. *Omul ca fiinţă spirituală în evoluţia istorică* (GA 206)
Vol. VII	*Antroposofia, o cosmosofie* ❙ prima parte. *Forma omului ca rezultat al acţiunilor cosmice* (GA 207)
Vol. VIII	*Antroposofia, o cosmosofie* ❙ partea a doua. *Forma omului ca rezultat al acţiunilor cosmice* (GA 208)
Vol. IX	*Impulsuri spirituale nordice şi central-europene. Sărbătoarea apariţiei lui Christos* (GA 209)

CUPRINS

Treptele adevărului (biolog dr. Petre Papacostea)

În legătură cu publicarea conferinţelor lui Rudolf Steiner

CONFERINŢA I — *Stuttgart, 1 ianuarie 1921* — Cele două vestiri de Crăciun: cea făcută magilor şi cea făcută păstorilor. Magii vieţuiesc în Cosmos o matematică spirituală, ca reverberaţie a existenţei dinaintea naşterii. Păstorii făceau cunoştinţă, în clarvederea lor, cu taine ale Pământului. Magii au obţinut vestirea lui Christos din astronomie, păstorii din revelaţia Pământului. Metamorfoza vechii înţelepciuni a magilor şi a păstorilor în matematica actuală, în observarea naturalistă şi necesitatea de a le revitaliza prin clarvederea imaginativă.

CONFERINŢA a II-a — *Stuttgart, 6 ianuarie 1921* — Din cercetarea, cu ajutorul metodelor ştiinţei spiritului, a reîntrupării anumitor suflete omeneşti în diferite teritorii rezultă o imagine istorică şi o înţelegere realistă a prezentului: suflete care au preluat creştinismul în primele veacuri în sudul Europei şi în nordul Africii şi care s-au reîntrupat mai mult în secolul al XX-lea în Europa Centrală; suflete care aproximativ în perioada descoperirii lor trăiau ca amerindieni şi care s-au reîncarnat în secolul al XX-lea în Europa; suflete care au preluat creştinismul aproximativ în perioada migraţiei popoarelor şi care în secolul al XX-lea s-au încarnat în Asia, mai ales în Japonia; suflete care în timpul Misteriului de pe Golgota au trăit fiind păgâne în culturile Orientului Apropiat şi care şi-au căutat încarnarea următoare în secolul al XX-lea în America.

CONFERINŢA a III-a — *Stuttgart, 9 ianuarie 1921* — Dificultatea multor suflete de a se încarna în prezent. Transformarea dispoziţiei sufleteşti a omenirii Europei Centrale. Tendinţe de desfiinţare a spiritualităţii central-europene. Europa Centrală între tendinţa misticii rupte de lume a Orientului şi materialismul Vestului. Hegel, Goethe, Schiller, premergători ai unei sinteze între Răsărit şi Apus.

CONFERINŢA a IV-a — *Stuttgart, 16 ianuarie 1921* — Marile sarcini ale timpului nostru. Prăpastia dintre ştiinţă şi credinţă, atât în ceea ce priveşte reprezentările golite de conţinut ale ştiinţei cât şi dogmele ce nu mai sunt înţelese ale confesiunilor. Imposibilitatea de a realiza legătura cu vieţuirea încarnărilor anterioare. Pericolul declinului şi al morţii sufleteşti. Necesitatea spiritualizării cunoaşterii naturii; tendinţele acesteia de a se opune. Ipocrizia prezentului şi intervenţia necesară a voinţei împotriva acesteia. Antroposofia ca problemă a lumilor spirituale; despre consolidarea vieţii antroposofice.

CONFERINŢA a V-a — *Dornach, 21 ianuarie 1921* — Ştiinţa spiritului trebuie să impregneze viaţa adevărată. Privire asupra preexistenţei ca forţă de viaţă. Legătura omului cu lumea înconjurătoare: lumea plantelor; formarea cărbunelui. Corpurile fizice scoase din uz şi Pământul. Viitoarea transformare a ideilor morale în legitate naturală, a cunoaşterii spiritului în forţă socială. Materialism şi spiritualism. Vederea instinctivă şi intelectul actual. Transformarea forţelor sociale active în lumina imaginaţiei. Pericolele din gândirea socială şi economică care provin din superficialitate.

CONFERINŢA a VI-a — *Dornach, 22 ianuarie 1921* — Ceea ce le era comunicat oamenilor în vremurile vechi prin Misterii copiii actuali aduc în viaţă din învăţămintele anterioare naşterii. Pedagogia trebuie să acţioneze în aşa fel încât oamenii să poată dezvolta în interiorul lor ceea ce aduc cu ei. Omul culturilor precreştine nu intra în relaţii cu alţii numai datorită eredităţii, ci şi datorită unei acţionări a lumii spirituale în perioada prenatală.

CONFERINŢA a VII-a — *Dornach, 23 ianuarie 1921* — Marile răsturnări din cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Document privind războiul Confederaţiei separatiste. Tripartiţia şi legătura acesteia cu viaţa practică. Industria bumbacului. Idei ale tânărului Rudolf Steiner cu privire la comerţul cu bumbac. Atacuri împotriva antroposofiei în scrierile adversarilor. Apărarea Goetheanumului de atacurile disturgătoare ale adversarilor.

CONFERINŢA a VIII-a — *Dornach, 29 ianuarie 1921* — Legătura dintre om şi Pământ între naştere şi moarte, dintre om şi lumea stelară între moarte şi o nouă naştere. Entităţile spirituale care acţionează dincolo de aparenţa senzorială. Ahriman şi Lucifer. Cerul înstelat ca revelaţie

a entităţilor luciferice, lumea pământeană ca manifestare a entităţilor ahrimanice. Necesitatea de a găsi echilibrul dintre aceste două entităţi. Consecinţa misticii nebuloase: neputinţa maturizării în viaţa ulterioară. Strădania lui Ahriman pentru împiedicarea încarnărilor viitoare. Ora decisivă din prezent a omenirii în care trebuie găsit echilibrul. Necesitatea unei geosofii şi a unei cosmosofii.

CONFERINŢA a IX-a — *Dornach, 30 ianuarie 1921* — Necesitatea de a realiza echilibrul dintre rătăcirile luciferice şi cele ahrimanice. Ahrimanizarea prin tendinţele ştiinţifice moderne. Tehnica modernă: un cadavru al naturii. Luciferizarea în viaţa socială. Sarcina ştiinţei spiritului este aceea de a asocia ştiinţei exterioare cunoaşterea esenţei umane şi sentimentul cosmic vieţii sociale. Naşterea înclinaţiei spre viaţă socială şi fecundarea vieţii sociale prin cunoaşterea lumii. Înnoirea creştinismului.

CONFERINŢA a X-a — *Dornach, 5 februarie 1921* — Conţinutul articolului lui Hsi-Lung, „Trei lumi", apărut în revista „Hochland". Relaţia dintre asiatic şi european. Vechii asiatici, dar şi vechii greci percepeau fiinţele divine ca fiind inspiratoarele oricărei culturi. Esenţa epicii, dramaticii şi liricii greceşti. Asiaticul actual încă mai trăieşte în decadenţa acestei concepţii şi din această perspectivă îl judecă pe europeanul modern ca fiind lipsit de suflet şi se simte neînţeles de acesta. Acţiunile şi scopurile catolicismului. Discutarea cărţii lui Hans Ehrenberg *Întoarcerea ereticului*.

CONFERINŢA a XI-a — *Dornach, 6 februarie 1921* — Viaţa de reprezentare actuală pătrunde în domenii care în timpuri mai vechi se aflau dincolo de pragul cunoaşterii, pentru că încă nu le era asociată conştienţa de sine. Întărirea conştienţei de sine în vremurile noi. Perceperea pragului pentru conştienţa modernă prin antroposofie. Catolicismul ca o concepţie importantă despre lume, dar având rădăcini în trecut. Sarcina de a introduce cunoaşterea spiritului în concepţia naturalistă modernă. Pericolele prezentate de catolicism şi de orientalism. Necesitatea de a avea un sentiment al adevărului. Memoriile ambasadorului Paléologue. Adversari al antroposofiei: Frohnmeyer, Heinzelmann.

CONFERINŢA a XII-a — *Dornach, 8 februarie 1921* — De când antroposofia s-a prezentat cu clădirea Goetheanumului în faţa lumii nu mai este posibil să se practice mistica în mici cercuri sectante. Este necesar un nou sentiment al responsabilităţii faţă de antroposofie şi o nouă înţelegere a lumii. Lumea se manifestă duşmănos faţă de antroposofia care este mai puternică. Este necesară nu numai o autoapărare, ci şi o caracterizare a adversarilor. Articolul lui Dessoir din caietul pe luna februarie 1921 al revistei „Die Tat".

CONFERINŢA a XIII-a — *Haga, 27 februarie 1921* — Grecii au vieţuit epoca sufletului raţiunii cu o prospeţime juvenilă; în epoca romană s-a manifestat deja o decadenţă. Noi am preluat în sufletul conştienţei gândirea, ca moştenire a culturii sufletului raţiunii. Prin aceasta a luat naştere egoismul ca etapă a evoluţiei spre libertate. Cunoaşterea antroposofică şi sarcinile umanităţii în prezent. Misteriul de pe Golgota a fost înţeles cu resturile vechii clarvederi. De la 333 până la 868 (Conciliul de la Constantinopol) această cunoaştere a devenit teologie. Adolf von Harnack. Vieţuirile unor suflete încă neîncorporate în timpul somnului; postacţiunea moştenirilor vieţii terestre în starea de veghe. Necesităţile cunoaşterii spirituale; sarcina mişcării antroposofice.

CONFERINŢA a XIV-a — *Dornach, 11 martie 1921* — Raport asupra călătoriei organizată pentru ţinerea de conferinţe în Olanda, în februarie 1921. Filosoful universitar Jürgen Bona Meyer. Şcoala de înţelepciune a contelui Hermann Keyserling. Tripartiţia omului. Viaţa voliţională şi contrafortul său corporal, viaţa metabolică legată de membre sunt vieţuite în somn, nu ajung la conştienţă. Ele sunt înglobate în Elohimi. Scopurile entităţilor luciferice şi ahrimanice în evoluţia pământeană: spiritele luciferice sunt Elohimi retardaţi şi acţionează în viaţa capului, dând omului raţiunea, dar nu ar dori să-l lase să coboare în existenţa pământeană deplină. Ei ar vrea să lege omul de trecut. Spiritele ahrimanice sunt entităţi retardate aparţinând primei ierarhii. Ei ar vrea să desprindă omul de trecut şi să-1 transforme în regnul mineral, într-un membru incipient al unei evoluţii. Strădania pentru echilibrarea lucifericului şi a ahrimanicului în principiul Christos, prin ştiinţa spiritului.

CONFERINŢA a XV-a — *Dornach, 13 martie 1921* — Integrarea entităţilor spirituale în diferitele domenii ale existenţei. Stăpânirea lui Iahve în cele trei regnuri naturale superioare, caloricul, gazosul şi aposul. Elementul mineral străin lui Iahve, ca bază a culturii intelectuale în epoca postcreştină. Înţelegerea onirică a Misteriului de pe Golgota în primele secole. Saul-Pavel. Postacţiunea vechii religii a lui Iahve. Pătrunderea acţiunii lui Lucifer în domeniul lui Iahve, al lui Ahriman în ceea ce ţine de domeniul mineral, pentru a-l rupe pe om de preexistenţă. Atacuri împotriva ştiinţei spiritului.

CONFERINŢA a XVI-a — *Dornach, 27 martie 1921* — Opoziţia dintre gândul Crăciunului şi cel al Paştilor. Naştere şi Înviere. Transformarea gândului Paştilor în cursul istoriei: în timpul creştinismului timpuriu, în care mai trăia înţelepciunea Orientului, gândul Paştilor este triumful asupra morţii. În locul acestuia, mai târziu, aproximativ în timpul celui de al optulea Conciliu ecumenic (869), s-a conturat Christos ca judecător al lumii şi Christos ca om al suferinţei, ca expresie a intrării umanităţii în materialism. Tot astfel, în locul Misteriului Naşterii s-a manifestat sentimentalismul pentru copilul Iisus. Regăsirea Christosului spiritual în sufletul uman, în voinţa omului ca sarcină a timpului actual. Stabilirea sărbătorii de Paşti.

CONFERINŢA a XVII-a — *Domach, 28 martie 1921* — Iisus Christos şi Apollonius din Tyana. Asemănările exterioare din biografiile lor. Viaţa, învăţătura, călătoriile lui Apollonius; înţelepciunea sa. Înţelepciunea adusă de Iisus Christos pe Pământ din lumi extraterestre. Odinioară, înţelepciunea era legată de anumite locuri de pe Pământ; în prezent, răsărirea înţelepciunii în voinţa umană individuală. Impulsul învierii al ştiinţei spiritului. Intenţia mişcării antroposofice şi acţiunile ei practice. Cerinţele prezentului pentru o nouă cultură a voinţei.

CONFERINŢA a XVIII-a — *Dornach, l aprilie 1921* — Evoluţia umanităţii în legătură cu evoluţia Pământului. Interiorizarea actuală a raţiunii ca metamorfoză a raţiunii care acţiona înainte în afara omului, în legile naturii. Ştiinţa actuală a naturii pluteşte deasupra omului. Sprite luciferice aşteaptă ceea ce nu este cuprins de inimi. Spirite ahrimanice aşteaptă poftele care iau naştere când voinţa nu este modelată individual până la gândirea pură. Orient şi Occident. Luna ca imagine a ceea ce ar putea deveni Pământul. Gândirea modelată individual şi aspectele individuale ale voinţei transformate în iubire conferă omului calitatea de coacţionar la metamorfozele evoluţiei Pământului.

Note

DESENELE LA TABLĂ

Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

GA 203

TREPTELE ADEVĂRULUI

Antroposofia este un curent spiritual modern, fundamentat de austriacul Rudolf Steiner (1861–1925), personalitate complexă, dotată cu capacitatea de a dezvolta în mod consecvent şi interactiv atât mistica înaltă bazată pe experienţe interioare care l-au condus la cercetări aprofundate în lumea spirituală, cât şi gândirea riguros ştiinţifică despre spirit, prin opoziţie cu tendinţele materialismului dominant în secolul al XIX-lea şi prima parte a secolului al XX-lea. Materialismul urmărea eliminarea nivelului divin-spiritual din cunoaştere prin contestarea existenţei acestuia în Univers, ceea ce l-a îndreptăţit pe R. Steiner să afirme: „Tragedia materialismului constă în faptul că nu poate înţelege ce este materia".

Pentru a sintetiza conţinutul de idei al antroposofiei sau ştiinţei despre spirit vom porni de la un principiu de bază formulat chiar de Rudolf Steiner: „Oricărei realităţi materiale din Univers îi corespunde ceva spiritual şi orice realitate spirituală din Univers primeşte la un moment dat expresie în lumea materială". Întreaga evoluţie, mai întâi biologică şi apoi social-istorică, a umanităţii este o ilustrare vie a acestui principiu. Cunoaşterea directă a resorturilor spirituale ale umanităţii, ca şi cunoaşterea exterioară a materiei, se obţine numai prin eforturi susţinute de perfecţionare a structurilor noastre sufleteşti şi spirituale, pentru a deveni apţi şi demni de dezvoltarea conştientă şi responsabilă a relaţiei omului cu lumea spirituală în toată puritatea indispensabilă acestui scop. Unul din principalele scopuri ale antroposofiei constă în deschiderea căilor cunoaşterii de sine, fapt necesar pentru evoluţia viitoare a omenirii. Atât cunoaşterea de sine cât şi înţelegerea coerentă a lumii interioare şi a ambianţei telurice şi cosmice se pot dobândi prin studiul scrierilor antroposofice, întrucât logica riguroasă a expunerilor oferă gândirii posibilitatea aprecierii valorii acestora, chiar şi în lipsa accesului personal direct la lumile spirituale. Omul apare astfel ca o fiinţă dublă, cu problematică cosmică şi problematică terestră, având sarcina realizării sintezei superioare a acestora.

În consecinţă, antroposofia este ştiinţa despre spirit care ne dă posibilitatea înţelegerii *raţiunii de a fi* a structurilor şi evenimentelor aparţinând lumii sensibile, precum şi a înlănţuirii acestora în timp şi spaţiu. Ea nu este o fundamentare teoretică pusă la îndemâna unei „secte religioase", cum încearcă să denigreze unele scrieri mişcarea antroposofică, ci reprezintă calea spirituală de valorificare concretă a forţelor de iubire aduse de Hristos pe Pământ, atât de necesară într-o perioadă în care dezbinarea între oameni se manifestă în toate relaţiile individuale şi de grup. Există, în prezent, antroposofi aparţinând celor mai diferite confesiuni religioase care consideră că au găsit, în sfârşit, în antroposofia lui R. Steiner un limbaj comun capabil să creeze baza pentru o nouă deschidere spirituală către lume, prin înţelegerea corectă a momentului-cheie pentru întreaga evoluţie cosmică pe care l-a reprezentat Evenimentul de pe Golgota de acum 2000 de ani.

Antroposofia nu este teorie, ci cunoaştere vie, ceea ce se reflectă în faptul că a pus toate premisele şi a elaborat soluţii valoroase în diferitele domenii aplicative marcate de consecinţele tuturor situaţiilor de criză caracteristice lumii actuale pe care Rudolf Steiner le-a prevăzut cu 8-9 decenii în urmă. Astfel, pe baza cunoaşterii aprofundate a omului (antropologia antroposofică), Rudolf Steiner, colaboratorii şi urmaşii săi au elaborat principiile şi metodele terapeutice ale medicinii antroposofice, ale agriculturii biodinamice, ale sistemului pedagogic Waldorf, ale tripartiţiei sociale, au dat naştere unui impuls original în arhitectură etc. Putem conchide că antroposofia este totodată o cale de cunoaştere obiectivă, o cale de autocunoaştere şi o cale de viaţă. Ea este prelungirea în Eul omului actual a activităţii lui Hristos, a Logosului care a acţionat de la începutul existenţei Universului.

Mişcarea antroposofică, care s-a separat din mişcarea teosofică, s-a dezvoltat independent, şi numai în mod eronat sau abuziv este asociată cu alte curente şi organizaţii actuale. Ea deschide perspective luminoase educaţiei pentru libertate, iubirii dintre oameni şi colaborării cu natura, iar spiritualitatea românească, constitutiv creştină şi cu o largă deschidere spre înţelegerea integrării omului în Cosmos, este o matrice gata pregătită pentru receptarea şi dezvoltarea acestor imperative ale mileniului III.

biolog dr. PETRE PAPACOSTEA

Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

GA 203

ÎN LEGĂTURĂ CU PUBLICAREA CONFERINŢELOR LUI RUDOLF STEINER

Baza ştiinţei spiritului orientată antroposofic o constituie lucrările scrise şi publicate de Rudolf Steiner (1861–1925). Pe lângă aceasta, el a ţinut, între 1900–1924, numeroase conferinţe şi cursuri, atât în faţa unui public larg, cât şi pentru membrii Societăţii teosofice, mai târziu ai Societăţii antroposofice. Vorbind în mod liber, el însuşi a dorit iniţial ca aceste conferinţe să nu fie consemnate în scris, deoarece ele erau concepute drept „comunicări orale, nedestinate tiparului". După ce însă s-au finalizat şi răspândit tot mai numeroase variante incomplete şi eronate după stenogramele şi notiţele auditorilor, s-a văzut nevoit să reglementeze problema acestora. Şi a încredinţat Mariei Steiner von Sivers această misiune. Ei i-a revenit sarcina de a-i desemna pe cei care au dreptul să stenografieze conferinţele, de a asigura administrarea stenogramelor şi revizuirea textelor pentru tipar. Din cauză că, fiind extrem de ocupat, Rudolf Steiner nu a putut corecta el însuşi textele, decât în cazuri foarte rare, în privinţa tuturor conferinţelor publicate trebuie să se ţină seama de această rezervă a sa: „Va trebui să se aibă în vedere faptul că în stenogramele nerevizuite de mine se găsesc greşeli".

În legătură cu raportul dintre conferinţele pentru membri, care, la început, erau accesibile numai sub formă de manuscrise tipărite pentru uz intern, şi cărţile sale, destinate publicului larg, Rudolf Steiner îşi exprimă punctul de vedere în lucrarea autobiografică ***Mein Lebensgang*** (***Viaţa mea***), capitolul 35. Cele spuse acolo sunt valabile, în egală măsură, în ceea ce priveşte cursurile ţinute, care se adresau unui cerc restrâns de participanţi, familiarizat cu bazele ştiinţei spiritului.

După moartea Mariei Steiner (1867–1948) s-a trecut, conform indicaţiilor sale, la tipărirea unei ediţii a operelor complete ale lui Rudolf Steiner (Rudolf Steiner – Gesamtausgabe, GA). Volumul de faţă constituie o parte a acestei ediţii.

Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

GA 203

CONFERINŢA I

Stuttgart, 1 ianuarie 1921

Să începem azi o cercetare legată de timpul sărbătorii, de acel timp care anual reînnoieşte amintirea şi evocarea Misteriului de pe Golgota, de asemenea şi resimţirea nemijlocită a acestui Misteriu.

De fapt, noi avem trei astfel de perioade de sărbătoare în cadrul evoluţiei creştine: sărbătoarea Crăciunului, sărbătoarea Paştilor şi sărbătoarea Rusaliilor.

Şi se poate spune că aceste trei sărbători îl aduc pe om, fiecare în alt fel, într-o relaţie cu ceea ce evoluţia creştină consideră a fi sensul întregii desfăşurări pământeşti. Aceste trei sărbători se deosebesc şi în ceea ce priveşte forţele sufleteşti umane de care sunt legate.

Sărbătoarea Crăciunului este legată mai mult de simţire. Este sărbătoarea care este, într-un numit sens, şi cea mai populară, pentru că înţelegerea ei cere o aprofundare a simţirii, o aprofundare a sentimentului şi pentru că reprezintă ceea ce-i este accesibil omului, în sensul cel mai larg.

Sărbătoarea Paştilor, care face necesar ca omul să se înalţe la o înţelegere a Misteriului de pe Golgota propriu-zis, a pătrunderii unei entităţi suprasensibile în evoluţia umanităţii, impune cele mai mari exigenţe înţelegerii umane.

Este o sărbătoare care ridică înţelegerea umană la nivelul cel mai inalt, ceea ce în general se şi împlineşte, dar care nu poate fi populară în acelaşi fel ca sărbătoarea Crăciunului.

Cea de a treia sărbătoare, Rusaliile, stabileşte mai ales o anumită legătură între voinţa umană şi lumea suprasensibilă, şi anume cu lumea căreia îi aparţine fiinţa lui Christos ca atare. Inducerea de impulsuri voliţionale care apoi sunt retransmise lumii este adusă în conştienţa omului prin înţelegerea corectă a sărbătorii Rusaliilor. Astfel, ceea ce s-ar putea numi taina creştină poate deveni evidentă prin aceste perioade de sărbătoare anuale. Felul în care Misteriul Crăciunului se adresează omului poate fi adus în faţa conştienţei în cele mai diverse moduri şi, în cursul anilor, am contemplat gândul Crăciunului din cele mai variate perspective, chiar cu prilejul sărbătorilor de Crăciun.

De această dată vrem să amintim ceva ce poate deveni limpede pentru oricine abordează Misteriul Crăciunului plecând de la Evanghelii. În Evanghelii ne sunt prezentate două vestiri ale naşterii lui Iisus Christos. Una dintre vestiri este cea care se adresează păstorilor sărmani de pe câmp, cărora un înger le vesteşte ❙ s-ar putea spune, în vis sau altcumva ❙ naşterea lui Iisus Christos. Avem de-a face în acest caz cu conştientizarea acestui eveniment cu ajutorul forţelor sufleteşti interioare care se găsesc într-o anumită stare, în cazul acestor păstori, în ambianţa locului naşterii lui Iisus Christos. În Evanghelii ne este prezentată şi o a doua vestire: aceea făcută celor trei regi sau magi de la răsărit. Ei urmează vestirii unei stele care le spune că Iisus Christos a apărut în lume.

Ni se indică, în două moduri, cum ajungea omenirea mai veche la cunoştinţele ei superioare. Este vorba aici şi de ceva care în prezent nu mai este privit în mod corect. În prezent, se imaginează frecvent că oamenii au o conştientizare, un gând şi că această conştientizare, acest gând, pe scurt, desfăşurarea forţelor sufleteşti interioare au fost în esenţă, de-a lungul secolelor sau mileniilor, chiar dacă în timpuri mai vechi erau mai primitive, la fel ca şi azi. Din ştiinţa noastră antroposofică a spiritului ştim felul în care dispoziţia sufletească a oamenilor a evoluat în cursul vremurilor, cum în timpuri de demult, aproximativ în mileniile al şaptelea, al optulea ale perioadei postatlanteene sau şi mai demult, omenirea privea în cu totul alt mod viaţa proprie, dar şi esenţa ambianţei, şi cum această dispoziţie sufletească s-a modificat apoi mereu, devenind, aşa cum o cunoaştem în prezent, cu ajutorul analizei raţionale a lumii, o concepţie pur senzorială pe care o avem în legătură cu aspectele exterioare ale ambianţei. Această evoluţie pleacă de la o anumită clarviziune instinctivă, mai veche, trecând prin dispoziţia noastră sufletească actuală, pentru ca în viitor să se reîntoarcă la un fel de clarviziune, la o vedere a lumii care însă atunci va trebui să fie străbătută de conştienţa deplină a omenirii.

În vremea desfăşurării Misteriului de pe Golgota pe Pământ, vechea clarvedere, care era o clarvedere instictivă, era deja în cea mai mare parte paralizată, ieşită din uz. Oamenii aveau de fapt o altă dispoziţie sufletească decât cea pe care o au cei de azi, dar nu mai aveau nici clarvederea veche; nu mai aveau nici formele vechi de analiză şi clasificare în cadrul diferitelor înţelepciuni ale lumii în domenii bine conturate. Atât vechile *învăţături de înţelepciune* promovate în diferitele culturi ca şi vechea clarviziune instinctivă se pierduseră, când omenirea a fost martora Misteriului de pe Golgota. Dar resturi ale acestora mai erau prezente, şi tocmai prin Evanghelii primim indicaţii clare, dacă le înţelegem în mod corect, că astfel de resturi erau prezente. Astfel de resturi se găseau la personalităţi izolate alese. Asemenea personalităţi alese special au putut fi păstorii sărmani care au posedat o anumită forţă clarvăzătoare izvorâtă din inimile lor pioase, care i-a năpădit ca un vis; au putut să fie şi personalităţi care ne sunt prezentate ca fiind situate în vârful scării sociale, cum erau cei trei magi de la răsărit, care au conservat din timpurile vechi capacitatea de a privi, printr-o anumită învăţătură de înţelepciune, mersul evenimentelor din lume. Şi, în felul acesta, păstorii sărmani au putut vedea printr-un fel de vieţuire onirică, printr-un fel de percepţie interioară venind spre ei ceea ce s-a împlinit prin evenimentul naşterii lui Iisus Christos. Pe de altă parte, cei trei magi de la răsărit puteau dezvolta o astfel de ştiinţă, încât, prin urmărirea fenomenelor cosmice, a fenomenelor cerului, îşi puteau actualiza faptele importante petrecute dincolo de mersul obişnuit al vieţii.

Suntem atenţionaţi, aşadar, asupra a două moduri de cunoaştere foarte precise dar deosebite între ele. Să examinăm mai întâi ceea ce era prezent la cei trei magi de la răsărit ca ultim rest al unei învăţături de înţelepciune.

Ni se arată cu claritate cum puteau aceşti magi să decodifice mersul stelelor. Aşadar, această descriere face trimitere la o astronomie veche, la o veche concepţie despre tainele lumii stelelor, în care se revelau şi tainele evenimentelor umanităţii. Această astronomie veche era

altceva decât astronomia noastră. Şi astronomia noastră este profetică într-un anumit sens; ea poate prevedea eclipsele solare şi lunare şi alte lucruri asemănătoare. Dar ea este pur mecanic-matematică. Astronomia noastră vorbeşte exclusiv despre relaţiile spaţiale şi temporale, în măsura în care le putem da o expresie matematică. Dar o astronomie veche, o înţelepciune stelară veche, vedea din mersul stelelor cum se desfăşoară viaţa interioară umană în afara spaţiului şi a timpului, totuşi în spaţiu şi timp, având o importanţă deosebită. Dacă aducem în faţa conştienţei ştiinţa unei umanităţi mai vechi, constatărn că această înţelepciune stelară este ceea ce în esenţă dădea un conţinut acestei ştiinţe vechi. Oamenii cercetau prin intermediul stelelor ceea ce se întâmpla pe Pământ. Dar pentru ei lumea stelelor nu era o fiinţă abstractă, având caracteristicile unei maşini, aşa cum a devenit pentru omenirea actuală. Pentru ei, lumea stelelor era ceva plin de viaţă. Ei resimţeau pentru fiecare planetă în parte ceva fiinţial în lume. Într-un anumit sens, ei vorbeau cu fiecare planetă cu ajutorul unei limbi sufleteşti interioare, aşa cum în prezent vorbesc oamenii între ei cu ajutorul limbii exterioare.

Oamenilor le era clar că vieţuiau interior, sufleteşte, ceva care oglindea şi reda într-un anumit mod ceea ce se petrecea afară, în spaţiul nemăsurat, prin mersul stelelor. Era o concepţie vie, spiritualizată despre Cosmos. Omul însuşi se simţea integrat într-un mod spiritual, sufletesc, în acest Cosmos. Înţelepciunea legată de Cosmos era cultivată în şcoli numite şcoli de Misterii, în care elevii erau pregătiţi într-un mod deosebit, intim, interior pentru a putea înţelege mersul stelelor în aşa fel încât să le devină inteligibilă viaţa omului pe Pământ.

De ce natură erau aceste pregătiri? Aceste pregătiri erau făcute tocmai pentru cunoaşterea cerului stelar şi a acţiunilor sale, astfel încât omul încă de pe atunci, în vremea clarvederiî instinctive, era educat pentru o viaţă mai lucidă decât era viaţa exterioară normală. Masele largi aveau un fel de clarvedere instinctivă. Aceasta corespundea unei dispoziţii sufleteşti care era mai puţin lucidă decât este dispoziţia noastră sufletească normală. În timpurile vechi ale dezvoltării omenirii nu se putea gândi într-un mod atât de lucid, cum se poate face în prezent. Nu se putea ajunge, în acelaşi sens ca în prezent, la matematică, la geometrie. Întreaga viaţă a omului era, între naştere şi moarte, mai mult o viaţă de vis, care însă tocmai din această cauză percepea ambianţa într-un mod mai viu decât viaţa noastră cu totul lucidă. Particularitatea consta în aceea că diferiţii elevi ai Misteriilor, printre ultimele resturi ale cărora găsim oameni ca cei trei magi, erau introduşi în timpurile vechi, să spunem aproximativ până în mileniul al doilea sau chiar şi la începutul mileniului unu dinaintea Misteriului de pe Golgota, într-o ştiinţă cu totul asemănătoare ştiinţei noastre geometrice sau matematice.

Pentru omenirea exterioară, Euclid [Nota 1] a prezentat geometria pentru prima oară. Acest fapt a fost însă numai o mijlocire a geometriei către marea omenire, omenirea exterioară. Ceea ce Euclid a prezentat ca fiind geometrie trăia deja cu milenii în urmă în Misterii; ea era comunicată numai elevilor aleşi (selecţionaţi) ai Misteriilor. Apare un lucru ciudat şi paradoxal: ceea ce, în prezent, la noi învaţă copiii, geometria noastră, modul nostru de calcul, în şcolile de Misterii învăţau oameni special aleşi, care fuseseră anume selecţionaţi, care erau consideraţi a fi, în cadrul masei, deosebit de apţi şi care erau preluaţi în Misterii.

Se poate auzi adeseori, în prezent, că în Misterii erau predate lucruri tainice. Potrivit conţinutului lor pur abstract, aceste lucruri tainice sunt aceleaşi care se predau şi azi copiilor. Nu sunt câtuşi de puţin altceva, iar caracterul lor tainic nu constă în aceea că aceste lucruri le-ar fi necunoscute oamenilor actuali, ci în modul în care le sunt aduse la cunoştinţă. Este cu totul altceva când li se comunică conţinutul geometriei noastre apelând pur şi simplu la raţiunea copiilor într-o perioadă în care omul trăieşte de la trezire până la adormire în conştienţa sa de veghe decât atunci când aceste lucruri erau comunicate unor oameni special aleşi, cu o conştienţă matură, în perioada vechii clarviziuni instinctive în care conştienţa se asemăna stării de vis. În general, nu există în prezent, în omenire, reprezentări corespunzătoare cu privire la aceste lucruri.

Există în literatura orientală o poezia adresată lui Varuna [Nota 2]. Aceasta vorbeşte despre faptul că Varuna apare în aer, care străbate pădurile sub forma vântului, că Varuna apare în tunet, care coboară din apa norilor, că Varuna apare în inima umană, atunci când îşi adună puterile devenind voinţă, că Varuna apare în cer, când Soarele trece pe cer, că Varuna este conţinut în munţi, în sucul de Soma [Nota 3]. În general, în cărţile actuale veţi găsi că de fapt nu se ştie ce ar fi sucul de Soma. Oamenii constată azi, în erudiţia lor, că nu s-ar şti ce este sucul de Soma, în ciuda faptului că există mulţi care-l beau cu litrul şi care dintr-un punct de vedere îl cunosc foarte bine. Dar este cu totul altceva să cunoşti lucrurile din punctul de vedere al Misteriilor decât a-l cunoaşte din punctul de vedere al conştienţei treze, într-o simţire profană. Puteţi citi, în prezent, despre piatra înţelepţilor [Nota 4], care era foarte preţuită într-un timp anumit, când esenţa substanţialităţii era altfel înţeleasă decât este astăzi. Şi, la rândul lor, autorii care se ocupă de istoria alchimiei v-ar spune că nu se cunoaşte piatra înţelepţilor. Eu am făcut din când în când referire la ea în conferinţele noastre, spunînd că această piatră a înţelepţilor este bine cunoscută de cei mai mulţi oameni. Numai că ei nu-i cunosc esenţa din pricina căreia este numită astfel. Ea este foarte bine cunoscută celor mai mulţi oameni, întrucât o folosesc cu kilogramele.

În multe lucruri este uneori vorba de cu totul altceva decât îşi poate reprezenta concepţia noastră actuală abstract-teoretică şi străină de viaţă, de adevăr. În prezent, nici nu există o concepţie corectă care să poată prelua în stare de maturitate ceea ce se numeşte, într-o cu totul altă dispoziţie sufletească decât cea a omenirii actuale, ştiinţa noastră geometrică, matematică. Eu am atras atenţia asupra acestui caracter special al esenţei Misteriilor în scrierea mea ***Creştinismul ca fapt mistic***. Numai că asemenea lucruri importante nu sunt înţelese de obicei în mod corect; ele nu sunt percepute, în general, cu o suficientă profunzime. Ceea ce ar trebui să fie înţeles este faptul că modul în care erau comunicate oamenilor lucrurile în tirnpurile vechi constituia caracterul de Misteriu. Şi aşa stăteau cu adevărat lucrurile în privinţa cercetărilor pur matematice, al căror conţinut de simţire şi deplin uman mai reverbera încă în sufletul lui Novalis [Nota 5], când el resimţea în matematică o mare poezie, ceea ce cei mai mulţi oameni de azi sigur nu simt. Astfel era această cuprindere afectivă a lumii, în forme matematice, în care era introdus elevul vechilor Misterii. După ce acest mod de înţelegere matematică a Cosmosului era însuşit de elevul vechilor Misterii, el devenea un om cu o abordare a lumii asemănătoare cu cea care ne-a fost descrisă ca fiind a magilor de la răsărit. Atunci, matematica Cosmosului, care la noi a devenit ceva cu totul abstract, prezenta ceva esenţial, căci ceea ce dezvăluia era completat cu altceva, ce-i venea în întâmpinare. Şi, astfel, ceea ce corespundea ştiinţei exterioare a unei vechi culturi, care se păstrase în ultimele sale resturi pentru magi, care a ajuns până la magii de la răsărit, devenea prilejul pentru una dintre vestiri: vestirea prin învăţătura de înţelepciune, prin ştiinţa exterioară.

Dintr-un alt punct de vedere, viaţa interioară a tainelor umanităţii se putea dezvolta la oameni special predispuşi în această privinţă, cum erau cei care aveau să ne fie prezentaţi ca fiind păstorii de pe câmp. În acest caz, forţele interioare ce există în om trebuiau să atingă o anumită treaptă de intensitate. Atunci, ceea ce se întâmpla în omenire devenea clarvedere nemijlocită, percepţie imaginativă, instinctiv-imaginativă. În acest fel s-a vestit prin vedere interioară sărmanilor păstori de pe câmp ceea ce li s-a sintetizat în formula: „Dumnezeu se revelează în înălţimi cereşti, şi prin El poate fi pace pe Pământ pentru toţi oamenii de bunăvoinţă".

Aşadar, tainele lumii au vorbit atât părţii celei mai interioare a sărmanilor păstori de pe câmp cât şi părţii celei mai exterioare spre care se putea avânta înţelepciunea umană în acele vremuri; tainele lumii au vorbit, aşadar, atât păstorilor cât şi magilor de 1a răsărit. Şi astfel a fost vestit marele Misteriu al vieţii Pământului din două directii.

Ce au vieţuit magii de la răsărit? Ce se dezvolta cu precădere la aceşti elevi prin faptul că matematica era introdusă în structura lor sufletească când aceasta atinsese deja un mare grad de maturitate? Kant spune despre cunoştinţele matematice că sunt *a priori*. Prin *a*

priori el înţelege că ele sunt obţinute înainte de cunoaşterea exterioară, empirică, înainte de experienţă. Aceasta este o înţelepciune de cuvinte aparentă, rezultată din înlănţuiri de noţiuni abstracte, teorie fără acoperire. Prin *a priori* nu se spune nimic. Cuvântul primeşte un anumit sens abia atunci când poţi face referire din interiorul ştiinţei spiritului la faptul că matematica se ridică din noi, că ea este ceva care ajunge în conştiinţa umană dinspre interiorul omului. Dar de unde vine ea? Ea vine din trăirile pe care le-am traversat, înainte de concepţie sau de naştere, în lumea spirituală. Atunci trăiam în marele, întinsul Cosmos. Acolo am trăit ceea ce puteam vieţui înainte de a avea ochii şi urechile noastre trupeşti. Acolo trăiam *a priori* prin raportarea la viaţa de pe Pământ. Ceea ce se trăieşte acolo *a priori* se dezvoltă în prezent, în mod inconştient pentru conştienţa noastră, din interior. Omul nu ştie că atunci când matematizează se înalţă în conştienţă vieţuirile dinainte de naştere sau de concepţie, în afară de cazul în care vieţuieşte, ca Novalis, printr-un fel de presimţire acest lucru. Pentru cel care poate înţelege aceste lucruri în mod corect, cunoaşterea matematică este deja o dovadă a faptului că înainte de concepţie s-a aflat într-o lume spirituală. Pentru cine aceasta nu este o dovadă în favoarea unei vieţi prenatale, există explicaţia că ei nu gândesc suficient de profund asupra fenomenelor vieţii, că nu ştiu care este originea a ceea ce este matematic.

Elevii vechilor Misterii, care se aflau în acea stare de înţelepciune aşa cum ea se păstrase ca ultime rămăşiţe la magii de la răsărit, obţineau prin aceasta o impresie clară: Dacă privim stelele astfel încât să le străbatem cu liniile matematice, cu calculul nostru, atunci aşternem peste depărtările spaţiale exterioare acea lume în care am trăit înainte de naşterea noastră. Şi astfel ajungea câte un elev al sfintelor Misterii să-şi spună: Acum, trăiesc aici, pe Pământ, privesc cu ochii mei afară în spaţiul cosmic, observ ceea ce este spaţial în jurul meu. Şi eu am trăit în interiorul acestor fenomene ale Cosmosului înainte de naşterea sau concepţia mea. Acolo am numărat eu însumi, de la stea la stea, ceea ce aici îmi actualizez numai în copii imagistice prin matematică; acolo mă deplasam eu însumi, grăbindu-mă să trec cu forţele interioare de la stea la stea; acolo trăiam în ceea ce acum construiesc. Tot ceea ce oamenii vieţuiseră înainte de naştere sau concepţie devenea prin aceasta prezent. Din această cauză, ei acceptau acest lucru într-un sens sacru. Tot din această cauză, ştiau, de asemenea, că este lumea în care ei au trăit înainte de a fi păşit pe Pământ, lumea spirituală, cea în care acum se integrează. Această cunoaştere a lumii pe care omul o vieţuieşte înainte de a păşi pe Pământ era prezentă ca un ultim rest la magii de la răsărit; prin ea, ei recunoşteau apropierea entităţii Christos.

De unde venea oare entitatea Christos? Venea din acea lume pe care o vieţuim între moarte şi o nouă naştere şi s-a unit cu viaţa pe care o parcurgem între naştere şi moarte. Acea ştiinţă care se ocupă de lumea pe care o vieţuim între moarte şi o nouă viaţă poate dezvălui din această cauză ceva cum este Misteriul de pe Golgota. Prin intermediul acestei ştiinţe ne-a fost vestit, aşadar, Misteriul de pe Golgota, Misteriul Crăciunului.

În timp ce omul trăieşte aici, pe Pământ, şi desfăşoară ceea ce-i furnizează cunoştinţele sale despre lumea înconjurătoare, care sunt impulsurile pentru acţiunile sale, pentru viaţa sa socială, el mai vieţuieşte în sine în mod inconştient şi altceva. El nu ştie, dar exact aşa cum vieţuieşte postacţiunile vieţii sale prenatale vieţuieşte şi ceea ce trece apoi prin poarta morţii, devenind conţinutul vieţii de după moarte. Acestea sunt forţele care sunt prezente ca germeni deja între naştere şi moarte şi care înfloresc deplin abia în viaţa de după moarte. Aceste forţe acţionau cu o mare intensitate în vechea clarviziune instinctivă; şi mai acţionau ca ultim rest la sărmanii păstori de pe câmp prin pioşenia lor deosebită. Noi trăim în aceste forţe mai ales între adormire şi trezire, când sufletul nostru se află în afara corporalităţii şi trăieşte în spaţiul exterior. Atunci el trăieşte la fel cum va trăi din nou după ce îşi va depune corpul fizic exterior, după moarte. Aceste forţe care din viaţa de vis sau din cea de somn profund pot pătrunde în situaţii speciale în viaţa de veghe erau foarte active în vechea clarviziune instinctivă. Sărmanii păstori vieţuiau aceste forţe şi în ei se dezvăluia ceea ce le putea vesti, din altă direcţie decât celor trei magi, Misteriul de pe Golgota.

Ce afli prin acele forţe care sunt proprii omului mai ales între moarte şi o nouă naştere, când ele sunt activate în viaţa dintre naştere şi moarte, ca la magii de la răsărit? Afli ce se întâmplă în afara terestrului. Eşti condus de la Pământ în lumea stelelor, în care te găseşti între moarte şi o nouă naştere. Aceasta era lumea în care au fost introduşi magii de la răsărit, în drumul de la Pământ în spaţiul ceresc.

Ce afli prin acele forţe care urcă interior mai ales în viaţa de vis, care vin mai ales din interiorul omului? Afli ce se întâmplă în interiorul Pământului. Aici acţionează cu precădere forţe telurice, acele forţe pe care noi le obţinem prin viaţa noastră, prin sălăşluirea în corpul nostru. Acestea acţionează mai ales în ceea ce vieţuim între adormire şi trezire. Şi în acest caz ne aflăm în lumea exterioară, dar cu precădere în acea lume exterioară care aparţine Pământului.

Veţi spune: Faptul că ne aflăm în afara corpului nostru este contrar adevărului. ❙ Aceasta nu este nicio contradictie. Întotdeauna percepi numai ceea ce este în exteriorul tău; lucrul în care trăieşti nu-l percepi. Numai acei oameni care sunt neştiutori în anumite domenii şi care ar vrea să dezvolte o ştiinţă bazată pe pură frazeologie reuşesc să treacă uşor peste asemenea lucruri, folosind fraze ca: Nu poate fi vorba de a fundamenta o ştiinţă a spiritului cu o cunoaştere obţinută în afara omului, căci ceea ce este important este ca omul să obţină o ştiinţă a naturii exterioare prin ceea ce are interior. ❙ Da, cu un asemenea torent de fraze poţi fonda în prezent şcoli de înţelepciune [Nota 6], dar rămâi un simplu producător

de fraze, chiar dacă întemeiezi şcoli de înţelepciune. Căci, dacă înţelegi problema în mod corect, poţi spune chiar: Da, lumea trebuie s-o descrii din interior, pentru a ajunge la suprasensibil; dar atunci trebuie să pătrunzi mai întâi în interior, şi ceea ce eşti exterior trebuie să observi din corp, trebuie să contempli înapoi. Vorbele lui Keyserling despre o observare din anumite puncte de vedere sufleteşti nu vor de fapt să pătrundă în interiorul omului, ci se folosesc de fraze goale. Din această cauză lucrurile stau astfel: când ne aflăm în starea dintre adormire şi trezire privim înapoi şi simţim întru câtva înapoi în trupul nostru. Simţim, aşadar, acel lucru în care trupul nostru este legat cu Pământul; doar el este din pământ. Păstorii sărmani de pe câmp au resimţit de fapt într-o stare de vis revelaţia Pământului din corpul lor, în timp ce percepeau ceea ce se întâmpla ca fiind vocea îngerului.

Corespunde întru totul Misteriului de pe Golgota faptul că revelaţia a venit din două direcţii: cea a magilor din astronomie şi cea a păstorilor din revelaţia Pământului. Căci soseşte o fiinţă cerească, o fiinţă care până atunci nu aparţinuse Pământului. Acest lucru trebuie să fie recunoscut ca venind din înţelepciunea cerească. Aici înveţi să recunoşti că ceva coboară din cer. Dacă ai înţelepciunea ciobanilor, înveri să cunoşti Pământul; te simţi inclus în frământarea şi viaţa Pământului care percepe sosirea fiinţei cereşti. Din altă direcţie vine aceeaşi vestire. Într-un mod minunat, ceea ce este vestit oamenilor a fost perceput din două direcţii, ca eveniment unitar.

Dacă privim acum la felul în care omenirea a primit Evenimentul de pe Golgota trebuie să spui: În ambele direcţii erau prezente numai resturi ale vechii înţelepciuni. Am atras deja atenţia asupra modului în care Misteriul de pe Golgota a fost înţeles cu ajutorul resturilor vechii înţelepciuni, mai întâi cu o anumită gnoză, în primele secole ale calendarului nostru. Apoi s-a încercat tot mai mult să se pătrundă în Evenimentul de pe Golgota cu simpla analiză, cu dezmembrarea pe calea raţiunii a faptelor. Iar în secolul al XIX-lea şi-a făcut treptat apariţia naturalismul, în acest domeniu al mărturisirii de credinţă. Nu s-a mai înţeles nimic din conţinutul suprasensibil al Evenimentului de pe Golgota. Christos a devenit un simplu om înţelept din Nazaret, conceput naturalist. A devenit necesară o nouă cuprindere spirituală a Misteriului de pe Golgota. Nu trebuie confundat Misteriul de pe Golgota cu poziţia pe care o adoptă oamenii în înţelegerea pe care o au privitor la acest fapt.

Predispoziţii ca cea pe care o aveau păstorii de pe câmp, cum au avut-o magii de la răsărit erau prezente ca ultime resturi în timpul în care a avut loc Evenimentul de pe Golgota. Toate aceste lucruri s-au modificat în cursul evoluţiei omenirii. Lucrurile se schimbă şi suferă metamorfoze.

Ce a rezultat din înţelepciunea magilor de la răsărit? A rezultat matematica noastră, cu astronomia ei. Magii aveau o ştiinţă supraterestră care era, în fond, o amintire grandioasă a vieţii prenatale. La noi, acest lucru s-a restrâns şi a devenit înţelegere matematic-mecanică a cerului, în care nu mai aplicăm fenomenelor exterioare decât legile matematicii, ale mecanicii. Ceea ce se ridică din interiorul nostru, atunci când privim spre ceea ce ne-a rămas ca astronomie matematică, este metamorfoza actuală a ceea ce posedau magii.

Iar dacă privim la ceea ce este cunoaşterea noastră exterioară prin simţuri ‖ pură percepţie optică, pură percepţie auditivă ‖, vedem că ea este percepere exteriorizată a cunoaşterii interioare a păstorilor. Ceea ce încă le mai dădea păstorilor de pe câmp tainele interioare ale existenţei terestre, ne permite să privim cu răceală lumea exterioară cu observaţia noastră naturalistă. Observaţia noastră naturalist-ştiinţifică este fiica înţelepciunii păstorilor. Totuşi fiica arată foarte diferit de mamă. Iar matematica, devenind astronomie, este fiica înţelepciunii magilor. Omenirea a trebuit să treacă prin aceste etape. Când cercetătorii noştri ai naturii stau în laboratoare cu cercetarea lor aridă, sau în clinici, ei nu mai au nimic în comun cu păstorii, dar reprezintă metamorfoza în linie dreaptă a înţelepciunii păstorilor. Iar matematicienii noştri sunt urmaşii coborâtori în linie dreaptă ai magicienilor de la răsărit. Exteriorul a devenit interior, interiorul a devenit exterior. Şi prin aceasta ne-am îndepărtat în fapt foarte mult de înţelegerea Misteriului de pe Golgota; acest lucru ar trebui să-l conştientizăm. Da, ne-am îndepărtat foarte mult de această înţelegere. Poate că cel mai mult s-au îndepărtat însă de această înţelegere cei care se numesc în mod oficial, în prezent, predicatorii şi vestitorii creştinismului

Cu acele forţe de cunoaştere şi simţire şi cu acele forţe ale credinţei care sunt prezente acum în oameni, Evenimentul de pe Golgota nu mai poate fi întrevăzut în adevărata sa esenţă. Înţelepciunea magilor a devenit matematica aridă, iar cerul nu mai este privit decât prin imaginile acesteia; ea a devenit interioară. Ceea ce a fost interior trebuie să prindă din nou viaţă. Ceea ce este exterior trebuie să se construiască din nou din interior.

Încercaţi acum să înţelegeţi, din acest punct de vedere, conţinutul unei cărţi cum este ***Ştiinţa ocultă***. Magii supervizau lumile stelare; ei vedeau în aceste lumi stelare spiritualul pentru că puteau privi în ele înainte de naştere. Acest lucru a devenit abstract în matematica noastră. Dar aceleaşi forţe pe care le dezvoltă matematica noastră pot fi revitalizate, intensificate, în clarvederea imaginativă. Atunci, din interiorul nostru se naşte o lume pe care, cu toate că o creăm din interior, o putem privi ca fiind lumea exterioară, care pentru noi, antroposofii, este Saturn, Soare, Lună, Pământ, Jupiter, Venus, Vulcan. Vedem cerul prin clarvedere interioară, la fel cum magii de la răsărit percepeau prin vedere exterioară tainele Misteriului de pe Golgota. Exteriorul a devenit interior, a ajuns până la abstracţiunea matematicii; aşadar, trebuie din nou lărgit interiorul până la universul exterior, încât vederea interioară să conducă la o nouă astronomie, la o astronomie vieţuită interior.

Numai printr-o astfel de adresare către o nouă înţelegere a lui Christos umplem în prezent cu un anumit sens ceea ce este sărbătoarea Crăciunului. Mai are oare în prezent, pentru cei mai mulţi oameni, Crăciunul un sens deosebit? A devenit o tradiţie foarte frumoasă, care nu este încă foarte veche, este de-abia de 150 de ani, aceea de a face din pomul de Crăciun un simbol al sărbătorii Crăciunului. Pomul de Crăciun a apărut abia în secolul al XIX-lea. Ce reprezintă el? Putem face efortul de a găsi sensul pomului de Crăciun. Când ştim cum nuiaua mică pe care a purtat-o în braţe mai întâi Knecht Ruprecht, Sfântul Nicolae, la 6 decembrie, a crescut, devenind pom, când urmărim istoria pomului de Crăciun ajungem la concluzia că el are legătură în mod nemijlocit cu pomul Raiului. Conştienţa umană se întoarce spre pomul din Paradis, spre Adam şi Eva. Ce înseamnă aceasta? Este un aspect al modurilor în care este vestit Evenimentul de pe Golgota în vremea noastră.

Se face o întoarcere de la Misteriul de pe Golgota spre creaţia lumii, spre punctul de plecare al lumii. Nu se înţelege sensul mântuirii lumii şi se priveşte din nou spre Dumnezeu, creatorul lumii. Aceasta se exprimă prin aceea că treptat dispare simbolul propriu-zis al Crăciunului, simbolul ieslei, care era atât de extraordinar prezent în jocurile de Crăciun ale secolelor creştine timpurii, în timp ce apare pomul de Crăciun care, de fapt, este pomul din Paradis. Vechea religie a lui Iahve a reapărut în locul religiei lui Christos şi pomul de Crăciun este simbolul acestei înălţări a religiei lui Iahve. Numai că această religie a lui Iahve este privită în mod diferit de oameni. Căci Iahve a fost preaslăvit cu drept cuvânt ca ceea ce este unitar într-un timp în care poporul său se simţea popor unitar, care nu privea dincolo de graniţele sale şi care se afla în aşteptarea momentului în care va umple tot Pământul.

În vremurile noastre, oamenii vorbesc de Iisus Christos şi îl venerează pe Iahve. Diferite naţiuni, aceasta s-a văzut foarte bine în război, au vorbit de Christos; era însă numai zeul primordial, zeul care trăieşte în natură, Iehova. Pomul de Crăciun, pe de o parte, zeii naţionali, pe de altă parte, care nu se înălţau până la esenţa creştinismului, au fost elementele prin care oamenii s-au întors de la înţelegerea Misteriului de pe Golgota la cuprinderea unui timp mult mai vechi. În valorificarea principiului naţionalităţii, în precizarea că fiecare popor îşi urmează propriii zei, este făcut un pas înapoi spre vechea religie a lui Iahve. De regulă, cei care vor să-l venereze într-o formă naţională oarecare îl contestă pe Christos.

Ceea ce trebuie avut în vedere este faptul că în fiecare fel de vestire, în vestirea păstorilor şi în cea a magilor, este dat ceva foarte general uman; căci Pământul este comun tuturor oamenilor. Şi în timp ce păstorii au primit vestirea Pământului, această vestire nu poate diferi în funcţie de popor, nu se poate diferenţia de la un popor la altul. Şi în timp ce magii au primit marea vestire solară, cerească, ei au primit şi ceva general uman. Căci dacă Soarele luminează teritoriul unui popor el luminează apoi şi teritoriul altui popor. Cerul este comun tuturor, Pământul este comun tuturor. În creştinism se pune în mişcare ceea ce este general uman. Acest lucru îl indică şi acea reprezentare de Crăciun care se prezintă în dubla vestire. Astfel de lucruri care erau deplin inteligibile pentru o dispoziţie sufletească cu totul diferită devin în prezent din nou inteligibile prin ştiinţa spiritului.

Dar cum este tratată această ştiinţă a spiritului?

Ea este tratată foarte ciudat tocmai de cei care se numesc reprezentanţii oficiali ai creştinismului. Există desigur şi printre ei unii care au văzut acel grup statuar de la Dornach ce are în mijloc figura lui Christos şi care va trebui amplasat la capătul răsăritean al Goetheanumului. Dumneavoastră ştiţi că atunci când prezint această figură a lui Christos eu spun că partea de sus întruchipează o faţă ideală umană, care îmi apare mie ca fiind adevăratul chip al lui Christos. Cei care au văzut acea figură îşi vor aminti că este o faţă pur umană, idealizată. Lucrarea a mai avansat în ultima vreme dar ea a fost prezentată doar parţial, de aceea arată în partea de jos ca o buturugă de lemn, aşa cum au lăsat-o muncitorii. Partea de jos va trebui în final să exprime voinţa de păşire. Această figură este flancată sus de două siluete luciferice, care sunt separate de figura lui Christos, iar jos de două siluete ahrimanice. ‖ Există un anumit predicator misionar cu numele Frohnmeyer [Nota 7]. Acesta a publicat o cărticică despre teosofie. Ea tratează într-un mod cu totul exterior şi antroposofia. El spune ‖ şi nu ca şi cum cineva i-ar fi relatat aceste lucruri, ci ca şi cum ar fi fost el însuşi acolo şi le-ar fi văzut ‖ că la Dornach este reprezentat un Christos care în partea de sus prezintă trăsături luciferice şi în partea de jos trăsături animalice.

Am auzit adeseori o povestire despre faptul că îţi poţi testa uneori propria stare sufletească seara dacă, venind acasă, te culci în pat şi pui jobenul pe pătură. Dacă vezi pur şi simplu jobenul, înseamnă că eşti lucid, dacă îl vezi dublu, atunci sigur eşti beat. Deci, cine vede la Dornach figura lui Christos sus cu trăsături luciferice şi jos cu trăsături animalice, acela este cu siguranţă în situaţia omului care vede două jobene.

Lucrul are un fond foarte serios, căci acestea le scrie un om care este predicator misionar creştin. Ele apar într-o scriere în care se găsesc şi alte lucruri cu acelaşi conţinut de adevăr. Omul respectiv a fost făcut acum câtva timp doctor în teologie. El predă într-o facultate de teologie, unde este înscris ca docent. Vă puteţi imagina cu ce conţinut de adevăr poate fi pătrunsă învăţătura predată de un om care are o astfel de legătură cu adevărul şi care spune că el ar fi văzut ceea ce descrie.

Aşa stau în prezent lucrurile cu veridicitatea celor care vor să reprezinte oficial creştinismul. Vă întreb: Oare nu dovedesc aceşti reprezentanţi creştini, adică anticreştini anticreştini din pricina simţului lor neadevărat, mincinos, necesitatea unei înnoiri a creştinismului? Nu sunt aceşti învăţători dovada vie a faptului că creştinismul necesită o înnoire? Poate acesta este şi motivul pentru care avem în aceşti oameni duşmanii cei mai categorici; trebuie să iasă la iveală ce fel de creştini sunt aceşti oamenii Acest lucru ei, desigur, nu îl vor. Ei vor să pescuiască mai departe în ape tulburi, vor să răspândească peste tot defăimările şi neadevărurile lor şi apoi să se prezinte ca luminători ai creştinismului.

Să înscriem azi acest lucru în inimile noastre: avem nevoie, atunci când ne gândim la Misteriul de Crăciun, să privim efectiv spre o naştere. Nu trebuie numai să sporovăim despre sărbătoarea Crăciunului, ci avem nevoie să privim spre ceva care trebuie să renască în timpul nostru. Adevăratul creştinism, în adevăr, trebuie să renască. Avem nevoie de o sărbătoare a Crăciunului cosmic. Ştiinţa spiritului vrea să fie cea care pregăteşte în mod corect o sărbătoare a Crăciunului cosmic printre oameni.

Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

GA 203

CONFERINŢA a II-a

Stuttgart, 6 ianuarie 1921

Problema care se pune în prezent este de a introduce într-un mod viu în existenţă ceea ce emană sub formă de cunoştinţe şi impulsuri sufleteşti din ştiinţa spiritului. Trebuie subliniat că, având în vedere marile sarcini ale prezentului, nu este suficient să te informezi teoretic despre adevărurile care se află la baza omenirii, a existenţei cosmice şi care pot fi obţinute din ştiinţa spiritului de orientare antroposofică, ci că este vorba de a vedea cum sunt realizate corelaţiile în viaţa concretă şi de a înţelege viaţa însăşi prin fundamentele ştiinţei spiritului. În cursul secolelor, omenirea s-a obişnuit să vadă numai o parte din adevăr. Şi tocmai prin aceasta au fost pregătite acele tendinţe omeneşti care apoi au condus la viaţa catastrofală actuală. Oamenii sunt afundaţi în prezent în existenţă fără o înţelegere a vieţii, fără acea înţelegere a vieţii care este cerută de treapta actuală de evoluţie a umanităţii.

Ca adepţi ai ştiinţei spiritului de orientare antroposofică, vom ajunge cu siguranţă uşor la certitudinea realităţii vieţilor pământeşti repetate, a determinării acestora într-o viaţă anterioară, la înţelegerea a ceea ce se întâmplă cu un om ❙ în ciuda stării de libertate totală ❙ sau cu ceea ce întreprinde un om în viaţa sa actuală. Când însă este vorba de a înţelege viaţa concretă, atunci ne alăturăm mult prea uşor reprezentărilor pe care le-au produs ultimele secole şi care de fapt nu sunt suficiente pentru a cuprinde viaţa omului, ele fiind cu totul potrivite să înţeleagă anumite fapte ale desfăşurării naturale, dar care nu percep complexitatea mare a vieţii umane. Îţi vine să spui că cea mai rămasă în urmă faţă de ce este în prezent cerinţă a vieţii este, de fapt, viaţa ştiinţifică. Dar viaţa ştiinţifică exercită la rândul ei o mare influenţă asupra gândirii celor mai largi mase umane. Nu am în vedere, când vorbesc despre acţiunea acestei vieţi ştiinţifice, pe cei care au o relaţie oarecare cu ştiinţa. Am în vedere întreaga masă a omenirii care se supune, în cele mai importante probleme de viaţă, indicaţiilor autoritare ale celor care par meniţi, prin organizarea exterioară, să judece diferitele probleme. Atunci, te orientezi după astfel de judecăţi. Dar în aceste judecăţi nu este conţinut nimic ce ar proveni din înţelegerea reală a vieţii umane. În viaţa umană trebuie introdus ceea ce poate să decurgă din ştiinţa spiritului de orientare antroposofică. Înainte de orice trebuie introduse acele ramuri ale învăţământului oficial care dau fundamentul pentru înţelegerea vieţii.

Când, în prezent, diverse persoane ajung în contact cu ştiinţa spiritului, ele încep să înţeleagă ce se află la baza vieţilor pământeşti repetate. Când însă vor să se informeze asupra celor ce se întâmplă în prezent, şi dacă, pe lângă altele, se ocupă de istorie ❙ înţeleg aici prin istorie ceea ce ţine de formarea celor mai largi mase ❙, atunci vor vedea că tocmai în ce este istoria domneşte un mod de gândire care este potrivit pentru explicarea lucrurilor şi faptelor naturii. Omenirea a ajuns să elimine tot mai mult din istorie spiritualul. Iar dacă în prezent cineva vrea să-şi explice faptele care reies din viaţa istorică într-un domeniu oarecare, el ar putea doar să se informeze cu privire la ceea ce au vieţuit generaţia anterioară, a doua generaţie anterioară, a treia generaţie anterioară etc. timp de secole. Pentru a lua un exemplu concret, să vedem cum îşi percepe, în prezent, un neamţ istoria. El îşi fixează atenţia asupra oamenilor care au trăit aici, în Europa Centrală, cărora le aparţine şi el; urmăreşte evenimentele pe care le-au trăit aceşti oameni; urmăreşte evenimentele până la părinţi, bunici, străbunici, până la generaţiile mai vechi, şi ajunge astfel, în mod retrograd poate, până în Evul Mediu. Întotdeauna avem conştienţa că avem de-a face cu o omenire progresivă pe care o urmărim înapoi până la perioada migraţiei popoarelor şi vrem să ne explicăm ce se întâmplă oamenilor prezentului din ceea ce s-a întâmplat generaţiilor premergătoare. Învăţăm să cunoaştem curentul continuu al devenirii istorice, aşa cum se desfăşoară în succesiunea acestor generaţii. De fapt, nu se dispune decât de noţiunea eredităţii, referitor la oameni, se imaginează că fiii au moştenit anumite lucruri de la taţii lor, caracteristicile lor, fie că le-a rămas ceea ce au fondat taţii lor etc. Aşadar, se merge în sus, în timp, de la generaţia actuală la cea precedentă etc.

Dacă privim problema aceasta din punctul de vedere al concepţiei ştiinţei spiritului, este ea un adevăr întreg?

Oare nu este posibil ca sufletele care sunt în corpurile umane actuale să nu fi fost încorporate în vieţile lor anterioare în Europa Centrală, ci cu totul în altă parte şi în alte condiţii? ❙ Forţele pe care şi le-au adus din încorporările anterioare ei le poartă în corpurile actuale. Acestea acţionează realmente la fel ca ceea ce a curs de-a lungul generaţiilor, ele coacţionează cu aceste caracteristici exterioare moştenite fizic. Este posibil să ne dăruim iluziei că înţelegem prezentul cu privire la oamenii săi, cu privire la faptele care se produc, dacă luăm în considerare numai o parte de realitate, nu întregul adevăr, dacă nu spunem că în oamenii prezentului trăiesc suflete în care sunt active forţe ce nu ne conduc înapoi în şirul de generaţii, ci poate în cu totul alte regiuni, în care au fost aceste suflete într-o viaţă anterioară? ❙ Nu se înţelege ce se întâmplă pe Pământ dacă nu se ia în serios în sens concret ce înseamnă recunoaşterea existenţei vieţilor pământene repetate. Nu poţi fi pe de o parte partizanul abstract al vieţilor pământene repetate şi, pe de altă parte, să abordezi istoria aşa cum se face în prezent. Avem atunci separate, pe de o parte, viaţa exterioară, acceptând în întregime ceea ce provine din tradiţie, iar pe de altă parte ceea ce se recunoaşte ca fiind, de fapt, esenţialul. Trebuie să se manifeste din ce în ce mai mult necesitatea de a vedea cu adevărat şi în viaţă lucrurile pe care le-am recunoscut din fundamente spirituale ca fiind adevăr. Pentru că lucrurile stau astfel, eu nu mă dau în lături de a vorbi şi despre anumite cercetări care în prezent sunt resimţite de unii ca fiind paradoxale, dar care trebuie cu orice preţ să fie anunţate, pentru că omenirea tânjeşte după înţelegerea *întregului adevăr* şi pentru că tot ceea ce nu se îndreaptă înspre înţelegerea acestui adevăr integral aparţine vieţii ce merge pur şi simplu spre declin. Majoritatea oamenilor, în prezent, când se află în faţa întregii seriozităţi a ştiinţei spiritului dau speriaţi înapoi. Totul le apare ca fiind prea îndrăzneţ. Li se pare o cale prea lungă de la ceea ce ei sunt obişnuiţi să gândească şi să simtă până la ce spune ştiinţa spiritului. Din această cauză ei „ciugulesc" poate în treacăt din această ştiinţă a spiritului, dar nu ajung până la deplina seriozitate a înţelegerii ei, căci nu au curajul să transpună lucrurile în viaţă, nici chiar în observarea vieţii concrete.

Trebuie să mai subliniez o dată un lucru, înainte de a face consideraţiile care urmează. Am spus şi cu alte ocazii: cel care doreşte să găsească ceva prin cercetarea spirituală din lumile spirituale trebuie să se ferească de simple combinaţii de noţiuni sau legături de idei. Căci ceea ce se imaginează este de obicei contrarul adevărului sau cel puţin ceva care este mult deviat de la adevăr. Tocmai adevărurile profunde apar a fi mai întâi paradoxale. Ele pot fi găsite numai prin trăire adevărată, prin experienţă adevărată.

Să luăm în serios problema. Cum stau lucrurile când observăm de pe poziţiile adevăratei ştiinţe a spiritului relaţiile prezentului, oamenii prezentului, oamenii civilizaţiei care au adus lumea într-o astfel de catastrofă [Nota 8]. Fac menţiunea că ceea am spus în mare despre lucruri pe care vreau să le discut acum le-am prezentat pe fiecare în parte cu diverse ocazii. Dar este de la sine înţeles că nu poţi caracteriza câmpul unui adevăr de largă întindere decât expunând detalii.

Am mai atras atenţia asupra faptului că în prezent există multe suflete care într-o viaţă anterioară au fost încarnate, în primele secole ale creştinismului, în sudul Europei, şi care acum trăiesc în Europa Centrală. Acest lucru este întru totul adevărat, numai că se referă la un anumit număr de suflete. Eu vreau să aduc în faţa dumneavoastră azi ceea ce se referă la o mare parte a populaţiei Pământului. Ajungem acum la întrebarea ▌iar răspunsul pe care-1 voi da la această întrebare se bazează pe cercetare spirituală adevărată intensivă: Unde erau sufletele unei mari părţi, a grosului populaţiei Europei de Vest şi de asemenea o mare parte a populaţiei Europei Centrale, până departe în Rusia, într-o viaţă anterioară a Pământului? ▌Dacă se cercetează această problemă în mod conştiincios, cu mijloacele de cercetare spirituală disponibile, rezultă că avem de-a face cu suflete care au parcurs o viaţă relativ mai scurtă între ultima moarte şi această naştere. Suntem conduşi spre vest. Suntem conduşi pe căile cercetării noastre acolo unde, după descoperirea Americii, o parte mare a populaţiei europene a colonizat această ţară şi a anihilat sau cel puţin a reprimat populaţia băştinaşă. Suntem conduşi spre secolele cuceririi Americii, la acele suflete care se aflau în trupuri de indieni piei-roşii, peste care s-a abătut cucerirea. Se va înţelege ceea ce vreau să spun numai dacă aceşti indieni nimiciţi de europeni vor fi judecaţi în mod corect. Cu siguranţă, aceşti oameni nu erau cultivaţi în sensul în care este concepută azi cultura, dar exista în sufletele lor ceva ce aş dori să desemnez ca fiind o simiţire panteist-religioasă. Tocmai la aceşti indieni, nu chiar la cei degeneraţi, dar la cei care erau acolo elementul dătător de ton, se întâlnea un sentiment religios orientat spre o entitate spirituală, chiar în sens monoteist, care percepea, în mod viu şi intensiv, un element unitar în fenomenele naturale şi de asemenea în faptele oamenilor. Această dispoziţie sufletească trebuie focalizată şi trebuie înţeleasă în sensul că la aceste suflete avem de perceput totuşi altceva decât se vede la indian când îl privim, după metoda exterioară, naturalistă, ca fiind oarecum pe jumătate animal. Şi sufletele acestor populaţii de indieni anihilaţi, învinşi, trăiesc, în prezent, în cea mai mare parte din oamenii vest-europeni şi central-europeni, până departe în Rusia. Nu înţelegem adevărul dacă nu aducem la înţelegerea noastră acest lucru care aparent este atât de paradoxal. Ele erau suflete care în încarnarea anterioară nu avuseseră parte de creştinism. Din această cauză, pentru cea mai mare parte a populaţiei europene, creştinismul nu este ceva care să fi sălăşluit în suflete înainte de naşterea sau concepţia actuale. El le este dat prin educaţie, în orice caz, pentru cea mai mare parte prin sunetele limbii. Felul în care există în prezent creştinismul în sufletele europene îl va înţelege cel care ştie că în cea mai mare parte a acestor suflete, într-o viaţă pământeană anterioară, nu au fost prezente impulsuri creştine, ci impulsuri care se îndreptau spre marele spirit universal, cu un fel de sentiment panteist. Oricum, în această populaţie s-au amestecat multe suflete care urcaseră din sud, care în primele secole de creştinism au fost încorporate în regiuni mai sudice ale Europei, care au trăit în regiuni ale Africii de Nord şi care apoi s-au reîncarnat în această majoritate pe care tocmai am desemnat-o. Din aceste două feluri de suflete se compune în principal ceea ce este populaţia vest şi central-europeană, după cum am spus, până departe în Rusia. Trebuie să ne fie clar că avem de studiat modul în care se exteriorizează un suflet în prezent, care sunt aspiraţiile lui, care este gândirea sa. Pentru a percepe toate aceste lucruri este necesar să ştim că o mare parte a populaţiei actuale nu poate fi înţeleasă dacă acceptăm, pur şi simplu, ca istorie de toate zilele, curentul generaţiilor, ci dacă cunoaştem că în acele corpuri care, referitor la simpla înrudire, se raportează la taţi, bunici, străbunici etc., până în timpurile lui Carol cel Mare şi chiar mai în urmă, sunt active suflete care au trăit în îndepărtata Americă şi au fost învinse de europeni.

Mai există un alt adevăr care poate rezulta dintr-o astfel de cercetare spirituală. Putem privi înapoi spre acea populaţie care a fost prezentă în Europa în timpul migraţiei popoarelor, ceva mai înainte şi ceva mai târziu, aşadar, chiar la acea populaţie europeană care a întâmpinat creştinismul venind dinspre sud, l-a întâmpinat şi preluat în forma care era diferită de cea actuală, întrucât era încă întru totul impregnată de forţe sufleteşti elementare, originar interioare, întrucât era o forţă imponderabilă ce acţiona în întreaga viaţă. Această forţă nu era încă împâslită de teologie abstractă, raţională, era ceva care acţiona înainte de toate asupra simţirilor de bază ale sufletului. Aceste suflete care erau prezente în Europa de atunci şi care au preluat în acest fel creştinismul, după o viaţă între moarte şi o nouă naştere care a avut o durată mai lungă decât la alţii, pentru că tocmai prin acest mod special al formării sufletului care a pătruns în oameni această viaţă este prelungită, aceste suflete sunt încorporate în prezent în mare parte în Asia. Mai ales, multe din aceste suflete care au fost creştinate în timpul desemnat sunt în prezent încorporate în trupuri de japonezi. Celui care vrea să înţeleagă această viaţă proprie Asiei, care prezintă cu adevărat multe enigme, trebuie să-i fie clar că în Asia actuală trăiesc multe suflete care în viaţa pământeană anterioară au preluat sentimentele creştineşti într-o anumită formă. Ele au introdus aceste sentimente creştineşti în trupuri orientale actuale care erau înconjurate încă din copilărie prin limbă de ceea ce rămăsese din cultura orientală mai veche. Aş spune că ceva cu adevărat creştinesc, prin impregnarea la care astfel de suflete au fost supuse anterior, intră în opoziţie cu ceea ce le răsună în urechi, cu ceea ce se adresează dispoziţiilor lor sufleteşti din lumea culturală orientală veche, religioasă sau de alt fel. Chiar până la cei cultivaţi, până la cei mai culţi, se poate urmări această situaţie şi, de fapt, ajungi la o înţelegere a acesteia numai dacă o percepi în acest fel. Devine clar ce înseamnă o personalitate ca Rabindranath Tagore [Nota 9] dacă este vorba de un suflet care într-o viaţă pământeană anterioară a fost al unui creştin european, care, prin tot ce dă din sine, acţionează dintr-o anumită căldură a simţirii. ▌Dimpotrivă, tot ce derivă din orientalismul decadent, ce tocmai ne întâmpină la Rabindranath Tagore, se datorează acestei cochetării orientale. În personalitatea lui Tagore, dacă ai o simţire naturală, sănătoasă, atenţia îţi este atrasă pe de o parte de faptul că aici este prezentă toată cochetăria orientală actuală, pe de altă parte eşti atras de imensa sa căldură sufletească.

În prezent, nu poţi doar să „ciuguleşti" în mod superficial ceea ce ţi se oferă teoretic ca fiind concepţia privitoare la vieţile pământene repetate. Întreaga viaţă concretă se vrea contemplată astfel, chiar dacă acest lucru le este oamenilor încă incomod. Căci, în fond, oamenii dau speriaţi înapoi când este vorba de a se cunoaşte pe ei înşişi. Ei nu încearcă să vadă şi în viaţa adevărată ceea ce îşi reproşează în mod abstract. Într-o anumită măsură, omul se simte jenat să privească astfel în fiinţa sa. El nu ar vrea să se prezinte în faţa lumii aşa cum este cu adevărat. Din această cauză, el nu doreşte să se cerceteze cu adevărat realităţile din acest domeniu. Confuziile, enigmele vieţii actuale devin de înţeles dacă se iau în calcul lucruri ca cele pe care vi le-am expus.

Dar să ne referim la o altă populaţie. Când cercetătorul spiritului face cercetări ale căror rezultate tocmai vi le-am expus, el este condus spre întrebarea: Ce s-a întâmplat cu acea populaţie care se afla mai demult în Asia? În cercetarea spirituală lucrurile se prezintă astfel, încât undeva, înghesuit de viaţă, de o problemă enigmatică care apare ca sarcină de rezolvat, omul trebuie să atace ceea ce se poate cerceta. Viaţa este aceea care conduce pe cineva să se ocupe într-un anumit loc de cercetare, apoi aceasta îi declanşează clarvederea. O problemă îl aduce pe un altul la alt aspect şi atunci nu poţi decât să spui: În final, se dezvăluie a fi plin de sens motivul pentru care eşti astfel mânat de o problemă de la un rezultat la altul. Întru câtva, devii atent: când vrei să cercetezi ce au devenit sufletele amerindieriilor, ce au devenit alte suflete ale populaţiei europene timpurii trebuie să pui întrebarea: Ce au devenit acele suflete care se aflau în Orientul Apropiat, în Asia, în Africa, în vremea când a luat naştere creştinismul, când s-a desfăşurat Misteriul de pe Golgota?, şi vei avea răspunsul: Nu este vorba de acele suflete care au preluat învăţăturile Misteriului de pe Golgota, ci de sufletele care nu le-au preluat, care au cultivat în continuare cultura orientală asiatică. Despre starea acestei culturi asiatice orientale vechi ▌care azi se află în decadenţă ▌din vremea când s-a desfăşurat Misteriul de pe Golgota nu există un concept precis. Pentru foarte mulţi oameni era o cultură pătrunsă de spiritualitate. Ea asigura multor oameni capacitatea de a-şi face reprezentări foarte clare cu privire la anumite contexte ale lumilor spirituale. Evident, ce se întâmplă cu omul când se lasă străbătut de crestinism nu exista la cei despre care vorbesc acum.

Era o înţelegere a contextelor spirituale puternic înţesată cu noţiuni-imagini, era o concepţie despre lume cu un grad înalt de spiritualitate cea care aparţinea acestor oameni, o concepţie despre lume care i-a adus în situaţia de a considera în multe privinţe ca fiind adevărată numai lumea spirituală, ca meritând strădaniile de a o atinge şi într-un anumit fel de a fugi de lumea adevărului exterior, sensibil. Erau oameni care făceau multe speculaţii, dar speculaţii care parţial erau încă hrănite din forţe vechi instinctive, speculaţii privind originea lumii pe diferitele trepte de evoluţie spirituală a unor vremuri anterioare, extrem de îndepărtate. Existau oameni care vorbeau de eoni care se urmau unii pe alţii şi care deveneau tot mai grosolani, tot mai materiali, până când, în final, s-a realizat ceea ce constituie formaţiunea actuală a lumii fizice, reale. Pe scurt, erau oameni care priveau eu seriozitate şi profunzime în sus, în spiritual. Aceste suflete şi-au pregătit tocmai prin structura lor specială, prin dispoziţia lor specială o viaţă mai lungă între moarte şi o nouă naştere, aveau nevoie de mai mult timp până a se trezi din nou în ei dorinţa de a coborî într-o nouă corporalitate. Foarte multe astfel de suflete sunt încorporate în prezent în populaţia americană. Această populaţie americană, care în multe privinţe înclină chiar spre conceperea vieţii practice, materiale, prin întreaga ei constituţie, determinată de faptul că anterior a reprezentat suflete care au vieţuit înţelegerea spirituală a lumii pe care am descris-o mai înainte, ulterior s-a cufundat într-o corporalitate foarte, foarte densă şi care, în fond, caută să vieţuiască acum într-o tratare subtilă a acestei lumi materiale ceea ce a avut mai înainte într-o spiritualitate rafinată. Înţelegem modul specific al spiritului american de a se înstăpâni cu adevărat praetic şi ştiinţific peste lucrurile lumii, dacă ştim cum se raportează aceasta la o orientare anterioară spre lumea spirituală care este introdusă în prezent în viaţa materială fără a se conştientiza că se doreşte înţelegerea spiritualului în domeniul material. Este contraimaginea materială a spiritualului pe care aceste suflete au parcurs-o în viaţa lor pământeană anterioară.

Veţi vedea cât este de eficient să clarificaţi, prin focalizarea unor astfel de aspecte, diferitele comportamente umane ale generaţiei actuale când dezvoltaţi concomitent conştienţa că abia acum cuprindeţi întregul adevăr, în timp ce, în fond ❙ chiar dacă este o abstracţiune exterior perceptibilă ❙, ne aflăm doar în faţa unei abstracţiuni când lăsăm să ni se povestească istoria generaţiilor.

Este necesar să vă lămuriţi că marea majoritate a oamenilor este foarte puţin înclinată să se străduie cu adevărat în acest fel spre cunoaşterea de sine, că puţini găsesc curajul de a ieşi din ceea ce în istorie nu este decât observaţie exterioară, fizic-sensibilă. Se poate observa cu claritate, tocmai în domeniul care curge apoi pe calea învăţământului în sufletele noastre tinere, cum sunt smulşi oamenii în prezent din marele, întregul adevăr al vieţii prin aceea că nu li se prezintă de fapt decât un fragment de adevăr. Natural că oamenii de azi se retrag speriaţi, ca şi cum ar lua foc, când sunt încurajaţi să ia în serios viaţa spirituală, care se exteriorizează pentru suflete în vieţile pământene repetate, şi să facă abstracţie de ceea ce este pur şi simplu exterior. În această privinţă, în prezent, asistăm chiar la cele mai incredibile lucruri din partea conducătorilor spirituali ai omenirii actuale. Desigur, nu a venit încă timpul să se spună în conferinţe oficiale lucruri ca cele pe care eu le-am prezentat acum. Dar, în prezent, trebuie mers destul de departe chiar în conferinţele oficiale. De exemplu, eu am spus de curând la Zürich aproximativ acelaşi lucru ca în conferinţa oficială ţinută aici, marţi, şi pentru a face înţeles în care sferă se desfăşoară ceea ce cercetătorul spiritului parcurge pentru elaborarea metodelor sale ca exerciţii sufleteşti interioare, speciale, am declarat: Aceasta se desfăşoară într-o sferă care trebuie să fie pătrunsă de voinţa interioară a omului, de claritate interioară, cum nu mai găsim decât la raţionamentele matematice, la adevărurile matematice. ❙ Această conferinţă a fost ascultată de un om de ştiinţă din Zürich [Nota 10], nu dintre cei mai răi, ci unul care aparţine categoriei celei mai înzestrate. Dar printre alte lucruri obtuze pe care le-a publicat apoi într-un foileton amplu din „Neue Zürcher Zeitung", îndreptat împotriva acestei conferinţe, se află scris că eu m-aş fi referit la faptul că metodele interioare de cercetare ale cunoaşterii antroposofice trebuie să fie elaborate printr-un procedeu sufletesc clar, fiind copiate după procedeul folosit în modelarea raţionamentului matematic. ❙ Acest învăţat este tânăr, aşadar, o „lumină plină de speranţă" pentru viitor, şi nu poţi să nu fii uimit când citeşti aşa ceva scris de un om care vrea să fie luat în serios. Precizia matematicii se bazează, de fapt, numai pe aceea că se face legătura între diferitele formaţiuni matematice. Când dispui de punct, de linie şi de unghi poţi lega punctul de linie şi de unghi, de unde rezultă adevăruri, precizii. Dar punctul şi linia sunt ele însele nesigure, aşa cum sunt nesiguri atomul şi molecula.

Omul crede că spune ceva deosebit de înţelept, dar este de fapt caracteristic pentru a arăta cât de sucită este gândirea omului de ştiinţă actual. Căci dacă cineva se referă cu o gândire sănătoasă, dreaptă, la faptul că procedeele exersării sufleteşti sunt în cercetarea antroposofică de o claritate matematică nu-1 privesc nicidecum toate aceste lucruri care pot fi discutate cu privire la precizia legăturilor prin linii şi imprecizia unui punct izolat. Este cu totul indiferent ce gândeşte un astfel de învăţat privat despre precizia punctelor, liniilor etc. Să lăsăm să fie clar sau neclar ceea ce vrea să-şi reprezinte un astfel de om. Dar trăieşti într-o anumită dispoziţie sufletească atunci când îţi lămureşti teorema lui Pitagora. Ceea ce parcurgi aici este ceea ce este copiat din metoda antroposofică, indiferent ce s-ar putea spune despre faptul că triunghiul din teorema pitagoreică este precis în sine sau dacă pătratul său este precis în sine.

Trebuie să ne fie clar faptul că de cele mai multe ori efectiv nu se poate crea o punte spre un astfel de învăţat, că aceste „minţi" sunt complet pervertite prin ceea ce a fost inoculat de prezent în ei. Dar, pe de altă parte, este imperios necesar ca simţul adevărului să intre în întreaga noastră viaţă. Fără acest simţ al adevărului nu putem înainta. Din această cauză, cel care are intenţii cinstite cu adevărurile şi cunoştinţele ştiinţei spiritului de orientare antroposofică nu trebuie să se retragă speriat din faţa introducerii în viaţa concretă a acelor lucruri pe care poate că în mod abstract le înţelege foarte bine, cum ar fi învăţătura despre vieţile pământene repetate. Rămâne întru totul corect că tocmai dogmele, adică forma de dogmă abstractă a adevărului, trebuie să fie definitivate cât mai târziu posibil. Rămâne întru totul corect că ceva cum este şcoala noastră Waldorf [Nota 11]nu trebuie să inoculeze o concepţie despre lume. Din această cauză, acolo nu este vorba să fie înţeles de sufletele tinere gândul abstract al vieţilor pământene repetate. Dar, fără a atinge acest gând abstract, prin simplul fapt că avem noi înşine cunoştinţe ca cele expuse azi, se poate ilumina reprezentarea istorică în învăţământ, putând-o aduce la înţelegere. Atunci va exista cu totul altceva în dispoziţia acestor suflete care primesc o astfel de prezentare istorică fără teoria şi dogmatica privitoare la vieţile pământene repetate, pur şi simplu prin aceea că se găsesc metodele de a descrie viaţa prezentului aşa cum înţelegem noi înşine, aflând confluenţa vieţilor sufleteşti cu totul străine cu ceea ce a curs corporal prin sânge, din timpul premergător, în succesiunea de generaţii.

În prezent, problema este să nu se vorbească despre spirit, ci de a duce cu adevărat înţelegerea spiritului atât de departe, încât să fie găsită acţiunea spiritului în concret, în existenţa materială. Ştiinţele noastre au luat peste tot o formă abstractă, chiar şi acolo unde ea se bălăceşte în manipulare exterioară. Aceasta este ceea ce se dezvoltă în manipularea exterioară, chiar dacă este numai o abstracţiune perceptibilă, totuşi numai o abstracţiune, dacă o avem fără ceea ce se află spiritual la baza ei. Iar cine obiectează, spunând: Aici trebuie să-l crezi pe cel care vede lumea spirituală; ştiinţa iniţierii nu o poţi atinge atât de uşor ca alte lucruri!, acela se plasează cu această obiecţie pe poziţia preotului şi profesorului Traub [Nota 12] care consideră că nu este necesar ca eu însumi să trăiesc lucruri care în fond mă ating puţin ca, de exemplu, moartea lui Alexandru cel Mare, dar că ceea ce trebuie să recunosc ca privindu-mă nemijlocit trebuie să pot vieţui sau avea eu însumi, căci acest lucru eu nu îl iau drept vieţuirea altuia. Unor oameni cu această logică aş vrea să le recomand să vadă, când şi-au înscris data naşterii, dacă nu au aici un fapt care este totuşi foarte legat de persoana lor şi pe care nu şi-l pot aduce în conştienţă pe nicio altă cale decât încrederea şi credinţa în alţii! Aceasta mai întâi pentru respingerea aşa-numitului principiu al autorităţii. Dar ar trebui încercat de a găsi calea care chiar şi numai prin raţiunea umană sănătoasă conduce la înţelegerea a ceea ce oferă ştiinţa spiritului. Să fie luate o dată lucrurile în serios, fundamental şi intensiv. Atunci se va vedea cum chiar şi la adevăruri aparent paradoxale şi neobişnuite, aşa cum le-am prezentat azi, este posibil accesul pentru raţiunea umană sănătoasă, neîmpiedicată şi neinhibată. Dacă îţi baricadezi raţiunea umană

sănătoasă cu acele ziduri care se ridică în timp ce priveşti istoria ca fiind un sistem, fie fizic, potrivit sângelui, după caractere umane moştenite, fie în curentul continuu al evenimentelor ce se petrec într-un anumit domeniu, atât timp cât îţi baricadezi înţelegerea pentru adevăr prin astfel de prejudecăţi, nu poţi ajunge la acest adevăr. În clipa în care te dăruieşti raţiunii umane sănătoase în mod corect, când începi să înţelegi, vei constata ce vieţuieşte în sufletele prezentului. Dacă vrei doar s-o înţelegi, nu o vei percepe ca venind pur şi simplu din sânge, prin moştenire sau din curentul care curge continuu prin succesiunea de generaţii. Este vorba că trebuie să găseşti curajul să te apropii de aceste lucruri. Dacă însă găseşti acest curaj, vei ajunge oricum la depăşirea abstracţiunilor şi la înţelegerea concretă a adevărurilor.

Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

GA 203

CONFERINŢA a III-a

Stuttgart, 9 ianuarie 1921

Ultima oară am atras atenţia asupra modului în care din încorporarea sufletelor trebuie înţelese relaţiile de pe Pământul civilizat actual. Am subliniat cum adevărurile antroposofice trebuie văzute în adevărul exterior, cum trebuie luat în serios ceea ce ne împiedică, ceea ce ne face să fim reţinuţi faţă de acestea, de exemplu de a lua în considerare evoluţia istorică a omenirii, aşa cum se face frecvent, în prezent, numai ca pe un fel de continuă acţiune a forţelor perceptibile în cursul generaţiilor. Trebuie să fii întru totul lămurit asupra faptului că ceea ce curge odată cu sângele de-a lungul generaţiilor nu explică evenimentele prezentului. Aceste evenimente se explică exclusiv, atunci când eşti conştient de aceasta, prin aceea că sufletele vin din regiuni cu totul diferite de cele în care au trăit strămoşii corporali ai umanităţii actuale, de pe un anumit teritoriu. Am încercat să răspândim oarecare lumină privitor la acest fapt. Astăzi vreau să discut dintr-un alt punct de vedere această situaţie pe care am caracterizat-o pentru existenţa noastră pământeană.

În acest context, va trebui să fac referiri la unele aspecte expuse în conferinţe anterioare. În prezent primim tot mai multe impulsuri interioare, pentru a fi corespunzători sarcinilor prezentului. Acest a fi corespunzător nu poate exista, dacă doar puţini oameni au, cu toată seriozitatea, presentimenul a ceea ce reprezintă sarcinile prezentului. Trăim într-o perioadă în care mulţi oameni trebuie să conştientizeze ce trebuie să se întâmple. Din această cauză trebuie ca un număr cât mai mare să înţeleagă ceea ce trebuie ştiut, vrut, simţit în prezent, pentru ca omenirea să poată ajunge la un fel de evoluţie. Căci a nu vrea să urci înseamnă, în prezent, a vrea să cobori.

Dar mai există şi o altă cunoaştere cu privire la încorporarea sufletelor decât aceea despre care am vorbit ultima oară.

Am spus, în conferinţe anterioare, că poate fi clar remarcat, pentru cercetarea din cadrul ştiinţei spiritului, cât de multe suflete care trebuie să coboare acum din lumile spirituale în corpuri fizice contemplă această încorporare cu un fel de repulsie, cu un fel de antipatie. În prezent există ❙ şi la baza acestui fapt se află condiţiile pământeşti actuale ❙ un fel de repulsie a sufletelor omeneşti de a reveni în corpuri fizice. Se înţelege de la sine că, vorbind despre aceasta, relatăm despre trăiri sufleteşti care au premers încorporării în corpuri fizice şi care nu aparţin memoriei obişnuite, actuale, astfel încât ceea ce caracterizăm în felul acesta le este inconştient multor oameni de azi. Dar poate fi conştientizat dacă ceea ce a luat naştere prin cercetarea spiritului poate fi comparat cu fenomenele actuale, cu fenomenele prezentului. Noi trebuie să luăm foarte, foarte în serios această comparare a cunoştinţelor ce vin din cercetarea spritului cu fenomenele prezentului.

În fond, prezentul este un timp care nu se apropie de om aşa cum s-au apropiat de aceştia timpurile trecute. Dumneavoastră ştiţi că sunt cu totul împotriva folosirii expresiei „perioadă de tranziţie“ ❙ totdeauna trăieşti într-o perioadă de tranziţie. Este vorba de ce se tranzitează. Este mai puţin cazul să se lăbărţeze fraza în speculaţii despre faptul că trăim într-o fază de tranziţie, cât să se recunoască ce ne vine din trecut şi trebuie depăşit în acest prezent, ce trebuie pregătit pentru viitor. Şi trebuie spus că secolul al XX-lea, în care existăm, este astfel organizat în legăturile lui cu omenirea care se dezvoltă, încât, prin faptul că aceasta trăieşte parţial în acest secol, acele suflete care sunt în corpuri fizice trebuie să afle ceva cu totul special prin această viaţă pe Pământ. Vieţuirile trebuie să fie importante, într-un anumit mod hotărâtoare. Încercaţi să comparaţi ceea ce poate fi vieţuit în prezent cu vieţuirile umanităţii din timpurile anterioare şi veţi descoperi că se vorbeşte poate în mod uşuratic despre unele aspecte când se spune: Ceea ce s-a întâmplat până acum, în secolul al XX-lea, nu suferă nicio comparaţie cu evenimentele acelei istorii care este consemnată în analele umane. ❙ Dar tocmai când pătrunzi mai adânc în evenimentele prezentului trebuie să observi că în timpul nostru trebuie să se afle pentru omenire experimentarea unor lucruri care nu se lasă comparate cu aspectele timpurilor anterioare.

Pentru a întări cele afirmate acum s-ar putea selecţiona multe dintre fenomenele prezentului. Dar nu vreau să ating decât puţine din acestea. Tocmai din punctul de vedere al zonei Pământului în care trăim, şi contemplând lucrurile pentru moment mai mult din punct de vedere spiritual, putem spune: Luat în fond, este ceva poate înspăimântător faptul că în această Europă Centrală s-au petrecut cu o viteză atât de fantastică transformările care au avut loc începând aproximativ de la mijlocul secolului al XIX-lea până în secolul nostru, al XX-lea. Numai că în general nu se ia în seamă tot ce s-a întâmplat aici. Cel care are fler pentru aşa ceva poate compara întregul mod în care gândeau oamenii din centrul Europei acum 70, 80 de ani şi modul în care gândesc în prezent, dar mai ales cum simţeau atunci şi cum simt azi. Este o deosebire exterioară foarte clară. Dispoziţia sufletească a omenirii din Europa Centrală s-a schimbat radical. La aceasta se mai adaugă ceva. Sigur, majoritatea oamenilor sunt ca adormiţi faţă de evenimentele cele mai importante; ei nu le observă. Totuşi evenimentele sunt prezente. Există astăzi scrieri bine intenţionate, care emană mai mult de la oamenii regiunilor vestice, englezi, americani, care sunt pline de compasiune pentru situaţia materială a omenirii central-europene. Acest lucru este corect. Dar ce se află la baza acestui curent spiritual este ceva care ar trebui să fie urmărit cu cea mai mare atenţie. Căci acestei Europe Centrale care azi, mai mult ca oricând, este plasată la locul decisiv dintre Orient şi Occident ❙ înţeleg prin Occident mai mult acele ţinuturi în care tonul este dat de elementul anglo-american ❙, dacă se iau în considerare în prezent condiţiile exterioare, pare să trebuiască să i se acorde atenţie pentru modul său spiritual specific. Vă rog, mai ales, să nu înţelegeţi greşit ceea ce spun acum. Sigur, poţi avea o înţelegere deplină pentru necesităţile materiale, şi nu este chiar atât de greu s-o ai în prezent, în vremea mizeriei şi a lipsurilor; dar necesitatea spirituală este ceva care trebuie focalizat înainte de orice.

Încercaţi totuşi, fără a asculta ceea ce se spune din cauza prejudecăţilor care există poate în sufletul dumneavoastră, să înţelegeţi ce poartă în ele evenimentele actuale pentru destinul Europei Centrale din punct de vedere spiritual. Oare nu tinde totul spre desfiinţarea, eliminarea de pe Pământ a acestei spiritualităţi central-europene? Ar trebui, dacă se focalizează fără prejudecăţi acest fapt, să resimţi aprinzându-se în tine impulsul de a face tot ce se poate pentru menţinerea în continuare a acestei spiritualităţi cu adevărat central-europene. Dacă nu vor exista dezvoltări de forţă foarte importante, atât estul cât şi vestul Pământului se vor lega, peste Europa Centrală, mai întâi probabil într-o duşmănie formidabilă, dar mai apoi, trecând dincolo de duşmănie, spre un curent care, de fapt, nu trebuie să fie vrut de Europa Centrală, spre un curent care vrea să existe apoi ca fiind cultura lumii, civilizaţia lumii. Iar ceea ce vă spun acum este legat de

repulsia pe care o au suflete ce coboară în prezent pe Pământ faţă de încarnarea în corpuri fizice actuale. Nu numai acele suflete despre care nu de mult am spus că provin în mare parte din Europa Centrală mai veche, apoi au migrat spre răsărit cu întruparea lor actuală, suflete care de fapt nu au avut prea multă plăcere să fie în aceste corpuri, ci şi acele suflete care se află în regiunile vestice, în America, în părţi întinse din Anglia care, după cum ştiţi, au trăit mai demult în corpuri orientale nu şi-au contemplat încorporarea în timpurile mai vechi ale Pământului cu deplină simpatie. Dacă este îngăduită expresia, nici sufletele Răsăritului, nici cele ale Apusului nu trăiesc în mod cu totul normal în aceste trupuri. Acest lucru se poate observa în mod clar dacă abordăm civilizaţia actuală cu mijloacele ştiinţei spiritului.

Avem înainte de orice aceşti oameni ai Răsăritului. Din diferitele descrieri ale istoriei culturii de pe poziţiile ştiinţei spiritului, ştim în ce trupuri locuiesc aceste suflete. Aceste suflete ale Răsăritului nu au, desigur, un interes comun, dar există un interes dominant până în ţinuturile răsăritene europene. Aceste suflete, suflete dătătoare de ton, trag din antipatia lor faţă de încorporarea actuală consecinţa de a nu se transpune integral în teatrul acţiunii evenimentelor terestre, de a nu epuiza faptele acestor evenimente terestre. Este o repulsie înnăscută a sufletelor Răsăritului faţă de cunoaşterea şi coacţionarea cu ceea ce a devenit în Europa Centrală şi în Apus cultură exterioară, ştiinţe ale naturii, tehnică exterioară etc. Şi atunci se poate spune: În totală opoziţie cu ceea ce în timpuri mai vechi a fost cea mai bună dispoziţie sufletească în centrul Europei, în prezent vedem, din condiţiile încorporării descrise ultima oară de mine, cum numeroase suflete ale Europei Centrale sunt cuprinse de această respingere de a se încadra în condiţiile prezentului. Să contemplăm fără prejudecăţi timpul nostru. Mulţi oameni vor, într-un mod cu totul greşit, să se retranspună sufleteşte în concepţia spirituală a Orientului, simt chiar un imbold mistic de a nu participa la ceea ce se întâmplă în prezent în lumea exterioară, ar vrea să se piardă într-o contemplare a vieţii mistic-exaltată, ar vrea să introducă în viaţa noastră de o cu totul altă natură ceea ce era justificat cândva pentru viaţa orientală a timpurilor vechi, care acum a rămas în urmă, fiind în decadenţă.

Misticismul străin de lume este unul din lucrurile atât de nocive în prezentul nostru. Acest misticism este prezent sub diferite forme. El este prezent la cei care adoră tot felul de concepţii despre spirit prelucrate după modele orientale. El mai este însă prezent într-un mod care este mai puţin observat, şi care trebuie să ne preocupe. Pe tot Pământul civilizat, de la răsărit la apus, noi trăim în prezent într-o legătură cu totul uimitoare cu întreaga noastră civilizaţie, ba chiar cu viaţa, în general, trăim într-o relaţie uimitoare cu limbajul. Cu cât trecem mai departe spre Orient, cu atât observăm mai mult strădania de a nu lăsa limbajul să coboare în plan fizic, de a lăsa limbajul, vorbirea, să fie străbătută de o anumită parte a sufletului, de a nu-l lăsa să se epuizeze în cuvinte, ci de a avea sentimentul că circulă pe deasupra, că nu trece în întregime în cuvintele rostite. S-ar spune că este prezentă strădania de a nu vrea să se adapteze vorbirea la condiţiile planului fizic, ci de a o reţine în om pentru a se ajunge la exprimare în limbă mai mult a unor stări de vrajă. Trebuie să-ţi însuşeşti o privire critică pentru a vedea cât de mulţi oameni consideră că merită dispreţul cel care se străduieşte să-şi facă limbajul cât se poate de plastic. Ei găsesc acest lucru prea intelectualist, că reprezintă o prea mare coborâre a vieţuirii în condiţiile fizice. Ei ar dori să păstreze vorbirea într-o stare de semiobscuritate, într-o stare crepusculară. Ei găsesc că este poetic numai ceea ce menţine limba într-o stare crepusculară, le place o astfel de înăbuşire a elementului lingual. Strădania de a avea în orice cuvânt, în fiecare frază ceva care acoperă un adevăr trăit deplin este ceva care unor astfel de suflete nu le este simpatic. Asemenea suflete ar vrea să vorbească fără a convieţui cu ceea ce constituie scopul vorbirii cu realităţile. Această voinţă de a nu trăi cu realităţile este caracteristică pentru o mare parte a omenirii noastre contemporane. Şi este mai mult sau mai puţin o caracteristică a vorbirii însăşi, cu cât pătrundem mai mult spre răsărit.

Limbile vestice au, dimpotrivă, o altă caracteristică. Desigur, occidentalii se străduiesc să atingă realitatea cu ajutorul limbii, să se afunde în realităţi, dar ei nu-şi finisează limba, o lasă să se stingă, astfel încât, de fapt, se afundă în realităţi dar cu o limbă nefinisată suficient sub raport plastic, cu o limbă care nu include suficientă dragoste. Acest lucru se leagă de alte înclinatii ale Vestului. Din Apus a provenit, în esenţă, acel mod de abordare care, de fapt, nici nu urcă până la om. Este vorba în primul rând de darwinism, care conţine, fără îndoială, lucruri ce merită admirate, dacă este vorba să înţelegi lumea animală. Trebuie să urmărim mai puţin pe fanaticii darwinismului, decât darwinismul în sine. Există în darwinism multe lucruri demne de admirat care se referă la lumea animală, şi atunci eşti tentat să spui: Omul se află în vârful lumii animale. Dar prin aceasta nu se face nimic pentru a înţelege omul. Aceasta se întâmplă în Vest şi pe tărâm social. Vedem cum aici se pun în valoare concepţii care, de fapt, îl exclud pe om din câmpul observaţiei. Vedem cum în cadrul economiei sociale a Vestului omul nu joacă un rol special. Un rol important joacă ceea ce ţine exterior-material de om. Proprietatea privată este considerată, de fapt, ca reprezentând individualitatea în economie, nu omul. Şi nu se vorbeşte despre acea libertate care izvorăşte din întreaga fiinţă umană, ci numai despre libertatea economică. De la Adam Smith [Nota 13] şi din vremuri ceva mai vechi, se vorbeşte despre libertatea economică, despre ceea ce omul are de aruncat în balanţa civilizaţiei prin faptul că posedă ceva, şi că posesiunea îi conferă independenţă economică etc. Dar nu se vorbeşte despre ce este, de fapt, omul, despre libertatea care izvorăşte din interiorul omului.

Toate aceste lucruri indică fenomene cu mult mai profunde. Acele suflete care se încorporează cu oarecare repulsie în corpuri orientale, pentru că le obligă la aceasta alte relaţii, au de fapt în mare măsură tendinţa de a nu lăsa capacităţile de cunoaştere ale acestor corpuri să ajungă la înţelegerea prezentului Pământului. Ele se străduiesc să menţină omul cu conştienţa sa în afara prezentului Pământului. Această dispoziţie sufletească este ceva în sensul cel mai clar luciferic şi acest luciferic adie dinspre Răsărit.

În Vest, dimpotrivă, în suflete există ceva în sensul cel mai clar ahrimanic. Ele nu vor să pună stăpânire pe corpuri în aşa fel încât să privească lumea cu simţurile deschise, ci se afundă în aceste corpuri astfel încât nu le cuprind în întregime, nu le spiritualizează deplin. Ele trăiesc în corpuri, dar nu le impregnează în întregime. Aceasta este o consecinţă a faptului că trăieşti într-un corp şi nu ai o simţire deschisă pentru ceea ce există în jur, în lume. Dacă ai această simţire, descoperi nu numai adevărul exterior, fizic-sensibil, ci şi spiritualitatea care se află la baza acestui adevăr fizic-sensibil. Această spiritualitate nu o descoperi dacă, fiind întrupat în corp, nu-l pătrunzi pe acesta în întregime, până la periferie. Aceasta este dispoziţia sufletească a Vestului. În asemenea condiţii, se poate spune că efectiv unele corpuri ale oamenilor vestici sunt astfel alcătuite încât sufletele, când concresc cu corpurile, nu sunt deplin puse în valoare. Prin faptul că sufletele umane nu sunt valorificate integral, corpurile pot deveni învelişuri, lăcaşurile pentru cu totul alte entităţi, care se mută apoi în ele, care chiar anesteziază ceea ce se află în particularităţile sufletelor umane.

În toate aceste situaţii, dinspre Răsărit se propagă o stare sufletească, dinspre Vest o alta. Starea care se răspândeşte dinspre răsărit, încearcă să menţină în modurile de simţire ale timpurilor vechi, care încă tind să urce în mod instinctiv spre spiritualitate, tendinţa de a nu lăsa omul să coboare atât de mult încât să se poată lega de situaţia de pe Pământ. În Vest, dimpotrivă, se pune în valoare curentul care determină să nu fie percepută spiritualitatea ce este activă în toată existenţa, ci să se oprească la ceea ce a devenit omul, deoarece el este locuit de suflet dar trupul nu este atât de iubit încât acesta să vrea să-l cuprindă în întregime. Dinspre Vest s-ar dori conservarea stării actuale a umanităţii, cu mentalitatea ei materialistă, cu activităţile ei materialiste. A nu lăsa să se ajungă până la ceea ce amplifică contactul cu condiţiile materiale ale Pământului, ci a-l reţine pe om de la preluarea deplină a prezentului în sine, aceasta s-ar dori dinspre Răsărit. Din ambele sensuri se manifestă, de fapt, strădania de a nu lăsa omul să ajungă la înţelegerea deplină a prezentului. O teamă imensă care pune stăpânire în mod inconştient pe omenire amplifică această situaţie. Cine observă prezentul fără prejudecăţi, cu marile decizii pe care el le poartă în sine, trebuie să i se opună cu curaj.

Există două moduri de a te feri să iei atitudine împotriva deciziilor prezentului. Unul este acela că devii mistic confuz sau teosof şi repeţi într-un mod superficial „*ex oriente lux*"-ul. Aşa poţi să-ţi fundamentezi un sentiment de bunăstare interioară printr-un fel de fugă în faţa deciziilor

prezentului. Te poţi ridica atunci deasupra lor, poţi chiar să te simţi excelent în această mistică sau teosofie şi poţi dispreţui tot ce se întâmplă în ambianţă ca fiind „lumea rea", ca fiind lumea materiei, care este de valoare minoră. Dar acesta este elementul nociv al acestei extreme, după cum şi cealaltă extremă este nocivă. Ea îşi face apariţia în curentul vestic care scoate la iveală omul materialist, la care teama de a se opune deciziilor prezentului îl face să spună: Omul este produsul a ceea ce se întâmplă în el fizic-fiziologic, iar a vorbi despre decizia proprie a omului este un nonsens, este un lucru pe care nu trebuie să-l luăm în seamă. Este necesar să cultivăm ceea ce s-a format fizic-fiziologic corporal în om. Cel ce vorbeşte despre o spiritualitate specială este superstiţios. În această orientare se fuge de spiritualitate, în timp ce în cealaltă se fuge de materialitate.

Aşa se face că există în prezent două dispoziţii sufleteşti extreme: pe de o parte materialismul care este ahrimanic, de cealaltă parte misticismul care este luciferic. Avem, pe de o parte, marele curent al concepţiei despre lume occidental, mergând spre răsărit, care prelucrează o ştiinţă mecanicistă a naturii, care străbate toată aşa-zisa formare exterioară a noastră. Pe de altă parte, avem curentul dinspre Răsărit spre Occident, care va cuprinde tot mai multe spirite. Şi ar fi de dorit ca ceea ce este antroposofie să nu fie nimicit de aceste spirite prin interpretarea ei în spiritul unei mistici confuze. Avem reprezentat acest curent mai ales în acea concepţie teosofică despre lume care vrea să importe din Orient lucruri de mult perimate, care în prezent nu sunt de nicio utilitate pentru omenire.

Acestea sunt cele două extreme care, dincolo de o mare inamiciţie produsă de condiţiile exterioare şi de opoziţiile interne, ar vrea să-şi dea mâna din ambele părţi. Şi pentru că sunt prezente aceste curente, şi pentru că aceasta este situaţia, oamenilor din ţinuturile Europei Centrale le merge atât de rău tocmai din punct de vedere spiritual. Sună trivial ca exprimare, dar pentru noi nu este trivial, ci cu adevărat tragic.

Acest lucru ar trebui urmărit cu ochiul sufletesc treaz. Dacă am vrea să exprimăm situaţia într-un mod mai radical, am spune: În Europa Centrală a fost pregătită sinteza superioară, consonanţa, armonia superioară a acestor două extreme, din care armonie, din care consonanţă poate să ţâşnească un progres pentru omenire. Căci aici, în Europa Centrală, au culminat curente spirituale care au apărut din fundamente cu adevărat importante, din ceea ce a apărut ca stingere a unui crepuscul copleşit, înăbuşit de celălalt, mai întâi ca o spiritualitate intelectualistă în idealismul german, în concepţii despre lume ca cele pe care le aveau Fichte, Schelling, Hegel [Nota 14]. Dintre acestea, cea a lui Schelling a fost chiar la sfirşitul ei aproape de a da naştere, treptat, la ceea ce ar fi putut să evolueze într-o adevărată ştiinţă a spiritului, pentru care timpul încă nu sosise.

Dar lucrurile apar ca şi cum lumea ar fi făcut o conjuraţie să nu lase să se ajungă la o dezvoltare oarecare ceea ce se afla aici în evoluţie. Aş vrea să spun că dinspre Orient şi dinspre Occident s-au coalizat Lucifer şi Ahriman pentru ca această sinteză să nu înflorească. Aici, în această regiune mediană a Pământului, au fost, de fapt, acei oameni care, chiar dacă uneori din cauza condiţiilor au trebuit să se oprească la mijloc de drum, s-au străduit spre spiritualitate, dar în acelaşi timp au tins şi spre o cunoaştere plină de dăruire a naturii. Ce minunată pendulare există, de exemplu, la Goethe între atracţia de a contempla continuu lumea în mod spiritual şi de a o contempla prin prisma fenomenelor ei naturale exterioare. Cât de mult a căutat Goethe consonanta între ceea ce-i spunea spiritul şi ceea ce îi revela natura. Şi vedem cât este de înăbuşită această direcţie a lui Goethe, care are deja rădăcini în toată Europa Centrală! Pe de o parte, vedem influenţa Vestului. Am perceput-o în ştiinţa noastră exterioară, care este în întregime occidentalizată, care este cu totul refractară, în metodele ei, faţă de spiritual. Şi chiar dacă, uneori, preia credinţa în ceva spiritual, ea este totuşi refractară la prelucrarea spiritualului în metodele sale, şi anume în cercetările ştiinţifice. Ce am văzut în ultimele decenii, pe de altă parte, la omul care vrea să se elibereze de această tendinţă care paralizează zborul? În cadrul acelei civilizaţii din Europa care a văzut apărând în sânul ei ceva cum sunt *Scrisorile despre educaţia estetică a omului* ale lui Schiller [Nota 15], în baza cărora ar fi putut să aibă loc o minunată dezvoltare a sufletescului şi a spiritualului, numeroşi oameni s-au ataşat de flecăreala a tot felul de mistici americani, de Ralph Waldo Trine [Nota 16] şi alţii asemănători lui, de acea sporovăială mistică care, în comparaţie cu ceea ce există aici, în substanţa spirituală central-europeană, este ceva cu totul inferior, o străduanie egoistă pentru o bunăstare interioară, nu pentru un adevărat entuziasm spiritual. Vedem aici toată puterea de pătrundere a ceea ce aş numi tendinţa de inundare a străvechiului spirit central-european de ceea ce este occidental. Este de la sine înţeles pe tărâm antroposofic este cu totul de la sine înţeles că aceasta nu înseamnă să spunem ceva împotriva oamenilor. Oamenii trebuie să fie respectaţi la fel pe tot Pământul. Dar oare ceea ce trăieşte în oameni este identic cu ceea ce străbate sufletele omeneşti ca o cultură, ca o sferă a civilizaţiei? Oare este corect să se spună că dacă cineva se ridică împotriva curentelor spirituale occidentale prin aceasta ar lovi în oamenii occidentali? Nu, el nu loveşte în oamenii occidentali, ci vrea să arate care este atmosfera spirituală din Occident. Nu vedem oare cum la mulţi oameni din Europa Centrală există dorinţa de a prelua în viaţa lor spirituală unele fragmente de înţelepciune veche din Orient? Pe cunoscător îl doare cu adevărat sufletul când constată asemenea importuri din viaţa de înţelepciune orientală. Chiar dacă se preiau învăţături relativ uşor asimilabile cum sunt cele din Bhagavad Gita, trebuie totuşi să fie înţeles faptul că ceea ce poate obţine în prezent omul central-european de la Bhagavad Gita este cel mult ceva asamblat de el însuşi, dar că aceasta nu este nicidecum înţelepciunea spirituală orientală. Căci acest lucru nu mai există nici în Orient. Oamenii visează când pot medita asupra unui pasaj oarecare din Bhagavad Gita, dar, în fond, nu iau nimic serios din aceasta, ci numai ceva cu care îşi realizează o anumită voluptate interioară. Ei nu au curajul să preia ceea ce ar crea un echilibru în ţinuturile mijlocii, o atmosferă spirituală respirabilă. Trebuie spus chiar că în pătrunderea aşa-numitei teosofii estice se află ceva care este de mult un contracurent dăunător în Europa Centrală. Această afirmaţie nu se aplică la faptul că pentru anumite lucruri nu s-ar putea folosi terminologia Orientului, că nu se pot folosi concepte ale Orientului, că nu trebuie să încerci să înţelegi Orientul. Este vorba de cu totul altceva, şi anume de acele aspecte pe care am încercat să le prezint în cele expuse.

O astfel de înclinaţie fie către materialismul deschis al Occidentului, aşa cum apare în acest curent, sau către materialismul înfrumuseţat al Occidentului, aşa cum se manifestă prin Trine sau prin Christian Science [Nota 17], care nu reprezintă altceva decât tot materialism înseamnă un pas spiritual înapoi. Atât înclinaţia către acestea cât şi către tot felul de misticisme în domeniul spiritual înseamnă în mod clar un pas înapoi. Progresul este adus, în fond, de ceva care este bine pregătit, care însă, în prezent, reprezintă stratul aflat sub solul, ca să spunem aşa, al civilizaţiei central-europene peste care s-a stratificat ceea ce este confluenţă între Orient şi Occident. Căci este un adevăr, adeseori amintit aici, care poate fi preluat şi din scrierile şi conferinţele mele, că Biblia, Noul Testament au avut în fond aceeaşi soartă ca alte scrieri orientale. Noi nu le avem în forma lor adevărată. La forma lor adevărată se poate ajunge numai prin ştiinţa spiritului, care readuce vivacitatea necesară pentru a înţelege aceste lucruri. Dacă introducem însă această vivacitate în Biblie, în Noul Testament, cei care sunt astăzi reprezentanţii oficiali, ca Traub etc., sunt primii care prezintă acest fapt în faţa lumii ca pe o fantezie, ca ceva revoltător, ca ceva condamnabil.

Aici, în Europa Centrală, sunt prezenţi acei oameni care, pe de o parte, ar dori să se înalţe spre spiritualitate şi, pe de altă parte, au un simţ pentru înţelegerea întregii dimensiuni a lumii fenomenelor naturale exterioare. Acest lucru este necesar în prezent. Numai dintr-un asemenea spirit poate progresa omenirea. Din acest motiv este necesar, de asemenea, ca oamenii să aprofundeze în prezent ceea ce poate oferi observarea naturii, după cum este necesar, în alt sens, să aprofundeze ceea ce poate aduce ştiinţa spiritului. Nici una, nici cealaltă nu cuprind întregul adevăr, numai consonanţa ambelor în sufletul uman dă adevărul întreg. La fel stau lucrurile şi în domeniul practic. Nici exercitarea unilaterală a religiei, care ar vrea să fugă de lume sau cel puţin ar vrea să convieţuiască cu lumea aşa cum este ea, în schimb ar dori să trăiască în toate înălţările religioase posibile, care sunt străine de lume, nici practica religioasă şi nici, pe de altă parte,

rutina exterioară care domină viaţa noastră oficială nu pot contribui în vreun fel la progres. Poate progresa în viaţa practică exterioară doar cel care le cuprinde cu iubire pe amândouă, care, pe de o parte, înţelege măsurile practice pe care le pretinde lumea exterioară de la noi, şi, pe de altă parte, este înclinat să lege ceea ce ne pretinde lumea exterioară cu ceea ce îţi poţi însuşi printr-o educaţie bazată pe ştiinţa spiritului, ceea ce te face îndemânatic, astfel încât această îndemânare să nu fie pur şi simplu un antrenament exterior, ci un mod de a acţiona iluminat de o spiritualitate interioară care îşi are în acelaşi timp rădăcini şi în structura sufletească. Numai astfel se poate ajunge la ceea ce ne pune timpul prezent ca sarcină. Acesta este lucrul pe care trebuie să-l înţelegem.

Există mulţi oameni care combat azi ştiinţa spiritului la care ne referim aici, pentru că această ştiinţă se referă pe larg la lucrurile spirituale, pentru că, aşa cum fizica ne vorbeşte despre anod şi catod, ştiinţa spiritului ne vorbeşte despre faptul că sufletele intră în corpurile pământene, venind din lumile spirituale, cu diferite dispoziţii ❙ cu simpatie sau cu antipatie. Din cauză că ştiinţa spiritului priveşte spre fenomenele naturale, ca şi la faptele spirituale, ea este respinsă de multă lume. Ştiinţa spiritului este respinsă de cei care iau în considerare numai natura exterioară, pentru că în antroposofie nu-şi pot reprezenta, de fapt, nimic, în aceasta ei nu găsesc poate decât cuvinte. Dar această ştiinţă a spiritului este respinsă şi de acei oameni care vor să trăiască într-o mistică neclară, având cunoştinţe religioase vechi, moştenite, care nu şi-au găsit legătura cu practica de viaţă mai nouă. Ştiinţa spiritului este respinsă şi de cei ale căror noţiuni nu au niciun conţinut, ci vor numai să se folosească de sonoritatea cuvântului, de conţinutul cuvântului, aşa cum fac mulţi filosofi ai prezentului, chiar şi cei care fondează în prezent „şcoli de înţelepciune“ [Nota 18]. Acesta este însă exact lucrul de care nu avem nevoie. Nu avem nevoie de o înţelepciune de cuvinte care refuză să pătrundă în faptele naturii. Nu avem nevoie nici de o mistică sporovăitoare, neclară şi nici de ceea ce vrea să pătrundă lipsit de spirit în fenomenele naturii. Ne trebuie o sinteză, o legătură între amândouă, căci doar aceasta reprezintă realitatea. Şi exclusiv din acest punct de vedere trebuie să focalizăm faptul că vorbirea noastră, vorbirea umană, în timp ce înaintăm din Orient spre Occident, deci şi în Europa Centrală, a preluat tocmai acele forme care îi dau plasticitate, care permit ca limba să se simtă legată în interioritatea omului cu întreaga dispoziţie şi structură sufletească. Pe de altă parte, tocmai limbajul Europei Centrale vrea să fie ceva care să se poată scurge în evenimentele exterioare, şi care nu va fi reţinut în mod egoist în om. Este un fapt care ar putea fi constatat într-o limbă cum este cea a lui Goethe şi Hegel. Aici lucrul este clar în structură. Iar structurile care sunt prezente sunt foarte adecvate a fi dezvoltate, ele tind chiar spre ceea ce vrem să realizăm prin ştiinţa spiritului.

În orice caz, nu trebuie să ne mirăm că ştiinţa spiritului este ponegrită atât de cei care sunt contaminaţi oriental, cât şi de cei contaminaţi occidental, ponegrită inconştient, ponegrită obiectiv. Pe de altă parte, ştiinţa spiritului trebuie să-şi clarifice mereu esenţa. Din această cauză, sarcina mea de azi a fost să vă vorbesc despre aceste aspecte, iar celor care se află în interiorul mişcării antroposofice le revine obligaţia de a încerca să clarifice ce vrea această ştiinţă a spiritului antroposofică, că nu trebuie să evităm să vorbim despre faptele spirituale, despre lumea suprasensibilă ca despre o realitate deplină, aşa cum se vorbeşte despre lumea fizică, să precizeze faptul că, prin educaţia antroposofică a sufletului, ştiinţa spiritului trebuie să facă astfel încât omul să realizeze o judecată deschisă, liberă, despre ceea ce sunt, în prezent, necesităţile practice. Faptul că întreprinderile noastre practice iau naştere cu o anumită consecvenţă tocmai din concepţia noastră spirituală este ceea ce ar trebui să-şi clarifice fiecare din cei ce aparţin acestei mişcări spiritual-ştiinţifice. Lor le revine sarcina să plaseze această ştiinţă a spiritului în lumina corectă, prin opoziţie cu rătăcirile lumii, de a arăta ce vrea ea de fapt. În prezent nu găsim suficiente prilejuri de a pune ştiinţa spiritului în adevărata ei lumină.

S-ar putea să vi se pară că aş vrea să clarific unele lucruri din prea multe părţi. Dar nu este vorba de faptul că azi trebuie să aflăm tot mai multe fapte interesante din lumile spirituale, ci că impulsurile care ne vin de la aceste fapte spirituale ale lumilor suprasensibile trebuie să poată veni pentru a se putea impregna în mod corect în lumile sensibile.

Este necesar ca sufletul treaz să fie cu adevărat conştient de pericolul care ameninţă atât din acea parte a evoluţiei omenirii care vrea să menţină oamenii într-o reverie luciferică, cât şi din acea parte care vrea s-o împingă cu totul în jos, în planul ahrimanic-material. Căci falsul misticism, falsa intelectualitate, caracterul străin de lume, care tind spre iluzoriu, nu spre deplină claritate şi lumină interioară, această dispoziţie orientală conduce la neadevăr interior. Dispoziţia orientală devine neadevăr interior, aşa cum dispoziţia occidentală, care vrea să-l reducă pe om la concepţii materialiste şi la comportament materialist, conduce la minciună exterioară.

Ceea ce ameninţă în prezent omenirea este, pe de o parte, căderea în neadevăr interior, prin misticismul fals şi prin conservarea unor confesiuni religioase, iar pe de altă parte tendinţa spre minciuna exterioară ❙ frazeologia timpurilor noastre este deja începutul tendinţei spre minciună exterioară ❙, prin afundarea în simpla materialitate. Aceste două primejdii ar trebui să fie recunoscute cu sufletul treaz tocmai de cei care, de fapt, caută înţelegerea ştiinţei spiritului cu orientare antroposofică. Acest lucru am vrut să vi-l înscriu azi în suflete ca fiind un gând care nu trebuie să fie numai ascultat, care este considerat a fi teoretic, ci un gând care se încălzeşte în suflete cu adevărat şi a cărui căldură are drept consecinţă impulsuri de viaţă. Căci ştiinţa spiritului nu este ceea ce vrea ea să fie, dacă nu încălzeşte sufletul şi nu creează cu adevărat, pe calea ocolită a acestei încălziri, impulsuri de viaţă. Dacă facem acest lucru fiecare din noi cât putem de bine, atunci din unirea sufletelor având această dispoziţie va rezulta ceva de care prezentul are într-adevăr foarte mare nevoie.

Şi acum, dragii mei prieteni, aş vrea să mai fac o observaţie, care este foarte dureroasă, dar pe care trebuie să v-o împărtăşesc. Am spus o dată, dar trebuie s-o spun azi încă o dată, că nu pot răspunde multor solicitări de discuţii private, că acum nu-mi pot desfăşura viaţa privată ca mai înainte. Nenumărate sarcini îmi ocupă ziua şi o parte din noapte, iar prietenii ar trebui să înţeleagă că nu mai este loc de discuţii particulare. Se pare că acest lucru nu este văzut prea bine. Dar există un mijloc pentru a depăşi această stare care, admit, este neplăcută. Acesta ar consta în faptul ca noi toţi, atât cât stă în puterile noastre, să colaborăm la realizarea sarcinilor mişcării antroposofice. Avem puţini oameni care colaborează cu adevărat cu dăruire. Fiecare lucrează cum îi place lui. Nu trebuie înţeles greşit când se spune că avem prea mulţi colaboratori. Nu avem prea puţini, ci, după anumite considerente, prea mulţi colaboratori. Dar nu trebuie să se înghesuie toţi spre ceea ce a fost realizat, ci să se creeze posibilitatea de a se lucra cu adevărat în forţă. Dacă concepem problema astfel, putem progresa în modul corect. Aşa cum am spus, îmi este deosebit de neplăcut, dar sunt nevoit să refuz multe doleanţe private. Multe situaţii personale pot fi altfel rezolvate, până când vor veni timpuri mai favorabile. Este răspândit printre noi acest conservatorism de a repune pe tapet, chiar cu violenţă, stări care altădată erau favorabile, care însă nu mai pot fi actuale atât timp cât trebuie să lucrăm în forţă pentru realizarea sarcinilor ce ni se impun de dimineaţa până seara, uneori şi dincolo de seară. În acest sens trebuie să ne înţelegem, altfel nu ajungem în cadrul mişcării noastre la o linie rodnică. Este mult prea slabă prezenţa conştienţei că şi un ajutor spiritual reciproc, o consiliere reciprocă pot conduce la extinderea actuală a mişcării. Imaginaţi-vă cum ar fi dacă de fiecare dată când revin aici, la Stuttgart, aş avea convorbiri private cu fiecare dintre dumneavoastră. Cum ar putea fi rezolvate atunci sarcinile curente. Poate că unii vor spune că nu înţeleg ce vreau să spun, dar vor fi şi dintre aceia care ştiu de ce trebuie să vă comunic aceste lucruri.

Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

GA 203

CONFERINŢA a IV-a

Stuttgart, 16 ianuarie 1921

Gândurile exprimate în timpul prezenţei mele actuale s-au referit la felul în care se poate obţine deplină seriozitate de viaţă din cunoaşterea antroposofică legată de marile sarcini ale timpului nostru. Când se spune „faţă de marile sarcini ale timpului nostru" nu trebuie să ne gândim neapărat la ceea ce pluteşte oarecum desupra oamenilor şi care trebuie reglat prin autoritate peste capetele celorlalţi, ci trebuie să ne fie clar că absolut tot ce are loc în mod cotidian conţine în sine, este oarecum străbătut de ceea ce aparţine marilor sarcini ale timpului. Acest lucru ar trebui să impregneze sufletele noastre ca o primă consecinţă a concepţiei noastre antroposofice. Căci această concepţie antroposofică despre lume ne determină să recunoaştem că spiritualul trăieşte în totul, nu îl aflăm undeva în înălţimi abstracte, ci în viaţa ambientală, în care existăm zilnic. Şi tocmai acest lucru trebuie să-l aplicăm marilor sarcini ale vieţii şi micilor evenimente şi acţiuni zilnice.

Dacă focalizăm viaţa actuală din acest punct de vedere, putem să ne întrebăm: Ce componente spirituale conţine viaţa noastră? Ce anume trăim în mod spiritual, în această perioadă, noi ca oameni? Astăzi mai dăinuie resturile unor mărturisiri de credinţă vechi, mai există diferite confesiuni care îşi adună aderenţii în comunităţi şi le transmit pe o cale oarecare ceea ce este tradiţional, ceea ce este considerat ca fiind credinţă în natura umană veşnică. Această credinţă este comunicată în cele mai variate forme, în cele mai diferite nuanţe prin intermediul diferitelor confesiuni. Oamenii trăiesc în această credinţă şi cred că satisfac prin aceasta nevoile sufletelor lor. Pe lângă această credinţă, în prezent mai avem ceea ce provine de la ştiinţa care se transmite în instituţiile noastre de instruire. Această ştiinţă s-a dezvoltat treptat, urmărind doar cercetarea materialului fizic-sensibil, cel mult împânzind-o cu unele reprezentări spirituale nesatisiacătoare, care însă sunt deja pe cale de dispariţie. Din ce în ce mai mult predomină tendinţa de a considera ştiinţă numai ceea ce este descoperit prin observarea fizic-sensibilă şi care poate fi cel mult combinat pe calea raţiunii.

Din orice direcţie am privi societatea civilizată actuală, vom constata că oamenii se adapă la aceste două surse: pe de o parte, preiau ceea ce li se prezintă ca ştiinţă serioasă, exactă, pe care o primesc în baza autorităţii; căci în baza autorităţii preia ştiinţa cel care nu lucrează el însuşi într-unul din domeniile ştiinţei, marea majoritate a oamenilor. Pe lângă ceea ce acceptă ca instruire din revistele de popularizare a ştiinţei, cu privire la fenomenele astronomice, fizice, chimice, în legătură cu ceea ce este biologic, zoologic, mineralogic, botanic, istoric etc., pe lângă faptul că preiau aceste lucruri şi spun: Toate acestea trebuie să fie adevărate căci ne vin de la instanţele autorităţii, pe lângă toate acestea, oamenii acceptă ceea ce le transmit diferitele confesiuni. Nu se aruncă nicio punte între cele două surse, deoarece din partea confesiunilor oamenii sunt învăţaţi de cele mai multe ori că nu trebuie să amestece ştiinţa şi credinţa, că nu trebuie să confunde într-un fel oarecare ştiinţa şi credinţa. Ridicarea la o înţelegere conştientă a acestei stări de fapt nu are loc decât în cazuri extrem de rare. Lumea depune eforturi numai pentru a recunoaşte ceea ce se comunică oamenilor drept adevăr exact, prin canalele obişnuite, de către autorităţile ştiinţifice. Dar nu se urmăreşte cum stau lucrurile în adevăr, cu ajutorul metodei de cercetare prin care se obţine calitatea ştiinţifică afirmată.

Chiar dacă se urmăreşte geneza a ceea ce s-a transmis în timp drept confesiune şi este comunicat în prezent în mod tradiţional omenirii de reprezentanţii oficiali ai acestor confesiuni, ridicarea la o conştientizare deplină a ceea ce se află de fapt în aceste lucruri are loc în cazuri rarisime. Şi atunci când se întâmplă, numai rareori se ajunge la perceperea acestor fapte în lumina corectă. Să admitem că cineva se ridică, să spunem, în cadrul confesiunii catolice sau protestante împotriva a ceea ce este numit dogmă; atunci acea dogmă va fi considerată un nonsens, se va ridica împotriva ei, eliminând-o, dar nu se va găsi posibilitatea de a se pune ceva în locul ei.

O astfel de dogmă este, de exemplu, aceea a Trinităţii, a triplei personalităţi a Fiinţei divine. Cine se referă la dogmă aşa cum o oferă în prezent confesiunile religioase are posibilitatea de a se manifesta împotriva ei, dacă se plasează pe punctul de vedere al modului actual de a gândi ştiinţific. Căci el va putea dezvălui foarte uşor ce este nonsens în legătură cu această dogmă. Însă cel care merge pe firul care conduce la modul cum a apărut o astfel de dogmă află că dogmele s-au transmis în omenire într-un lung interval de timp, însă la baza formării acestor dogme se află ceea ce adeseori am caracterizat ca fiind clarviziunea instinctivă a treptelor timpurii ale omenirii, clarviziunea atavică, privirea în lumea spirituală. Aşadar, din această clarviziune au provenit asemenea dogme, şi ai putea să spui: Dogma Trinităţii a apărut din înţelegeri profunde, fundamentale, pătrunzând în structura existenţei lumii. Cândva, această dogmă a fost un adevăr esenţial recunoscut. Ea reprezenta o înţelegere profundă a adevărului. Dar această situaţie a existat în acel timp străvechi în care, aşa cum am spus, facultăţile sufleteşti umane, forţele cunoaşterii care reprezentau un fel de clarviziune instinctivă erau în armonie cu această dogmă. Ulterior dogma s-a transmis. Ea nu se mai potriveşte cu formarea actuală a forţelor sufleteşti. În general, pentru fiecare om care a vieţuit această dogmă la apariţia ei au trecut de la acel timp mai multe vieţi pământene. Sufletele au avut diferite trăiri în timpul acestor vieţi pământene. În lumea exterioară, dogma s-a conservat, a fost transmisă din generaţie în generaţie. În prezent, ea a căpătat o astfel de formă, încât din cuvintele cu care este comunicată nu mai poate fi înţeleasă. Iar acele suflete s-au născut din nou; din ambianţa bisericească le este prezentată dogma. Nu există nicio legătură omenească interioară între ceea ce este oferit de către confesiuni sufletelor omeneşti şi ceea ce acestea se străduiesc să afle, să ştie. În prezent, supărător nu este faptul că dogmele sunt false, ci că ele sunt o formă de a cuprinde adevărul care nu mai corespunde condiţiilor actuale, dogmele nu mai vin în întâmpinarea a ceea ce este o necesitate a sufletelor. Astfel încât putem spune: Aceste dogme sunt predicate în prezent, fiind, de fapt, rostite în gol. Iar aceia care le mărturisesc fac această mărturisire de credinţă nu în sensul adevărului sufletesc interior, căci, în general, ei nu înţeleg dogmele. Dar a accepta ceea ce nu înţelegi este un neadevăr interior. Şi de la acest neadevăr interior provine faptul că se produc atâtea daune care provin din caracterul mincinos al lumii.

Ceea ce s-a transmis prin omenire ca falsitate este cu adevărat de nemăsurat. În fond, nu este de mirare că aşa stau lucrurile, din simplul motiv că atunci când sufletele trăiesc în neadevărul interior menţionat le lipseşte un simţ pentru neadevăr în viaţa exterioară. La acest lucru ar trebui să reflecteze cei care cred că trebuie să ia în prezent apărarea confesiunilor tradiţionale. Este un aspect deosebit de serios de care trebuie să ne ocupăm.

S-ar putea spune că sufletele care între timp au trecut prin diferite vieţi pământene au evoluat dincolo de dogme de când au apărut aceste confesiuni. Aşa cum trebuie luate în serios acele probleme pe care le-am expus în ultimele două conferinţe, tot astfel trebuie manifestată o seriozitate vitală faţă de concepţia despre vieţile pământene repetate.

Dar să examinăm din acelaşi punct de vedere ceea ce îi este oferit omenirii actuale de ştiinţa exterioară. Astăzi se formează o ştiinţă care îşi are originea în observarea sensibilă, fizică. Acest lucru trebuie îngemănat cu ceea ce trăieşte ca suflet uman în noi înşine, care trebuie să preia, să se umple cu ceea ce este material de observaţie fizic-sensibil.

Contemplaţi omul care este prins în vâltoarea vieţii. El poartă în sine sufletul care a trecut prin vieţi terestre, care nu găseşte în confesiunile religioase ceva de care s-ar putea ataşa. Dar el se ataşează, cel puţin pentru anumite domenii ale vieţii, de ceea ce în prezent are un caracter ştiinţific acceptat. Trebuie să se pună întrebarea: Ce se întâmplă cu sufletul uman când se ataşează de această ştiinţă, recunoscută, care nu face observaţii decât în domeniul fizic-sensibil? Sufletele care se încorporează în prezent în organismele fizice au preluat, în fapt, în încarnări anterioare, ceea ce corespundea cu totul altor relaţii ale lor cu natura, cu ambianţa, cu lumea decât ceea ce este preluat în prezent de această ştiinţă. Se pot găsi relativ puţine suflete încorporate în prezent care în viaţa lor anterioară erau încarnate astfel încât să lege, de exemplu, de o anumită ştiinţă ceea ce li se spunea despre fenomenele naturale sau de un anumit fel de reprezentări prin intermediul spiritualului. O astfel de ştiinţă a naturii golită de spiritualitate, cum a fost dezvoltată în ultimele trei-patru secole, nu a existat înainte. Ceea ce îi era oferit omenirii în acele timpuri mai vechi ca ştiinţă a naturii, într-o vreme care nu este foarte îndepărtată de noi, era de aşa natură încât concomitent cu conturarea unei stări de fapt sensibile se mai manifesta ceva ce satura cu spiritual această stare de fapt sensibilă. De aici vine şi faptul că mulţi oameni ai

prezentului care nu ţin neapărat şă fie în pas cu vremea nu găsesc în ştiinţa naturii actuală nimic care să-i satisfacă, o ignoră, nu se ocupă de ea, în schimb scormonesc şi scot la iveală tot felul de hârţoage vechi şi cercetează ce ştiinţă a naturii a transmis oamenilor *Basilius Valentinus* sau alţii ca el. Este adevărat că în reprezentările care se elaborau atunci mai trăiau tot felul de aspecte spirituale, dar, în general, profundul respect al celor care se ocupă în prezent de aceste lucruri se bazează pe aceea că nu le înţeleg şi că ei consideră ca fiind foarte profund ceea ce nu este înţeles.

Ceea ce este important în acest domeniu este faptul că sufletele omeneşti care sunt încorporate în corpuri actuale nu mai au legătură reală cu vechea ştiinţă, iar cu ceea ce oricine este hrănit în şcoală ele sunt burduşite, aşa încât preiau materialul ştiinţei care a luat naştere pe baza observaţiei sensibil-fizice. Dar ce se găseşte, de fapt, aici, atunci când cercetăm problema din perspectivă interioară?

În prezent, noi intrăm în trupurile noastre cu ceea ce au vieţuit sufletele noastre în vieţi anterioare, dar pătrundem într-un anumit mod, astfel încât nu mai avem nicio relaţie cu ceea ce au vieţuit sufletele în vieţi pământene anterioare. În cursul diferitelor vieţi pământene anterioare, noi ne-am format sufletele în aşa fel ▮ aşa trebuia să se întâmple pentru că era pregătirea pentru dezvoltarea libertăţii ▮ încât ele sunt golite de ceea ce au preluat mai înainte, nu mai au nicio relaţie cu ceea ce preluaseră mai înainte, sunt străine de ceea ce trăieşte de fapt în lume. În această privinţă, noi nu mai aducem în sufletele noastre nimic din trăirile vieţilor terestre anterioare. Desigur, aducem cu noi rezultatele calităţilor noastre morale, dar nu preluăm din trăirile anterioare, din vieţile pământene anterioare, ceea ce ar putea conduce la o ştiinţă înnăscută a tainelor lumii modelată într-un anume fel. Sufletele nu mai intră în prezent în corpuri aşa cum intrau, de exemplu, în corpurile grecilor. Sufletul care trecuse prin naştere în viaţa grecească aducea în corpul fizic o forţă acumulată prin vechea ştiinţă, astfel încât putea împrospăta corpul fizic cu forţă de viaţă spiritual-sufletească. Astăzi lucrurile stau altfel. De cele mai multe ori, în zilele noastre, sufletul care intră în corp are pentru acesta un efect distrugător. Acest efect este din ce în ce mai pronunţat, constatându-se că sufletele care se nasc în prezent au ceva distrugător pentru corp, paralizează corpul, îl împânzesc cu forţe ale morţii. Dacă evoluţia ar merge în acest sens, am ajunge sigur la declinul vieţii pământene. Oamenii ar deveni tot mai slabi sub raportul voinţei, ar arăta că nu se pot ridica la cuprinderea unor impulsuri active, ar trece prin viaţă înţelegând-o în mod automat. Cât de trist este să vedem în prezent ce rar se lasă oamenii cuprinşi de idei vii. Oamenii prezentului suferă de scleroză sufletească, agită idei moarte, nu-i preocupă decât ce preiau prin tradiţii, le frământă în capul lor şi devin automatisme.

În adevăr, lucrurile stau astfel: dacă mergi în prezent prin lume cu un simţ nealterat de prejudecăţi şi observi oamenii nu poţi să-i deosebeşti între ei. Efectiv nu-i poţi deosebi. Vorbeşti cu A, cu B, cu C; toţi povestesc acelaşi lucru. Fiecare crede că povesteşte ceva personal, dar nu poţi să găseşti o deosebire între ei, toţi spun acelaşi lucru. Ai de-a face numai cu *un* fel de oameni, în diferite exemplare, şi uneori te întrebi dacă nu eşti victima unei iluzii, dacă cel cu care vorbeşti azi nu este acelaşi cu cel cu care ai vorbit ieri. Aceasta corespunde însă întru totul şi cu ceea ce rezultă din observarea vieţilor pământene succesive în corelaţie cu viaţa pământeană actuală. Sufletele nu mai aduc cu ele ceea ce au avut înainte, ceea ce trecea de la o viaţă pământeană la alta şi care reapărea, chiar dacă cu o forţă din ce în ce mai redusă, şi care exista ca o ştiinţă înnăscută. Acest lucru nu mai este de actualitate. Şi dacă de astfel de suflete se leagă numai ceea ce este ştiinţă a naturii observată exterior, fizic-sensibil, atunci ele se umplu cu o ştiinţă a efemerului, cu o ştiinţă care nu exprimă în imagini-idei ceea ce exterior este trecător. Secolul al XIX-lea, pentru a se deda unei iluzii înfiorătoare în această privinţă, a adăugat la mai vechea Lege a conservării materiei aşa-numita Lege a conservării energiei [Nota 19]. El a inventat aceste legi pentru a se iluziona că în natură nimic nu se menţine, ci totul este trecător, că şi materia şi energia sunt trecătoare. Nu mai rămâne nimic din suflet, dacă reîncarnările se repetă în viitor, decât automatul uman, când acesta se umple cu materialul ştiinţific naturalist obţinut prin observaţii făcute cu ajutorul simţurilor. Căci o astfel de ştiinţă nu exercită nicio forţă vitalizatoare, nicio forţă fecundantă asupra sufletului.

Sufletul se naşte în prezent, venind din vieţi pământene anterioare, dorind cu înfocare să fie fecundat de ceva pentru a putea să progreseze prin vieţile pământene următoare. Dar preluarea exclusiv a ştiinţei aspectelor trecătoare ale lumii nu-i oferă sufletului decât moartea, omoară sufletul. Acest lucru trebuie înţeles cu toată seriozitatea. Dacă se va continua şi în viitor să se perpetueze neînţelegerea pentru dogmele devenite învechite, atunci, printr-o ştiinţă a naturii nepătrunsă de spirit, ar avea loc paralizarea, omorârea sufletului. Acesta ar trebui să sufere o a doua moarte. Depinde întru totul de om şi de umanitate să menţină sufletul viu. Nu este îngăduit omului să se lase pradă acelei pasivităţi comode, în timp ce spune: Sunt o fiinţă veşnică, iar nucleul meu fiinţial îmi va fi menţinut în orice circumstanţe. ▮ Aceasta nu corespunde adevărului. Acest nucleu fiinţial veşnic este desigur prezent în om, dar el trebuie să fie fecundat tocmai în această perioadă, în cazul în care nu trebuie să moară. Şi nu există un alt mijloc de a menţine sufletul viu decât rupând-o cu observaţiile pur fizic-sensibile şi fundamentând o adevărată ştiinţă a spiritului, arătând cum trăieşte spiritul în toate lucrurile ce sunt observate cu ajutorul simţurilor. Este esenţial de a nu lăsa să fie valorificat nimic din ceea ce este pură înregistrare a unui material fizic-sensibil şi de a pretinde ca orice material fizic-sensibil să fie împâslit de reprezentări ale spiritualului care trăieşte în acesta, care nu trebuie să fie alungat. Când sufletele vin din încarnări terestre anterioare preiau această ştiinţă a naturii plină de spiritualitate, sunt fecundate, şi prin aceasta puse în situaţia de a-şi purta mai departe vitalitatea în vieţile terestre următoare. Dăinuirea sufletului, sănătatea acestuia, ba chiar dăinuirea vieţii însăşi a sufletului, eliminarea morţii sufleteşti a omenirii ţin de spiritualizarea cunoaşterii naturii.

Din aceste fapte şi nu dintr-o prejudecată oarecare provine strădania noastră de a realiza această spiritualizare a ştiinţei naturii. Iar dacă omenirea se întoarce împotriva acestei spiritualizări, o face pentru că este instigată, tocmai pentru că este neştiutoare faţă de semnificaţia propriu-zisă a faptelor, este instigată de spirite pe care le cunoaştem bine şi care se pot pune în valoare în natura umană cu atât mai mult

cu cât sufletele au adus mai puţin cu ele din încarnările anterioare. Din întreaga structură a vieţii noastre actuale, care, spiritual, se compune din ştiinţă a naturii eliberată de spirit şi din mărturisiri de credinţă golite de sens, rezultă un comportament ostil şi absurd mereu reînnoit împotriva voinţei de a spiritualiza cunoaşterea naturii. Nu putem sublinia îndeajuns cât este de necesar în vremurile noastre să se înţeleagă în profunzime interioară o asemenea stare de lucruri şi să se ia o poziţie corespunzătoare. Nu putem acorda suficient credit respingerii unei ştiinţificităţi pătrunse de spiritualitate, fie că izvorăşte în felul în care am auzit că a fost menţionat azi după-amiază ‖ nu ştiu în ce măsură se bazează pe adevăr relatarea faptului că ar fi fost boicotate conferinţele ţinute săptămâna trecută printr-o decizie a studenţilor ‖, fie sub o altă formă. În prezent, scrierile care sunt îndreptate împotriva ştiinţei spiritului pot fi adunate în stive mari. Ceea ce se valorifică în curente cu adevărat întunecate, impure, cei cărora le place să ignore aceste lucruri le vor putea conştientiza cu intensitate într-un timp destul de scurt. În prezent este mai comod să fii neatent la aceste lucruri, decât să le acorzi atenţie.

Dar nu ne mai aflăm în acel punct în care să putem face drumul înapoi, şi anume să nu mai fim discutaţi de lume. Din această cauză nu este posibil decât mersul înainte. Dar acest mers înainte este legat de o autoimplicare activă în formele tot mai agresive a ceea ce, deşi nu le putem numi discuţii, le spunem totuşi „discuţii" ale timpului. Numai dacă ne reuşeşte acţiunea ce rezultă prin confluenţă, numai dacă fiecare îşi face treaba ce-i revine, luând atitudine în favoarea ştiinţei spiritului, şi dacă nu ne temem să caracterizăm în orice situaţie în mod nefardat şi fără reţineri, acolo unde este prezentă, o ostilitate evidentă împotriva ştiinţei spiritului, numai atunci poate exista speranţa de a reuşi. Nu este vorba de a prinde din zbor şi de a lua poziţie combativă doar când apare o adversitate împotriva ştiinţei spiritului. Acest lucru este, bineînţeles, întru totul necesar în unele cazuri. Căci, în definitiv, când o adversitate rezultată dintr-o înţelegere greşită sau dintr-un echivoc se ridică împotriva ştiinţei spiritului, acest lucru reprezintă un fenomen secundar. Acest lucru este ceva secundar care, în mod normal, trebuie să fie pus în lumina corectă. Este, de la sine înţeles, secundar faptul că ‖ am comunicat acest lucru de curând într-o conferinţă publică ‖ oameni ca Frohnmeyer spun despre figura principală a grupului plastic de la Dornach, care poate fi considerată ca fiind figura lui Christos, că ar reprezenta statuia „omului ideal", „sus cu trăsături «luciferice», jos cu trăsături animalice". ‖ Este cu siguranţă necesar să facem trimitere la aceasta, dar nu pentru a apăra pur şi simplu ştiinţa spiritului, ci dintr-un motiv mult mai profund, mai important. Cine este în stare să lanseze în lume un neadevăr atât de înfricoşător, acela acţionează în mod nociv prin tot ce scrie şi vorbeşte, deşi el ar trebui să acţioneze în mod educativ. Şi nu numai faptul că cineva spune la un moment dat o minciună atât de grosolană este important, ci, plecând de la acest simptom, pentru că un om poate minţi într-un asemenea mod ne dăm seama pe ce căi merg, în prezent, anumiţi conducători ai omenirii. După atacurile îndreptate împotriva ştiinţei spiritului putem recunoaşte ce calitate are simţul actual al adevărului. Şi în acest câmp lărgit trebuie să se desfăşoare activitatea în domeniul spiritual. Despre aceasta este vorba. Nu trebuie să ne retragem speriaţi în faţa acestei lipse de simţ al adevărului în toate domeniile. Omenirea trebuie să înţeleagă că nu se poate lucra pentru întâmpinarea viitorului decât cu un simţ real al adevărului, în cazul în care sufletele trebuie să găsească calea din încarnarea acestei perioade în încarnarea perioadei următoare. Nu este vorba de ceva formal, ci de viaţa reală a sufletelor în cursul vieţilor terestre succesive. Trebuie să căutaţi, şi veţi găsi, legătura dintre lipsa de realism interioară a gândirii pe care am caracterizat-o mai înainte ‖ în credinţe aduse sufletului în mod exterior, fără a se stabili o concordanţă cu adevărul ‖ şi falsitatea din lumea exterioară. În definitiv, este uimitor, că asemenea ipocrizie apare cu atâta forţă mai ales la cei care ar trebui să fie, de fapt, învăţătorii lumii şi marii păstrători ai sigiliului adevărurilor religioase.

Prima sarcină a omului actual care vrea să aibă o legătură cu viaţa spirituală este de a căuta falsitatea, ipocrizia devenită istoric-culturală. Este uimitor cât de profund a erodat această ipocrizie istoric-culturală. Ea este o caracteristică a epocii noastre. Din politică, în care şi-a cultivat plantele ei de mlaştină, a pătruns şi în alte câteva domenii. Şi şi-a făcut apariţia şi starea în care oamenii de-abia mai pot face deosebirea dintre ceea ce corespunde adevărului şi ceea ce este fals cu privire la anumite fenomene ale vieţii. Vedeţi cum un anumit fenomen al vieţii, falsitatea, pe care îl întâlnim la tot pasul, îşi joacă rolul atât în viaţa de toate zilele cât şi în situaţiile importante ale vieţii. În definitiv, falsitatea a izvorât în zilele noastre din aceeaşi înclinaţie, indiferent dacă ea apare la domnii luminaţi ‖ oricum, luminaţi de o lumină ciudată ‖ care s-au adunat la Geneva sau dacă apare la diferiţi flecari de cafenea burghezi şi proletari. Ceea ce a trăit ca spirit la Geneva în flecărelile de cafenea burgheze sau proletare este iubit ca neadevăr şi aş vrea să spun, în paranteză ‖ cei prezenţi să nu mi-o ia în nume de rău, căci în paranteză pot totuşi s-o spun ‖, că el nu este eliminat nici din cadrul Societăţii antroposofice. Această ipocrizie este un fenomen istoric-cultural al prezentului şi de el trebuie să ne ocupăm. Înainte de orice, el nu trebuie să fie scuzat în niciun domeniu, ci trebuie să fie caracterizat, trebuie să fie pus în faţa contemporanilor noştri. Noi retrăim faptul că, dacă necesitatea urgentă pentru indicarea lipsei de sinceritate este scoasă în evidenţă, aceasta ne este luată în nume de rău şi de persoane care fac parte din mişcarea antroposofică, deşi faptul că trebuie să trăiască în mijlocul falsităţii îi incomodează într-o anumită privinţă.

Lucrurile pe care le-am prezentat azi, gândite în legătură cu cele spuse în cele două conferinţe anterioare cu privire la reîncorporarea sufletelor în lumea civilizată actuală, ca şi cu privire la interesul de a nu lăsa să ajungă la oameni ceea ce este hotărâtor şi ar trebui să ajungă la ei în epoca actuală, poate să ne dea o idee despre marea seriozitate a sarcinilor timpului în care trăim.

Aceste sarcini sunt pătrunse de cea mai profundă seriozitate. Şi din această cauză, pentru că este atât de necesar să se plece de la acest punct de vedere, am vorbit ultima oară despre cât este de dureros faptul că astăzi îmi este solicitat atât timp, fără a avea posibilitatea de a continua munca antroposofică mai veche, aşa cum era ea înainte de a se ivi necesitatea de a se lucra la aspectele care au fost discutate adeseori aici. Dacă vrem să ne plasăm în relaţie corectă cu aceste lucruri, este necesar acest punct de vedere, necesar tocmai pentru că pleacă din spiritul marilor sarcini ale timpului.

Noi trebuie să clarificăm un lucru. Prietenii noştrii s-au integrat în multe privinţe în mişcarea antroposofică aşa cum este ea de la începutul acestui secol. Această mişcare antroposofică nu are o realitate numai în planul fizic, ci este permanent o problemă a lumilor spirituale, o problemă nemijlocită a lumilor spirituale. Este de la sine înţeles că şi măsurile practice exterioare sunt o problemă a lumilor spirituale, dar nu în sensul în care este mişcarea antroposofică însăşi. În legătură cu acest lucru trebuie să spun azi câteva cuvinte. Societatea antroposoitcă, în aspectele ei spirituale, continuă, fie că oamenii care o reprezintă sunt vrednici sau leneşi, fie că îşi dau osteneala sau nu de a duce lucrurile mai departe, merge înainte mai încet sau mai repede, dar rămâne prezentă în realitatea ei spirituală. În ceea ce priveşte lucrurile practice, care au apărut din cerinţele prezentului, acestea trebuie făcute la timpul lor, întrucât este imposibil să le realizezi dacă nu sunt soluţionate la momentul potrivit; dacă se fac cu încetineală, ele vin pur şi simplu prea târziu. În cadrul mişcării antroposofice, lumea s-a obişnuit în mare măsură ca unele lucruri să se facă repede, altele încet. Şi s-a instaurat practica de a se aplica aceasta chiar când nu se poate. În principal, acest lucru se află la baza a ceea ce am vrut să spun, de curând, când am dat indicaţia de a se revigora izvorul din care curge totul, mişcarea antroposofică însăşi. A trebuit să mă refer de mai multe ori la faptul că acum nu este posibil să avem discuţii personale. Da, dragii mei prieteni, în ultimele zile ale săptămânii trecute cele câteva persoane care am lucrat cu adevărat la problemele practice am avut timpul ocupat până spre ora trei dimineaţa. Cu toate acestea, unii se revoltă dacă nu se dă curs dorinţei lor de a avea discuţii personale. Dar de unde am putea lua timpul necesar pentru aceasta? Acest lucru trebuie să fie înţeles. De aici nu trebuie să rezulte o indolenţă pentru viaţa antroposofică, ci, dimpotrivă, ar trebui realizată o întărire a ei. Căci, fiţi siguri, dacă va surveni o revigorare a vieţii antroposofice, va veni de la sine şi tot ce este necesar pentru viaţa practică. Dar, înainte de orice, trebuie să se manifeste intensificarea vieţii antroposofice. Pentru aceasta trebuie să eliminăm din sufletele noastre tot ce ţine de reverie. Ceea ce vrea să se încuibeze pe o insulă oarecare a sufletului, care nu se preocupă de ce se întâmplă în viaţă, paralizează realizarea adevăratelor sarcini ale vieţii. Aceste

sarcini sunt anihilate când oamenii rămân orbi, rămân impasibili faţă de ceea ce se desfăşoară în viaţa exterioară, iar ei îşi caută mântuirea, care reprezintă mai mult voluptatea sufletului lor, pe parcelele lor de viaţă, prelucrând tot felul de probleme străine vieţii, probleme mistice.

Spunând aceste lucruri eu mă refer la o aplicare nemijlocită a ideilor despre marile sarcini al timpului la propria noastră mişcare. Fiecare dintre noi ar trebui să coopereze la întărirea acestei mişcări. Se poate realiza aceasta numai dacă îţi formezi un ochi liber şi deschis pentru fenomenele de degradare din viaţa noastră culturală. Pentru antroposofi nu este admisibil să nu-i preocupe aceste fenomene. Nu este admisibil ca ei să nu se intereseze de forţa care împinge civilizaţia actuală în abis. În ciuda faptului că, pe de o parte, nu se percepe cu plăcere, pe de altă parte este mereu uitat, trebuie să atrag atenţia că lucrurile nu se îndreaptă de la sine. Iar lenea contemplativă, care pentru mulţi este o demonstraţie transcendentală, ne dăunează în mod deosebit. În loc de a ne zgâlţâi voinţa, spunându-ne: Vreau să fac, se meditează asupra condiţiilor care există aici sau în altă parte pentru a putea realiza ceva.

Dragii mai prieteni, dacă de la începutul secolului s-ar fi gândit în felul acesta despre mişcarea antroposofică, ea n-ar fi fost niciodată ceea ce este. Căci oamenii deştepţi care au apărut atunci au spus că la München ar trebui lucrat într-un anumit fel, iar cei şi mai deştepţi făceau deosebire între Schwabing şi München, şi pretutindeni auzeau cum creşte iarba, ceea ce le indica ce calităţi are locul respectiv. Apoi au venit alţii care găseau că la Hanovra şi la Frankfurt există condiţii cu totul speciale. Această manifestare o întâlneai pretutindeni. Dacă ai fi luat aminte la asemenea afirmaţii nu s-ar fi făcut niciun pas înainte. Era şi atunci un lucru rău, dar în prezent, când este vorba, în multe cazuri, de sarcini ale vieţii practice, este un lucru cu mult mai dăunător. Căci în prezent nu se pune problema de a detecta asemenea creşteri ale ierbii, ci de a ne încorda voinţa pentru a face ceva, pentru a lucra cu adevărat. Este extrem de simplu să spui: Eu resimt în atmosfera transcendentală a unui loc oarecare că acolo nu se poate face un lucru sau altul ❙ este mult mai uşor decât să vrei pur şi simplu să faci ceva. În prezent, ar trebui să ne raportăm cât se poate de puţin la lucrurile exterioare, şi pe cât posibil să punem în faţă interiorul. Acest lucru nu este subliniat suficient de des. La aceasta se adaugă faptul că seriozitatea antroposofică trebuie să fie întru totul menţinută, că trebuie să fie suscitată cu adevărat forţa de a lucra asupra lucrurilor exterioare cu un real interes. Trebuie totuşi să ştim ce se petrece în lume; şi se petrec multe lucruri. Dar este uimitor cum şi în cercurile noastre este un slab interes pentru ceea ce se întâmplă în lume.

Vreau să evidenţiez un fapt tulburător, care are multe cauze, dar timpul nu ne-ar ajunge azi pentru a le descrie pe toate. Este o realitate faptul că începând din luna mai revista noastră pentru Tripartiţie nu a ajuns aproape la niciun abonat. Asta în condiţiile în care suntem o societate cu mii şi mii de membri. Este în adevăr foarte trist că trebuie să fie consemnat un asemenea fapt, dar el există şi este numai unul dintre multe altele. Să credeţi că este întru totul adevărat. Aici adversarii sunt cu totul alţi flăcăi, ei se află peste tot la postul lor. Şi astfel de maşinaţii se extind. Nu spun aceasta fără reflecţie şi mai ales fără a chibzui la ce trebuie să ne aşteptăm în prezent, dacă nu ne unim toate forţele pe care le avem, dacă nu ne însumăm toate fortele individuale. De asta este nevoie. Acum trebuie să avem suficientă forţă în noi, încât să ne putem apuca de lucrări, altfel va fi prea târziu. Şi nu văd ca din altă parte să fie întreprins ceva, altfel nu aş ajunge să spun numai despre noi că venim prea târziu.

Există câte ceva în pregătire, înainte de toate participarea unei părţi a studenţimii la strădaniile noastre. Tocmai de aici poate să vină ce este mai fertil, dacă vom şti să întâmpinăm acest lucru cu înţelegere reală, adevărată; dar trebuie să ne fie şi clar acest lucru. Este sigur că nu merge cu idei neclare. Este vorba să se procedeze dintr-o strădanie interioară.

Acestea şi încă alte lucruri ar mai fi poate de discutat azi, dar gândesc că ele s-ar putea găsi în voi înşivă, dacă veţi dezvolta singuri mai departe ideaţia pe care am iniţiat-o. Să vă dezvoltaţi în continuare este ceea ce la sfârşitul acestei conferinţe aş vrea să exprim ca o dorinţă. Acum timpurile sunt de aşa natură încât nu pot avansa o astfel de dorinţă pentru împlinirea ei peste ani, ci pot să iau în calcul numai săptămânile până când voi putea fi din nou aici. Avem efectiv nevoie de timp, în adevăr putem pierde orice săptămână pe care nu o folosim.

Din această cauză, dragii mei prieteni, la sfârşitul acestei conferinţe aş dori să vă spun două lucruri: mai întâi aş vrea să exprim dorinţa ca ceea ce am spus azi să fie înţeles până la revederea noastră, în al doilea rând ca această revedere să poată avea loc la timp, ca să poată fi indicate lucruri care se află în direcţia acestei dorinţe. În acest sens, vă spun la revedere.

Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

GA 203

CONFERINŢA a V-a

Dornach, 21 ianuarie 1921

Expunerile de dinaintea plecării mele şi chiar cu săptămâni mai devreme au avut toate ca temă indicarea felului în care ceea ce numim ştiinţa spiritului poate trece, poate interveni în viaţa adevărată, cum ceea ce numim lumea se află într-o anumită legătură interioară cu ce vieţuim interior. Şi în timp ce supervizaţi aceste expuneri, vă rog să vă puneţi încă o dată întrebarea ce ar însemna pentru evoluţia generală a omenirii dacă rezultatele cele mai importante, cele mai pătrunzătoare ale ştiinţei spiritului de orientare antroposofică, ar pătrunde în viaţa oamenilor care acţionează în plan social. S-ar şti că omul, în timp ce ajunge la conştienţă în corpul fizic, conservă în acest corp ceva care face trimitere la timpuri de dinaintea naşterii, respectiv dinaintea concepţiei, că el a fost într-o stare care aducea cu sine dorul acestei vieţi dintre naştere şi moarte, care îi inocula sentimentul că sufletul care a trăit mult timp numai într-o lume spirituală are nevoie, pentru a putea progresa, de perceperea lumii prin simţurile corporale, dar şi de acţionarea din corpul fizic.

Dacă ar fi înţeleasă corect, acestă cercetare conştientă a pre-existenţei sufletului nu ar rămâne numai o idee teoretică, ci ar pune stăpânire şi pe sentiment şi voinţă şi ar deveni prin aceasta o forţă de viaţă nemijlocită.

Aceasta putem s-o vedem la oamenii prezentului. Toţi prezintă o mare lipsă de iniţiativă. Această lipsă de iniţiativă care acţionează în mod paralizant asupra tuturor forţelor necesare pentru a readuce viaţa în decădere la una ascendentă poate fi ameliorată numai dacă omul devine conştient de apartenenţa sa la lumea spirituală. Acest lucru nu poate însă fi inoculat în suflet prin argumentări teoretice, ci numai prin clarvederea vie a ceea ce a fost omul înainte de a fi coborât în lumea fizică.

Dacă timpul petrecut de om aici între naştere şi moarte nu este obiect al unei credinţe confuze, ci este rezultatul unei cunoaşteri clare, ea nu acţionează atât de abstract în om, aşa cum o face în prezent confesiunea religioasă, ci concret, ca forţă nemijlocită. Munca omului se extinde dincolo de moarte. Dar prin faptul că omul preia în sine asemenea reprezentări se revarsă viaţă în tot ceea ce el poate şti.

Avem în prezent o cunoaştere extinsă asupra naturii. Cu privire la cunoaşterea exterioară putem spune: Omenirea a progresat enorm. Ultimii ani sângeroşi au arătat că acest progres nu a putut schimba omul sub aspect moral. Şi, de fapt, oameni ca Wallace [Nota 20] pe care l-am menţionat adeseori, mai de mult, când am vrut să subliniez tocmai acest lucru, au avut dreptate când au spus: Noi am vieţuit un enorm progres cu privire la cunoaşterea lumii exterioare, dar cu privire la calitatea morală, omenirea este la fel ca în vremurile primordiale, ea nu a făcut niciun progres.

Acest progres trebuie totuşi să se producă în această perioadă istorică, căci oamenii nu mai pot rămâne cu dispoziţia lor sufletească actuală. Dar cum trebuie să se întâmple aceasta? Cum poate fi vitalizată concepţia mai mult teoretică despre lume? Să luăm un exemplu aparent grosolan. Noi folosim pentru viaţa umană lignitul. Ştim că lignitul reprezintă resturile unor vechi păduri, este, aşadar, material vegetal. Dar care este legătura dintre substanţa vegetală, întreaga lume vegetală, şi om? ❙ Dacă se calculează pentru un număr mic de milenii cât dioxid de carbon conţine aerul datorită faptului că noi expirăm dioxid de carbon, că la fiecare expiraţie cedăm aerului dioxid de carbon, vom vedea că acesta reprezintă o cantitate enormă. Dioxidul de carbon ar face să dispară omenirea în cursul unor milenii, ar suprima viaţa. Dar plantele preiau dioxidul de carbon, separă carbonul, îşi construiesc cu ceea ce preiau din produsele eliminate de om propriul lor corp, iar plantele care au acoperit cândva Pământul alcătuiesc la rândul lor ceea ce sunt, în prezent, zăcămintele noastre de lignit.

Vedeţi, are loc o peregrinare uimitoare. La început, predomină aspectul calitativ; este de la sine înţeles că lignitul nu a luat naştere din respiraţia noastră, ci din alte fiinţe, dar trebuie avut în vedere acest aspect calitativ. Ceea ce noi eliminăm formează baza a ceea ce reutilizăm din pământ. Atât de departe putem gândi potrivit rezultatelor teoretice la care a ajuns ştiinţa naturii!

Ştiinţa spiritului ne conduce şi mai departe. Vă amintesc că v-am spus: Omul îşi depune corpul său fizic în timp ce merge cu partea sa spiritual-sufletească în lumile spirituale. ❙ Dar eu v-am mai spus: Acest corp fizic care este depus reprezintă ceea ce pământul reconstruieşte.

Aşa cum prin expiraţie dăruim lumii vegetale cărbunele, tot astfel dăruim întregului Pământ trupul nostru. Iar ceea ce vedem în jurul nostru este în întregime produsul unor fiinţe cum suntem noi înşine, care au fost precursoarele noastre în perioadele Lună, Soare şi Saturn, primele trei încarnări premergătoare ale sistemului nostru planetar. Ele au predat pământului ceea ce alcătuieşte în prezent întregul Pământ. În lumile viitoare va dăinui din noi ceea ce eliminăm ca fiind corporalitatea noastră. Este un gând de o importanţă imensă, dacă îl urmărim. Căci prin cunoaşterea naturii, care altminteri rămâne înjumătăţită, noi obţinem o conexiune a omului cu întreaga ambianţă. Este de mare importanţă să obţinem aceasta. Căci dacă avem în vedere ceea ce am pus la baza cercetării noastre, trebuie să spunem: În omul întreg, nu numai în gândirea noastră, ci în întregul om, până în corporalitatea sa exterioară, trăieşte ceea ce prelucrăm în idealurile noastre morale. Modul dualist de abordare care nu poate arunca o punte între imaginea naturală a lumii şi ordinea morală a lumii nu-şi poate reprezenta cum ceea ce avem în idealurile noastre morale se leagă de procesele noastre musculare. Dacă privim lumea în felul în care am făcut-o în expunerile noastre, se vede cum se încorporează ceea ce avem în idealurile noastre morale în procesele noastre corporale. Se văd întreţesute în mod unitar procesele spirituale şi cele corporale.

Acest mod de a privi lucrurile ar trebui să devină general. Dacă el ar fi preluat în educarea copiilor, am avea oameni care nu ar concepe lumea în sensul teoriei Kant-Laplace, care s-ar fi format plecând de la o nebuloasă, din care s-au concentrat stelele, sorii şi planetele, din care apoi s-au format, prin sudura a unor materii lipsite de esenţă morală, oamenii, care se retransformă în produse pur naturale, ci ceea ce ţâşneşte în noi ca fiind ideal moral ar fi una cu ceea ce, la punctul de plecare al evoluţiei lumii noastre, s-a aflat într-o existenţă pur naturală. Iar noi oamenii ne-am recunoaşte ca fiind meniţi să implementăm existenţei naturale ceea ce vieţuim ca fiind ideal moral. Am recunoaşte în

lumi viitoare că ceea ce vieţuim acum ca fiind moral apare sub formă de legi naturale.

Dacă copiii ar creşte sub influenţa unei astfel de concepţii, ei s-ar plasa în lume astfel încât s-ar simţi a fi membrii ai Cosmosului şi prin aceasta ar avea sentimente de viaţă provenind din acele forţe pe care le-ar absorbi în sine odată cu cunoaşterea Cosmosului. Da, ei ar şti, în timp ce sunt educaţi pentru a acţiona, că ceea ce fac este impregnat în întregul lumii. Dacă ar exista acest sentiment, omul care se întreabă: Oare ce sunt eu de fapt pe această lume? se vede stând aici singuratic, desprins din forţe naturale nedeterminate, pătruns de idealuri morale asemănătoare unor baloane de săpun. Un astfel de om se poate simţi paralizat. Când priveşte în lumea stelelor le vede trecând prin spaţiul cosmic, dar nu are legătură cu acesta; ele însele sunt lumi ce iau naştere în mod natural, se degradează în sine, fără sens şi fără spiritualitate internă.

Trebuie focalizat ce forţă de viaţă ar putea deveni pentru omenire concepţia asupra spiritului. Asupra acestui lucru trebuie făcut mereu referinţă, căci tocmai acest aspect oamenii îl înţeleg cel mai puţin. Ei vorbesc despre faptul că această concepţie ar urmări fuga din lume. Fuga din lume o determină concepţia actuală. De ce? Ea lucrează cu dogmele trecutului, care în trecut aveau un sens pozitiv, pentru că proveneau dintr-o anumită clarvedere instinctivă. Această clarvedere instinctivă a dispărut, oamenii nu mai au legătură cu ea. Dogmele care au fost păstrate nu mai sunt înţelese. Problema nu este că dogmele ar fi false, greşite, ci că omenirea actuală nu are legătură cu ele. În afară de ceea ce s-a păstrat ca dogme, omenirea posedă, în prezent, o ştiinţă a naturii lipsită de spirit. Antroposofia vrea să ofere o ştiinţă a naturii plină de spirit, o ştiinţă a naturii care vitalizează omul. Ceea ce există ca o cunoaştere a spiritului în natură se transformă în om, la fel cum se transformă alimentele sub raport fizic în forţă socială. Dacă s-ar dori o abordare serioasă a acestor lucruri s-ar constata cum cunoaşterea spiritului este preluată ca hrană a sufletului, este digerată ❙ dacă-mi pot permite această expresie ❙, pentru a-şi face apariţia ca forţă socială. Noi nu vom obţine impulsuri sociale în niciun alt mod decât preluând cunoştinţe spirituale din natura înconjurătoare. Cine crede în prezent că poate prelua impulsuri sociale dintr-un alt impuls gândeşte aproximativ la fel cu cel care, reflectând asupra modului de a hrăni omul cât se poate de bine, îi interzice mâncarea. Cine vorbeşte în prezent de modelare socială şi nu o asociază cu cunoaşterea spirituală face, în legătură cu ordinea socială din omenire, acelaşi lucru ca cel care, vrând să hrănească omul, îi prescrie o cură de înfometare. Acest lucru reprezintă o absurditate profundă în concepţiile actuale ale omenirii.

Ceea ce introducem din lumile spirituale în timp ce intrăm în această viaţă între naştere şi moarte este în întregime o imagine. În fond, viaţa noastră sufletească este o viaţă de imagine şi această viaţă de imagine a fost animată în timpuri mai vechi de ceea ce era prezent ca fiind spiritual în concepţia despre natură. Nu exista în timpurile vechi o concepţie despre natură care să fi fost lipsită de spirit. Oamenii de azi citesc despre concepţiile mai vechi despre natură, ei nu află nimic despre o ştiinţă a naturii care să fi fost lipsită de spirit. Cine se întoarce în secolele al XIII-lea, al XIV lea şi află ce se vorbea atunci despre natură ❙ poate să ia în râs aspectul copilăros, aspectul superstiţios ❙, găseşte esenţial faptul că toate aceste lucruri au fost prezentate ca fiind străbătute de spirit. În prezent, ne străduim cât de mult posibil să vedem fenomenele naturale ca fiind lipsite de spirit. Ba chiar privim ca fiind o perfecţiune a observaţiilor faptul de a vedea totul lipsit de spirit.

Dar ceea ce noi preluăm lipsit de spirit din natură nu poate interveni în prezent în niciun fel în mod vitalizator în existenţa în imagini. Nu vrem să admitem să fim doar imagine, pură imagine, imaginea unei vieţi trecute care nu vrea să fie fecundată de viaţa prezentului. Căci această viaţă a prezentului trebuie să fecundeze viaţa trecută, pentru a putea fi purtată din nou prin poarta morţii în lumi spirituale. Numai privită astfel, în mod viu, poate ştiinţa spiritului să ofere omului ceea ce-i trebuie.

Există, în prezent, mulţi oameni care luptă împotriva dogmelor vechilor cărţi de ştiinţă religioasă, pentru că le găsesc lipsite de sens. Ele nu sunt în niciun caz lipsite de sens, nici măcar o dogmă ca aceea a Treimii, care are chiar un sens profund. Cu mijloacele vechii arte a clarvederii instinctive, oamenii o citeau chiar din natură. Şi au existat milenii în evoluţia umanităţii în care această dogmă a dat umanităţii enorm. Bisericile exterioare au conservat astfel de dogme. În prezent, acestea sunt ceva mai mult decât un text. Oamenii nu au nevoie de a dezvolta o relaţie cu ceea ce este obiectul unei clarvederi vechi. Rămâne ceva care nu are nicio legătură cu oamenii datorită naturii lor actuale, în timp ce cândva era o hrană sufletească vie. În afara acestor dogme noi avem ştiinţa exterioară a naturii, ştiinţa naturii eliberată de spirit, care ne omoară sufletul dacă nu va fi spiritualizată.

Acestea sunt cele două rele fundamentale pe care ştiinţa spiritului, aşa cum este ea înţeleasă aici, le are în vedere. Ea vrea să dea sufletului din nou ceva care poate vitaliza acest suflet, care îi poate inocula forţă, astfel încât sufletul să fie nemijlocit un mădular al întregului Cosmos şi care să simtă în acţiunea sa socială acea responsabilitate care provine din faptul că mica noastră acţiune ca oameni izolaţi are o importanţă cosmică pentru întreaga evoluţie a viitorului. Noi trebuie să privim în afară, dincolo de cercul îngust pe care-l trasăm în prezent printr-o formare lipsită de spirit. Căci această îngustare a realizat-o însăşi omenirea şi vrea s-o desăvârşească. Din această cauză ştiinţa spiritului are atâtea dificultăţi, pentru că, în fond, ea vrea să fie mai mult decât ceea ce nu se află în cuvinte, în gânduri, în idei, vrea să fie ceea ce curge ca un sânge al vieţii prin gânduri, prin idei, prin cuvinte şi picură în sufletul omului. Din această cauză când reprezinţi ştiinţa spiritului este mult mai important cum vorbeşti decât ce vorbeşti. În prezent, vedem lupta acerbă care se dă între materialism şi spiritualism şi care se datorează faptului că oamenii nu vor să admită că zicala între două afirmaţii opuse adevărul se află undeva la mijloc [Nota 21], are o fundamentare profundă.

Este adevărat că Dumnezeu se află în noi? ❙ Este un adevăr că Dumnezeu se află în noi. ❙ Este adevărat că noi ne aflăm în Dumnezeu? ❙ Adevărat este că ne aflăm în Dumnezeu. ❙ Ambele afirmaţii sunt opuse. Ambele sunt adevărate, Dumnezeu este în noi, noi suntem în Dumnezeu. Adevărul, întregul adevăr se găseşte la mijloc. Esenţa oricărei dispute de idei se bazează pe faptul că oamenii urmăresc mereu o unilateralitate, care este adevărată, dar este un adevăr unilateral, în timp ce adevărul adevărat se găseşte între două afirmaţii opuse, undeva la mijlocul întregului. Ambele trebuie cunoscute, dacă vrem să ajungem la adevăr. În prezent, de exemplu, urmărind evoluţia lumii, trebuie să ai voinţa de a cunoaşte existenţa materială; în niciun caz nu trebuie căzut în patima acelor oameni care spun: Noi vrem să ne ocupăm de spirit, nu vrem să cunoaştem materia. ❙ Pe cât este posibil trebuie să se cunoască materia, este un aspect al străduinţei cunoaşterii şi voinţei umane; celălalt aspect este de a cunoaşte spiritul. Căci între acestea se află, de fapt, ceea ce trebuie să ne străduim să obţinem; greşesc şi aceia care spun că lumea nu este decât materie, şi cei care spun că lumea nu este decât spirit. Ce este materia? Materia, aşa cum o cunoaşte omul, este ceea ce a rămas din acesta după ce spiritul a redevenit spirit. Propria dumneavoastră formă de om nu este altceva decât ceea ce a fost cândva gândul lui Dumnezeu (vezi desenul), ceea ce a fost cândva acţiunea gândurilor divine.

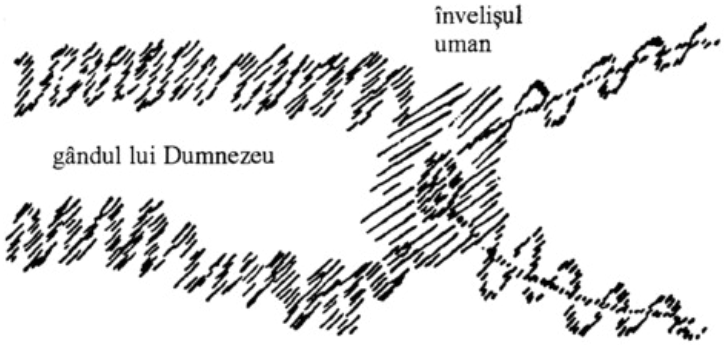

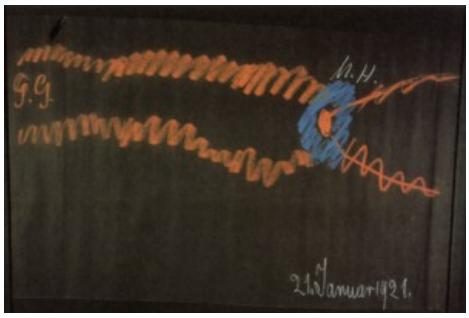

Planşa 1

[măreşte imaginea]

Gândiţi-vă la cum apa care îngheaţă capătă formă; tot aşa primeşte formă acest gând divin şi devine înveliş uman. Un nou gând divin este pus în valoare în interiorul omului, care apoi este din nou transformat de o formă care în vremuri mai vechi a fost gând. Ceea ce noi considerăm a fi materie nu este nimic altceva decât spirit solidificat, iar ceea ce considerăm a fi spirit uman este formă tânără, este formă în curs de apariţie. Spiritul şi materia se deosebesc numai prin vârsta de viaţă. Iar greşeala nu constă în faptul că ne adresăm materiei sau spiritului, ci aceea că vrem să reţinem în prezent ceea ce ar trebui să fecundăm pentru a putea deveni viitor.

Dacă pătrundem ceea ce am adus din preexistenţa noastră în prezent, aşadar ceea ce este viaţa noastră spiritual-sufletească, doar cu ştiinţă a naturii seacă, exterioară, lipsită de spirit, noi o durificăm, nu-i permitem să germineze, nu-i permitem să evolueze spre lumi viitoare, o ahrimanizăm.

Şi dacă vrem să înţelegem ceea ce este formă, ceea ce este divinitate învechită, ceea ce a cristalizat în forme dintr-o mistică nebuloasă în care am introdus prin reverie toate lucrurile posibile, atunci nu ne sprijinim pe ceea ce divinitatea noastră ne-a dat ca reazem corporal, ci luciferizăm ceea ce este material. Ce este mistica nebuloasă? Omul ar trebui să privească în sine, ar trebui să recunoască în organismul său fizic, plecând din Cosmos, ceea ce este el în această viaţă dintre naştere şi moarte. În loc de aceasta, el fantazează că ar avea în sine o divinitate. El o *are* în sine; dar nu obţine aceasta prin activitate fantezistă, mistică. El luciferizează ceea ce ar trebui să vadă ulterior în forma mai târzie a învelişului corporal. Sunt concepţii greşite despre ceea ce este material şi despre spiritual care fac ca oamenii să ajungă la confruntări; căci spiritualul şi materialul sunt acelaşi lucru, dar la vârste de viaţă diferite.

Aceasta este ceea ce prezentul are nevoie să înţeleagă în mod special. Altfel el nu ajunge la înţelegerea vieţii sociale. În prezent, trebuie deja facută experienţa de a pătrunde în realitate cu gândirea în adevărul real. Acest lucru oamenii nu-l acceptă. Ei vor să rămână la suprafaţa lucrurilor.

Zilele trecute mi s-a povestit o istorioară drăguţă [Nota 22] care s-a petrecut de curând la Zürich. Unul dintre prietenii noştri a vorbit la Zürich, la o aniversare a Universităţii, despre importanţa ştiinţifică a antroposofiei. Acestuia i-a răspuns un om cu gândire socialistă care a spus că oamenii nu ar trebui să fie îndrumaţi în prezent spre asemenea fantasmagorii mistice, ci spre ştiinţele exacte, întrucât chiar Goethe a spus: „În interiorul naturii nu pătrunde niciun spirit creat".

Ceea ce a afirmat acest delegat elveţian decurge dintr-o privire superficială a lucrurilor pe care le-a spus Goethe, care când citează această sintagmă a lui Haller adaugă: „Aceasta o aud repetată de 60 de ani şi de fiecare dată înjur. ...". Aşa se procedează în prezent cu viaţa spirituală, aşa se cunosc lucrurile şi, într-un anumit sens, aşa eşti, în prezent, o autoritate. Aproximativ în această formă se străduiesc oamenii să cunoască lumea. Faptul că unul spune că Goethe ar fi citat sintagma după care, de fapt, el a „înjurat" timp de 60 de ani, sau că altul îşi permite să spună altceva este în definitiv acelaşi lucru. Un economist erudit care lucrează în domeniul economiei naţionale a scris o carte despre formarea liberă a preţurilor. În acest sens a avut mult de cercetat privind modul în care, aş spune, economia ar putea fi făcută în mod social. Printre alte lucruri pe care el le discută este şi următorul. El spune: Georg Brandes ar fi spus că poporul nu este guvernat în activităţile lui sociale, în cele economice de raţiune, ci de instincte. Din această cauză poporul ar trebui luminat. Ar trebui clarificate lucrurile.

Georg Brandes nu este un gânditor profund, dar ni se poate replica: La *n* universităţi există X economişti; aceştia sunt luminaţi. Dar când gospodăresc în ei acţionează instinctele la fel ca şi în ceilalţi oameni, în niciun caz altfel. Căci, aşa cum s-au modelat în prezent lucrurile, tocmai prin inteligenţa foarte dezvoltată, pentru viaţa socială au rămas numai instinctele. Instinctele acţionează. Dar acum este necesar să mergem mai departe. Acum trebuie să ne întrebăm: Cum introducem lumină în această activitate a instinctelor? Acesta este singurul lucru care poate avea importanţă socială. Este pur şi simplu un nonsens să se creadă că o majoritate de oameni poate fi condusă de instincte. Instinctele provin din convieţuirea oamenilor. Trebuie să existe ceva care să modifice aceste instincte, care să poată pătrunde în instincte. Raţiunea nu poate pătrunde în instincte. Trebuie să ne amintim de vechea clarvedere instinctivă; prin evoluţie ea s-a transformat în intelectualismul nostru. Dar acest intelectualism trăieşte numai în existenţa spirituală interioară a omului. Dimpotrivă, forţele de acţionare socială exterioară sunt saturate cu instinct. În instinct trebuie să pătrundă ceva care să fie înrudit cu clarvederea instinctivă, dar care să aibă un caracter spiritual, trebuie să pătrundă imaginaţiunea. Avem, aşadar: vechea clarvedere instinctivă ❙ intelectul ❙ imaginaţiunea. Numai imaginaţiunea, cum o numim în ştiinţa spiritului, dă forţa de a aduce lumină în viaţa instinctivă.

Capacitatea de a înţelege în mod ştiinţific, de a crea botanică, zoologie, matematică, aceasta o poate asigura intelectul, dar nu şi ceea ce înseamnă coacţionarea umană. Pentru aceasta trebuie să pătrundă în el ceea ce am numit imaginaţiunea. Acest lucru trebuie avut în

vedere. În viaţa socială care s-a dezvoltat din timpurile vechi până în cele mai noi au acţionat instincte umane. Abia în a doua, a treia treime a secolului al XIX-lea omenirea a desăvârşit intrarea în epoca care nu mai acceptă instincte vechi. Puteţi verifica acest lucru; la trecerea dintre seolele al XVIII-lea şi al XIX-lea în existenta socială mai existau instincte vechi. Neîncrederea în aceste instincte a apărut abia în epoca în care s-a dezvoltat în modul cel mai puternic intelectul. Viaţa socială a rămas tradiţie. Gândiţi-vă ce muncă uriaşă au trebuit să depună oamenii în secolul al XIX-lea pentru a mai avea concepţii morale. Ei au trebuit să conserve în modul cel mai abstract ceea ce fusese păstrat din vremuri vechi. Şi vechile idealuri morale s-au putut transmite mai departe doar ca fosile pietrificate. Avem nevoie, în prezent, de o renaştere a moralităţii, căci numai aceasta poate să asigure din nou şi socialul. Aceasta însă nu se poate realiza pornind de la intelect, ci numai cu ajutorul intuiţiei morale. Fantezia, fantezia morală trebuie să se înalţe la lumea spirituală, pentru a fi fecundată de aceasta. Acest lucru este indispensabil în prezent, altfel omenirea va ajunge la pierderea impulsurilor morale.

Acele crezuri abstracte care tind spre credinţă nu pot găsi forţă pentru viaţă doar în credinţă. Credinţa ajută egoismul sufletului, dar cu egoismul sufletesc se mai poate trăi doar ca om izolat. Dacă însă vrei să te implici în social, este necesar să te pătrundă sângele de viaţă spiritual-sufletesc, ceea ce însă poate veni numai de la viaţa spirituală concretă. Aceasta se poate asigura prin mişcarea antroposofică, această conştienţă despre forţa de viaţă a concepţiei antroposofice despre lume.

Panteismul este un reproş preferat [Nota 23] care se îndreaptă şi împotriva a ceva cum este ştiinţa spiritului de orientare antroposofică. Crezurile actuale consideră panteismul ca fiind erezie, o rătăcire care acceptă că în lucrurile ce ne înconjoară ar trăi divinul. Dar de ce crezurile actuale numesc ştiinţa noastră a spiritului orientată antroposofic erezie? ❙ Pentru că toate aceste crezuri sunt în întregime străbătute de materialism! ❙ Desigur, când iezuitul consideră lumea din jur ca fiind doar materie este vorba de o hulire a lui Dumnezeu să spui că această materie este Dumnezeu. Dar are vreo vină ştiinţa spiritului de orientare antroposofică pentru faptul că iezuitul X nu poate privi lumea din jur decât ca fiind materie? ❙ Ea nu este materie, este spirit, iar ceea ce iezuitul X recunoaşte în lumea din jur ca fiind materie ştiinţa spiritului de orientare antroposofică consideră iluzie. Desigur, nu explici lumea pe care o consideri aici ca fiind iluzie drept fiinţarea divină. Numai că una este să consideri divin ceea ce ne înconjoară atunci când, în acelaşi timp, recunoşti existenţa exterioară sensibilă ca fiind iluzie şi alta când o vezi ca pe o materie grosolană şi ai vrea după aceea să o declari ca fiind divinul.

Vedeţi cât sunt de departe lucrurile pe care le cred unii şi cele care există cu adevărat în ştiinţa spiritului de orientare antroposofică. Dar nu ne este îngăduit să obosim în a pune în valoare aceste lucruri. Altfel se poate ajunge la ceea ce s-a scris de curând într-un ziar elveţian ca o obiecţie asupra metodei mele de a ajunge la cunoaşterea spiritului. Acolo, se spunea că eu aş susţine că poţi vedea spiritul; dar acest lucru nu este posibil pentru că spiritul nu este ceva sensibil, şi numai ceva sensibil poate fi văzut. Spiritul nu poate fi apucat, aşadar nimeni nu-l poate vedea.

Vedeţi, este cu adevărat un mod dezolant de a prezenta lucrurile, care nu-şi are rădăcina în nimic altceva decât în faptul că respectivul spune că el nu ar putea vedea spiritul, aşadar că nimeni nu ar putea spune ceva despre spirit; despre spirit nu s-ar putea şti nimic, căci spiritul nu poate fi apucat. Şi într-o astfel de accepţie se desfăşoară întreaga ideaţie a unui întreg foileton. Acest lucru acţionează în prezent atât de devastator, încât oamenii nu au conştienţa de a trebui să citească până la capăt sau, în general, de a trebui să ia cunoştinţă de aceste lucruri. „În interiorul naturii nu pătrunde niciun spirit creat", acestea sunt primele două rânduri din textul lui Goethe. Dacă rămâi la aceste două rânduri nu observi că Goethe adaugă imediat: „Aceasta o aud de 60 de ani şi de fiecare data înjur..."

Ceea ce trebuie noi să observăm în prezent pretutindeni este superficialitatea; nu putem insista suficient asupra acestui lucru. Trebuie să detectăm acest ataşament îngrozitor faţă de superficialitate. El se exprimă, în prezent, acolo unde şi exterior acţionează îngrozitor, în domeniul socialului, al economicului, unde nu se doreşte adâncirea în lucruri, în ceea ce se află în natura lucrurilor.

Azi, cineva mi-a spus, de exemplu ❙ şi se spune adesea ❙, că „esenţa problemei sociale" este greu de cuprins. Mă gândesc că atunci când cineva spune că ceva este greu de cuprins el ar dori să aibă ceva pe care să-l poată cuprinde uşor. Dacă însă nu poţi face nimic cu ceea ce abordezi cu uşurinţă, când nu poţi face nimic în viaţa socială, decât să cârpăceşti ceva, este necesar să te orientezi spre ceea ce necesită puţin efort. Faptul că oamenii au vrut să impregneze viaţa socială cu gânduri uşor de conceput şi prin aceasta au ruinat-o a adus o imensă pagubă gândirii sociale actuale. Este frivol să spui că nu trebuie să abordezi probleme greu de înţeles şi deci şi greu de rezolvat. Este necesar să depăşeşti această greutate aparentă şi să te angajezi în înţelegerea problemei. Despre aceasta este vorba. În acest mod serios ar trebui să ne ocupăm de problemele vieţii în acest timp grav.

Despre aceasta vom continua să vorbim mâine.

Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

GA 203

CONFERINŢA a VI-a

Dornach, 22 ianuarie 1921

În baza discuţiilor pe care le-am purtat aici în ultimul timp, aş vrea să vă mai prezint câte ceva ce v-ar putea fi de folos pentru a veni în apărarea mişcării antroposofice atacată din diferite unghiuri cu tot ce apare ca o consecinţă a activităţilor ei. În ultima vreme se văd apărând pretutindeni atacuri ❙ există multe atacuri, dar eu vreau să vă prezint azi numai o anumită categorie ❙ care se îndreaptă împotriva întrprinderilor noastre practice, a ceea ce trebuie să lăstărească ca practică a vieţii din mişcarea antroposofică. Frecvent poţi auzi spunându-se: Oamenii fondează o „Zi care vine", oamenii fondează un „Futurum". Ce vor ei cu aceasta? Ei nu urmăresc nimic altceva decât să amenajeze nişte lucruri practice pentru cei care îşi afirmă apartenenţa la concepţia despre lume antroposofică. Aşadar, se realizează şi fundaţii economice cu scopul de a procura celor ce împărtăşesc concepţia antroposofică despre lume o anumită putere, chiar dacă la început ea este o putere economică.

Dacă ar exista o preocupare mai exactă legată de ceea ce se află la baza unor astfel de întreprinderi, aşa cum derivă ele din întregul spirit al mişcării antroposofice, un asemenea reproş nu ar putea să apară. Dar, pe de altă parte, nu se poate contesta că şi în interiorul mişcării antroposofice se spun adesea lucruri care contribuie din plin ca asemenea neînţelegeri să poată apărea. Este însă în natura felului în care ceea ce aici este numit antroposofie vrea să se plaseze faţă de lume ca o astfel de sentinţă să poată fi dată într-o formă oarecare. Acest lucru devine clar doar pentru cel care focalizează întregul spirit al acestei mişcări antroposofice.

Mişcarea antroposofică ia în calcul în întregul lor forţele care se află la baza evoluţiei omenirii. S-a subliniat de multe ori că evoluţia omenirii trece prin anumite puncte cruciale şi că aceste puncte de cotitură trebuie observate. Aş vrea să atrag atenţia asupra unui astfel de punct de cotitură important, tocmai pentru a arăta cât de puţin poate fi justificată judecata conform căreia noi vrem să oferim oamenilor o anumită dogmatică.

Desigur, este posibil ca la unii antroposofi să se evidenţieze ca un fel de anomalie, ca un fel de excrescenţă a fanatismului de a reprezenta o anumită dogmatică; poate chiar această anomalie este însuşită de mulţi, dar acest lucru nu este în spiritul mişcării antroposofice. Dacă privim retrospectiv evoluţia umanităţii în spiritul acestei mişcări, găsim că în acele timpuri mai vechi în care clarviziunea instinctivă era răspândită printre oameni structura sufletească era alta, că omul se plasa cu totul altfel în lume.

Ce se voia prin acele lăcaşe din vechile timpuri ale omenirii pe care le-am desemnat adeseori ca fiind centre de Misterii? ❙ Să lăsăm deoparte toate detaliile şi să focalizăm sensul esenţei Misteriilor.

Cei care erau consideraţi maturi şi corespunzători pentru a fi primiţi în centrele de Misterii participau în timpul lor terestru, aşadar între naştere şi moarte, la o anumită instruire care le era făcută de conducătorii acestor centre şi care îşi avea originea în ceea ce aceştia aveau de împărtăşit cu privire la lumile suprasensibile. Niciun astfel de conducător nu făcea un secret din faptul că, potrivit părerii sale, în cadrul Misteriilor învăţătura nu pleca numai de la oameni, ci că în diferitele acţiuni cultuale care erau înfăptuite în centrele de Misterii erau prezente entităţi supraumane, spiritual-divine, iar cu ajutorul acestor, să spunem, zei se putea realiza instruirea şi tot ce o însoţea. Esenţial era, aşadar, faptul că organizarea Misteriilor era de aşa natură încât atrăgea entităţi spiritual-divine care, prin gura celor care erau conducătorii Misteriilor, îi instruiau pe cei care erau studenţi ai Misteriilor.

În timpurile mai vechi, în cadrul umanităţii totul se desfăşura în aşa fel încât această întreagă organizare socială nu era acceptată numai de cei care erau conducători sau studenţi ai Misteriilor, ci şi de cei care se aflau în afara Misteriilor, care nu puteau fi părtaşi la viaţa din aceste centre. Lucrurile stăteau astfel ❙ este suficient să ne gândim la Egipt ❙ încât cei care erau conducători ai statului primeau directivele din centrele de Misterii. Centrele de Misterii erau considerate locuri de conducere de la sine înţelese pentru tot ce trebuia să se întâmple în cadrul vieţii sociale.

Şi în prezent se poate organiza o asemenea instruire esoterică, care poate îmbrăca forme asemănătoare cu cea a vechilor Misterii, numai că ea are un alt sens. Acest fapt se datorează împrejurării că între timpul nostru şi vechiul timp în evoluţia umanităţii a apărut un important punct de cotitură.

În acea vreme îndepărtată, instruirea care trebuia să i se facă omului prin Misterii, instruire prin care ajungea la entităţile spiritual-divine, el o primea în timpul dintre naştere şi moarte. Dar lucrurile s-au schimbat. Noi trăim după acel punct de cotitură a evoluţiei umanităţii în care lucurile s-au schimbat. Acelaşi lucru pe care omul îl învăţa între naştere şi moarte prin Misterii în prezent îl obţine înainte de a coborî prin concepţie şi naştere într-un corp fizic. El îl învaţă potrivit karmei sale, potrivit pregătirilor dintr-o viaţă anterioară. Aşadar, ceea ce omul vieţuieşte între marea oră a miezului de noapte al existenţei şi naştere este ceva ce include şi această instruire.

Veţi afla ceea ce trebuie spus despre aceste lucruri în alte contexte, într-un ciclu asupra vieţii între moarte şi o nouă naştere ţinut de mine în 1914 la Viena. Dar ceea ce atunci am creionat numai cu câteva trăsături vreau să dezvolt acum mai în detaliu.

În prezent, omul vieţuieşte ceva asemănător vechii instruiri din Misterii, înainte de a coborî din starea prenatală în corpul fizic. Acesta este un fapt care trebuie avut în vedere. În prezent, nu se poate gândi despre omul care se naşte aşa cum se gândea în timpurile de demult. Atunci se spunea: Omul coboară pe Pământ şi este menit să fie iniţiat prin ştiinţa Misteriului în legătură cu ceea ce este el, de fapt, ca om. ❙ În prezent, lucrurile nu mai stau aşa. Ceea ce am spus se referea la oameni care au parcurs mai puţine vieţi terestre decât cei actuali, care în vieţile lor terestre anterioare au preluat multe lucruri în sufletul lor, ceea ce face ca ei să poată beneficia de o anumită instruire din partea entităţilor spiritual-divine în cursul stadiului preexistent.

Aşa ceva trebuie acceptat ca premisă atunci când este vorba de copil. În prezent trebuie să spunem: Copilul *este* instruit, el şi-a învăluit sufletul său instruit cu corpul său fizic, iar noi trebuie doar să scoatem la suprafaţă ceea ce este instrucţie divină prenatală în el. Astfel trebuie să gândim pedagogic în prezent. Când gândim în sensul ştiinţei spiritului orientată antroposofic este clar faptul că, în fond, prin instruire nu putem face nimic altceva decât să înlăturăm orice piedici care se opun scoaterii la suprafaţă a ceea ce copilul aduce cu sine în lume din viaţa prenatală. Din această cauză, în pedagogia şcolii noastre Waldorf se pune un accent aşa de mare, pe faptul ca învăţătorul să privească copilul care se află în faţa lui ca pe o enigmă pe care trebuie s-o dezlege pentru a afla ce ascunde ea. În niciun caz nu trebuie să considere că poate să inoculeze în copil ceva ce îşi propune el; nu trebuie să procedeze dogmatic în vreun fel oarecare, ci trebuie să-l considere pe copil dascălul său, să urmărească felul în care copilul se manifestă prin comportamentul său special, să scoată la lumină din copil instrucţia divină. Pedagogia şi didactica Waldorf constau în înlăturarea învelişurilor copilului, pentru ca el să se descopere pe sine, să deceleze în sine ceea ce este instrucţie divină. Din această cauză noi spunem: Nu este nevoie să inoculăm în copil ceva ce am elaborat ca teorie, oricât ar suna de frumos în carte. Aceasta să o lăsăm în grija celor care sunt fixaţi în confesiuni tradiţionale religioase şi care vor să facă din copii catolici sau evanghelici sau evrei. Noi nu vrem să inoculăm copiilor o pedagogie antroposofică; noi utilizăm ceea ce numim antroposofie numai pentru a deveni îndemânatici în aducerea în existenţă a spiritului viu care trăieşte în copil din preexistenţă. Noi vrem să facem din antroposofie un mod de practicare a instrucţiei, nu o sumă de dogme pe care să le mijlocim copilului prin predare. Vrem să devenim mai îndemânatici. Vrem să dezvoltăm o artă didactică, pentru a face din copil ceea ce trebuie el să devină în modul pe care l-am caracterizat. Ne este clar că toate celelalte ştiinţe care sunt oferite omului din cele mai diverse direcţii instruiesc, de fapt, capul, dar nu fac din om un artist pedagog-didactician, pentru că nu cuprind întregul om, ci numai capul. Ceea ce este antroposofic cuprinde întregul om, îl face salahor al acelor „trucuri" care trebuie să fie folosite în modul arătat. Folosim antroposofia pentru a deveni învăţători iscusiţi, nu pentru a o oferi copiilor. Căci în această privinţă suntem lămuriţi: spiritul este ceva viu, nu o sumă de noţiuni, de idei, şi el apare la fiecare copil într-un mod individual special, dacă suntem în situaţia să evocăm în conştienţă ceea ce el aduce, prin naştere, pe acest Pământ. Dacă am vrea să-i oferim copilului o sumă de noţiuni, am face ca Pământul să sărăcească. Dimpotrivă, îmbogăţim Pământul dacă cultivăm şi îngrijim în copil ceea ce i-au dat zeii, ceea ce el aduce cu sine aici, pe Pământ. Atunci apare ceea ce este spirit viu într-un număr de indivizi umani, nu ceea ce o antroposofie oferă acestor indivizi, după cum se spune, pentru a-i uniformiza. Aşadar, scopul pe care îl urmărim este acela de a aduce la viaţă spiritul viu. Din această cauză nu avem niciun interes să oferim copiilor o dogmatică antroposofică.

Aceasta este una din acţiunile practice care a rezultat din ştiinţa antroposofică a spiritului. Această didactică specială, arta didactică, este cu totul diferită de toate reprezentările pe care şi le-au făcut oamenii până acum deoarece ei nici nu pot gândi altfel decât: Eu cred într-o anumită dogmatică, aşadar, cel mai bine este să oferim şi copiilor această dogmatică. Pe noi nu ne interesează să oferim copiilor o dogmatică, pentru că ştim că aceştia aduc cu ei un mesaj atunci când intră în existenţă prin naştere şi că am altera acest mesaj dacă i-am opune o dogmatică. Spiritul nu are nevoie să fie cultivat în mod abstract. Când eşti în stare să-l degajezi prin antroposofie, să-l aduci în existenţă, atunci el se află aici ca spirit viu, nu ca o sumă de dogme. Aceste dogme sunt aici numai ca un mijloc pentru a trezi spiritul viu şi a-l ţine într-o evoluţie continuă. Din această cauză este incorect să se răspândească credinţa că prin şcoala Waldorf sau prin orice altceva organizăm în domeniul pedagogiei noi am vrea să facem antroposofie dogmatică. Nu vrem să facem nici antroposofie dogmatică, nici să impunem într-un fel oarecare diferitelor ştiinţe antroposofia. Dimpotrivă, şi în ştiinţele individuale vrem să punem în valoare individualitatea acestei ştiinţe. Ne este foarte clar că prin antroposofie noi putem să creăm ceva în lume care să distrugă orice dogmatică, care să aducă pretutindeni, în toate domeniile, individualitatea. Din acest punct de vedere trebuie respinsă acuza că vrem să introducem în lume antroposofia ca dogmă într-un domeniu ştiinţific oarecare sau în şcoală.

În ceea ce priveşte activitatea noastră practică economică s-a întâmplat ca în ultimele săptămâni şi cu o uimitoare unanimitate atât în Germania, cât şi în Elveţia, de asemenea şi în alte locuri, cu prilejul ultimelor publicaţii ale „Zilei care vine" (în germ. „Kommender Tag ") şi ale „Futurum"-ului [Nota 24], lumea să spună: Aici trebuie să se reunească numai antroposofi pentru ca să aibă şi ei amenajări economice şi alte lucruri asemănătoare; altor oameni li se va admite cel mult accesul, dar nu li se va accepta o voce deosebită în administraţie etc. Aceasta ar contraveni, dacă am vrea aşa ceva, tocmai principiului pe care l-am adoptat, acela de a focaliza cu adevărat evoluţia umanităţii în toate detaliile şi de a ne orienta pentru a vrea nu ceva absolut corect, ci pentru a ne întreba: Ce trebuie să se întâmple azi? Şi aici trebuie să atragem atenţia asupra celui de-al doilea punct de cotitură din evoluţia omenirii. Amenajări economice, gospodăreşti, se nasc şi în prezent peste tot încă dintr-un anumit principiu al inerţiei oamenilor. Mai de mult, ele luau naştere într-un cerc restrâns, pe teritorii mici; în prezent, ele se extind în dimensiuni uriaşe prin aceea că statele au devenit întreprinderi economice, că în locul întreprinderilor, individuale au apărut imperiile-întreprinderi şi la acestea se adaugă numai întreprinderi care apar exclusiv din inerţie. Se vorbeşte în prezent despre „economia populară", aşadar, se pun laolaltă două lucruri. Gospodărirea actuală nu mai are de-a face nici în cea mai mică măsură cu acel fel de apartenenţă la grup care se exprimă prin sânge acolo unde acţionează relaţii sănătoase. Relaţii economice nesănătoase se manifestă când, să spunem, există dispute pentru că dincolo de Rin se doreşte o comunitate economică de alt tip decât cea de dincoace de Rin, plecând de la premise naţionale. Aceste premise nu mai au nimic de-a face cu ceea ce este în prezent economia mondială. Aceste relaţii au intrat în criză abia în cursul ultimei treimi a secolului al XIX-lea. Atunci a devenit evident ce fel de punct de cotitură din evoluţia umanităţii se află la baza ei.

Aşa cum am spus mai înainte, în vremurile vechi omul intra în existenţa fizică neinstruit de zei, el trebuia să-şi primească instrucţia în centrele de Misterii. În prezent, el vine instruit şi trebuie doar să i se aducă în conştienţă ceea ce are în suflet. În timpurile vechi, cu privire la viaţa socială, la convieţuirea economică, omenirea era astfel organizată încât omul se năştea într-un anume context social, într-un anume grup, în funcţie de forţele care au acţionat în el înainte de naştere. Ereditatea fizică care reprezintă fundamentul formelor celor mai vechi ale inegalităţii umane, ale împărţirii în caste nu era singurul principiu care stătea la baza acestei stări de fapt. În cele mai vechi caste, cei care deţineau conducerea ordinii sociale se orientau după modul în care omul fusese predeterminat înaintea naşterii sau concepţiei sale pentru a face parte dintr-un anumit grup. În timpurile vechi, omul care avea în existenţa sa anterioară mai puţine încarnări terestre se năştea, datorită acestui fapt, într-un anumit grup precis determinat, el se putea desfăşura social numai în cadrul acelui grup. În vechea Indie, dacă cineva aparţinea unei caste nu putea să trăiască în altă castă datorită încarnării sale anterioare şi din cauza a ceea ce a parcurs de la naşterea sa în lumea spirituală. Aceste caste nu aveau la bază numai ereditatea sangvină, ci şi predeterminarea spirituală. Omul s-a dezvoltat dincolo de toate acestea. Între timpul nostru şi acel timp există un punct de cotitură. Oamenii nu mai poartă acum cu ei decât ca formaţiuni aparente caracteristicile aparteneţei la grup. Ei se nasc în cadrul naţiunilor, se nasc şi într-o stratificare de clase, dar, în măsura în care se dezvoltă apoi într-o anumită epocă, se observă relativ devreme, în cursul copilăriei, că o asemenea predeterminare din existenţa prenatală nu mai este prezentă. Astăzi oamenii sunt instruiţi de zei în existenţa prenatală. Sigiliul unui anumit grup social nu le mai este imprimat. Aceasta a mai rămas ca un rest în ereditatea fizică. În prezent, a aparţine unei naţionalităţi cu conştienţa ta reprezintă într-o oarecare măsură un păcat ereditar, care nu ar mai trebui să acţioneze în planul sufletesc al omului.

Dimpotrivă, un anumit rol îl joacă astăzi faptul că omul, în timp ce se integrează în viaţa economică, se dezvoltă ieşind din orice formaţiune de grup. Dar în cadrul vieţii economice el nu poate rămâne în afara unei formaţiuni de grup, căci niciodată individul izolat nu este dătător de măsură. Ceea ce este viaţă spirituală urcă din interiorul cel mai profund al omului, unde nu numai că el nu poate atinge o anumită armonizare a capacităţilor sale, ci ar trebui s-o întregească sau chiar s-o obţină printr-o anumită pregătire. Judecata economică nu poate să plece în prezent de la un singur om. V-am prezentat exemple care demonstrează cum trebuie să rătăcească judecata economică când

pleacă de la un singur om. Mai atrag o dată atenţia asupra unui exemplu din cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

V-am mai spus că într-o anumită perioadă de la mijlocul şi din a doua jumătate a secolului al XIX-lea s-a iscat în parlamente şi în unele corporaţii discuţia despre etalonul aur. La dezbaterile în favoarea valutei în aur participau oameni cu adevărat deştepţi. Nu spun aceasta în mod ironic; cei care au vorbit atunci despre etalonul aur în parlamente şi în unele corporaţii, ca practicieni sau ca teoreticieni, erau cu adevărat foarte deştepţi şi ceea ce s-a spus în diferite ţări despre etalonul aur aparţine celor mai bune trăiri ale parlamentului. Şi aproape pretutindeni, dintr-o mare ascuţime a minţii, s-a indicat că etalonul aur va pune pe picioare comerţul liber şi va elimina orice urmă de control vamal. Şi când citeşti ce s-a spus atunci despre influenţa etalonului aur asupra comerţului liber ai o mare bucurie constatând cât erau de deştepţi oamenii. Dar s-a întâmplat tocmai contrarul a ceea ce spuseseră cei mai deştepţi oameni atunci: ca urmare a etalonului aur au apărut strădaniile de a controla vama. Inteligenţa în viaţa economică care a pornit de la personalităţile individuale nu a fost de niciun ajutor oamenilor. Acest lucru a putut fi verificat în domeniile cele mai diferite, căci omul este competent ca individ izolat în ceea ce priveşte un fapt de cunoaştere cu privire la natură sau la om; în ceea ce priveşte problemele economice omul nu este niciodată competent ca individ izolat. Nu poţi emite o judecată cu privire la aspectele economice ca individ izolat. O judecată economică poate să ia naştere numai dacă oamenii se adună, se asociază, unul îl sprijină pe celălalt, când în asociaţie predomină reciprocitatea. Nu este posibil ca omul izolat să ajungă la o judecată economică care să se concretizeze apoi în activitate economică. Este opusul situaţiei pe care o întâlnim când este vorba de o judecată de cunoaştere. În cazul unei judecăţi de cunoaştere omul trebuie să emită o judecată cuprinzătoare; în judecata şi acţiunea economică concrete un individ ştie ceva, un al doilea ştie altceva, un al treilea altceva; producătorul dintr-un domeniu ştie ceva, consumatorul din acelaşi domeniu ştie altceva. Aceste lucruri trebuie să conflueze; trebuie să ia naştere o judecată de grup, o judecată colectivă. Cu alte cuvinte, vechile formaţiuni de grup nu mai sunt valabile, sunt eliminate; însăşi viaţa economică trebuie să determine formări de grupuri. Aceasta sunt asociaţiile vieţii economice.

Rezultă că viaţa asociativă trebuie să-i adune pe oameni, trebuie să desfiinţeze vechile legături de grup care în prezent se transmit numai ca un păcat ereditar.

Dacă reflectăm la toate acestea, putem spune: În legătură cu cunoaşterea, în timpurile vechi oamenii coborau neinstruiţi pe Pământ; ei primeau cunoaşterea în Misterii. În prezent, ei vin instruiţi, iar noi trebuie să organizăm didactica în aşa fel, încât să scoatem în evidenţă ceea ce oamenii au învăţat de la zei. Cu privire la amenajările economice, mai de mult oamenii erau predeterminaţi; zeii le aplicaseră ştampila. Ei se năşteau într-o castă oarecare, într-un grup oarecare. Astăzi oamenii se nasc fără ştampilă, ei sunt introduşi în umanitate ca indivizi izolaţi. Ei trebuie să realizeze singuri, prin spiritualitatea lor, grupuri economice.

Oamenii care îşi mărturisesc apartenenţa la antroposofie, fie că o recunosc ori nu, nu pot fi adunaţi oricum laolaltă; aceasta depinde de ce i-au învăţat zeii înainte de naşterea lor, dacă prin încarnările lor anterioare au fost maturi pentru această instruire divină astfel încât acum să putem scoate din ei antroposofi. Antroposofia există în mult mai mulţi oameni decât se crede în prezent, dar unii sunt prea leneşi pentru a evidenţia ceea ce se află în ei, sau instruirea şcolară nu este organizată în aşa fel încât să fie date la o parte învelişurile, iar oamenii să ajungă cu adevărat la conştienţa lor. În domeniul practic, şi anume în domeniul economic, ar fi chiar lipsit de sens să aduni laolaltă oamenii pentru că sunt antroposofi; se concepe antroposofia din nou în acel sens necesar care permite să obţii înţelegeri ale modului în care oamenii caută grupurile din conştienţa lor, potrivit încarnărilor anterioare. Este vorba de a se da oamenilor prilejul de a forma grupuri, adică de a prelua ceea ce este în întregime cerinţă în istoria evoluţiei umane. Deci nici aici nu se pune problema de a aduna laolaltă oameni care trăiesc după o anumită dogmatică, ci oameni care sunt meniţi prin încorporările lor anterioare să se regăsească în grupuri. Aici se află, de îndată ce trecem din abstract în concret, deosebit de multe enigme şi, aş spune, deosebit de multe lucruri tainice. Căci faptul că oamenii aparţin unui grup sau altuia nu este nicidecum un lucru simplu.

Nostalgia pe care-o au oamenii pentru simplitate apare într-un mod uimitor. În această privinţă mi s-a făcut o scurtă informare privind o altă conferinţă ţinută de stimabilul Frohnmeyer despre teosofie şi antroposofie în care se spune: „Poziţia pur personală faţă de creştinism aminteşte de faptul bine cunoscut «că, din păcate, aceşti oameni sunt foarte deranjaţi de aceea că măreţia este atât de simplă»". El vrea să spună, după toate aparenţele, că antroposofii sunt deranjaţi de faptul că măreţia este atât de simplă, aşa cum ar dori-o lenea preotului Frohnmeyer, pentru că el nu vrea să facă efortul de a cunoaşte măreţia în diversitatea ei. Este suficient să traduci lucrurile în limba corectă! Tocmai aceasta este sarcina noastră: de a traduce lucrurile în limba corectă.

Este de la sine înţeles că nu este vorba de a arunca în capul oricui învăţătura despre instruirea oamenilor înainte de naştere, despre faptul că omul era născut odinioară într-un grup, iar în prezent nu; noi înşine ne putem lăsa pătrunşi de aceste adevăruri şi vom avea atunci posibilitatea de a arăta lumii că şi noi suntem la fel de departe de a introduce în şcoli dogmatica, ca şi de a reuni laolaltă, în grupări economice, în asociaţii economice, oameni care se mărturisesc a aparţine unei anumite dogmatici.

Acest lucru a fost aplicat şi în şcoala noastră Waldorf din Stuttgart, în care nu am avut niciun interes de a prezenta copiilor antroposofie. Vrem doar să avem o metodă de instruire care nu poate fi obţinută decât prin antroposofie. Şi acest lucru este ceva cu totul obiectiv. Dar pentru acei copii sau părinţi care doresc să fie instruiţi în învăţătura catolică vine un preot catolic, iar pentru cei care trebuie să primească o instruire evanghelică în şcoala Waldorf vine preotul evanghelic. Noi nu punem nicio piedică acestor oameni. Numai că a fost necesar în vremurile noastre, în care atât de mulţi părinţi, părinţi din proletariat, nici nu se mai gândesc să-şi trimită copiii la instrucţiune catolică sau evanghelică, să-i întrebăm pe aceşti oameni dacă nu vor să aibă o instruire religioasă liberă, născută din educaţia antroposofică. Şi s-a constatat că unii din cei care altfel s-ar educa într-un mod lipsit de religie, care mai ales nu s-ar mai duce la nicio instruire confesională, vin în număr foarte mare la aşa-numita instruire religioasă antroposofică, care însă nu transmite cunoştinţe antroposofice, ci este numai izvorâtă din antroposofte. Pentru faptul că aceşti copii sunt mai zeloşi în instruirea lor religioasă antroposofică decât o fac cu preotul catolic sau evanghelic noi nu avem nicio vină, ci probabil preotul catolic sau evanghelic. Faptul că lucrurile au fost împinse atât de departe încât, treptat, un număr de copii au trecut la altă instruire religioasă şi că s-a ajuns atât de departe că preotul evanghelic a spus: În curând nu voi mai avea pe nimeni în clasa mea, pentru că toţi fug de la mine, aceasta cu siguranţă nu este vina noastră. Dar aceasta s-a întâmplat deja anul trecut. Oare trebuia să oferim din această cauză o dogmatică oarecare copiilor? Nu suntem deloc interesaţi de aşa ceva. Noi ştim că atunci când reuşim să îndepărtăm învelişul ▮ aşa cum am spus ▮ copiii vor avea cea mai bună instruire, şi anume pe aceea pe care au primit-o din lumea spirituală înainte de coborârea lor pe Pământ.

Oricum ar fi, a tulbura această instruire, a nu o lăsa să existe este în interesul anumitor confesiuni religioase. Cel care poate compara relaţia uimitoare în care se află în prezent enciclicele papale faţă de ceea ce se întâmplă în lumea spirituală ştie că instruirea divină de care se bucură copiii înainte de coborârea în lume nu este în niciun caz cea pe care ar dori s-o ofere diferite confesiuni religioase actuale. Acest lucru poate fi observat mai ales la Biserica catolică, pentru că aceasta, prin cultul ei, prin ceremoniile ei, în contrast cu biserica evanghelică, încă mai are influenţă suprasensibilă; dar această influenţa se poate manifesta în diferite feluri şi se poate chiar spune: Ceva poate fi o eroare dacă deviază într-un anumit mod de la realitate; ceva poate fi o eroare şi datorită faptului că este opusul adevărului.

Iar în ceea ce priveşte aspectele practice, lucrurile care sunt discutate în şedinţele noastre, care uneori durează până la ora trei noaptea,

uneori şi mai mult, bineînţeles că nu vi le pot divulga aici. Dar vă pot asigura că la şedinţele consacrate publicaţilor „Futurum“ şi „Der Kommender Tag“ nu se vorbeşte despre antroposofie, ci despre aspecte care sunt de cu totul altă natură. Există teme care trebuie tratate în modul cel mai practic: cum se gospodăreşte cel mai bine un domeniu sau altul, ce trebuie să facem cu diferite lucruri etc. Aici nu joacă însă niciun rol ceea ce este

antroposofic, teoretic antroposofic. Ceea ce se discută trebuie să se refere la viaţa economică într-un mod atât de iscusit încât să se ajungă în acea stare de concordanţă cu adevărul în care pot fi aduse gândurile când există o cuprindere vie a spiritului prin antroposofie.

Trebuie să spunem oamenilor că nici în statutul fundaţiei „Der Kommender Tag“, nici în acela al fundaţiei „Futurum“ nu există principii antroposofice, ci că ele conţin numai aspecte economice. Acesta este unul din adevărurile care trebuie apărate căci, aşa cum am spus, este unul din obiectivele atacurilor care ni se aduc; aceste atacuri răsar din toate colţurile şi, în viitor, dacă nu reuşim să prezentăm lumii clar şi energic obiectivul nostru se vor amplifica într-un mod înfiorător. În acest scop se pregăteşte totul. Căci este adevărat ceea ce am spus de curând la Stuttgart: Ceea ce nu s-a învăţat încă în cadrul mişcării antroposofice este de a fi atenţi la realităţi, a fi laolaltă într-un mod cu adevărat viu şi de a pune în valoare obiectivele noastre. Adversarii, aceasta am spus-o de curând la Stuttgart, sunt în această privinţă „altfel de flăcăi!“. Ei se vor organiza şi-şi vor arăta puterea. Noi vom fi învinşi dacă nu vom conştientiza că aceşti adversari sunt altfel de flăcăi.

În felul acesta v-am prezentat o problemă cu privire la care veţi auzi cu siguranţă atacuri, din cauza întreprinderilor noastre practice. Dacă deschideţi urechile, şi aceasta este desigur necesar ▮ spun aceasta în sens figurat ▮, le veţi putea auzi, şi atunci va fi mult de făcut şi în această direcţie. Am vrut să vă spun acestea azi pentru a vă entuziasma sufletele şi a ne pregăti apărarea. Această „transpunere în stare de entuziasm“ poate veni dacă ştim, pe de o parte, ce a însemnat în timpurile vechi faptul că omul cobora pe Pământ neinstruit de zei, că acum el este instruit înainte de naştere în starea preexistentă şi că în funcţie de aceasta trebuie să i se organizeze toată viaţa, şi, pe de altă parte, ce înseamnă că omul era predeterminat în timpurile vechi, potrivit voinţei zeilor, să se nască în caste, în clase, în popoare, în neamuri etc., dar că acest lucru nu se mai întâmplă după punctul de cotitură de care am trecut, că omul este provocat să formeze el însuşi grupuri din necesităţi sociale. Acest lucru se întâmplă în asociaţiile economice. Tocmai cunoaşterea corectă a evoluţiei Pământului şi a evoluţiei omului şi a legăturii dintre acestea arată că ceea ce numim „tripartiţie“ nu este câtuşi de puţin un program politic, ci rezultatul a ceea ce decurge dintr-o cunoaştere adevărată a evoluţiei umane, din ceea ce rezultă dintr-o cunoaştere adevărată, ca o necesitate în prezent şi viitorul apropiat.

Despre acestea vom continua să vorbim mâine.

Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

GA 203

CONFERINŢA a VII-a

Dornach, 23 ianuarie 1921

Aş vrea să adaug azi şi alte aspecte la observaţiile pe care le-am făcut în ultimul timp despre adevărurile cosmice, despre adevărurile umane, dar mai ales despre adevărurile de tipul celor pe care le-am expus ieri şi care sunt legate de esenţa evoluţiei umanităţii în timpul nostru. Poate că azi vor trebui aduse completări la cele expuse, va fi necesar să includem şi observaţii numai aparent personale. Dumneavoastră ştiţi că eu fac aceasta extrem de rar, şi o fac întotdeauna, aşa cum este cazul şi azi, numai pentru a clarifica ceva strict obiectiv.

Trăim într-o vreme care cere omului ceva foarte precis. Ea pretinde omului să ia o decizie care vine din planul cel mai interior al fiinţei umane. Trebuie ţinut seama şi înţeles că, de fapt, abia intrăm în epoca libertăţii umane. Şi că aceste rumori în domeniile intelectual, moral, social nu sunt nimic altceva decât expresia faptului că prin forţe care pătrund adânc ale evoluţiei umanităţii această umanitate trebuie să fie adusă în zona libertătii.

Este suficient să focalizăm viaţa proprie sau viaţa popoarelor, să focalizăm fără prejudecăţi ceea ce se întâmplă şi vom spune că factorii prin care omul izolat, prin care popoare întregi, comunităţi de popoare, grupuri umane sunt determinate din afară sau şi dinăuntru ❙dar neliber❙ sunt numeroşi. A fi purtat prin conexiuni este forţa de evoluţie propriu-zisă a omenirii. Omul trebuie să iasă din ce în ce mai mult din această situaţie. Iar viitorul Pământului va consta în aceea că trebuie să se realizeze ceea ce în prezent se spune: Pentru prima dată omul este pus în faţa unor decizii importante.

Acest „a fi pus în faţa unor decizii importante", a unor decizii care trebuie luate din cel mai adânc interior al pieptului uman, al inimii umane, al sufletului uman se exprimă în mersul exterior al evenimentelor. Se observă, de fapt, prea puţin marile răsturnări care au avut loc în cursul celei de a doua jumătăţi a secolului al XIX-lea în domeniile politicului, socialului, spiritualului, ştiinţificului.

Simptome care vorbesc despre această răsturnare pot fi observate în prezent, în mare sau în mic, pretutindeni. Să luăm un exemplu foarte la îndemână. Dumneavoastră ştiţi că printre numeroşii duşmani ai mişcării antroposofice se găsesc şi clericii acestei ţări (Elveţia), care spun clar că în spatele lor se află forţa iezuită şi că aceasta are o importanţă foarte mare pentru ţară. Este suficient să focalizezi ce se întâmplă în prezent în diferite domenii pentru a vedea cât de puternic este legată pentru mulţi oameni această forţă cu ceea ce ei numesc educatia exterioară religioasă etc. Din această cauză, ar putea fi interesant să ne aducem în faţa sufletului un document uimitor pe care, pentru că este atât de interesant, am cerut să fie fotografiat. Acest document provine din Elveţia, unde a fost emis în 1847. Vi-l voi citi:

„Către armata federală şi bravii ei şefi, ca monument restant dedicat sărbătorii comemorative de la 24 noiembrie 1847, când a apus domnia iezuiţilor în Elveţia.

Atotputernicul a acordat dreptăţii victoria. Zilele de neuitat pentru orice apărător federal de la 12 până la 30 noiembrie 1847, interval în care cele şapte state generale separatiste catolice, înarmate pentru război, Lucerna, Uri, Schwyz, Unterwalden, Zug, Freiburg şi Wallis, au capitulat unul după altul ca urmare a deciziilor dietei cantonale de la 20 luna fânului şi de la 4 luna iernii 1847, ameninţate din toate părţile de o armată impunătoare de 100 000 de oameni împreună cu comandantul suprem, generalul Wilhelm Heinrich Dufour din Geneva, aparţin evenimentelor celor mai memorabile pe care le oferă istoria Elveţiei. Cu relativ puţine jertfe de morţi şi răniţi, i-a reuşit înţeleptului şi experimentatului în război generalisim, prin excelentele sale ordonanţe strategice, după mai multe lupte, să-şi subordoneze în întregime în cursul a puţine zile semenii catolici sclavizaţi de o forţă conducătoare tiranică, fanatizaţi şi orbiţi de clerul făţarnic, care a opus trupelor federale, cu intevenţia miliţiei, peste 80 000 de oameni ca armată inamică, să spargă separatismul şi să îndepărteze iezuiţii din Elveţia." Iar fraza finală care, după părerea mea, este deosebit de interesantă, sună aşa: „Mâna paternă ocrotitoare a lui Dumnezeu a acţionat deasupra Armatei."

Vedeţi sub ce protecţie a fost plasată izgonirea iezuiţilor şi cum se apelează la mâna paternă ocrotitoare a lui Dumnezeu, ca ea să poată acţiona asupra poporului elveţian aşa cum a făcut-o când generalului Dufour i-a reuşit acţiunea de a curăţa Elveţia de iezuiţi. Aceasta a fost odată! ❙1847.

În ultima jumătate de secol au avut loc transformări esenţiale în multe domenii. Aceste schimbări au un caracter determinat. Cine se bizuie numai pe succesul evenimentelor exterioare, aşa cum s-au desfăşurat ele în acest timp, ajunge în mod sigur la haos. Cel mai bun mod de a ajunge la confuzie, de a nu găsi ieşirea din anumite situaţii încâlcite este să laşi să acţioneze asupra ta aceste evenimente exterioare ale ultimei jumătăţi sau ale ultimelor două treimi ale secolului. Dacă omul vrea să-şi găsească în prezent, în mod corect, calea sa, este necesară o direcţie orientativă care să vină exclusiv din interior, este nevoie de un impuls. Iar haosul, a cărui cauză este confuzia, faptul de a vrea să te bizui numai pe evenimentele exterioare, face să dispară şi cele mai bune strădanii din ultima vreme. Nu trebuie ignorat faptul că în cele mai diferite domenii ale vieţii, mai ales în domeniul tehnicii şi al ştiinţei legate de tehnică, se înregistrează astăzi progrese importante şi că în ❙această direcţie este justificată o laudă. Numai că, dacă puneţi laolaltă toate aspectele bune care au rezultat din acest ghem încâlcit al culturii recente, puteţi găsi multe lucruri utile, multe lucruri lămuritoare din ceea ce poate duce omul mai departe, mai ales în privinţa aspectului material, dar nu veţi afla nici pe tărâmul ştiinţei, nici pe cel al tehnicii şi nici în vreun alt domeniu, şi nici în domeniile ❙trebuie din nou să subliniez aceasta ❙care au promovat lucruri de valoare că omul ar putea beneficia de la lucrurile care vin din lumea exterioară de un impuls orientativ. Din această cauză, ştiinţa spiritului a trebuit să se implice chiar în această perioadă. De la ea trebuie să vină ceea ce este preluat numai din lumile spirituale, în aşa fel încât atunci când se revarsă în lumea exterioară să reprezinte un impuls care nu are de-a face cu ceea ce poate fi preluat în prezent de la lumea exterioară. Este un impuls introdus în această lume exterioară din lumile spirituale, care trebuie să fie dat odată cu ştiinţa spiritului de orientare antroposofică. În acest sens există în prezent o neînţelegere fundamentală, iar cele

expuse de mine ieri au servit unei lămuriri dintr-o anumită perspectivă. Şi anume, eu am vrut să atrag atenţia că nu trebuie spus că noi introducem acel impuls în şcoală, care este oricum născut din perspectivă spirituală, sau că introducem în măsurile noastre practice o concepţie teoretică despre lume. Am spus ieri cât de departe este adevărul de ceea ce se află într-o astfel de afirmaţie. Dar nu este îngăduit să afirmăm nici opusul acestui lucru, şi acest fapt este legat de o înţelegere corectă a ştiinţei spiritului de orientare antroposofică. Nu trebuie să se spună, aşa cum îşi reprezintă oamenii în prezent, în mod obişnuit, că dintr-o teorie, dintr-un program rezultă o activitate oarecare; nu trebuie să se imagineze că ceea ce noi fondăm într-un domeniu cum este şcoala, sau într-unul cum este viaţa practic-economică, rezultă dintr-un anumit program, aşa cum se imaginează azi.

Acum câteva zile cineva mi-a spus: În fond, nu s-ar fi ajuns la această „tripartiţie a organismului social" dacă această tripartiţie nu ar fi ieşit din antroposofie. A trebuit să rectific fundamental o asemenea concepţie, căci este clar şi aici trebuie să inserez unele aspecte personale care însă sunt spuse întru totul obiectiv şi care au de-a face cu problema că ceea ce vi se prezintă în prezent drept „tripartiţie", în măsura în care a fost concepută de mine, nu a ieşit nicidecum dintr-un gând abstract, dintr-o reflectare asupra modului în care ar trebui organizată viaţa socială pentru a ieşi din acel caracter utopic pe care îl găsim în unele expuneri ale prezentului. Nu aşa s-au petrecut lucrurile. Pentru mine concepţia spirituală a confluat în viaţă cu alte concepţii; şi anume, concepţia economică a luat naştere în întregime pe fundamentul propriu al vieţii ei.

Am expus o dată, cu ani în urmă, de unde a lăstărit această concepţie a mea despre viaţa economică a timpului mai nou, despre necesităţile economice. De aceea a trebuit să şi răspund când mi s-a spus că această „tripartiţie" ar fi fost extrasă din antroposofie, într-o oarecare măsură, aşa cum se extrage în prezent pe cale abstract-logică dintr-un program oarecare ceea ce apoi este desemnat ca impuls. Eu mi-am petrecut copilăria ca fiu al unui mic funcţionar al căilor ferate, într-o perioadă în care, în anii 60-70, trenurile au evoluat, aş spune, dintr-o viaţă semiembrionară. La ceea ce a devenit apoi marea chintesenţă a traficului s-a ajuns mai târziu. Eu am luat parte la toate măsurile care s-au luat sub influenţa primelor construcţii de trenuri, dătătoare de ton. M-am aflat, aşadar, în mod nemijlocit sub influenţa circulaţiei în plin avânt. Această înţelegere s-a legat mai târziu de altceva, ceea ce a condus atunci la obligaţia de a prezenta viaţa economică în sensul „tripartiţiei organismului social".

Până în anii 70 ai secolului trecut, aspectul esenţial, elementul de bază al evoluţiei îl constituia reorganizarea circulaţiei. Circulaţia mondială se dezvolta. În acest timp al dezvoltării circulaţiei mondiale, sub directa influenţă zilnică, orară, a detaliilor care caracterizau această dezvoltare, mă aflam prins şi eu.

Apoi, în ultima treime a secolului al XIX-lea, de fapt abia în ultimul sfert al acestuia, a intervenit marea răsturnare care a făcut trecerea de la circulaţia mondială la economia mondială.

Economia mondială este altceva decât circulaţia mondială. Circulaţia mondială a adus cu sine economia mondială. Circulaţia mondială este ultima fază a perfecţionării economiei naţionale. Ceea ce se întâmplă într-o ţară, desigur în esenţă, este echilibrat prin circulaţia mondială care acoperă diferite ţări; dar există o anumită individualitate a producţiei din diferite ţări. Sub influenţa circulaţiei lumea a trecut de la circulaţia mondială la economia mondială. Economia mondială se dezvoltă când într-o ţară se cumpără produse brute care sunt transportate în altă ţară şi prelucrate industrial acolo. Aşadar, nu numai prin circulaţie, ci şi prin economie un stat este dependent de altul, aşa încât economia se extinde în mai multe ţări. Această extindere a economiei mondiale, această reunire a lumii într-o economie comună coincide cu ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Şi aş spune că ea s-a produs odată cu aprovizionarea industriilor textile europene cu bumbac indian şi american.

În industria bumbacului s-a putut vieţui în mod caracteristic transformarea circulaţiei mondiale în economie mondială. În timpul în care se putea urmări cum se derula acest fenomen, eu am fost opt ani la rând educator [Nota 25] într-o casă care se ocupa numai de transportul de bumbac din India şi America spre Europa, în care se perindau numai agenţi ai bumbacului şi fabricanţi de produse obţinute din bumbac şi se vorbea numai de interesele şi aspectele care decurg din asemenea lucruri. Eu am trăit cu intensitate aceste lucruri pentru că niciodată nu le-am considerat mărunte şi să cred că în faţa acestor lucruri exterioare ar trebui să te retragi într-o semiobscuritate mistică; eu mă interesam intens de aceste lucruri, mai ales când soseau acele telegrame care erau traduse cu ajutorul unei chei. Sosea o telegramă în care scria „maşină de trefilat". Această expresie trebuia căutată în cartea de decodare (cheie) şi însemna: casa cutare, x, oferă n baloţi de bumbac la preţul y. De aici decurgea tot ceea ce în anumite condiţii putea deveni o întreprindere de afaceri rentabilă.

În acest timp în care mă interesam de baloţii de bumbac american şi indian care soseau, care erau stivuiţi, fiecare cu specificaţia sa, cu petecul de hârtie pe care erau consemnate lucruri foarte interesante, pe care le studiam cu grijă iertaţi-mă că fac această observaţie personală, dar este legată într-un anumit fel de obiectivitate, în acelaşi timp studiam *Basmul despre şarpele verde şi frumosul crin*. Tot ce am acumulat atunci din studiul *Basmului despre şarpele verde şi frumosul crin*, după de trei ori şapte ani, a condus după 21 de ani la prima mea dramă-misteriu, ***Poarta iniţierii*** [Nota 26].

Am vrut să dau numai aceste câteva exemple, pe care le-aş putea completa cu multe altele. Omului care mi-a spus că ceea ce gândesc despre viaţa economică a decurs dintr-o antroposofie abstractă trebuia să-i răspund că eu am participat şi vieţuit direct derularea traficului, că am scris scrisori de trăsură făceam pete de cerneală pe acestea, în afară de însemnările necesare, că am asistat la dezvoltarea industriei bumbacului şi am participat la comerţul cu bumbac, şi că din toate acestea, care sunt legate de evoluţia vieţii noi, au luat naştere concepţiile mele economice. Acestea nu sunt teorii, ci sunt scoase din viaţă. Şi am sentimentul că ele pot fi scoase din viaţă numai dacă vrei să percepi viaţa cu adevărat. Trebuie să vezi însă viaţa şi acolo unde unii o dispreţuiesc, dacă vrei să ajungi la ceea ce poate fi practică a vieţii. Şi din tot ce a rezultat din practica vieţii, din ghemul încâlcit al practicii vieţii au putut fi extrase aceste lucruri. Printre acei oameni care mi-au ieşit înainte atunci s-au aflat unii care purtau în destinul vieţii lor postacţiunile marii crize a anului 1873 [Nota 27].

Atunci au apărut acele remarcabile conjuncturi între concepţia despre lume şi viaţa economică exterioară, acele conjuncturi care, conform modului nostru de a gândi despre viaţa spirituală, pe de o parte, şi despre cea economică, pe de altă parte, trebuie depăşite. Director al gării la care era angajat tatăl meu era pe atunci un bărbat numit Bontoux [Nota 28]. Acesta era, aş spune, un mic semizeu pentru ambianţa în care trăiam atunci. Doamna Bontoux, care din nu ştiu ce motive era numită „baroana", trecea drept o femeie deosebit de evlavioasă, şi în adevăr dintr-un anumit punct de vedere ei erau foarte evlavioşi. Bontoux a părăsit apoi postul de director general al Gării de Sud, a intrat într-un consorţiu care şi-a întins tentaculele din Franţa până în Serbia, iar „evlaviei" sale i-a reuşit să facă afaceri uriaşe, dar nu în serviciul forţelor lumeşti, ci al acelor comunităţi bisericeşti în slujba cărora se pusese. Apoi toată afacerea a dat faliment, şi s-a produs celebrul crah Bontoux [Nota 29], afacere din care o anumită comunitate bisericească se retrage în timp oportun, lăsându-l pe Bontoux să se prăbuşească singur şi cu zgomot. S-a putut însă observa atunci cu claritate cum anumite idei ale concepţiei despre lume erau introduse în organizarea întreprinderilor financiare şi se putea foarte bine învăţa ce nu trebuie făcut. Unii oameni pot observa că lucrurile acestea trebuiau percepute în mod corect şi că legătura dintre antroposofie şi „Ziua care vine" şi „Futurum" era cu totul altfel gândită decât vedea Bontoux legătura dintre Biserica catolică şi Banca Serbiei.

Toate aceste lucruri sunt luate din viaţă. Iar ceea ce ne transmite antroposofia corect înţeleasă este faptul că nu trebuie să te apropii de

viaţă cu dogme. Antroposofia se deosebeşte de alte concepţii despre lume — sau cel puţin trebuie să se deosebească — prin faptul că poate fi altruistă, adică nu-şi trâmbiţează peste tot dogmele, ci dă instrucţiuni necesare pentru a se cunoaşte viaţa în plinătatea sa, în extensia sa. Numai astfel ea poate să împlinească cerinţele şi necesităţile fundamentale cele mai importante ale evoluţiei actuale a umanităţii.

La o privire care pătrunde în ceea ce s-a întâmplat, se poate vedea pretutindeni confuzia, se poate vedea că în ceea ce era binele domneşte confuzia şi că te pierzi dacă eşti preocupat numai de ceea ce oferă lumea exterioară. În toate acestea trebuia instilat impulsul venit din domeniul spiritului, care este menit să dea direcţia în problemele ce nu-şi găsesc soluţia nici acolo unde vieţuieşte binele acestei lumi exterioare.

Aceasta traduce în realitate tocmai menirea ştiinţei spiritului de orientare antroposofică. Gândiţi-vă ce imbold se transmite în acest timp în care evenimentele exterioare se manifestă pretutindeni ca un ghem care nu poate fi descâlcit, fie în viaţa ştiinţifică, fie în viaţa culturală, fie în viaţa practică. Gândiţi-vă că este imperios necesar ca din fundamente spirituale să fie extras ceea ce poate fi dătător de direcţie în lumea de astăzi.

Trebuie observat însă şi cum, pe de altă parte, omul se lasă în voia curentului vieţii exterioare haotice, ajunge să nu-şi poată asigura independenţa sufletească proprie şi se lasă purtat de valul exteriorului năucitor. Se poate vedea că oamenii au devenit, sub această influenţă, din ce în ce mai dependenţi, că au manifestat, pe de o parte, imboldul spre judecata proprie, dar că nu au realizat decât ceea ce se li se impunea, pe căi de ei necunoscute, din viaţa exterioară haotică. Oamenii ar vrea să fie independenţi, pentru că necesitatea libertăţii trăieşte în inconştientul lor. Oamenii îşi imaginează că sunt independenţi, dar se lasă în voia curentului pe care tocmai l-am descris; a fi independent, adică a fi liber, înseamnă, în prezent, zgâlţâirea energică a interiorului, iar ei nu doresc aceasta. În acest fel ei ajung sub influenţe ahrimanice, în ceea ce, cu tot felul de cuvinte frumoase, cu cuvinte frumos cizelate, ţinteşte spre lumea spirituală, dar care nu îşi are rădăcinile în nimic altceva decât în egoismul personal şi în patima de a-şi manifesta acest egoism în viaţa socială.

Caracteristica principală a prezentului este aceea că oamenii sunt înţesaţi de egoisme şi că atunci când vorbesc de viaţa socială subînţeleg viaţa egoistă. Ei ar vrea o viaţă socială în care egoismul să prospere.

În niciun caz, „tripartiţia organismului social" nu putea vorbi despre un Paradis. Aceasta trebuie lăsată în seama lui Lenin, a lui Troţki [Nota 30] etc. Ea nu poate vorbi decât despre ce este organic posibil în corpul social, despre ceea ce este apt să trăiască, despre ceea ce se poate întâmpla, despre ce se poate înfăptui. La aceasta trebuie să ajungem. Dacă vrem să ne prefabricăm iluzii şi năzuim spre iluzii nu vom putea progresa.

Nu trebuie să contemplăm întreaga viaţă prin prisma unui principiu abstract, ci să observăm detaliile vieţii cu participare deplină, indiferent dacă ele aparţin aspectelor spirituale sau aspectelor materiale. Cândva a avut loc o mare răsturnare prin faptul că, într-un fel, viaţa economică a întregii lumi a devenit un singur corp, iar omenirea nu putea înţelege acest lucru, nu-l putea accepta. El era numai proclamat, nu era înţeles interior. Cu siguranţă că discuţiile despre economia mondială au evidenţiat multe aspecte, dar acestea erau simple fraze, căci viziunea asupra economiei mondiale nu a fost întotdeauna digerată. Şi astfel s-a ajuns ca oamenii să fie mai întâi împinşi în economia mondială, ei însă nu s-au priceput să-şi organizeze viaţa corespunzător cu aceasta, iar acum trăiesc într-o lume în care, pentru a-şi menţine imposibilele economii naţionale, trebuie să depăşească diferite bariere, bariere vamale şi de paşapoarte, măsuri care ar vrea să conserve ceea ce, în fond, nu mai există de mult.

Ceea ce vieţuim în prezent nu este nimic altceva decât neînţelegerea a ceea ce a fost adus la suprafaţă de viaţă, pentru că această viaţă a oferit în ultima treime a secolului al XIX-lea şi în primele două decenii ale secolului al XX-lea încurcături năucitoare în voia cărora omul nu ar fi trebuit să se lase. Odată cu această predare în faţa haosului a luat naştere în final ceea ce se manifestă în duşmăniile faţă de antroposofie. Aceste duşmănii îmbracă în prezent atât intensiv cât şi extensiv cele mai incredibile forme. Şi se poate spune că din faptul că omul se predă lumii exterioare în sensul negativ amintit — am prezentat şi sensul pozitiv de a se preda lumii exterioare —, din aceasta iau naştere toate problemele. Oare nu putem să prevedem de la început de ce spirit sunt însufleţite lucrurile exterioare, dacă putem vorbi despre însufleţire în acest caz? „Vă voi citi ceva: Despre Goetheanumul lui Steiner de la Dornach [Nota 31] s-a spus: «Vizita nu ne-a lămurit însă şi am sfătui pe oricine vrea să-şi formeze o judecată asupra dr. Steiner să vadă cu ochii proprii acest templu, această copie a spiritului său. Drept cine se ia acest om şi drept cine îi ia pe ceilalţi, încât să îndrăznească să cioplească în lemn, să şlefuiască în sticlă şi să picteze pe pereţi orice atac de boală, orice vis febril al creierului său?»"

De oamenii cei mai diferiţi, de şovinişti, de socialiştii extremi, şi anume de conducerea socialismului etc., de toţi aceştia s-a legat în ultimul timp şi *un micuţ „popor*", care în orice caz nu este de dată foarte recentă, căci străduaniile se puteau cunoaşte deja în anii 1912-1913. La cele ce v-am citit adineauri se adaugă fraze cu totul uimitoare: „Acestea sunt numai mostre foarte mici de atacuri adverse — şi acum autorul îşi exprimă părerea asupra originii acestor atacuri adverse — aflate sub radiaţia lui Uranus. Vedem că în acestea nu lipseşte dispreţul şi zeflemeaua. Însă în mod cu totul special dă de gândit avertismentul unui adversar plin de ură".

Pe acesta vreau să vi-l prezint. Micuţul „popor" care s-a legat astfel de diferiţi potrivnici este cel al astrologilor, şi în spatele lui se află o ticăloşie cu totul specială care la mulţi dintre ei este total inconştientă. Totuşi, lucrurile sunt foarte ciudate dacă le pui laolaltă. Aici se găseşte, de exemplu, un atac care conţine cuvintele: „Considerăm că este foarte important să avem aţintit asupra lui Rudolf Steiner un ochi vigilent. Omul acesta, care voia să ajungă ministrul cultelor în Würtenberg în timpul revoluţiei, bazându-se pe evreime, pe comunişti şi pe capete sucite în sens idealist, cu siguranţă nu-şi dă partida pierdută pe teatrul politic al patriei noastre mai mici".

Se vorbeşte de o comuniune cu evreimea şi cu comuniştii. Să comparăm aceste afirmaţii cu un alt atac, căci prin comparaţie poate să rezulte ceva: „Toţi fondatorii de religie ca Buddha, Christos şi toţi înţelepţii şi profeţii — nu cred să fi emis vreodată o pretenţie la un astfel de titlu, dar adversarii mei, după cum se pare, o fac — nu au acordat mare importanţă lucrurilor exterioare, comorilor pământeşti, palatelor şi templelor, dimpotrivă, ei au rămas fără posesiuni pământeşti, au instruit oamenii fără cheltuieli, au condus spiritual superior sau au învăţat să se roage retraşi în cămăruţe liniştite! Ei şi-au răspândit ideile spirituale şi învăţăturile înţelepte fără a duce lipsă de ajutorul material al unor consilii comerciale".

Aşadar, vedeţi în ce constă, pe de o parte, comuniunea cu comuniştii şi cu evreimea, pe de alta, comuniunea cu opulentele consilii comerciale. Lipseşte doar comuniunea cu generali deosebit de influenţi! [Nota 32] Aceste lucruri trebuie să fie spuse, pentru că, după cât se pare, altul nu le va spune. Eu ştiu că nici cei despre care se spune că sunt comunişti, nici consiliile comerciale — chiar şi generali, dacă ar fi menţionaţi — nu-mi vor lua în nume de rău dacă spun că ar trebui să fie cercetat o dată dacă eu personal m-am folosit vreodată de cineva, fie „comunişti", fie „consilii comerciale", sau „generali". Ar trebui să se cerceteze dacă eu m-am dus la ei sau dacă ei au venit la mine. Aceasta este ceea ce trebuie focalizat mai întâi; este un lucru care trebuie avut în atenţie.

Şi încă ceva. Când, pe de o parte, se spune că Rudolf Steiner nu se poate bizui decât pe evreime, pe comunişti etc. iar pe de altă parte că întemeietorii de religii şi-au impus ideile spirituale şi învăţăturile înţelepte fără ajutorul material al unor consilii comerciale opulente acest

lucru sună asemănător cu calomnia iezuiţilor, din anul 1908, că aş fi un mason deosebit de periculos [Nota 33], în timp ce în altă tabără a apărut calomnia că aş fi iezuit. Cu câtă „precizie" te cunosc oamenii! Dar ar trebui reflectat dacă nu cumva în spatele a ceea ce este numit comunist, evreu, ca şi în spatele opulentului consiliu comercial nu se află omul. Astăzi totul depinde de om, şi ceea ce trebuie scos în evidenţă este omul. Căci vechile şabloane de partid (comuniştii), vechile contexte naţionale (evreii) şi vechile titluri (consilii comerciale) înseamnă foarte puţin, în prezent, când trebuie să avem în vedere ceea ce este general uman.

Dar se pare că cei care sunt posedaţi ahrimanic sunt spiritual înrudiţi cu orice altceva numai cu ceea ce vrea să introducă cu adevărat în evoluţia actuală confuză un impuls spiritual nu. În felul acesta poţi asculta în linişte când se spune: „Influenţele planetare ale lui *Saturn* şi *Uranus* pot acţiona asupra oamenilor personal în mod foarte nesănătos, aducându-le griji apăsătoare sau duşmănii, dar omul este constrâns prin aceasta să-şi domine *viaţa* inferioară a *Eului* său, s-o depăşească şi în final s-o ducă la maturitate în beneficiul umanităţii. Influentele anului 1921 fie îl vor zdruncina sufleteşte pe domnul dr. Rudolf Steiner ca pe toţi cei ce au horoscop radical asemănător, oblingându-i la un efort spiritual crescut, la aprofundare şi concentrare, fie le vor aduce, în cazul nevalorificării spirituale a influenţelor astrale, grele daune materiale, pierderi dureroase sau îmbolnăviri corporale. Unii nativi de la sfirşitul lui februarie din ani critici pot fi şi în pericol, ceea ce poate fi constatat cu claritate din horoscoapele individuale".

Nu este câtuşi de puţin adevărat că datorită influenţelor lui Uranus şi Saturn ar trebui să-ţi domini viaţa Eului şi alte lucruri asemănătoare; am încercat să vă descriu, de exemplu, din ce fundamente au rezultat *Tripartiţia organismului social* şi ***Poarta iniţierii***, iar eu însumi pot privi liniştit la tot ce vine prin influenţele lui Saturn şi Uranus. Acestea nu sunt lucruri care să mă îngrijoreze. Pe mine mă îngrijorează cu totul altceva. Dar lucrurile trebuie privite în altă lumină.

Este amintit aici un adversar plin de ură care spune: „Scântei de foc ale spiritului trimit fulgere spre cursa de şoareci din lemn [aici este înţeles Goetheanumul], ele sâsâie, sunt, aşadar, prezente destule, şi va fi necesară o anumită înţelepciune a lui Steiner pentru ca într-o anumită zi o scânteie de foc adevărată să nu-i pregătească splendorii din Dornach un sfârşit lipsit de glorie".

Şi apoi apare „micuţul popor" care atribuie asemenea preziceri ameninţătoare existenţei lui Uranus în apropierea Soarelui etc. Aşadar, atacurile sunt evidente aici nu numai prin extensie, ci şi printr-o uimitoare intensitate. În ceea ce mă priveşte, aş vrea să spun că acolo unde influenţele lui Uranus se exprimă astfel, ele arată că nu pot veni chiar dintr-o direcţie bună! Ele arată, chiar prin apariţia lor, copilul cărui spirit sunt.

Pe de altă parte, însă, trebuie să ne fie clar: dacă se naşte dorul ca din „scântei de foc ale spiritului", despre care se spune că există destule, să se producă „scânteia de foc adevărată", atunci este necesară vigilenţa crescândă a acelora care sunt poate ataşaţi printr-o anumită iubire de ceea ce s-a realizat aici şi de ceea ce este legat de aceasta. Este necesar să existe o anumită grijă [Nota 34] pentru a păstra lucrarea care a rezultat prin colaborare din munca şi din sacrificiile multora. Căci în prezent sunt într-adevăr mulţi oameni care, acţionând cu voinţa lor ideatică sau chiar cu voinţa de a comite o faptă lipsită de glorie, privesc plini de ură această lucrare!

Veţi spune că n-ar fi trebuit să spun acest lucru aici. Nu, dragi prieteni, despre aşa ceva nici nu poate fi vorba! Că acest lucru va deveni cunoscut în lume sunt sigur; de aceasta vor avea alţii grijă. Dar ca el să vă devină cunoscut dumneavoastră, care poate simţiţi altceva faţă de aceste probleme, cel puţin majoritatea dintre dumneavoastră, de acest lucru trebuie totuşi să am eu grijă. Altfel ar fi posibil ca, datorită obiceiurilor existente în largi cercuri chiar ale acestei săli, el să rămână ascuns numai prietenilor noştri. Căci, din păcate, atât de multe rămân ascunse. Trebuie însă să trezim starea de vigilenţă a prietenilor noştri faţă de ceea ce se manifestă deja foarte intens, ambalat în ură împotriva ştiinţei spiritului de orientare antroposofică.

Şi nu am vrut să fac doar o glumă când am spus ieri că adversarii noştri sunt în multe privinţe „altfel de flăcăi"; şi ei se vor mai dovedi a fi „altfel de flăcăi" dacă nu încercăm să fim treji, să fim paznici a ceea ce a fost realizat concret prin multe sacrificii şi prin multă muncă.

Iar dacă, aşa cum este cazul în prezent, răul reuşeşete să găsească atâţi paznici, ar trebui ca şi binele să-şi găsească paznicii săi! Fie ei paznici credincioşi ai bunului spiritual despre care am spus în anumite contexte că nu a fost adus în lume doar prin idei subiective, ci şi prin observarea vieţii, prin intuirea cerinţelor umane, importante în această epocă a noastră şi care devin tot mai importante cu cât ne apropiem mai mult de viitorul apropiat. Fiţi atenţi la toţi cei care vor să distrugă această lucrare necesară umanităţii. Căci această voinţă de a distruge este în prezent foarte puternică! Fiţi dumneavoastră înşivă puternici, căci ceea ce trăieşte în această mişcare spirituală care a adus în fiinţă această construcţie nu a luat naştere din haos, ea este un impuls care a fost inoculat în haos. Şi dacă te apropii de el simţi că există forţă, există viaţă. Fiţi voi paznici, adevăraţi paznici a ceea ce se pare că aţi ales să aveţi ca fiind al vostru când aţi aderat la această mişcare de ştiinţă a spiritului de orientare antroposofică.

Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

GA 203

CONFERINŢA a VIII-a

Dornach, 29 ianuarie 1921

Din cele mai diferite observaţii pe care le-am prezentat puteţi conchide că, poate chiar dacă exterior imperceptibilă, există totuşi o legătură intimă între o fiinţă, vieţuitoarea principală care locuieşte într-un anumit timp pe un corp cosmic planetar, şi acest corp planetar. Se poate aborda din cele mai diferite puncte de vedere această legătură dintre om şi întreaga viaţă a Pământului, împreună cu tot ce ţine de aceasta. Vrem să focalizăm azi problema dintr-un singur punct de vedere, pentru a ne putea forma plecând de la aceasta reprezentări despre fiinţa omului.

Noi ştim că omul îşi absolvă viaţa pământeană prin încorporări succesive. Aceste încorporări îl aduc într-o relaţie mai intimă cu planeta Pământ decât perioadele petrecute între moarte şi o nouă naştere. Perioadele pe care omul le petrece între moarte şi o nouă naştere sunt pentru el timpuri ale unei existenţe mai mult spirituale. El este, în aceste timpuri, mai îndepărtat de Pământ decât în timpurile dintre naştere şi moarte.

A fi mai îndepărtat de Pământ, sau a te afla într-o legătură mai intimă cu Pământul înseamnă însă deasemenea, de fiecare dată, a te afla într-o anumită relaţie cu alte fiinţe. Căci ceea ce numim domenii ale lumii exterior sensibil-perceptibile este, în defnitiv, numai expresia pentru anumite relaţii dintre fiinţe spirituale. La început, Pământul nostru poate arăta pentru privirea fizică aşa cum şi-l reprezintă geologii: el nu este decât un complex de roci înconjurat de un înveliş de aer, dar aceasta este numai aparenţa exterioară. Ceea ce apare ca un complex de roci este corporalitate pentru anumite entităţi spirituale. De asemenea, ceea ce trimite spre Pământ strălucire sub forma lumii stelelor este doar expresia exterioară, sensibilă pentru un anumit ansamblu de entităţi spirituale, de ierarhii. Ceea ce ne apare apropiat, ceea ce ne apare ca fiind Pământul exterior sensibil constituie baza solidă pe care ne desfăşurăm în mod preferenţial viaţa noastră între naştere şi moarte. De ceea ce ne iluminează din afară, care străluceşte sub forma lumii stelelor, cu care pare să avem atât de puţină legătură, de aceasta suntem mai legaţi între moarte şi o nouă naştere. Este mai mult decât o imagine, este o realitate de mare profunzime când se spune că omul coboară din lumi stelare spre naşterea fizică, pentru a-şi împlini aici existenţa dintre naştere şi moarte. Numai că nu trebuie să ne reprezentăm că forma pe care o avem de la strălucirea Cosmosului, când vorbim aici, pe Pământ, de lumea stelară, este şi imaginea care se vieţuieşte prin vederea noastră suprasensibilă între moarte şi o nouă naştere. Aici, ceea ce omului trăind pe Pământ îi apare a fi exterior ca lume stelară se oferă în esenţa sa interioară, în esenţa sa spirituală. Avem de-a face cu interioritatea a ceea ce pentru existenţa noastră pământeană este exterior. În fond, trebuie să spunem: Când privim în jos spre Pământ, ca şi atunci când privim în sus spre Cosmos pentru privirea sensibilă avem de-a face cu o formaţiune aparentă, şi ajungem la adevăr când ne întoarcem retrospectiv la entităţile care se află la baza acestei aparenţe cu diferitele ei grade de conştienţă de sine cosmică. Aş vrea să spun că este aparenţă fie că ne uităm în sus, fie că ne uităm in jos. Adevărul, esenţa se află dincolo de această aparenţă. Însă faptul că aparenţa ni se arată şi sus şi jos este legat de aceea că viaţa noastră între naştere şi moarte, pe de o parte, şi între moarte şi o nouă naştere, pe de altă

parte, este ameninţată permanent de posibilitatea de a ieşi de pe calea deplinului uman. Pe Pământ putem să devenim, între naştere şi moarte, prea înrudiţi cu Pământul, putem dezvolta în noi pofta, instinctul de a deveni prea înrudiţi cu forţele Pământului, aşa cum, între moarte şi o nouă naştere, putem desfăşura pofta de a ne înrudi cu forţele cosmice din afara Pământului. Căci aici, pe Pământ, suntem prea apropiaţi de expresia exterioară imagistică a fiinţei care se învăluie cu materialitate; stăm întru câtva instrăinaţi de spiritualitatea interioară. Când ne dezvoltăm între moarte şi o nouă naştere ne aflăm în întregime cuprinşi de spiritualitate, vieţuim spiritualitatea şi ne ameninţă din nou căderea în această spiritualitate, dizolvarea în această spiritualitate. În timp ce aici, pe Pământ, putem să ne durificăm în existenţa fizică, între moarte şi o nouă naştere suntem expuşi posibilităţii de a ne îneca în existenţa spirituală.

Aceste două posibilităţi vin de la faptul că pe lângă acele forţe pe care le prezentăm atunci când vorbim de ordinea normală a ierarhiilor mai există aici şi alte fiinţe. În cele trei regnuri ale naturii se găsesc entităţile elementare, omul, ierarhiile superioare despre care se spune, când vorbim despre ele în sensul ştiinţei spiritului, că se află aici după „timpurile lor cosmice"; pe lângă aceste entităţi mai există aici şi altele, care îşi desfăşoară existenţa la timpul nepotrivit. Sunt entităţite luciferice şi ahrimanice [Nota 35] despre care am vorbit adeseori. Despre forţele luciferice s-a format deja reprezentarea că aşa cum vieţuiesc acum ar fi trebuit să trăiască într-o perioadă cosmică anterioară. Dimpotrivă, forţele ahrimanice aşa cum vieţuiesc acum ar fi trebuit să trăiască într-o perioadă cosmică ulterioară. Entităţile luciferice sunt entităţi cosmice întârziate, entităţile ahrimanice sunt entităţi cosmice premature. Entităţile luciferice au refuzat să trăiască în timpul care le era atribuit; ele nu au ajuns să-şi desăvârşească pe deplin dezvoltarea pentru că au refuzat aceasta. Astfel, când ni se revelează, ele se dezvăluie ca fiind rămase pe o treaptă anterioară a existenţei.

Entităţile ahrimanice nu pot aştepta până la un moment ulterior al evoluţiei cosmice, dacă ne este permisă o astfel de exprimare, pentru a deveni ceea ce a fost programat pentru ele. Din această cauză, ele se durifică în existenţa actuală şi ni se înfăţişează acum sub forma la care ar trebui să ajungă, de fapt, într-o evoluţie ulterioară a vieţii cosmice.

Când priveşti în afară, în depărtările cosmice, ţi se arată ansamblul stelelor. De ce avem această vedere? Avem această vedere specială, vederea Căii Lactee, vederea cerului înstelat pentru că el este manifestarea esenţei luciferice a lumii. Ceea ce ne înconjoară luminând, radiind este revelarea fiinţei luciferice a lumii, ceea ce există în prezent deoarece a rămas în urmă, pe o treaptă anterioară a existenţei sale.

Iar dacă umblăm pe solul pământesc, pe solul rigid, îi simţim duritatea din cauză că în el sunt înghesuite entităţile ahrimanice, acele entităţi care nu au putut să atingă treapta pe care şi-o arogă acum într-un mod artificial şi pe care ar trebui s-o aibă abia într-o perioadă ulterioară a evoluţiei lor.

De aici vine şi posibilitatea ca în timp ce ne dăruim în felul acesta lumii simţurilor să devenim din ce în ce mai luciferici. Aşadar, când în viaţa

dintre naştere şi moarte avem tendinţa de a privi aspectul cerului, aceasta înseamnă că ne rămâne ceva ca un instinct din timpul petrecut de noi înainte de naştere sau de concepţie în lumile spirituale, când am trăit cu stelele. Atunci am intrat într-o înrudire prea puternică cu lumile cosmice. Atunci am devenit prea asemănători acestor lumi cosmice şi din această cauză ne-a rămas înclinaţia, care nu este deosebit de puternică în omenire, spre privirea sensibilă a lumilor stelare. Noi dezvoltăm această înclinaţie când petrecem dormind timpul dintre moarte şi o nouă naştere prin karma noastră ‖ pe care ne-o atragem întotdeauna între naştere şi moarte ‖, când dezvoltăm prea puţin posibilitatea de a avea o conştienţă deplină.

Celălalt aspect, consumarea deplină în viaţa pământeană, este ceea ce dezvoltăm aici, între naştere şi moarte. Aceasta este posibilitatea ahrimanică din viaţa omului. Posibilitatea de a deveni luciferici este dependentă, aşadar, de ceea ce ne adăugăm prin înrudirea noastră cu lumea spirituală aparentă; posibilitatea de a deveni ahrimanici provine din aceea că dezvoltăm o prea mare înrudire între naştere şi moarte cu ceea ce ne înconjoară ca lume exterioară sensibilă. Când ne dezvoltăm pătrunzând prea mult în terestru, încât dincolo de această creştere în plan terestru nu mai păstrăm nicio înclinaţie a structurii noastre sufleteşti pentru suprasensibil, lăstăresc în noi înrudirile ahrimanice.

Toate acestea au o mare importanţă pentru întreaga dezvoltare a entităţii umane. Prin faptul că între moarte şi o nouă naştere ne afundăm într-o oarecare măsură în lumea spirituală, şi prin ceea ce devenim apoi când nu găsim aici echilibrul corect între lumea spirituală şi cea materială, aşadar prin faptul că dezvoltăm o înrudire prea puternică cu extraterestrul, putem ajunge treptat, cu cât astfel de lucruri se adună tot mai mult şi mai mult şi noi nu găsim în această încarnare echilibrul corespunzător între spiritual şi material, la o existenţă terestră ‖ şi acum în această perioadă se decid astfel de lucruri ‖, posibil deja în încarnarea următoare să ajungem la o astfel de existenţă terestră în care nu putem îmbătrâni. Aceasta este una dintre posibilităţile pe care le avem: neputinţa de a îmbătrâni. Putem să ne naştem din nou, iar puterile luciferice ne pot reţine pe treapta copilăriei. Ele pot să decidă că nu ne putem maturiza. Oamenii care se dăruiesc prea mult unei anumite pasiuni, unui misticism nebulos, care au o anumită respingere faţă de o gândire conturată, care nu vor să-şi facă reprezentări clare despre lume, dar şi acei oameni care nu-şi dezvoltă o sârguinţă sufletească interioară, o mobilitate sufletească, se expun pericolului de a nu putea îmbătrâni în încarnarea următoare, de a rămâne copilăroşi în sensul rău al cuvântului. Este o influenţă luciferică, şi ea va pătrunde în omenire pe această cale. Aceşti oameni nu se afundă deplin în viaţa terestră în încarnarea viitoare. Într-o oarecare măsură ei nu se desprind sufcient de viaţa spirituală pentru a pătrunde în viaţa terestră. Forţele luciferice care au realizat cândva o legătură cu Pământul nostru doresc să aţâţe în om astfel de instincte încât evoluţia terestră a omului să ajungă la o treaptă pe care oamenii rămân copii, nu îmbătrânesc. Forţele luciferice ar vrea chiar să ducă lucrurile până acolo încât să nu mai existe bătrâni pe Pământ, ci oameni care să-şi petreacă viaţa într-o rătăcire tinerească. Prin aceasta, forţele luciferice ar aduce întreaga planetă într-o stare în care ar deveni un corp şi ar avea un suflet unic în care s-ar estompa sufletele individuale. Ele se străduiesc să facă din Pământ o mare fiinţă organică, cu un suflet unic în care sufletele individuale să-şi piardă identitatea.

Dacă vă amintiţi că ceea ce contează în evoluţia Pământului nu se află nici în regnul mineral, nici în cel vegetal, nici în cel animal, care nu sunt decât deşeuri ale evoluţiei, ci că ceea ce contează se desfăşoară, de fapt, în interiorul limitelor pielii umane, că forţele evoluţiei planetei noastre se află în cadrul organismului uman, veţi înţelege că ceea ce va deveni în final Pământul nu poate fi aflat dacă ne formăm reprezentări fizice; aceste reprezentări prezintă un interes limitat pentru noi. Entitatea umană poate însă avea o legătură, o înrudire de forţe cu puterea luciferică care s-a legat de Pământ, şi atunci Pământul ajunge să poată purta fiinţe prea puţin individualizate; el poate deveni o fiinţă globală, o fiinţă globală nedeterminată, cu o trăsătură sufletească globală. Aceasta este ceea ce năzuiesc forţele luciferice. Dacă luaţi în considerare imaginea pe care şi-o fac unii mistici nebuloşi cu privire la un stadiu viitor, final, de dorit, pe care îl descriu în aşa fel încât ar vrea să se dizolve în Univers, dorind să dispară într-un tot panteist, veţi înţelege ceva despre felul în care în unele suflete umane trăieşte deja această pornire luciferică.

Un alt aspect este acela că şi entităţi ahrimanice au contractat o legătură cu Pământul nostru. Ele au tendinţa să acţioneze prin acele forţe care atrag spre ele organismul nostru între naştere şi moarte, care întreţes în întregime organismul nostru cu spiritualitate, adică îl fac din ce în ce mai intelectualist, ne impregnează tot mai mult cu raţiune. Căci inteligenţa noastră depinde de legătura sufletului cu corpul fizic. Când aceasta se hipertroiiază, când devine prea puternică devenim prea asemănători cu corpul fizic, şi ne pierdem şi echilibrul. Atunci apare acea tendinţă care împiedică omul să penduleze în mod corect în viitor între viaţa terestră şi viaţa spirituală, între moarte şi o nouă naştere.

Aceasta este străduania lui Ahriman, de a reţine omul de la parcurgerea în mod corect în perioada următoare a Pământului a vieţii pământene şi a vieţii extraterestre. Ahriman ar dori să-l împiedice pe om de a trece prin încarnări viitoare. El ar vrea să-l facă ca în această încarnare să vieţuiască tot ce poate vieţui pe Pământ. Aceasta o poţi face numai sub aspect intelectual, nu ca om deplin. Dar există posibilitatea ca omul să devină atât de deştept, încât să-şi poată face reprezentări despre tot ce ar mai putea exista pe Pământ. Acesta chiar este un ideal pe care îl au unii oameni, de a primi în raţiunea lor o reprezentare despre tot ce mai poate exista pe Pământ. Dar prin această reprezentare nu poţi afla trăirile pe care le vei avea în vieţile viitoare; în această viaţă poţi primi numai imagini intelectuale care se durifică apoi în corpul fizic. Şi atunci capeţi o repulsie profundă pentru a mai vieţui încarnări viitoare. Atunci simţi chiar un fel de fericire în a nu mai vrea să revii pe Pământ.

Mai ales în ţările orientale decadente ‖ v-am descris de mai multe ori cum a ajuns cultura orientală în decadenţă ‖ Ahriman poate produce aceste rătăciri. Deşi ţările orientale sunt dominate de forţe luciferice, Ahriman se poate apropia de entitatea lor şi le poate implementa, tocmai pentru că sunt stăpânite de forţe luciferice, dorinţa de a-şi epuiza viaţa terestră într-o singură încarnare, de a nu mai vrea să apară într-o altă viaţă fizică. Anumiţi învăţători ai omenirii care sunt în serviciul lui Ahriman pot chiar să elaboreze ideea că omul trebuie să dispară, într-o anumită încarnare, înainte ca Pământul să-şi fi atins scopul, de a-şi încheia existenţa terestră şi a nu mai dori o altă existenţă flzică.

O idee care apare în anumite învăţături teosofice şi care nu a fost preluată în vreun fel în concepţia noastră antroposofică este aceea că un grad înalt de perfecţiune a omului s-ar putea realiza când acesta nu trebuie să mai apară în viaţa terestră. Aceasta este o veleitate ahrimanică. Prin această veleitate ahrimanică Pământul nu ar putea să devină un mare organism unitar, cu o latură sufletească unică, aşa cum vrea Lucifer, ci ar putea ajunge chiar la supraindividualizare. Oamenii ar ajunge la o treaptă de evoluţie ahrimanică când ar muri; dar s-ar realiza lucrul îngrozitor ca oamenii, după ce mor, să devină asemănători cu Pământul, să rămână lipiţi de Pământ, astfel încât însuşi Pământul ar deveni o expresie a oamenilor izolaţi, individuali. El ar deveni o colonie a sufletelor umane izolate, individuale.

Acest lucru se străduieşte să-l realizeze Ahriman: să facă din Pământ expresia acestei intelectualităţi, să-l intelectualizeze în întregime. Omul trebuie să înţeleagă că destinul Pământului depinde de voinţa sa. Pământul va deveni ceea ce omul face din el. Pământul nu va deveni ceea ce fac din el forţele fizice. Forţele fizice vor pierde din importanţă pentru viitorul Pământului. Pământul va fi ceea ce face omul din el.

Ne aflăm într-o epocă decisivă a evoluţiei Pământului, în care oamenii au trei posibilităţi. Prima este să trăiască într-un misticism nebulos, în reverie, în captivitate şi cufundare fizic-sensibilă, într-o stare somnolentă ‖ iar viaţa în senzorialitate este şi ea o lenevie somnolentă ‖ în care nu poţi avea noţiuni clare. Acesta poate să devină în mare măsură o înclinaţie a oamenilor.

Al doilea lucru care poate deveni o înclinaţie a oamenilor este de a se pătrunde cu intelect şi raţiune, de a aduna laolaltă tot ceea ce poate

aduce raţiunea, de a dispreţui ceea ce răspândeşte poezie şi produse ale fanteziei în existenţa terestră, de a percepe numai ce este mecanic. Oamenii se află azi în faţa deciziei de a deveni fie degustători voluptuoşi ai spiritului care se epuizează în propria lor existenţă căci a te cufunda în propria-ţi existenţă prin misticism nebulos sau prin senzualism este, în fond, acelaşi lucru, fie să reflecteze cu luciditate asupra tuturor lucrurilor, să schematizeze totul, să integreze sau să clasifice totul. Acestea sunt cele două posibilităţi.

A treia posibilitate o constituie găsirea echilibrului între celelalte două. Despre echilibru nu se poate vorbi într-un mod atât de precis cum se vorbeşte despre una sau cealaltă extremă. Echilibrul poate fi realizat dacă le avem pe amîndouă în mod corespunzător, dacă nu suntem prea tare atraşi nici de una nici de alta, dacă vom face în aşa fel încât să se lase reglate şi ordonate una de cealaltă.

Această oră cosmică a deciziei se află în prezent în faţa sufletului omenesc. Omul se poate hotărî fie să urmeze ispitirile luciferice, nepermiţând Pământului să se desăvârşească, lăsându-l să fie aşa cum era Vechea Lună, făcând din el o caricatură a Vechii Luni, lăsându-l să devină un mare organism, cu un suflet individualizat trăind în reverie, în care sunt incluse sufletele umane ca într-o Nirvana [Nota 36], fie să se superintelectualizeze, să se superindividualizeze, renunţând la comunitatea cu Pământul, să nu vrea să aibă nimic comunitar, ci să-şi sclerozeze corpul, să şi-l osifce, în timp ce toarnă prea multă raţiune în el. Omul poate lua hotărârea dacă face din corpul său un burete, prin misticism şi senzualitate nebuloase, sau îl transformă în piatră, prin supraintelectualizare, superindependenţă. Iar omenirea din prezent pare să nu vrea să obţină echilibrul între cele două, ci să aibă sau pe una sau pe cealaltă.

Noi vedem azi desfăşurându-se instinctele occidentale care tind către intelectualism şi independenţă, către pedanterie, care vor ca omul să introducă intelectualismul în corporalitate. Pe de altă parte, vedem amenințând dinspre Orient celălalt pericol, şi anume ca omul să-şi pătrundă trupul cu foc, să-l ardă. Vedem acest lucru în concepţiile Orientului decadent şi-l vedem în desfăşurările din răsăritul Europei, în evenimentele sociale înfricoşătoare care apar acolo.

Pentru omenire a sosit ora deciziei. Omenirea trebuie să actioneze pentru găsirea echilibrului. Iar ceea ce îi revine ca sarcină acum poate fi recunoscut numai din profunzimile cunoaşterii ştiinţei spiritului. Trebuie să ne însuşim acele interpretări care ne pot evidenţia posibilităţile de evoluţie care există pentru omenire. Pe de o parte, este vorba de dizolvarea în Nirvana, care a devenit o „învăţătură sfântă a Orientului", dar este departe de vechea interpretare a Nirvanei, care provenea din vechea clarvedere. Ceea ce îşi reprezintă Orientalul azi prin Nirvana este lumea luciferizată. Vestul, civilizaţia modernă, în măsura în care aceasta nu se impregnează cu cunoştinţe ale ştiinţei spiritului, acţionează pentru mecanizarea lumii, pentru ca procesele existenţei umane să devină mecanice. Pe de o parte ahrimanizare, pe de alta luciferizare.

Dacă ar continua ceea ce am numit ultima oară ca fiind viaţa haotică, neorientată a ultimului timp, s-ar instala fără îndoială ahrimanizarea omenirii. Această ahrimanizare ar dispărea numai dacă în viaţa superintelectualizată, în existenţa superindividualizată, străbătută de egoism a oamenilor va f introdusă concepţia despre lumea spirituală. Înainte de orice este necesar ca impulsurile spirituale să pătrundă în toate disciplinele ştiinţifice, în caz contrar se va ajunge ca acestea să domine ca o autoritate abstractă şi omenirea va fi în întregime ahrimanizată. Mai ales în timpurile actuale, când enigmele vieţii sociale răbufnesc cu atâta forţă în evoluţia umanităţii, este important să se înalţe privirea spre ceea ce reprezintă legătura omului cu viaţa sa planetară.

În cadrul vechilor confesiuni, reprezentările umane despre legătura fiinţei umane cu lumea spirituală s-au alterat. Confesiunea evanghelică, de exemplu, ameninţă să devină o cunoaştere raţională pur abstractă, confesiunea romană s-a alterat, devenind un principiu de forţă exterioară. Este necesar ca omul să-şi găsească orientarea interioară, să obţină un impuls interior, pentru a avea privirea liberă spre afară, spre ceea ce îl leagă de planeta sa şi prin planeta sa de întregul Cosmos. Omul trebuie să înţeleagă că geologia nu este ştiinţa Pământului. Pământul nu este un colos de roci pe care se află oceane de apă şi care este înconjurat de aer, iar ceea ce ne înconjoară sub forma Căii Lactee şi ca sori nu reprezintă Universul. Universul înseamnă: jos entităţi ahrimanice, sus entităţi luciferice, perceptibile în aparenţa sensibilă exterioară, şi entităţi ale ierarhiilor normale spre care tinde să se ridice omul, atunci când ajunge la adevăr străbătând cele două aparenţe sensibile; entităţile nu sunt perceptibile în aparenţa sensibilă exterioară, ci se revelează străbătând această aparenţă sensibilă exterioară. Acest lucru trebuie să-l recunoască omul şi să spună: Dacă sunt în situaţia de a putea interpreta ce îmi apare jos pe Pământ ca efluvii ale unor entităţi spirituale, atunci percep ceea ce trăieşte în Heruvimi, Serafimi, Tronuri. Dacă însă nu sunt apt să-mi reprezint în mod spiritual ceea ce trăieşte pe Pământ, dacă mă dăruiesc iluziei create de ceea ce îmi apare venind de la acesta în mod sensibil, atunci rămân geolog, nu pot aspira să devin geosof, atunci fiinţa mea se ahrimanizează. Dacă privesc în sus spre lumile stelare şi îmi creez reprezentări despre ceea ce văd în mod sensibil, atunci mă luciferizez. Dacă sunt în stare să interpretez în mod spiritual ceea ce percep în aparenţa exterioară, atunci sunt apt să spun: Da, Calea lactee, sorii, toate îmi vorbesc despre Exusiai, Dynamis, Kyriotetes, Domnii, Puteri, Stăpâniri, iar eu îmi găsesc echilibrul.

Nu trebuie să vorbim despre entităţile cosmice ca despre ceva mai bun decât entităţile pământene, ci despre faptul că noi trebuie să pătrundem dincolo de aprenţa sensibilă, la fiinţialitatea efectivă, la acea fiinţialitate de care suntem legaţi. Dacă interpretăm în mod corect aparenţa sensibilă, atunci entităţile spirituale sunt prezente. Aparenţa sensibilă nu este înşelătoare, numai concepţia noastră despre aparenţa sensibilă poate fi înşelătoare ca urmare a legăturii noastre prea puternice cu terestrul între naştere şi moarte, pe de o parte, iar pe de altă parte, prin legătura noastră prea puternică cu extraterestrul în timpul în care păşim între moarte şi o nouă naştere.

Dacă nu percepe decât ceea ce s-a realizat în cadrul civilizaţiei noastre omul nu înţelege că altădată lucrurile stăteau altfel. Oamenii citesc în prezent, chiar cu un fel de lăcomie, ceea ce s-a scris despre lucrurile din natură în secolele al XII-lea, al XIII-lea, dar nu o fac cu destulă înţelepciune. Dacă ar avea mai multă înţelepciune, ar vedea că se gândea altfel despre lumea exterioară în secolele al XI-lea, al XII-lea, al XIII-lea şi chiar şi în al XIV-lea: piatra nu era percepută ca piatră, Pământul ca Pământ, ci ca ceva spiritual-divin. Iar în stele chiar nu se vedea ce se vede în prezent, ci revelaţia spiritual-divinului.

În ultimele secole omul are o geologie şi o cosmogonie, dar nu o geosofie şi o cosmosofie! Sub cosmosofie el s-ar luciferiza, sub geologie s-ar ahrimaniza, dacă nu s-ar salva realizând echilibrul dintre geosofie şi cosmosofie. Deoarece omul este născut din întregul Univers, toate acestea se află doar în antroposofie. Antroposofia este alcătuită din diferite sofii, din cosmosofie, geosofie etc. Înţelegem corect omul dacă ştim să-l aducem într-un context spiritual cu Universul. Atunci nu-l vom căuta numai în înrudirea lui cu lumina, ceea ce ar fi o acţiune în beneficiul forţelor luciferice, nici în înrudirea sa cu gravitaţia, ceea ce ar fi în beneficiul forţelor ahrimanice, ci vom încerca să introducem în voinţa sa impulsul care-l face apt să realizeze echilibrul dintre lumină şi gravitaţie, dintre înclinaţia pentru terestru şi înclinaţia pentru luciferic. Omul trebuie să ajungă la acest echilibru, şi aceasta o poate face numai dacă la noţiunile sale sensibile va adăuga şi aspecte suprasensibile.

Şi acum încă ceva: Aduceţi-vă în faţa sufletului problemele despre care am spus că omul trebuie să le cunoască, pentru a putea lua o decizie, admiteţi că omul ar trebui să vorbească despre posibila ahrimanizare sau luciferizare a lumii. Consideraţi, aşadar, că aceasta este o problemă importantă a umanităţii, apoi admiteţi că ceea ce citiţi în literatura curentă, ceea ce răzbate din sălile de conferinţe şi din alte instituţii de instruire reprezintă viaţă culturală, şi veţi afla ce este necesar să se facă pentru ca oamenii să iasă din decadenţă. Muncă serioasă în domeniul spiritual, acesta este lucrul necesar. Şi ea se poate realiza numai dacă ne decidem să luăm în serios noţiuni ca cele

despre care am vorbit azi.

Mâine vom vorbi în continuare despre acestea.

Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

GA 203

CONFERINŢA a IX-a

Dornach, 30 ianuarie 1921

Ideile pe care le-am dezvoltat cu privire la înclinaţia pe de o parte spre natura luciferică, pe de alta spre cea ahrimanică au condus la recunoaşterea necesităţii ca omul să găsească un echilibru între cele două tendinţe, care pentru el reprezintă rătăciri între luciferic şi ahrimanic. Acum se pune problema, şi este o problemă grea de cunoaştere şi conştiinţă pentru omenirea modernă, cum să găseşti această stare de echilibru astfel încât să nu fii supus, pe de o parte, pericolului de a fi învins de luciferizare, pe de altă parte de ahrimanizare. Răspunsul la această întrebare este diferit, în funcţie de perioadele evoluţiei umane, şi, de fiecare dată, trebuie să ştim ce îl atrage pe om în fiecare perioadă spre una sau spre cealaltă direcţie. În general, am făcut cunoştinţă cu ceea ce îl atrage pe om spre luciferizare, spre ahrimanizare; dar pentru epoca noastră acest lucru trebuie focalizat în mod special.

De la începutul celei de a cincea epoci postatlanteene, aşadar din secolul al XV-lea, în cadrul omenirii civilizate s-au modificat, în mod esenţial faţă de vremurile mai vechi, atât viaţa intelectuală cât şi viaţa socială. În viaţa intelectuală, omul este, de fapt, tot mai mult exclus din observarea lumii. În cadrul cunoaşterii naturii, omenirea a făcut progresele cele mai mari. Dar cunoaşterea omului nu numai că nu a făcut niciun progres, ci a fost eliminată din cunoaşterea umană. Omul cunoaşte bine lumea, dar nu se cunoaşte pe sine însuşi. El cunoaşte lumea animală, a fundamentat o teorie a evoluţiei seriei animale şi crede că înţelege cum au evoluat animalele, de la cele inferioare la cele superioare, culminând cu apariţia omului. Tot ce s-a învăţat despre animale se aplică apoi oamenilor. Nu se descoperă nimic nou care ar trebui să explice entitatea umană, ci se caută în cadrul lumii animale acele elemente care pot să explice entitatea umană, şi se spune: Omul este treapta superioară. De fapt, nu se spune nimic special despre om, ci doar că el este treapta superioară. Acest lucru se face cu o de la sine înţelegere instinctivă. Ca urmare nu este vorba de o adevărată cunoaştere a omului.

Acest fel special de cunoaştere nu este prezent numai în ştiinţele particulare, el domină astăzi cercurile cele mai largi din lume. El a devenit ceva pe care omul îl absoarbe zilnic, ca să spunem aşa, odată cu lectura ziarelor sau pe altă cale; este ceva ce se inoculează copiilor în şcoală. Caracterul ştiinţific modern devine tot mai mult un bun general care-i dă omului noţiuni şi idei ce alcătuiesc structura sa sufletească. Omul ajunge pe această cale la o anunută conştienţă despre lume, dar în această conştienţă el însuşi nu este inclus. Acesta este un aspect.

Alt aspect este viaţa socială modernă. Lumea de dinaintea secolului al XV-lea era plină de judecăţi care constituiau un bun de înţelepciune socială, respectabil prin vechime, pe care oamenii îl aveau în comun. Nu se ştia ce este bun şi ce este rău pentru om. Nu existau nici îndoieli cu privire la aceasta, căci se vieţuia într-o ordine socială care purta în sine binele şi răul ca pe un lucru general, fie ca judecată populară, fie colorată mai mult religios. Şi din această judecată generală, aşadar din ceva care se manifesta autoritativ în ordinea socială, omul hotăra dacă trebuie sau nu să facă un lucru sau altul.

Multe din aspectele care odinioară erau intensiv fundamentate în ordinea socială a omenirii noi le avem în vorbire şi, întrucât vorbirea noastră a devenit în multe privinţe frazeologie, le avem în fraze. Gândiţi-vă în cât de multe cazuri şi cu ce frecvenţă se foloseşte pronumele „se" ‖ „se" gândeşte aşa, „se" face aceasta, „se" spune cutare lucru etc. ‖, deşi, în cele mai multe cazuri, el nu are niciun sens. Pronumele „se" are, de fapt, un sens numai în vorbire, vorbire ce aparţine unui popor în care fiecare luat izolat nu a devenit o individualitate în vremea noastră, în care fiecare, când vorbeşte, exprimă şi o judecată generală. Ştiinţificitatea modernă a condus la faptul că omul este exclus din concepţia despre lume care determină ahrimanizarea acestuia în epoca noastră. Iar ceea ce îl conduce pe om, ceea ce l-a condus în viaţa economică exterioară de la vechiul sistem al breslelor la economia modernă liberă determină luciferizarea omenirii. Ambele tendinţe trebuiau să iasă la lumină în evoluţia omenirii deoarece în cunoştinţele anterioare, pe care omul le-a obţinut şi care au format structura sa sufletească, se află întotdeauna omul însuşi. Mai de mult, de exemplu, nu puteai realiza cunoaşterea naturii fără a cunoaşte omul. Nu puteai obţine cunoştinţe despre Marte fără a obţine concomitent cunoştinţe despre importanţa pe care o are Marte pentru viaţa umană. Nu se puteau obţine cunoştinţe despre aur fără a obţine unele cunoştinţe despre om.

Tot ceea ce era atunci uman a fost azvârlit afară. Prin aceasta s-a ajuns la o concepţie pură despre natură, eliberată de orice concepţie de esenţă umană. Această concepţie despre natură trebuia să devină apoi baza pentru tehnica modernă.

Tehnica modernă a condus la mari triumfuri numai când a înglobat ceea ce omul a supervizat cu intelectul său. Observaţi o maşină oarecare, observaţi chiar organizarea vieţii tehnice moderne, în măsura în care excludem ceea ce este social, şi veţi vedea că totul este astfel alcătuit încât omul să fie exclus. Tehnica modernă a luat în stăpânire, lucru în general neconştientizat, numai cadavrul naturii.

Pretutindeni, în mecanismele noastre, avem cadavre ale existenţei naturale. Dar omul nu s-a născut din acest cadavru al naturii din care este alcătuită lumea noastră mecanică, pe care am adus-o treptat în existenţă ca tehnică. Omul s-a născut din natura care este vie până în regnul mineral. În tehnica modernă, noi am adăugat acestei naturi un cadavru al naturii. După ce se constituiseră toate straturile geologice ale Pământului (*vezi desenul: portocaliu, albastru*), noi am adăugat stratul geologic superior (verde), alcătuit din maşinile noastre care nu mai conţine nimic din viul naturii. Noi lucrăm în partea moartă a naturii prin faptul că am adăugat tehnica modernă la ceea ce exista aici mai de mult.

Planşa 3

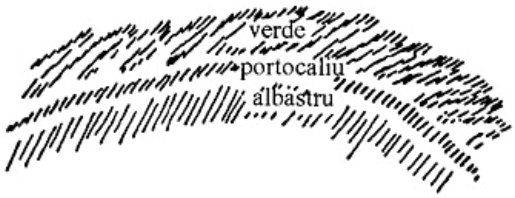

[măreşte imaginea]

Aceasta face o impresie covârşitoare asupra omului când acesta o observă în extinderea sa, când examinează în special în ce măsură s-a detaşat de viaţă omul modern nu numai prin tehnica exterioară, ci şi prin modul de gândire tehnic.

Reflectaţi numai la ceva precum încheierea războiului care a avut loc între China şi Japonia [Nota 37] spre sfârşitul secolului al XIX-lea. Ce s-a întâmplat acolo după încheierea păcii, ca învoială a încheierii păcii? Ministrul chinez a scris o sumă enormă pe un cec. Cecul l-a încredinţat unei bănci ca să-l plătească. Un oarecare funcţionar subaltern a luat acest cec, şi acest cec a devenit pur şi simplu cauza că acea imensă sumă de milioane, pe care ministrul chinez o scrisese pe cec, a fost transferată în mod pur bancar ministrului plenipotenţiar japonez în China. S-a desfăşurat într-un fel cadaveric, vădit exterior, aş spune un fel fantomatic-cadaveric. Şi nu s-a produs nimic altceva prin aceasta, decât că acele credite de milioane pe care regatul Chinei le avea până atunci la băncile din Anglia, prin această scriere pe cec, au fost transferate Japoniei. Dacă s-ar fi vrut să se plătească în forma veche ceea atunci, ca o sumă de milioane a compensaţiilor de război, pur şi simplu prin transmiterea cu ajutorul unui cec a fost trecut pe calea creditului din China în Japonia ❙ vreau să consider chiar cea mai uşoară formă, că s-ar fi vrut să se plătească în bani ❙, ce ar fi însemnat aceasta, dacă toţi aceşti bani, cel puţin aşa cum încă sunt banii chinezeşti astăzi sau erau în urmă cu relativ puţin timp ❙, să trebuiască să fie trimişi dincolo, din China în Japonia. Deci, dacă tratăm totuşi cu relităţi, forma cea mai uşoară ne arată deja, ce a devenit această viaţă modernă relativ repede în ultima treime a secolului al XIX-lea. Întregul mod de gândire umană a fost acaparat de asfel de lucruri şi bineînţeles s-a regăsit în întregime în ele. Intelectualismul care ahrimanizează tocmai omenirea, a devenit un lucru de la sine înţeles.

Pe de altă parte aşa este, că omul a trebuit să treacă şi în viaţa socială prin ceea ce a trecut. Aşa cum fără intelectualism omul nu ar fi ajuns la cunoaşterea pură a naturii, fără ceea ce a parcurs în viaţa socială, el nu ar fi căpătat conştienţa libertăţii sale. Omul a fost scobit prin caracterul ştiinţific modern. El nu mai ştie nimic despre sine. Nu poate înţelege esenţa umană. Dar pe de altă parte, în el s-a produs cea mai mare tensiune omenească, maxima solicitare în această fiinţă umană, în vederea acţionării din însăşi impulsurile originare ale acestei fiinţe, omul trebuind să acţioneze ca fiinţă liberă.

Dacă doriţi un simbol pentru ceea ce s-a petrecut de fapt aici, nu se poate spune nimic altceva decât că: Omul şi-a pierdut din ce în ce mai mult bogăţia fiinţei sale şi a devenit cu totul şi cu totul zero în propria sa viziune. Căci ceea ce este ştiinţa modernă a naturii nu conţine nimic despre om. Omul a devenit treptat, treptat cu totul şi cu totul zero. Şi in zero trebuie acum să radieze impulsul libertăţii (*vezi desenul*).

Planşa 4

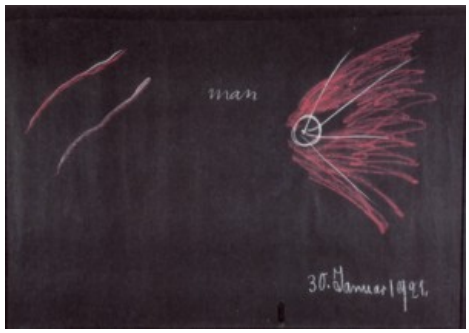

[măreşte imaginea]

Aceasta este dilema omului modern. El trebuie să fie liber, să-şi găsească impulsurile fiinţei sale, impulsurile acţionării în sine însuşi, dar când vrea să pătrundă cu cunoaşterea sa acolo de unde trebuie să provină impulsurile acţionării sale el găseşte un zero, el este interior o fiinţă golită de conţinut. Acest lucru este o necesitate, dar este de asemenea o necesitate ca omenirea modernă să depăşească această situaţie. Căci în cadrul libertăţii te luciferizezi, iar în cadrul spiritului ştiinţific modern te ahrimanizezi, dacă nu ajungi la starea de echilibru.

Cum ajungem la starea de echilibru? ❙ Aici trebuie să facem referire la ceva ce am putea numi „regula de aur a ştiinţei moderne a spiritului de orientare antroposofică“ [Nota 38]. Ştiinţa ar trebui să se înalţe la noua ei evoluţie. Dar ea are nevoie de cunoaşterea omului. Iar această cunoaştere poate fi realizată numai de ştiinţa spiritului. Nu cunoaştem cu adevărat omul dacă îi disecăm creierul, ficatul, stomacul. Numai ceea ce se cunoaşte despre om din ştiinţa spiritului are valoare. Când ştim că omul cu propriul său Eu îşi are rădăcina în voinţă, că el reprezintă spiritualitatea sa, că aceasta ia în stăpânire metabolismul, avem un punct de sprijin pentru a studia manifestarea acestuia în organismul uman. Se ajunge de la spiritual la înţelegerea corporalului. Dacă învăţăm să cunoaştem sistemul ritmic, aşa cum se exprimă el în modelarea actului respirator şi a circulaţiei sangvine, ne rupem de superstiţia că inima este o pompă care poartă sângele prin organism. Apoi învăţăm că spiritualul intevine în circulaţia sângelui, ia în stăpânire metabolismul, determină circulaţia sângelui, construieşte plastic inima încă din timpul dezvoltării embrionare, astfel încât inima îşi are originea în circulaţia sangvină, aşadar în spiritual. Dacă înţelegem modul în care în sistemul neurosenzorial viaţa de reprezentare demontează din nou procesul metabolic, atunci cunoaştem sistemul nervos ca fiind ceva care este lăsat în urmă de viaţa de reprezentare. Atunci cunoşti omul într-un fel în care nu poţi înţelege animalul, căci la animal lucrurile stau cu totul altfel!

Materialistul îşi reprezintă lucrurile astfel: avem un nerv (*roşu*) care acţionează ca reprezentare. În realitate, viaţa de reprezentare distruge

materia organică şi creează o cale de excreţie din organism; nervul este organul de excreţie pentru viaţa de reprezentare.

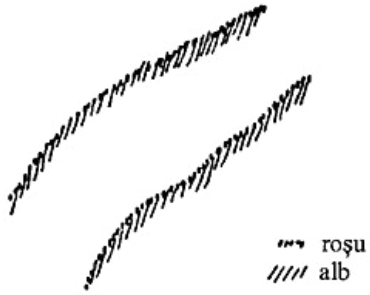

Materialismul consideră că, aşa cum ficatul produce fierea, creierul produce gânduri [Nota 39]. Este un nonsens, căci în realitate gândurile sunt cele care excretă creierul. Omul actual va spune că toate acestea sunt adevărate şi pentru animal, deoarece şi el are creier, organe etc. Prin aceasta se demonstrează că omul nu se cunoaşte pe sine; cei care vorbesc astfel despre om şi despre animal comit greşeala pe care ar face-o cel care ar dispune ca toate bricele de ras (în limba germană, Rasiermesser, cuţit de ras, n.tr.) care se găsesc la bărbierii dintr-o anumită localitate să fie strânse şi duse la cârciumi, pentru că el nu leagă de cuţit decât reprezentarea mâncatului şi conchide că un instrument care are o anumită formă trebuie să aparţină unui singur scop. Important este să se recunoască faptul că ceea ce apare la om ca organ este pus în slujba a cu totul altceva decât la animal şi că întregul mod de observare al animalelor, aşa cum am expus aici în aspectele cele mai elementare, are un alt sens. Recunoaşterea faptului că ceea ce omul posedă ca organe materiale vine din spiritual are o importanţă covârşitoare; despre această autocunoaştere concretă este vorba.

Toată flecăreala şi vorbăria despre faptul că omul ar trebui să se vadă interior pe sine, toată acestă reverie nu reprezintă nimic, nu conduce la o adevărată cunoaştere de sine, ci doar la un sentiment de bunăstare interioară. Omul trebuie să urmărească felul în care se modelează plastic din spiritual diferitele organe. Ştiinţa adevărată trebuie construită din spiritual. Într-o oarecare măsură, omul trebuie copiat, prin plasticizare, din spiritual.

Se poate spune, aşadar: În timp ce ştiinţa îi este oferită lumii în mod autoritar de către diferitele instituţii, în lumile spirituale există o poruncă sfântă: că ştiinţa exterioară trebuie întregită cu ştiinţa cunoaşterii omului. Dacă va primi numai ştiinţă exterioară lumea va fi nefericită. În timpurile vechi Misteriile nu lăsau să ajungă la oameni ceea ce ar fi putut fi nociv pentru aceştia. Acest lucru este însă incompatibil cu spiritul umanităţii moderne, din această cauză umanitatea trebuie să realizeze, prin indivizii ei conştienţi, ceea ce mai înainte era realizat de forţe exterioare. Umanitatea trebuie să aibă grijă, prin personalităţile care înţeleg câte ceva despre aceste lucruri, ca diferitele ştiinţe să nu-şi poată arunca umbrele lor întunecate, opunându-le lumina autocunoaşterii adevărate, reale, concrete a omului. Fără autocunoaşterea omului ştiinţele sunt dăunătoare, căci ele ahrimanizează omenirea. Ştiinţele care deţin contraimaginea cunoaşterii umane sunt o binefacere pentru umanitate.

Prin autocunoaştere adevărată, concretă, se ajunge la echilibrul din care ştiinţele au scos omul. Omul nu este interesat să ştie ce este el în această lume. El crede când i se spune că este un mic zeu, sau ceva asemănător, în care nu există nicio reprezentare corectă despre Dumnezeu, dar îl interesează prea puţin felul în care s-a format din Univers silueta sa umană individuală.

Viaţa socială luciferizează, când nu conduce decât la stimularea libertăţii omului. Omul nu-şi va fi lui însuşi zero dacă ajunge la o adevărată autocunoaştere; atunci el va şti că fiecare om este un rezultat al întregii lumi. În viaţa socială impulsul libertăţii va fi adus la echilibru dacă cunoaştem ce se află la baza lumii din punct de vedere spiritual, dacă depăşim simpla observaţie materială a lumii, ceea ce a devenit caracteristic pentru evoluţia cunoaşterii din ultimele secole.

Omul s-a pierdut. Lumea exterioară a devenit liberă de om. Noi observăm Soarele, planetele, stelele fixe, cometele; acestea circulă prin spaţiu ca şi alte corpuri cereşti. Noi vrem să cunoaştem legile după care ele se mişcă. Dar nu aflăm nimic despre om. Citiţi cartea mea ***Ştiinţa ocultă*** şi încercaţi să vă aduceţi în faţa sufletului cum este descrisă aici evoluţia lumii. Dacă citiţi despre vechiul Saturn nu aflaţi ce vă spune astronomul actual, ci despre ceea ce apare ca primă structurare a omului. În descrierea lui Saturn se află, în acelaşi timp, tot ce era prezent în timpul evoluţiei sale ca primă structurare umană. Odată cu această istorie a evoluţiei cosmice urmăriţi şi întreaga evoluţie umană. Nicăieri nu veţi afla o lume lipsită de om. Ceea ce sunteţi dumneavoastră înşivă găsiţi descris treaptă cu treaptă în evoluţia lumii.

Dacă parcurgeţi ceea ce vă oferă ştiinţa modernă despre unele stări nebuloase vechi [Nota 40] din care a luat naştere lumea noastră actuală, în care însă omul nu există, nu veţi găsi nimic uman, totul rămâne la nivel intelectualist. Aflaţi ceva ce poate interesa capul dumneavoastră, dar nu cuprinde întregul om. Omul poate fi înţeles numai de o cunoaştere care se referă la întregul său. În fond, este vorba numai de inerţia omului moden care nu este obişnuit ca atunci când preia ceva în sine să dezvolte şi sentimente şi impulsuri voliţionale atunci când, urmărind evoluţia lui Saturn, a Soarelui, a Lunii etc., până la Pământ, desluşeşte perspectiva pentru viitor. Această viaţă, descrisă în noţiuni clare, nu găseşte stimulatoare sentimentele omului dacă el nu simte că este una cu întreaga lume.

Acest a-te-şti-una cu lumea deosebeşte cunoaşterea lumii care vine din ştiinţa spiritului de orientare antroposofică de concepţia despre lume din prezent. Dacă lăsaţi să se reverse în oamenii actuali, cărora le lipseşte aceasta, conştienţa apartenenţei la întreaga lume, vor lua naştere acele înclinaţii sociale care pot duce omenirea mai departe. În acelaşi timp, şi aceste inducţii sociale care pot conduce la stimularea libertăţii dar nu dau omului un sentiment de responsabilitate au dus la haosul în care trăim în prezent. Luciferizarea poate fi împiedicată numai dacă oamenii vor conştientiza care este poziţia lor în Univers, dacă vor vedea nu numai ce este fizic, ce este senzorial în Univers, ci şi ceea ce este spiritual, dacă se vor simţi spirit din spiritul Universului. Din acest sentiment al legăturii omului cu lumea spirituală porneşte şi o simţire socială adevărată, izvorăşte ceea ce este necesar pentru ca omul să poată face corespunzătoare pe Pământ viaţa socială.

Şi iarăşi lucrurile sunt de aşa natură, încât se poate spune: Ceea ce a adus în viaţa socială modernă oamenilor sentimentul libertăţii determină luciferizarea. Oamenii prezentului pot să nu simtă aceasta. Dar în lumea spirituală există o poruncă sfântă care-i spune omului să nu lase impulsul libertăţii fără o simţire cosmică! Aşa cum cunoaşterea umană trebuie să se alăture ştiinţelor exterioare, tot astfel şi simţirea cosmică trebuie să se asocieze cu ceea ce s-a dezvoltat în viaţa socială a timpurilor noi.

Aceste două lucruri, cunoaşterea omului şi simţirea împreună cu întregul Cosmos, îi dau echilibru omului. Acest echilibru însă el îl află numai dacă înţelege cu adevărat Misteriul christic în sensul timpurilor noi, dacă îl înţelege în sensul pe care i-l dă ştiinţa spiritului de orientare antroposofică. Căci aici vorbim despre Christos ca despre o fiinţă cosmică care a coborât din infinituri cosmice pe Pământ. Noi învăţăm să simţim cosmic şi trebuie să încercăm să dăm conţinut acestei simţiri. Aceasta o putem face doar prin ştiinţa spiritului de orientare antroposofică, altfel noţiunea Christos rămâne goală. Noţiunea Christos devine frază dacă nu ne permite să înţelegem în mod uman

Cosmosul.

Din Cosmosul pe care-l descrie astronomia actuală, din analiza spectrală pe care o face fizica actuală, din acest Cosmos Christos nu ar fi putut coborî pe Pământ! Cine este ataşat prin cunoaştere numai de această descriere a Cosmosului, acela nu poate asocia niciun sens cu o entitate Christos adevărată, reală. Un astfel de Christos rămâne fără conţinut sau devine ceva în sensul lui Harnack [Nota 41] sau ceva asemănător. Dacă vrei să înveţi a-L înţelege, a-L simţi în prezent pe Christos ca fiinţă cosmică ai nevoie de acea istorie a evoluţiei care îl urmăreşte pe om de-a lungul epocilor Saturn, Soare şi Lună. Unde umanul se găseşte în Cosmos înmugureşte şi cunoaşterea care-L poate lăsa să apară pe Christos din Cosmos. Dacă urmăreşti omul până acolo unde îşi are originea partea sa materială care este creată din spiritual, înveţi să-l cunoşti în aşa fel încât poţi înţelege Misteriul de pe Golgota, încorporarea Christosului cosmic în omul individual. Pentru omul pe care ştiinţa actuală, de la matematică până la psihologie, îl poate descrie, pentru acesta nu există nicio posibilitate de a-şi imagina că Christos s-ar fi putut încorpora în el. Pentru ca omul să poată înţelege aceasta, el trebuie să ajungă la o adevărată cunoaştere de sine, pe care i-o dă ştiinţa spiritului.

Pretutindeni în literatura noastră antoposofică sunt recunoscute legăturile dintre necesităţile sufletului şi necesităţile exterioare ale umanităţii. Aceste legături ar trebui comparate cu ceea ce este necesar în prezent pentru progresul omenirii. Ceea ce oamenii au preluat din educaţia şi din obiceiurile de până acum ei ar vrea să deţină, ca o cunoaştere abstractă, lipsită de esenţă, dar ar vrea să se ţină departe de această cunoaştere. Ceea ce este necesitate profundă a sufletului, pe care o găsesc duminica la amvon, şi ceea ce este necesitate exterioară a umanităţii se acceptă în mod tradiţional, fără ca cineva să se gândească unde vom ajunge dacă această acceptare tradiţională continuă.

Eu am atras mereu atenţia asupra gravităţii situaţiei prezentului. Azi am vrut să subliniez faptul că disciplinele ştiinţifice trebuie să fie luminate de autocunoaştere şi că în dezvoltarea vieţii sociale trebuie să existe o simţire cosmică, care nu poate să rezulte decât dintr-o abordare a lumii ce are în vedere omul. Când aplicăm ştiinţa spiritului de orientare antroposofică noi vedem în om întreaga lume, iar în lume, în timp ce o observăm, vedem pretutindeni omul.

Astfel de lucruri amintesc de vechi inspiraţii şi imaginaţiuni pe care le-a avut omenirea, dar ele nu sunt reînnoiri de natură exterioară, ci sunt extrase din conştienţa spre care omenirea este impulsionată în prezent din lumea spirituală. Aşa cum se află ca organism fizic în lumea fizică, omul se află şi în lumea spirituală.

Admiteţi că un om nu ar observa decât ceea ce se întâmplă în jurul său, aici, în lumea fizică, că ar accepta ce îi comunică o confesiune religioasă tradiţională, care însă nu se raportează la această lume pentru că vorbeşte despre ceva abstract. Dacă acest om dă credit acestei ştiinţe din care lipseşte omul, el îşi poate umple sufletul cu ceea ce-i comunică aceasta, aşa cum milioane de oameni au făcut-o mai mult sau mai puţin conştient. Totuşi, oamenii trăiesc şi într-o lume a spiritului; pentru lumea spirituală are importanţă faptul că acceptăm această ştiinţă. Dacă lucrurile continuă să meargă astfel, atunci îi ies socotelile lui Ahriman, spiritul care pândeşte instituţiile moderne de cultură şi vrea să le menţină aşa cum sunt. Entitatea ahrimanică, acest Ahriman rece, osificat, chel ▮ dacă-mi este îngăduit să mă exprim în imagini ▮ pândeşte instituţiile noastre de cultură, el vrea ca ele să rămână aşa cum sunt. Dacă va fi vorba să se distrugă ceva cum este acest Goetheanum, îşi va oferi ajutorul.

Pe de altă parte, în viaţa socială în care oamenii îşi statornicesc, fără a avea un sentiment cosmic, cerinţele pământeşti, entităţile luciferice sunt cele cărora le reuşesc socotelile. Aici trăieşte Lucifer. Aici nu se poate folosi imaginea lui Ahriman cel osificat, pânditor, chel, care vrea ca instituţiile culturale să rămână neschimbate. Această imagine nu ar fi potrivită pentru Lucifer. Dar dacă lăsaţi să se exprime, din pur egoism, din absenţa unui sentiment cosmic, bunăvoinţă şi pofte sociale considerate a fi bune, atunci se va manifesta esenţa lucifierică. Odată cu aceste cerinţe sociale, care sunt stimulate în lume fără sentiment cosmic, omul elimină din sine ceea ce devine frumosul Lucifer. Acesta trăieşte în oameni, în stomacurile lor stricate prin instincte sociale pervertite ▮ acest lucru înţeles în mod spiritual ▮, în plămânii lor alteraţi. Omul îl elimină din întreaga sa fiinţă, şi prin aceasta aerul nostru spiritual se umple cu această fiinţă lucifierică, se umple cu instincte sociale care nu au sentimentul legăturii omului cu Cosmosul. Ahriman cel chel care pândeşte formarea noastră abstractă, lungul, scheleticul, deşiratul Ahriman, şi, pe de altă parte, ceea ce se elimină mucilaginos din om şi preia aparenţa frumuseţii bulversează omul; acestea sunt imagini, dar sunt realităţile timpului nostru. Numai prin autocunoaştere şi prin sentimentul legăturii omului cu Cosmosul acesta găseşte echilibrul dintre ce este osificat şi aparenţa frumuseţii, între fiinţa formată din oase şi fiinţa mucilaginoasă, între ceea ce-l pândeşte şi ceea ce vrea să se smulgă din el. El trebuie să găsească acest echilibru. Ceea ce a rezultat din cultura, din civilizaţia ultimelor vremuri nu este, în fond, altceva decât mariajul dintre ceea ce este osificat şi ceea ce este mucilaginos. Civilizaţia a intrat, cum spune Spengler, în declin. El spune asta pentru că are în faţa sa lumea care a rezultat din mariajul osificatului cu mucilaginosul. Dar omul trebuie să găsească echilibrul.

Vremurile sunt tulburi şi omul trebuie să devină om, astfel încât intelectul să fie încălzit de inimă, inima să fle străbătută de intelect. Atunci va afla el echilibrul. Şi atunci omul nu va cădea pradă ▮ dacă vrem să vorbim spiritual ▮ unei mistici mucilaginoase, nici ştiinţei cu cap chel, ci se va deschide către ceea ce este omenesc şi pe care îmi pot permite să-l numesc, după ce l-am caracterizat, că este antroposoficul. Antroposoficul se află cu adevărat în centrult civilizaţiei. Antroposul îşi revelează cu adevărat esenţa, nu osificatul, nici mucilaginosul, el este acela care menţine echilibrul dintre intelect şi inimă. Acest echilibru trebuie căutat.

Dumneavoastră veţi înţelege ce reprezintă fiinţa umană şi fiinţa cosmică dacă veţi reflecta la cele două imagini pe care azi vi le-am înfăţişat. Ele sunt tratate ca imagini, dar ca imagini care indică adevăruri reale.

Despre acestea vom vorbi mai departe.

Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

GA 203

CONFERINŢA a X-a

Dornach, 5 februarie 1921

În caietul din luna noiembrie al revistei „Hochland" a apărut un articol inititulat „Trei lumi" sub semnătura *Hsi-Lung*. El se referă la civilizaţia prezentului din punct de vedere chinezesc. Pe noi ne poate interesa mai puţin felul în care articolul îşi are rădăcinile în civilizaţia chineză şi ce înseamnă el din această perspectivă ci mult mai mult că el îşi face apariţia în cadrul propriei noastre lumi europene şi că analizează civilizaţia prezentului dintr-un anumit punct de vedere. Este vorba despre împărţirea în trei lumi, în funcţie de cele trei impulsuri culturale importante, după aprecierea autorului, ale prezentului. Primul impuls cultural pe care îl deosebeşte este civilizaţia apuseană modernă, căruia îi opune cel de al doilea impuls cultural, cultura răsăriteană, asiatică, iar despre a treia va trebui să vorbim mai târziu. Civilizaţia modernă europeană este prezentată din perspectivă asiatică, din perspectiva în care omul îşi are rădăcinile în reprezentări care provin dintr-o veche civilizaţie a Pământului. Ele vieţuiesc într-un anumit mod în lumea afectivă a oamenilor, care sunt implementaţi în ceea ce mai există ca fiind cultura asiatică, avându-şi originea în înţelepciuni vechi, mari, puternice, care însă au intrat în decadenţă.

În această simţire se manifestă cu intensitate o critică pătrunzătoare a civilizaţiei europene moderne. Asiaticul contemporan ❙ acest lucru se vede şi la Rabindranath Tagore ❙ vorbeşte din punctul de vedere al unei culturi străvechi despre civilizaţia europeană şi a ce oferă această civilizaţie. Este suficient să focalizăm propoziţii din acest articol pentru a vedea ce spirit critic se manifestă aici în Asia împotriva civilizaţiei europene: „Da, erudiţia modern-europeană a preluat ea însăşi ceva din servilismul anevoios, din cărăuşia epocii tehnicii. Ea se revarsă ca o specializare care disecă firul de păr, înconjurată de sunetul a mii de citate sau blindată cu statistică şi experienţe meschine. Nu mai există nici profunzime, nici înţelepciune, nici viaţă! Totuşi, rezultatele, judecate cu unitatea ei de măsură, sunt extrem de apreciate; dar o altă evaluare nu a mai fost permisă, şi cine i-a resimţit nevoia a fost în mare pericol de a fi catalogat ca fiind retrograd şi medieval. Lucrurile au stat altfel în domeniul economic. Acolo unde maşina a înghesuit viaţa, concurenţa industriei a suplinit lipsurile prin noi necesităţi, mijloace şi satisfacţii în beneficiul ei. Dezmoştenită de soartă, organizarea societăţii a mai însoţit-o un timp. Aşa au părut supuse şi masele mari. Da, era comerţului mondial, a fabricilor lucrând fără întrerupere, a armatelor în repaus, a cinematografelor, a mitralierelor, a zgârie-norilor, a gramofoanelor şi a enigmelor mondiale a conchis: Toate acestea ne sunt supuse! Ca un ecou neliniştitor, s-au anunţat elementele indignate şi atomii umani, care ecou se confirmă şi se exprimă prin război şi revoluţie şi în ziua de azi. În timpul activităţii neîntrerupte se aude: «Totul duce la distrugere» ".

Aşadar, o critică tăioasă a ceea ce a izvorât ca civilizaţie europeană modernă înăuntrul dezvoltării omenirii contemporane!

Să ne amintim care sunt de fapt caracteristicile acestei civilizaţii europene. Ea îşi are rădăcinile în ce a fost elaborat în ultimele trei, patru secole, în care cunoştinţele despre natură s-au emancipat într-un anume fel de ceea ce era tradiţie istorică din viaţa religioasă a epocii anterioare în Europa. Şi această civilizaţie modernă îşi are mai departe rădăcinile în tot ce s-a legat de aceste cunoştinţe ştiinţifice despre natură ca tehnică modernă. Tot ce a apărut atunci s-a dezvoltat, aş spune, din subsoluri umane într-o anume opoziţie cu tradiţia istorică. Personalităţile care se află la punctul de pornire al civilizaţiei moderne sunt prinse în mod caracteristic în viaţa noastră europeană.

Să observăm de exemplu o personalitate ca cea a lui *Copernic* [Nota 42], de la care se trage o mare parte din ceea ce trăieşte, înspre direcţia caracterizată, în această civilizaţie europeană. El este preot catolic. Aşadar, trăieşte în primul rând cu reprezentări primite prin educaţia de preot catolic. Dar el trăieşte într-o epocă în care în sufleul său, pe lângă ce i-a dat educaţia sa, se aşează ceea ce după aceea a devenit viziunea mecanică a cerului a timpurilor mai recente, din care în esenţă a izvorât şi ❙ sau cel puţin a izvorât din aceeaşi sursă ❙ ceea ce în general este concepţia mecanica a lumii, chiar şi ordinea mondială mecanică ❙ în politică şi în viaţa economică.

Toate acestea trăiesc, în timp ce cuprind tot mai mult cercurile cele mai largi ale civilizaţiei occidentale, în aşa fel încât orientalului i se pare că are doar trup, nu şi suflet. Peste tot lipseşte sufletul. Şi îi apare orientalului astfel ca şi cum prin această lipsă a sufletului, prin această ridicare în gândire a ce este pur mecanic s-ar putea produce şi toate acelea care îi apar orientalului la european, când europeanul îl întâmpină pe oriental. Orientalul se simte în întregime neînţeles de european în toată simţirea sa şi în ceea ce el numeşte înţelepciunea sa. Să mai adăugăm un lucru caracteristic. Se spune că Japonia ar fi preluat ceva de la civilizaţia vest-europeană. Din această cauză, după părerea orientală, Japonia este pândită de o primejdie: „Poporul Japoniei riscă acum să confunde patriotismul său profund fundamentat şi simţul său cavaleresc cu pirateria şi spiritul de exploatare europene. Dar acel ferment care ajută la conservarea vechilor opere şi care leagă într-o anumită unitate Asia de Răsărit cu Sudul, budismul, nu va ieşi din acţiune aşa curând".

Aşadar, ceea ce vede Asia că o întâmpină din partea europenilor este piraterie practică şi spirit exploatator. Şi consideră că, odată cu concepţia mecanicistă despre lume, cu tot ce s-a importat aici în contrasens cu tradiţiile mai vechi, ar fi venit şi spiritul pirateresc şi simţul exploatării. Asiaticul crede că europeanul a uitat treptat să introducă suflet în ceea ce el vieţuieşte drept cultură sau drept civilizaţie. Asiaticul are reprezentarea că europeanul nu mai ştie ce este sufletul. Este caracteristic următorul pasaj: „Ce a făcut Europa?" ❙ el se referă la timpul recent. „Unde au rămas bunurile sale cele mai sfinte? Îngropate, uitate, mutate sau stivuite în muzee, etichetate."

Astfel ceea ce în fond totuşi este aici, vede doar asiaticul, aş spune, în contururi precise. Tot ceea ce înainte era viaţă, ceea ce acţiona asupra oamenilor, în timp ce ei primeau spiritul prin arhitecturi potrivite pentru aceasta şi prin picturi murale, ei aparţinând aceluiaşi spirit, care le răsuna prin arhitectură şi prin pictură, totul ❙ aşa înţelege asiticul ❙ este dus de civilizaţia europeană în muzee, stivuit, etichetat, astfel încât este privit numai ca antichitate. Şi asiaticul simte puternic că ceea ce a fost sufletul unei civilizaţii anterioare, este acum de asemenea etichetat, şi că europeanul de fapt nu mai ştie ce este sufletul în semnificaţia sa în cadrul lumii. Astfel asiaticul vede în european mai ales lipsa sufletului.

Iată cum gândeşte asiaticul: „Popoarele Răsăritului, ale acestei a doua lumi, au avut cu adevărat bunuri sfinte? Cum puteau ele să se mai

mişte în mod independent şi încă spiritual, fiind oprite de zeci de ori de focurile de artilerie europene unite? Acest lucru putea deveni periculos pentru civilizaţia europeană! ❙ Merită oare să cunoşti aceasta? "

Asiaticul se întreabă dacă, vrând să fii om în înţelesul deplin al cuvântului, observând lumea nu numai din punctul de vedere al mecanismului corporal, ci din punctul de vedere al sufletului, merită să acorzi interes unor lucruri care pentru european sunt deosebit de importante.

„În faţa măreţelor ziduri ale Palatului de vară, pe «muntele celor zece mii de fericiri» se odihnea, într-o după-amiază, împărăteasa văduvă de aproape 70 de ani. Ea dispusese să se instaleze în locul ei preferat, pe vaporul construit foarte artistic din marmură de pe marele lac, un jilţ-tron de mătase galbenă. În mijlocul desăvârşitei splendori atrăgeau atenţia sculpturile, tablourile şi picturile pe sticlă distruse, şi, întorcându-se spre o nouă doamnă de onoare, Tzu-hsi, spuse: «Aceasta au făcut-o soldaţii europeni (1900), şi nu sunt de acord să dispun să se restabilească totul şi să uit lecţia lor». Ea îşi amintea toate experienţele amare, cum cu aproape 40 de ani în urmă un funcţionar de stat fidel îi descrisese spiritul europenilor: «Ei au încheiat cam 20 de contracte cu China care conţin cel puţin zece mii de semne scrise. Se pune oare într-unul singur dintre acestea chiar şi un singur cuvânt referitor la respectul profund faţă de părinţi şi cultivarea virtuţii care să se raporteze la respectarea ceremoniilor, a datoriilor, a purităţii şi a sentimentului ruşinii, cele patru principii de bază ale poporului nostru? Nu, şi iarăşi nu! Singurul lucru despre care vorbesc este avantajul material» (Wu-ko-tau către Tzu-hsi, 1873). Era imposibil ca împărăteasa să aprecieze şi cealaltă latură a expansiunii europene, misiunea creştină, căci ea a făcut cunoştinţă, în calitate de şef al statului, cu avantajele materiale pe care forţele europene le scoteau de sub protecţia misionarilor. Ea avea o privire pentru neajutorarea spirituală şi aroganţa europenilor şi spre sfârşitul vieţii a folosit mijloace tehnice cum e trenul, mineritul, armata şi flota, dar numai ca mijloace ajutătoare. Calomniată în diferite moduri, ea era un om deosebit. În fiecare zi, orele dimineţii erau consacrate expunerilor miniştrilor, marelui sfat, problemelor de redactare a documentelor şi rapoartelor viceregilor, examinatorilor şi cenzorilor, a căror judecată curajoasă, adeseori incomodă, era ascultată de ea tot atât de des."

Aceasta este critica asiatică. Ea ar fi făcută întotdeauna pe acest ton, dacă am auzi-o din gura unei personalităţi aflate în mijlocul a ceea ce a rămas în Asia din vechea cultură de înţelepciune. Natural, fiecare asiatic opune civilizaţiei europene cea de a doua lume, aceea în care trăieşte el, însă nu acordă atenţie faptului că această lume, în punctul ei de plecare, avea o inspiraţie, o intuiţie şi o imaginaţiune de neînţeles pentru europeanul actual şi că ea a ajuns în decadenţă. Asiaticul cult, în sensul nostru, spune: Acest Pământ este locul de reşedinţă al omului, pe acest Pământ au locuit cândva fiinţe care aparţin unei categorii superioare celei căreia îi aparţin fiinţele pe care le numim oameni. Ele au întemeiat o civilizaţie, iar oamenii au adoptat-o. Asiaticul crede că încă mai trăieşte în această civilizaţie a zeilor. Pământul a preluat moştenirea unui bun de înţelepciune străvechi care se adresează omului în întregul său, nu numai intelectului, cum face cultura europeană mecanicistă. Pe asiatic nu-l interesează ce ar putea deveni Pământul şi face abstracţie de faptul că el este purtătorul a ceea ce a preluat ca pe o veche moştenire.

Pentru acest mod de gândire şi de reprezentare, pentru simţirea unui astfel de punct de plecare, europeanului i-a dispărut astăzi orice înţelegere; acest fapt trebuie acceptat. Europeanul actual îşi citeşte Homerul său, citeşte despre Ahile al său, într-un anumit sens îi preţuieşte, dar nu-i ia în serios. Acest lucru nu-l poate face cât timp el lăstăreşte din civilizaţia prezentului. Cum ar putea lua în serios europeanul ceea ce vine din timpuri europene vechi atunci când, de exemplu, citeşte din Homer şi înţelege cele citite în spiritul său actual: „Cântă-mi, o, Muză, mânia lui Ahile Peleanul"? [Nota 43] Homer nu povesteşte el însuşi, el spune că Muza povesteşte, aşadar că o fiinţă spirituală vorbeşte în interiorul lui. Acest lucru europeanul nu-l ia în serios, îl ia ca pe o frază, ca pe ceva care este spus. El nu are o simţire corectă despre faptul că vechiul grec se simţea însufleţit de fiinţe divine care vorbeau în sufletul său, că el nu credea că gura sa spune ceea ce îi dictează intelectul său, raţiunea sa, ci că gura sa pronunţă ceea ce vorbeşte în el o fiinţă divină. Cine percepe astăzi în profunzime şi fundamental faptul că grecul care cânta astfel simţea că este învelişul acestei fiinţe divine?

De fapt, ce simţea vechiul grec? El vedea în această fiinţă divină pe cel care a întemeiat odinioară pe Pământ o civilizaţie pentru fiinţele care se numesc oameni, dar înţelegea că acesta nu era un om în sensul în care îl înţelegem astăzi, că el a rămas în cadrul omenirii şi poate inspira oamenii ca fiinţă spiritual-divină; nu trebuie înţeles ca fiind vorba de simple voci omeneşti în interiorul uman. Se observă oare în prezent opoziţia profundă care ne întâmpină când comparăm epicul grecesc cu dramaticul grecesc, când îi comparăm pe Homer cu *Eschil*? Homer îşi lasă muza să cânte; el este poet povestitor. Acest fapt este legat de concepţia vechilor greci care credeau că entităţi divine care au coborât din lumi spirituale pe Pământ mai sunt încă active în oameni şi povestesc despre ceea ce a existat odinioară, cum a apărut Pământul, cum a apărut lumea în care trăim.

Când, povestind astfel, emiţi păreri cu privire la ce a dat naştere civilizaţiei actuale trebuie să te predai acelor entităţi divine care au coborât odinioară din lumi spirituale superioare şi care acum pot însufleţi oamenii.

Grecul vedea ca fiind esenţă a epicului faptul că el era prezentat de fiinţe care au venit din întrupări anterioare pe Pământul acesta. Pe lângă aceasta, grecul spunea că în om trăieşte ceva care-şi va găsi desăvârşirea abia în viitor, care, în prezent, este în om într-o stare preumană. Grecul îl simţea ca fiind dionisiac. Aceasta el o exprima prin acele figuri divine cărora le adăuga, chiar dacă în cazul dionisiacului atenuat, unele trăsături animalice. Grecul resimţea ce provenea din fundamentele impulsivităţii umane, a emoţiei umane, a forţei de voinţă umană ca pe ceva care acum este haotic şi neordonat în om, care abia în lumi viitoare în care se va încorpora Pământul va găsi expresie pentru ceea ce în prezent omul poate prezenta în contemplaţie liniştită, în abordare liniştită. Ceea ce răbufneşte spiritual-animalic din om, care este dionisiac, grecul îl atribuia dramaticului. Din această cauză vedem la Eschil faptul că într-o dramă originară nu exista decât un personaj principal, zeul Dionysos, în jurul căruia apare corul care povesteşte ce se întâmplă cu acesta. Când privea spre interior, grecul spunea: În mine trăieşte ceva ce a venit din lumi străvechi pe Pământ. Dacă mă dăruiesc acestei spiritualităţi, mă dedic unui ceva supraomenesc şi spun: „Cântă-mi, o, Muză, despre mânia lui Ahile Peleanul". Vechiul grec se adresa trecutului spiritual-divin din care a lăstărit omul. Aici devenea epic. Când se adresa viitorului, grecul vedea ce va deveni omul în viitor, când Pământul se va desprinde de alte lumi, îl vedea în formă dionisiacă spiritual-animalică, în frământare dramatică, în mişcare dramatică. El privea omul din afară şi nu vorbea despre Muză, ci despre Dionysos, şi devenea dramatic. Omenescul din poezie grecul îl vedea în lirică. Supraomenescul îl vedea în epică. Subumanul, care se dramatizează şi creează din interiorul forţei sale germenele pentru viitor, îl vedea în dramatic. Ceea ce se vălureşte, uman-ritmic, în sus şi în jos în natura umană îl vedea în lirică.

Astfel se plasa grecul sufletește în lumea fizic-spirituală, aşa se resimţea pe sine în legătura cu lumea sa fizic-spirituală. Şi invocarea Muzei trebuie luată în serios, dacă vrem să reprezentăm cu adevărat viaţa de gânduri a grecilor. Trebuie luată în serios şi împrejurarea că dramaticul, la începuturile sale, nu prezenta evenimente umane, ci acţiunea lui Dionysos în om. Trebuie subliniat faptul că grecul spunea: Dacă nu vezi interiorul omului, ci numai exteriorul său, el te întâmpină în forma sa dionisiacă. Apolo şi Dionysos ❙ Apolo este conducătorul muzelor, cel care conservă ce trăieşte, infiltrându-se din trecut în prezentul Pământului, iar Dionysos germenele răscolitor, pustiitor care se va clarifica ❙ sunt cele două opoziţii mari. Iar în centru se plasează lirismul grecilor.

Astfel de stări ale culturii europene străvechi în care s-a încetăţenit acest a-se-simţi ca om în Cosmos prin opoziţie cu zeii viitorului trebuie privite retrospectiv când vrem să vedem ce au devenit în prezent. Cultura veche europeană trebuie pusă în contrast cu ceea ce trăieşte în

prezent în concepţia mecanicistă despre lume, pe care o critică atât de vehement asiaticul. Şi trebuie să ai un sentiment pentru faptul că un om modern cum era Goethe, care nu era plasat în acel mecanicism în care ne aflăm în prezent, ci în epoca în care acest mecanicism abia îşi dezvolta primele sale lăstare, trăia prin fiecare fibră a sufletului său nostalgia acestei vieţi europene din care se desprindea, având un dor retroactiv după ce a fost odată civilizaţia europeană. Aceasta simţea Goethe în anii 70 ai secolului al XVIII-lea când avea nostalgia Italiei, pentru a putea să presimtă prin ceea ce mai era prezent aici în decadenţă izvorul din care a rezultat civilizaţia europeană.

Trebuie să precizăm faptul că asiaticul trăieşte în decadenţa acestei străvechi şi înţelepte culturi, dar trebuie deasemenea să clarificăm faptul că deşi această cultură a lui, această civilizaţie a lui este în decandenţă, el are totuşi un simţ ascuţit pentru a ceea ce a devenit între timp Europa, din ceea această Europa ce fost cândva. De aici provine şi critica sa, care fasonează cu aşa umbră intensă şi înlătură de aici luminile, care totuşi, după părerea sa, în Orient încă pot fi văzute, Orient care exterior poate fi murdar dar care, potrivit părerii sale, are suflet şi care, atunci când priveşte din sufletul său, nu află niciun interes pentru trenuri, vapoare cu aburi, cinematografe, gramofoane, pentru enigmele lumii lui *Haeckel* [Nota 44] etc., cum se întâmplă la noi. O astfel de gândire despre enigmele lumii este cu totul străină asiaticului, căci ea se bazează pe combinarea a ceea ce observă simţurile, în timp ce el ştie că a primit de la spirite superioare ceea ce apoi se aclimatizează în suflet şi-l face, de fapt, om.

În această privinţă, oamenii au ajuns astăzi extrem de meschini, crezând că sunt măreţi, şi privesc ceea ce a trăit acolo mai înainte în cultura europeană străveche ca aparţinând unei ere istorice, în timp ce consideră a fi important numai ceea ce această omenirea europeană a produs în mod particular în secolul al XIX-lea. În prezent, când trăim în epoca marilor decizii, oamenii ar trebui să treacă peste această îngustime de vederi şi să recunoască faptul că totuşi înseamnă ceva că dincolo, în Asia, există oameni care mai au în sufletul lor ceva viu din conştienţa spiritului şi sufletului, care priveşte cu o critică acerbă, distrugătoare, acidă, tot ce europeanul numeşte măreţia sa. Aceasta înseamnă ceva! Ar trebui să spunem: Ceea ce trăieşte în sufletele asiatice va fi potrivit într-o zi să conducă la catastrofa europeană, deoarece deţine o puternică impulsivitate pentru suflete, în special pentru că se află faţă în faţă cu starea sufletească a europeanului care a fost pustiit în epoca mecanicismului, şi care nu se poate ridica pentru a construi acum ceva spiritual şi sufletesc din sine însuşi. Europenii care resimt pustiul vieţii europene, mecaniciste, mult mai degrabă, decât să se uite spre ceea ce se construieşte, vor să extragă de la Orientul decadent ceea ce le este iarăşi necesar ca spiritualitate. Din această cauză ei nu vor să audă ce se spune în prezent atât de clar în Asia: „Ce a făcut Europa? Unde au rămas bunurile sale cele mai sfinte? Înmormântate, uitate, mutate sau stivuite în muzee, etichetate. Oriunde ajunge ochiul, el vede doar lipsă de gust. Când Europa se va regăsi din ură şi înşelătorie, risipă de energie şi mizerie, ea va produce mai departe, va face greve, va coloniza, va militariza, va acapara întreaga lume, dar îşi va pierde sufletul."

Apoi se indică ce spune chiar un european care face, aş spune eu, o critică neputincioasă. Se spune mai departe: „Să aşteptăm o nouă salvare din America? Un critic atât de competent cum este *Kuhnemann* [Nota 45] conchide: «Nimeni nu ştia în 1914 ce este cu adevărat America. Acum însă ştim: niciun progres şi nicio învăţătură pentru lumea morală. Nu avem în faţa noastră gânduri ale unei umanităţi superioare. Dimpotrivă! Păcatul care este legat de cultura neoeuropeană nu apare nicăieri atât de înfiorător de gol şi neinhibat ca aici: egoismul orb, lipsit de conştiinţă, pofta de bani ce domină totul. Nicăieri el nu poartă mai deschis şi mai jignitor ca aici haina urâţeniei în ipocrizie, sub pretextul serviciului făcut umanităţii, unde simţul avantajului gândeşte şi acţionează» " (*Germania şi America*, cap. 13).

Acest lucru l-a relatat asiaticul. Este totuşi ceva care ▌atunci când îl simţi trebuie să-l spui ▌apare dintr-o concepţie meschină. Căci este ▌o spun tăios ▌o ciorovăială europeană întru totul justificată, ba chiar de zece ori justificată; dar dincolo de această critică a Americii făcută de Kuhnemann, dincolo de critica asiatică făcută civilizaţiei europene moderne se află ceva care vorbeşte ca odinioară Muza lui Homer. Este ceva care dă forţă, ca aceea pe care a avut-o odinioară dramaturgul grec când, privindu-l pe om din afară, şi-a dramatizat emoţiile dionisiace. Când critică civilizaţia europeană asiaticul vorbeşte, într-o oarecare măsură, din Cosmos.

Acesta este un lucru pe care europeanul ar trebui deasemenea să şi-l spună astăzi. Ar trebui să-şi aşeze în faţa ochilor, cu o mare intensitate acest contrast, pe care trebuie sa-l simţim astăzi, dacă vrem să punem ce trăieşte în literatura noastră, în scrierile noastre, ce trăieşte în aşa-zisa noastră cultură, lângă o epocă care credea că ar trebui să exprime din suflete de zei relaţiile pământeano-cosmice.

Şi acum să vorbim despre unii oameni care încep, dar numai încep, să simtă ceva din spiritul civilizaţiei europene, din ce există în civilizaţia europeană. Într-o revistă alcătuită în mod magistral veţi găsiţi un articolul care analizează cartea *Căi greşite spre Roma* şi care aici se numeşte *Întoarcerea ereticului*. O cale a lui Hans Ehrenberg. Ehrenberg, docent universitar, este o personalitate reprezentativă, are toate calităţile unui profesor. Am putut observa personal aceste lucruri. El este dezgustat de neîmplinirile care există în ştiinţa şi cultura moderne. El rosteşte un răspicat *nu* la tot ce a apărut în ultimele trei-patru sute de ani în viaţa europeană, în viaţa întregii civilizaţii moderne şi ar dori ca în simţirea modernă, în civilizaţia modernă să se instaleze din nou un spirit religios, un adevărat spirit religios. În acest scop vrea el să indice drumurile care duc la Roma. Şi atrage atenţia asupra faptului că pe lângă Petru există şi Ioan, şi că lui Ioan îi sunt atribuite cuvintele: „Copii, iubiţi-vă unii pe alţii". Sintagmei „Copii, iubiţi-vă unii pe alţii" autorul articolului îi opune o altă vorbă a lui Ioan. El spune: „Eu mai cunosc o altă vorbă a lui Ioan: Când cineva vine la voi şi nu vă aduce această învăţătură, nu-l primiţi în casă şi nu-i adresaţi un salut".

Aşa gândeşte expertul religios profund ancorat în catolicism care vorbeşte în această privinţă conform spiritului roman, în timp ce Ehrenberg este un diletant al acestui spirit roman. Cel care gândeşte în acest fel ştie ▌dacă îmi este permis să mă exprim alegoric ▌că omul nu are nevoie numai de muşchi, de tendoane şi de ligamente, ci şi de oase. Aceasta înseamnă că omul are nevoie de învăţătură, de o viaţă de reprezentare şi că din această viaţă de reprezentare trebuie să apară ceea ce este sistemul osos al vieţii spiritual-sufleteşti umane, conţinutul. Acest lucru este caracteristic pentru oameni moderni cum este Hans Ehrenberg care spun că ştiinţa ne lasă sufletul rece şi gol. Noi trebuie să cultivăm iubirea. Aceasta ar însemna însă că trebuie să renunţăm la formarea sănătoasă a oaselor, căci nu se poate înţelege de ce avem nevoie de oase; omul devine mult mai maleabil, se mulează mult mai bine condiţiilor când este rahitic. Astfel încât vedem, pe de o parte, mecanismul, pe de alta, ceva care vrea cu o anumită justificare să iasă din acest mecanism, dar care tinde spre o formaţiune rahitică. Căci iubirea rămâne o frază, atunci când vrea să existe fără fundalul învăţăturii spirituale. În acest caz ea s-a născut din disperarea aceluia care, pentru că nu are curajul să se avânte spre sistemul osos al culturii civilizaţiei noastre, vrea să se oprească la rahitismul civilizaţiei.

Într-un astfel de european care are nostalgia rahitismului cultural asiaticul, în care mai trăieşte ceva din osificarea înţelepciunii orientale străvechi, nu poate vedea, bineînţeles, ceva sigur pentru viitor. El priveşte la această Europă în timp ce se anunţă, pe de o parte, cultura mecanicistă, pe care asiaticul o numeşte, în ceea ce priveşte aspectul ei etic, piraterie şi spirit de exploatare, iar pe de altă parte se vieţuieşte ceea ce numai într-o anumită măsură ar vrea să se muleze cu muşchii pe ceva anume, dar care nu vrea să se plaseze pe oase bine alcătuite.

În timp ce asiaticul supervizează aceasta, el ajunge la o părere ciudată, care însă se propagă cu voluptate în cadrul anumitor cercuri europene, căci aceste cercuri ştiu ce vor; acest lucru trebuie neapărat subliniat. Spre ce se îndreaptă toate astea, aceasta aş vrea să vă citesc cuvânt cu cuvânt din articolul „Trei lumi", care este scris din perspectiva asiatică, chinezească, şi care caracterizează, aşa cum v-am spus, lumea civilizaţiei europene noi, lumea vechii culturi asiatice, cărora le alătură „cea de a treia lume". Şi aceste trei lumi el le

caracterizează spunând ceea ce asiaticul trebuie să gândească, ceea ce încă mai trăieşte ca fiind apt de un viitor în afara Europei. Dacă Europa nu vrea să moară, ce trebuie ea să facă? ❙ întreabă asiaticul. Şi tot el răspunde: „În realitate, sinteza trebuie să fie un al treilea lucru, o a treia lume. Şi această a treia lume se deschide peste şi între celelalte două, ba chiar în mijlocul lor, fără a le contesta orice valoare proprie, cel puţin pe aceea de a fi factori educativi. Cea mai veche este lumea spiritului inspirată de supranatură, care s-a menţinut timp de milenii în micul regat al poporului ales, în centrul unor culturi superputernice şi în diferite sclavii, apoi transformând Antichitatea sub forma maielei creştine şi crescând ca un arbore grandios. Lumea Bisericii catolice este cea în care s-a format admirabilul om al Evului Mediu, europeanul propriu-zis, unicul european armonios. Biserica catolică este cea care s-a menţinut în ciuda tuturor persecuţiilor, şi a cărei voce nu a amuţit nici în tumultul zguduirilor moderne, fiind chiar singura care a răsunat nobilă şi umană în vremea noastră, ca un sunet grav de clopot ce acoperă gălăgia şi destrăbălarea unui mare oraş. Unde altundeva poate fi găsită mult-chemata, ca garant al istoriei lumii, conştiinţă a lumii, păzitoarea moralităţii? Numai această lume a văzut venind şi plecând totul, ea singură este lumea autorităţii. Împotriva lumii Răsăritului, ea va relua în forţă campania de cucerire a sfântului *Franz Xavier* [Nota 46] şi a adepţilor săi. În ciuda a tot ce este modern, ea arată că smerenia are mai multă forţă şi stăpânire de sine decât conştienţa stăpânitorilor. Ea poate imbrăca cerşetorul cu demnitate regală. Ea este religia splendorii şi a renunţării, armonia acceptării şi negării, a libertăţii în cucernicie şi a constrângerii în dogmă, a lui *philosophia perennis*, a ritualurilor, ceremoniilor şi disciplinei severe şi apoi din nou a înţelegerii cu inima largă, a adaptării, a asistenţei sociale, a bogăţiei artistice şi a profunzimii dispoziţiei sufleteşti. Această lume ar trebui oare să fie temătoare şi îngrijorată de modul în care s-ar putea afirma, ar trebui oare să fie preocupată de a face compromisuri cu modernitatea? Chiar şi copiii acestei Biserici se tem şi întreabă la fiecare *Non possumus!* al autorităţii: Cum vom rezista noi? O, voi credincioşi mărunţi, aveţi încredere; «Eu am învins lumea!». «Eu m-am înţeles cu lumea!» Armonia trebuie căutată dincolo de prima şi de a doua lume, în supranatural, în adevărata supraomenie a fiului lui Dumnezeu şi a Împărăţiei Sale.

Cu cât sunetele sunt mai estompate, cu atât mai pur şi eliberator va fi finalul unui cântec după toate disonanţele. *O felix culpa!* Din acest motiv este bine să se elaboreze, foarte net conturate, teza, antiteza şi sinteza. Atunci va rezulta o omenire deplină şi bogată. În viaţă totul este întreţesut şi toate trei lumile coexistă".

Aşadar, singura speranţă pentru Europa, din punctul de vedere asiatic-chinezesc, este Biserica catolică, şi într-o revistă care, aşa cum am spus, este alcătuită într-un mod exemplar, datorată unor oameni care ştiu bine cum se dezvoltă impulsurile actuale, găsim propagată această concepţie care ne interesează mult mai mult decât provenienţa acestui articol. Aici se spune că există trei lumi: lumea modernă a civilizaţiei europene, care nu are suflet, vechea cultură asiatică pe care Europa nu o poate primi necondiţionat, pentru că nu o înţelege, şi eterna Romă, Biserica catolică. Pe această bază trebuie construit; în prezent vedem mulţi europeni care tind spre aceasta.

Mulţi oameni nu văd ce se ascunde dincolo de toate acestea, ce trăieşte în toate acestea, pentru că nu vor să participe la ceea ce, de fapt, acţionează şi tălăzuieşte în lumea modernă actuală. Pe de o parte nu se vede la ce invită civilizaţia modernă, mecanicistă, lipsită de suflet, pe de altă parte nu se vede ce forţă imensă de distrugere izvorăşte din ceea ce este pus în valoare în Asia şi nici cu ce putere imensă se acţionează dinspre Roma în epoca haotică actuală şi cu ce forţe fără perspectivă se munceşte. Nu se doreşte să se vadă aceste lucruri pentru că este incomod. Este necesar să ai un anumit punct de vedere, la care trebuie lucrat cu sârg şi energic, atât spiritual cât şi corporal, dacă vrei să ajungi la concluzii clare.

Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

GA 203

CONFERINŢA a XI-a

Dornach, 6 februarie 1921

Ieri v-am atras atenţia asupra felului în care se prezintă în judecata Orientului civilizaţia europeană modernă şi am spus că dintre cele trei lumi despre care se vorbeşte aici cea de a treia este catolicismul roman şi că el trebuie adăugat la civilizaţia modernă europeană şi la ceea ce este cultura asiatică mai veche. Nu ne este îngăduit să trecem pe lângă o asemenea judecată ignorând-o, niciun om care gândeşte nu ar trebui să facă aceasta, căci este vorba de ceva care are o importanţă deosebită în cadrul civilizaţiei actuale. Ne vom apropia de cele spuse aici, dacă vă mai amintesc de ceea ce am prezentat, dintr-un anumit punct de vedere, privitor la civilizatia noastră actuală în conferinţa de la Basel. Potrivit consfătuirilor pe care le avem în cadrul cercului antroposofic în legătură cu astfel de abordări, aş vrea să vă reamintesc pe scurt problema. În culturile mai vechi şi în acel timp la care m-am referit ieri ca fiind perioada greacă era prezentă o conştienţă deplină despre acest lucru şi se făcea trimitere la prag şi la paznicul pragului. Se imagina că din condiţiile anterioare ale cunoaşterii umane s-ar putea afla câte ceva despre lume, dar că nu era permis să pătrunzi nepregătit în această lume, ocolind ceea ce a fost numit pragul cunoaşterii.

Dincolo de prag, aşadar dincolo de o anumită graniţă a cunoaşterii, se presimţeau lucruri care, în acele timpuri vechi, nu era îngăduit să fie preluate de structura sufletească umană fără o pregătire. Oamenii se temeau că, dacă ar pătrunde fără pregătire în aceste domenii ale cunoaşterii, şi-ar pierde conştienţa de sine, gradul conştienţei de sine pe care-l aveau atunci ar ajunge întru-câtva într-o stare de leşin sufletesc. Din această cauză, celor care urmau să devină elevi ai înţelepciunii, elevi ai Misteriilor, li se cerea un anumit antrenament al voinţei, o anumită cultură a voinţei. Prin acest antrenament era întărită atât de mult conştienţa de sine încât ei puteau trece pragul şi chiar pe lângă paznic. Apoi ajungeau într-un domeniu în care, dacă ar fl avut structura sufletească obişnuită, le-ar fi fost luată conştienţa de sine.

Prin întregul mers al evoluţiei umanului, în acele timpuri vechi conştienţa umană actuală ar fi fost considerată a fi dincolo de prag. Eu am făcut referire în conferinţa de la Basel la faptul că cei vechi propovăduiau în şcolile lor de iniţiaţi aşa-numita concepţie despre lume heliocentrică, că ei plasau Soarele în centrul sistemului planetar. Dar această învăţătură era bine păzită şi numai în cazuri izolate unii, cum este *Aristarh din Samos* [Nota 47], au publicat câte ceva despre aceasta. Exista teama că asemenea învăţături ar acţiona asupra sufletului în aşa fel, încât ornul şi-ar putea pierde pământul de sub picioare. Aşadar, tocmai ce nu se dorea în acele timpuri să ajungă la sufletele umane nepregătite este ceea ce în prezent ştie fiecare om. Căci ceea ce se poate spune cu privire la concepţia despre lume heliocentrică ar putea fi spus referitor la multe alte domenii, concepţii care sunt în prezent general umane. Ceea ce este acum reprezentare populară prin influenţa ştiinţei naturii era presupus atunci a se afla dincolo de prag. Din această cauză, acele tradiţii confesionale care au păstrat judecăţile timpurilor vechi s-au întors împotriva răspândirii acestei concepţii moderne a ştiinţei naturii. De aici procesul lui *Galilei* [Nota 48], de aici faptul că până în anul 1827 în cadrul comunităţii catolice de credincioşi era interzis să te proclami adept sau să răspândeşti învăţătura lui Copernic. S-a păstrat o veche judecată asupra acestor lucruri şi astfel nu s-a putut opri evoluţia umanităţii. Omenirea a păşit în acel domeniu care se considera a fi dincolo de prag.

De ce a putut omenirea să păşească în acest domeniu fără să treacă printr-un leşin sufletesc, aşa cum s-ar fi întâmplat cu cei vechi care, fără îndoială, ar fi căzut pradă acestei stări prin structura lor sufletească? Omenirea a putut face aceasta pentru că ❙ aceasta o vedeţi din prezentarea făcută în cartea mea ***Enigmele filosofiei*** ❙ a ajuns la o conştienţă de sine prin vieţuirea până la capăt a lumii în care nu mai poate surveni leşinul sufletesc. De aici încolo oamenii se pot considera partizani a ceea ce nu mai este concepţie de viaţă copernicană, ci reprezentări populare, fără să mai cadă pradă unui leşin sufletesc. Să focalizăm acest lucru.

Ceea ce în prezent este concepţie populară pentru cei vechi se afla, până în secolul al XIV-lea, dincolo de prag, iar paznicul pragului era acea forţă ❙ este mai mult decât o personificare, este o entitate reală ❙ pe lângă care trebuia să treci dacă voiai să pătrunzi în domeniul concepţiei naturalist-ştiinţifice moderne despre lume. Oamenii moderni nu-şi mai pierd conştienţa de sine sufletească în contact cu aceasta, nu mai cad într-un leşin sufletesc. Dar ei pierd totuşi ceva după ce au ajuns în domeniul pe care cei vechi îl considerau ca aflându-se dincolo de prag. Oamenii actuali nu şi-au pierdut conştienţa de sine, dar au piedut conştienţa lumii. Ei au preluat nenumărate detalii privind existenţa sensibilă, şi-au însuşit tot felul de legi, prin combinaţii raţionale, privind legăturile din această existenţă sensibilă, dar nu au ajuns să cunoască, în cadrul acestui ansamblu de cunoştinţe ştiinţifice izolate care, în prezent, au devenit populare, conţinutul spiritual, fundalul spiritual a ceea ce îl înconjoară sensibil pe om şi pe care el îl sintetizează în conceptul ştiinţei naturii modeme. În măsura în care s-a apropiat de fazele de evoluţie ale timpului prezent, omul a pătruns în domeniul de dincolo de prag fără a avea conştienţa faptului că lumea este integral spiritualizată. El nu s-a pierdut pe sine, dar a pierdut spiritul lumii. Acest spirit al lumii a fost pierdut.

Acel crez care a ţinut să nu treacă pragul, să rămână dincoace de prag, a încercat să închidă, să inhibe căile spre zona în care se află umanitatea în prezent, încât, aşa cum vă este cunoscut, a eliminat în anul 869, la cel de al optulea Conciliu ecumenic de la Constantinopol, spiritualul ca forţă pe care omul trebuie să o recunoască. A mărturisi că corpul şi sufletul sunt componente ale omului şi a spune că sufletul este cel care posedă proprietăţi spirituale a devenit dogmă. Era, aşadar, un mod al omului de a se împotrivi introducerii unei cunoaşteri spirituale. Consecinţa acestei atitudini a fost faptul că el a pătruns dincolo de prag fără o conştienţă a spiritualului în lume. Aşadar, omul a pătruns într-o lume în care din vechime se ajungea după o pregătire, care era transferată în Misterii numai acelor elevi care parcurseseră o severă educaţie a voinţei. Dar s-a pătruns în aşa fel încât omul şi-a pierdut nu conştienţa de sine, ci conştienţa cosmică a spiritului. Din această cauză, în prezent este vorba despre ceea ce am desemnat adesea în scrierile mele ca fiind pragul, pe care omul prezentului trebuie să-l cunoască, pragul, care trebuie trecut, păşind în afară, peste graniţa observării senzoriale exterioare şi a combinării raţionale, în domeniul spiritului, pe care omul îl poate găsi de la domeniul deschis al simţurilor mai departe.

Această concepţie se află la baza expunerilor care se fac în cadrul ştiinţei spiritului de orientare antroposofică, şi ea se deosebeşte radical de tot ce a apărut ca fiind învăţătură teosofică. Învăţăturile teosofice sunt în întregime numai o reînsufletire a ceea ce este vechi. Când ei

vorbesc despre paznicul pragului, vorbesc exact la fel cum vorbeau cei vechi despre paznicul pragului. Revedeţi ceea ce spun eu în ***Cum se obţin cunoştinţe despre lumile superioare?*** despre paznicul pragului şi veţi găsi acolo o descriere modernă care este extrasă nemijlocit din conştienţa actuală. Cei care îndrăznesc să judece în prezent ştiinţa spiritului de orientare antroposofică amestecă antroposofia cu ceea ce este reînsufleţire a învăţăturilor gnostice vechi sau alte aspecte asemănătoare.

Asemenea probleme trebuie focalizate, căci ele ne arată cum a evoluat civilizaţia modernă şi ne apropie de o judecată ca cea pe care v-am expus-o ieri, care ajunge la recunoaşterea, în cadrul civilizaţiei moderne decadente, de pe poziţia punctului de vedere oriental, a catolicismului ca fiind forţa care încă mai poartă în sine un conţinut spiritual. Trebuie, pe de o parte, să înţelegi acest lucru, iar pe de altă parte să întrevezi pericolele care vin din străduniile caracterizate prin astfel de concepţii. Când catolicismul roman este avut în vedere în totalitatea sa în prezent, bineînţeles nu aşa cum îl înţeleg unii preoţi care sunt foarte rău instruiţi, ci ca sistem teologic, drept conţinut al unei concepţii cuprinzătoare despre lume, el devine un sistem plin de conţinut al unei concepţii despre lume cuprinzătoare. Aspectul de măreţie al învăţăturii catolice, aşa cum a apărut ea în Evul Mediu sub forma scolasticii, îl constituie faptul că ea este un ansamblu conceptual despre lume închis din toate direcţiile şi elaborat logic, în detaliile sale. Este un ansamblu conceptual despre lume care a păstrat din vechime reprezentarea Tatălui, a Fiului, a Duhului Sfânt, care conţine anumite învăţături dogmatice asupra Treimii, îmbrăţişând lumea, care, în viziunea augustino-tomistă, a dus problemele până acolo încât să elaboreze şi o concepţie despre ordinea umană socială. Este o formaţiune închisă din toate părţile, şi pentru a pătrunde în ea este necesar un studiu aprofundat. Pentru a înţelege sistemul catolic, învăţătura de credinţă catolică, dacă dorim s-o numim astfel, trebuie să facem tranziţii noţionale precise şi clare, să operăm cu noţiuni într-un mod pe care filosofii moderni şi mai ales teologii protestanţi îl găsesc incomod. De fapt, ar trebui cunoscut că pe lângă toate acele lucruri de care omul are un dor de a le pătrunde cu cunoaşterea sa ❙ chiar dacă este numai o cunoaştere revelată, o cunoaştere de credinţă pentru domeniile superioare ❙ în catolicism sunt prezente învăţături coerente, încât acesta nu va cădea niciodată pradă erorii pe care am desemnat-o ieri ca fiind o concepţie devenită rahitică despre lume; căci catolicismul are o construcţie a credinţei de duritatea oaselor, puternic structurată, care porneşte de la principiile naturii, care se construieşte începând de jos şi ajunge la o concepţie despre lume cuprinzătoare, pe care apoi omul o poate uni cu sufletul său, chiar dacă domeniile superioare sunt recunoscute doar ca adevăruri revelate. Ceea ce poartă în sine catolicismul nu este în fond nimic altceva decât ultimul rest al acelor vechi concepţii despre lume, care erau construite pe ideea de a nu trece pragul în domeniul înăuntrul căruia se află de fapt omenirea modernă.

Aceasta este marea opoziţie dintre catolicism şi civilizaţia modernă. Catolicismul s-a constituit în modul cel mai divers în cursul timpului, prin concilii, prin decrete sau hotărâri dogmatice. El este numai un ecou al unor învăţături vechi, în măsura în care a reunit ceea ce omul vechi a conceput fără a fi pregătit pentru a trece pragul. Catolicismul este ca o clădire executată arhitectonic extraordinar, care însă vine din timpuri vechi, care nu ia în calcul ceea ce trebuie integrat în întreaga evoluţie prin ştiinţa naturii, prin lumea de noţiuni moderne şi prin ceea ce a pătruns deja şi trebuie să pătrundă prin noţiunile sociale pe care le adoptăm.

Dacă catolicismul ar fi singura învăţătură care s-ar răspândi în omenire, atunci Pământul în evoluţia s-ar putea sfârşi astăzi. Privit dintr-un punct de vedere real, faptul este că ceea ce sufletele umane au putut asimila prin catolicismul ca sistem, prin faptul că la bază a stat catolicismul, ele au primit deja în cursul vieţilor de până acum. Dacă catolicismul ar fi singura învăţătură din lume, atunci evoluţia pământească ar putea foarte bine sa-şi atingă sfârşitul, deoarece catolicismul ia în calcul numai ceea ce, ca să spun aşa, a fost caracteristic evoluţiei umanităţii până în secolele al XIV-lea, al XV-lea. Apoi au venit timpuri în care trebuia să se întroneze ştiinţa naturii modernă, timpuri în care omul, în timp ce se dăruia exterior lumii, prelua de fapt numai ceea ce nu-l conducea spre spiritual. Au venit acele timpuri în care omul stătea în faţa lumii ca în faţa unui câmp plin de cadavre. Căci ceea ce noi cuprindem cu noţiunile noastre de ştiinţă a naturii este şi rămâne mort, un câmp de cadavre, indiferent că este vorba de cunoştinţele noastre anatomice, fiziologice sau că experimentăm în laboratorul de chimie. Cunoştinţele fiziologice, anatomice pe care le obţinem în sala de disecţii provin din corpul uman din care a dispărut sufletul. În laboratorul de chimie noi experimentăm într-un mod care exclude spiritul. Pretutindeni ne aflăm în faţa unei lumi care, pusă faţă în faţă cu viul fundamental al lumii, este un câmp de cadavre. Şi aceasta este în consonanţă cu cerinţele care se pun omenirii moderne. Umanitatea modernă se înstrăinează de spiritual cu cât priveşte mai mult în jurul ei, cu cât se înarmează cu telescop, cu microscop, cu aparat Röntgen, cu spectroscop etc., cu cât pătrunde mai mult în lumea înconjurătoare şi vrea să o cerceteze cu ajutorul statisticii. Ştiinţa noastră modernă nu-l lasă pe om să ia nimic din spirit. El trebuie să adauge din interior spirit la ceea ce obţine din afară. El trebuie să păşească peste câmpurile de cadavre care-i dezvăluie cel mult umbrele a ceea ce a fost cândva spirit. Trecând peste câmpul de cadavre al ştiinţei moderne trebuie să introducă ceea ce dă o nouă revelaţie spirituală, ceea ce dă o nouă ştiinţă a spiritului, ceea ce poate izvorî cu adevărat antroposofic din om. Numai prin aceasta ajunge omul la forţa deplină. În timp ce păşeşte spre ceea ce pentru cei vechi se afla dincolo de prag, el nu trebuie să obţină numai conştienţa de sine, ci s-o consolideze printr-o ştiinţă despre lumea spirituală, care poate izvorî din această conştienţă de sine, ca să poată găsi în lumea sensibilă exterioară lumea întreagă, realitatea adevărată.

Aceasta este problema în faţa căreia se află omul civilizaţiei actuale. Omenirea trebuie să devină conştientă că se află în faţa acestui prag, că acest prag trebuie să fie trecut. Ea trebuie să devină conştientă de faptul că ceea ce a adus cunoaşterea nouă nu trebuie să fie acuzat sau eliminat, că nu este îngăduit să fie respins din comoditate ceea ce furnizează concepţia naturalistă modernă, dar că trebuie să se introducă în această concepţie modernă despre natură o ştiinţă nouă despre spirit; prin aceasta se leagă ceea ce s-a petrecut anterior în evoluţia Pământului cu ceea ce mai trebuie să vină pentru ca această evoluţie să-şi poată atinge scopul. Catolicismul nu va putea niciodată să determine avansarea oamenilor faţă de poziţia în care se află. Ei au evoluat de trei-patru milenii în ceea ce priveşte cunoaşterea exterioară a lumii, dar nu au introdus în civilizaţia modernă viaţa spirituală.

Acest lucru nu este înţeles în prezent de evaluarea orientală a civilizaţiei moderne. Judecata orientală nu vede în civilizaţia modernă decât câmpul de cadavre, din care rezultă ceea ce v-am indicat ieri în critica din punctul de vedere al orientalului. Critica orientală nu ştie, pentru că nu cunoaşte decât învăţăturile moştenite, că omul în timp ce, în civilizaţia modernă, se află în faţa unui câmp de cadavre poate găsi în sine forţa de a elabora din sine însuşi adevăratul spirit uman, în întregime intim unit cu ceea ce este omenesc, care poate să răspândească la rândul său lumină asupra întregului Cosmos.

Aici se află punctul în care spiritele se separă. Vedem referitor la acest lucru ce a adus catolicismul. În timpurile cele mai recente el a adus iezuit-„ismul", nu creştin-„ismul". A adus din cadrul iezuitismului concepţia dogmatică care-l prezintă pe Iisus ca fiind un Imperator, ca fiind un Triumfator, ca cel care are atribute spirituale, ca şi sufletul care conţine ❙ potrivit deciziei Conciliului de la Constantinopol din anul 869 ❙ însuşiri spirituale. De Christos, această conştienţă nu a devenit de fapt conştientă. Christos ca o fiinţă supraterestră, suprasensibilă trebuie să fie recunoscut de ştiinţa spiritului antroposofică, el trebuie să fie recunoscut ca acela care s-a legat din legat de sfere extraterestre cu evoluţia Pământului, deoarece această evoluţie pamântească necesită ceva care pur şi simplu până acum nu a fost aici. În fond, catolicismul nu se ocupă de Christos, ci de Iisus. Iar confesiunile evanghelice moderne i-au urmat în această privinţă întru totul. Încă nu a luat naştere o adevărată christologie în afara ştiinţei spiritului de orientare antroposofică. Christologia adevărată este legată de faptul că omul găseşte spiritul în conştienţa sa liberă, în ciuda faptului că păşeşte peste un câmp de cadavre, cu o ştiinţă a naturii care îi arată pretutindeni lucruri lipsite de spirit. Acest lucru conştienţa orientală nu-l vede. Ea nu vede că, tocmai prin aceasta, în contactele sale cu lumea exterioară, ştiinţifice, tehnice sau de alt fel, în timpurile mai noi chiar şi artistice, omul pierde conştienţa lumii. Din această cauză el este provocat să

găsească o astfel de conştienţă spirituală a lumii prin forţa sa interioară.

În realitate, această conştienţă a lumii este prezentă în germene. Ea se străduieşte, prin ceea ce a fost căutat la trecerea de la secolul al XVIII-lea la secolul al XIX-lea, să găsească o cale dreaptă, mergând din ce în ce mai departe, de la goetheanism la ştiinţa spiritului modernă. Este vorba de a deveni apţi de a cuprinde şi cunoaşte spiritul viu. În ştiinţa spiritului modernă nu sunt date numai idei despre spirit, ci sunt date idei pe care chiar spiritul le trimite în lume. Aceasta este ceva care trebuie să fie înţeles, că în învăţăturile moderne abstracte pretutindeni avem numai idei despre ceva, dar în ştiinţa spiritului sunt date idei care izvorăsc din spirit, care într-o anumită masură sunt din nou o relevaţie spirituală primordială, aşadar că în ştiinţa spiritului se exprimă lumea prin spiritul ei, că avem din nou spiritul viu.

E necesar însă să realizăm că trebuie depaşit mult din gândirea îngustă în viaţa civilizaţiei noastre actuale, dacă vrem să avem o astfel de poziţie faţă de aceste lucruri mari. Mulţi oameni înclină în prezent să vină spre catolicism, care are un sentiment de triumfător, deşi toate semnele pledează pentru aceea că el poate să distrugă orice strădanie spirituală nouă, iar prin aceasta tot ce se adaugă nou la ce este vechi în evoluţia Pământului. Această voinţă a distrugerii este prezentă.

Acum însă, în timpul din urmă, în dispoziţia sufletească a oamenilor a apărut un agnosticism înfiorător legat de modul necorespunzător de a năzui la o concepţie despre lume. Oamenii vor să aibă conştienţa faptului că sufletul lor se află în relaţie cu o lume spirituală, dar nu vor să-şi impulsioneze voinţa, nu vor să-şi piardă „libertatea", pentru a ajunge la ceea ce oricum necesită o activitate interioară, cuprinderea spiritului prin ştiinţa spiritului. Ei vor să-şi unească sufletul cu spiritualul în mod pasiv, nu vor să treacă prin greutăţile pe care trebuie să le învingi pentru cuprinderea activă a spiritului.

Oamenii care au nostalgii după eternitate caută în prezent calea înapoi spre concepţiile vechi despre lume, pentru că nu mai au forţa de a prelua activ pe Dumnezeu în sufletul lor. Pretutindeni oamenii sunt gata să-şi argumenteze judecăţile, să vadă doar ce li se oferă pe farfuria de prezentare. Ei vor să-şi procure judecăţile politice, sociale din ce află ca informaţie la zi şi manifestă un astfel de egoism, încât nici nu observă dacă li se oferă o judecată care încearcă să se sprijine pe o cunoaştere mai bogată. Faptul că oamenii se apără atât de uşor cu judecăţile lor impresionează atât de dureros civilizaţia noastră decadentă. Pentru a întări cele spuse, aş vrea să vă dau un exemplu care se depărtează de observaţiile pe care le-am făcut. Aici s-au spus multe, nu pentru a răspândi concepţii dogmatice despre ultimii ani catastrofali ai civilizaţiei moderne, ci pentru a comunica baza pentru construirea de judecăţi independente. S-a urmărit aducerea acestor judecăţi într-o direcţie pe cât posibil generoasă, iar prin aceasta şi adevărată.

Câţi oameni sunt mulţumiţi că au numai judecăţi sau informaţii oferite de jurnalismul actual. Din ziare ei află despre catastrofa războiului care a secerat în ultimii ani atâtea vieţi, citesc ce spun oamenii de stat etc., şi preiau aceste lucruri pentru că în ei a murit sentimentul. În câmpul de cadavre actual al concepţiei moderne despre lume pot muri astfel de sentimente că adevărul iese mai bine la suprafaţă într-un loc decât în altul. Pentru judecarea situaţiei europene mi se par mai importante decât alte aspecte gogoşile pe care oamenii au acceptat să li se spună în ultimul timp. De exemplu, a ieşit la iveală că, printre alţii, ambasadorul francez aflat la curtea Rusiei, Paléologue, şi-a scris în anul 1914 memoriile. Toţi îşi scriu memoriile, numai că unii sunt mai mincinoşi, alţii mai limbuţi, iar acest ambasador francez a prezentat cu o mare limbuţie ce a vieţuit la Petersburg. Aici au avut loc cu mare fast, în prezenţa preşedintelui francez, Poincaré, sărbători extraordinare. În seara de ajun a unei asemenea sărbători, cu ambasadorul francez au vorbit două personalităţi demonice, Anastasia şi Militza, fiicele regelui Nikita al Muntenegrului. Aceste două femei funeste au impresionat atunci inima ambasadorului francez. S-a întâmplat la 22 iulie 1914. Ambasadorul francez comunică textual ce i-au spus ele: „Ştiţi dumneavoastră că trăim zile istorice, ba chiar zile sfinte?... Mâine, în timpul paradei militare, orchestra militară va cânta numai «Marche Lorraine» şi «Sambre et Meuse». Am primit azi de la tatăl nostru o telegramă. El ne scrie că războiul va izbucni înainte de sfârşitul acestei luni... Ah, ce erou este tatăl nostru!..." Din Austria nu va mai rămâne nimic... Vă veţi lua înapoi Alsacia şi Lorena...Armatele noastre se vor întâlni la Berlin… "

Când vrei să judeci situaţia prezentului trebuie să ai în vedere şi asemenea lucruri. Nu există nicio scuză că nu s-ar fi cunoscut aceste aspecte, mai ales nicio scuză printre cei în faţa cărora s-a acţionat nu pentru a se ajunge la o judecată dogmatică, ci în aşa fel încât s-au pus bazele pentru o judecată bine susţinută. Dar acest lucru vreau să-l aduc numai ca pe un exemplu. În memoriile lui Paléologue mai puteţi găsi şi alte lucruri interesante, căci el pălăvrăgeşte cu o anumită senilitate despre lucrurile cele mai uimitoare. Eu nu prezint acum acest exemplu pentru a vorbi despre cauzele războiului, ci pentru a vă spune ce este necesar să-şi însuşească omenirea modernă. Se aud atâtea în lume! În acest context trebuie să ştii unde se găseşte ceva adevăr şi unde nu se poate găsi nimic adevărat. Nu poţi să fii mulţumit cu o judecată prea puţin susţinută. Trebuie să ai un sentiment special pentru a şti în ce loc se găseşte, de fapt, adevărul. Lumea sensibilă exterioară este astfel construită, încât în domeniul moral, etic, politic, în anumite condiţii, mai importante decât judecăţile ambasadorului şi ministrului pot fi judecăţile a două femei funeste ca Anastasia şi Militza. Atunci nu s-a întâmplat ceea ce preziseseră miniştrii în anul 1914, dar s-a adeverit ce au profeţit Anastasia şi Militza când au spus: Înainte de sfârşitul lunii vom avea un război. Nu va rămâne nimic din Austria; veţi relua Alsacia şi Lorena atunci, aceste femei-demoni au fost întru totul profetese, căci s-a adeverit ceea ce au spus ele, şi nu cele spuse de miniştri sau de generali. Lumea este complicată şi înţelege aceasta numai acela care are deschidere pentru adevăr, pentru cercetarea adevărului. Din ştiinţe noi am învăţat să percepem superficial adevărul. Acest lucru s-a infiltrat în întreaga viaţă modernă. Este un aspect pe care trebuie să-l avem în vedere. Căci dacă nu ne vom scutura de mlaştina de judecăţi în care se află în prezent omenirea nu vom putea găsi puncte de vedere ce depăşesc meschinăriile prezentului şi care sunt necesare pentru a face deosebirea dintre paznicul modern al pragului şi paznicul antic al pragului, pentru a şti ce este cu adevărat necesar omenirii. Trebuie să ne fie clar că sufletele leneşe, care au însă un dor de veşnicie viu, şi care, în afară de aceasta, sunt suflete egoiste, ar vrea să alerge unde se conservă lucruri vechi; ele evită să se mobilizeze pentru a contribui la preluarea spiritului divin în voinţa omului. Suntem la ora grea a deciziei, când trebuie să se vadă dacă în cadrul civilizaţiei moderne există forţa de a găsi spiritul în câmpul de cadavre al civilizaţiei moderne. Dacă acest lucru este posibil, oricât ar fi de mulţi cei care caută, în pasivitatea lor, veşnicul în cele ce există deja, şi oricât de multe critici orientale s-ar face auzite, ele vor vedea numai ceea ce este decadent în civilizaţia europeană, nu însă şi ceea ce este fertil în aceasta, ceea ce este în devenire, dar la care trebuie lucrat.

Decizia este cu atât mai importantă cu cât cultura orientală mai conţine spiritualitate; ea deţine efectiv o spiritualitate înrudită cu catolicismul roman. Dacă civilizaţia modernă nu va ajunge la spiritualitate, orientalismul şi romanitatea vor inunda necondiţionat lumea. Dacă civilizaţia modernă vrea să ajungă prin sine însăşi la spiritualitate, ele nu vor putea face nimic împotriva acestei spiritualităţi deoarece ea corespunde ultimelor stadii de evoluţie ale existenţei noastre pământene. Dar ora marii decizii a sosit. Numai cel care vede esenţialul în această oră a deciziei şi care este hotărât cu adevărat să privească aceste probleme cu cea mai profundă seriozitate ştie ce se petrece în prezent.

Pentru aceasta este, oricum, necesar ca oamenii să-şi însuşească un sentiment temeinic, profund, serios, al adevărului. Ştiinţa spiritului de orientare antroposofică nu ignoră conţinutul spiritual din curentele vechi. Ştiinţa spiritului de orientare antroposofică cunoaşte pericolul care derivă din faptul că chinezăria orientală este înrudită cu chinezăria europeană, şi astfel înţelegem de ce intelectualii aleargă în număr mare spre chinezăria europeană; ei găsesc aici, dacă vor să rămână pasivi, ceea ce pot uni ca fiind veşnic cu sufletele lor. Ei realizează aceasta numai pe cale luciferică şi pentru că rămân ancoraţi în epoci trecute ale evoluţiei Pământului. Dacă s-ar întâmpla aceasta, Pământul ar fi

întors din evoluţia sa. Nu trebuie să fii impasibil faţă de măreţia crezului catolic, dar, dacă nu eşti orb, recunoşti şi legătura sa cu ceea ce omenirea a parcurs deja şi necesitatea ca ceva nou să pătrundă în ea. Se poate naşte însă întrebarea: Cum se face că străduania spirituală, loială, care a venit din timpuri vechi nu vede nimic din ceea ce vine din civilizaţia europeană modernă, care se elaborează şi care ar putea fi văzută, de fapt, în înrudirea sa spirituală, de către oriental?

Da, oamenii sunt dependenţi, chiar dacă sunt orientali, de ceea ce îi întâmpină exterior. Desigur, antroposofia devine din ce în ce mai cunoscută, dar în numeroase locuri există multă preocupare pentru modul în care devine cunoscută antroposofia! Acesta este un capitol asupra căruia trebuie revenit; mai ales celor care se declară aparţinători ai ştiinţei spiritului de orientare antroposofică acest lucru trebuie să le fie cunoscut.

Avem aici o revistă, „Evangelisches Missionsmagazin", editată de Fr. Wirz, serie nouă, anul 65, februarie 1921, Ed. Basler Missionsbuchhandlung. În paginile ei se pune în discuţie o carte a lui D.J.L. Frohnmeyer, *Mişcarea teosofică. Istoric, prezentare şi evaluare*. Reiese cu claritate că această carte trebuie să fie elogiată în cadrul comunităţii de credinţă creştin-evanghelică şi ridicată la rangul unui catehism dătător de ton cu privire la ce este antroposofia: Vreţi să ştiţi ce este antroposofia? Atunci citiţi-l pe Frohnmeyer. ❙ Lumea ştie cum se face asta. Se stabileşte un catehism din care se pot instrui credincioşii. Şi se ataşează o discuţie asupra cărţii *Asmuţirea împotriva Goetheanumului*, în care printre altele se spune că această replică, această asmuţire este supărătoare, dar că nici ripostele din partea antroposofilor nu sunt exemplare. Dr. Steiner ar ajunge în acest fel la un *neadevăr*, cu bună ştiinţă.

Am vrut să văd dacă la pagina 20 a cărţuliei *Asmuţirea împotriva Goetheanumului* se găseşte ceva care ar putea fi caracterizat în acest fel. Aici însă se scrie: „Pentru a ridica mănuşa, dr. Boos a scris: acesta este un *neadevăr deliberat*. Bineînţeles că *este* un neadevăr deliberat, deoarece Cronica Akasha nu se poate găsi în nicio bibliotecă, aceasta trebuie s-o ştii, pentru că nu o poţi avea ca document fizic. Nu există ca atare".

Aici nu este conţinută nicio definiţie, aici nu este conţinut nimic care ar fi ceva împotriva „acelei definiţii" ❙ că este un neadevăr cu bună ştiinţă; decât că acela care scrie despre Cronica Akasha ca despre un document fizic trebuie să ştie că nu o poate avea în biblioteca sa, aşa cum are în biblioteca proprie Upanişadele sau Bhagavat-Gita.

Este de-a drepul demonstrat că aceasta trebuie să fie spusă cu bună ştiinţă, şi apoi recenzentul spune că eu am dat o „definiţie" ! În toată pagina nu se află nicio definiţie, ci este demonstrat direct că acest Kully a pretins cu bună ştiinţă că această Cronică Akasha este un document fizic. În ciuda acestui fapt, aici se spune că eu aş fi definit un neadevăr deliberat ❙ cu bună ştiinţă ! Firește, mai este în afară de aceasta încă o opinie monstruoasă, pe care Heinzelmann o susţine, căci dincolo de aceasta oricine se poate baricada cu orice, prin faptul că afirmă mai târziu că nu ar fi spus-o cu bună ştiinţă ❙ ştiind că nu e adevărat ❙, ci că pur şi simplu aşa a crezut. Dacă acest lucru este posibil este o altă întrebare care priveşte întreaga noastră activitate ştiinţifică decadentă, superficială şi comodă. Dar celălalt lucru, ceea ce se spune aici este un neadevăr deliberat, pentru că ceea ce este scris aici poate fi scris numai cu bună ştiinţă. La pagina 20 nu se află nicio definţie, este arătat că a fost afirmat cu bună ştiinţă ceva neadevărat. Aşadar, aici se spune din nou cu bună ştiinţă un neadevăr, de către acelaşi om care care mai sus spune: „Cu siguranţă, în scrierea lui Frohnmeyer se găsesc şi informaţii eronate despre antroposofie".

Pentru că oamenii ştiu acum adevărul, ei nu mai pot răspândi această minciună, dar încep să se scuze, spunând că Frohnmeyer ar fi preluat această afirmaţie de la un alt preot, care este considerat ca fiind veridic. ❙ Acum, cât este el de veridic se vede din faptul că a făcut această afirmaţie. Aşa tratează oamenii adevărul! Şi cei care prezintă adevărul în felul acesta se numesc reprezentanţi ai teologiei, sunt profesorii tineretului nostru! Eu nu am fost preocupat niciodată să spun ceva împotriva lui Frohnmeyer sau a lui Hinzelmann etc., care au atacat antroposofia; eu sunt preocupat de cei care tratează în acest fel adevărul, care au un astfel de concept despre caracterul ştiinţific, care sunt distrugători ai dispoziţiilor sufleteşti ale tineretului, eu sunt preocupat să arăt unde a ajuns ştiinţa noastră, făcând total abstracţie de atacurile îndreptate împotriva antroposofiei. Mie îmi sunt cu totul indiferenţi aceşti oameni, pentru că ştiu că o astfel de frază are altă semnificaţie decât cea pe care i-o atribuie acest Heinzelmann. Aici se spune că preotul Frohnmeyer s-ar afla spaţial foarte aproape de centrul actual al antroposofiei şi că în scrieri s-ar fi familiarizat temeinic cu aceasta. ❙ Că aceste posibilităţi nu sunt mari, aceasta o ştiu precis, de aceea împotriva a ceea ce spune preotul Frohnmeyer contra antroposofiei nu am de obiectat, în fond, nimic deosebit. Toţi aceşti oameni nu pot înţelege problema. Aspectul principal îl constituie faptul că trebuie luată o atitudine hotărâtă împotriva spiritului care a pătruns în ştiinţă, căci este spiritul neadevărului, este spiritul care ascunde adevărul. Şi acest lucru trebuie evidenţiat cu putere. Atâta vreme cât în universităţi adevărul va fi tratat în modul acesta nu putem trece dincolo de neadevărul în care suntem atât de puternic înglodaţi, căci aceşti oameni sunt cei care influenţează sistematic judecata. Când scrierea lui Frohnmeyer este prezentată ca un catehism, şi când aceste lucruri sunt citite în Orient, este de la sine înţeles că orientalul nu găseşte în această prezentare a teosofiei decât o banalizare a ceea ce el cunoaşte mult mai bine din orientalismul său, şi în această banalizare europeană a învăţăturii teosofice orientale el află inserat un capitol care prezintă antroposofia în viziunea lui Heinzelmann şi Frohnmeyer şi, natural, nu-şi poate face o reprezentare despre ceea ce este aceasta. Căci i se inoculează faptul că este vorba de reîncălzirea unor învăţături gnostice vechi etc. Pe scurt, i se oferă orientalului o imagine care nu-i poate da o reprezentare exactă despre cum se poate regăsi o concepţie despre spirit din civilizaţia europeană foarte modernă. Aşadar, nu este de mirare că orientalul care ar fi apt să vadă astfel de aspecte trebuie să le perceapă într-o lumină falsă.

Aceasta este ceea ce trebuie spus şi repetat, pentru că trebuie să pătrundă puternic în conştienţa modernă; trebuie pusă, de asemenea, problema de ce se spun atât de multe neadevăruri despre antroposofie. Pentru că domnii se simt deranjaţi! Dacă se lucrează cu comunitatea de credincioşi în felul lui Frohnmeyer, înseamnă că se ia în calcul faptul că ce se spune nu se va verifica. Astfel se poate proceda numai când ai în faţa ta o masă de oameni lipsită de judecată care urmează ca o turmă, în baza sentimentului autorităţii şi a credinţei oarbe, pe cel care le este impus de puteri superioare. Domniilor lor nu le convine faptul că în cadrul societăţii antroposofice sunt atraşi mulţi oameni care devin apţi să judece aceste probleme, să verifice cele spuse.

Adepţii societăţii antroposofice trebuie să se simtă datori să verifice tot ce li se spune. Nu mi se pare important să se facă tărăboi în legătură cu apărarea faţă de calomniile şi neadevărurile adversarilor, ci să se pună în faţa ochilor adversarilor propria lor imagine în oglindă, să se analizeze veracitatea care domneşte în viaţa noastră modernă ştiinţifică. Nu ajungem la niciun rezultat dacă ne apărăm împotriva calomniilor şi neadevărurilor care circulă în prezent, deoarece în urma unei astfel de apărări nu reiese adevărul, iar discuţiile vor fi fără sfârşit. Ceea ce este important este să se vadă ce spirit domneşte în ştiinţa modernă, în activitatea religioasă modernă etc., şi să se pună oamenilor în faţă oglinda propriei imagini spirituale, lucru care se poate face de pe poziţiile ştiinţei spiritului. Iar în final trebuie să aibă loc o discuţie adevărată despre ceea ce trebuie să fie dezbătut în prezent. Din faptul că ne apărăm mereu nu se obţine niciun rezultat. Se înţelege că acest lucru trebuie să se întâmple mereu. Este însă un aspect subordonat. Important este ca noi să identificăm spiritul care domneşte în ştiinţă ❙ nu trebuie să descoperim ungherele unde se ascunde, căci el se prezintă pe căi oficiale ❙, să-l caracterizăm. Acesta este aspectul cel mai important. Este un lucru mai dificil decât a ne apăra. Se pot desigur identifica uşor adevărurile şi neadevărurile, dar nu este vorba numai de atât, ci de a prezenta întreaga decadenţă a prezentului, de a se evidenţia pericolul pe care-l reprezintă domnia unui astfel de spirit. Pe noi nu trebuie să ne afecteze faptul că oamenii spun vorbe grele, dar trebuie să ne intereseze ce spirit este cel care se exprimă, dacă este un spirit al neadevărului şi al patimii pentru calomniere. Acest lucru trebuie să se întâmple neapărat, pentru că altfel

munca devine din ce în ce mai grea.

Odată cu răspândirea învăţăturii antroposofice, se întâmplă să fii cu adevărat bucuros când primeşti un raport gazetăresc în care nu se scrie nimic despre antroposofie. Dar de cele mai multe ori poţi vedea ieşind din cele mai incredibile ascunzişuri ceva despre aceasta. Citeşti în „Neue Zürcher Zeitung" un foileton despre Carlyle şi Nietzsche şi ajungi brusc la un pasaj care nu are nicio legătură cu restul şi unde se spune că Nietsche l-a denaturat pe Goethe, vrând să-l laude, aşa cum face şi Steiner. Pretutindeni găsiţi asemenea lucruri. Aceasta este metoda prin care se formează judecăţile.

Dacă nu vom înfăţişa lumii întreaga decadenţă a spiritualităţii, astfel încât lumea s-o înţeleagă, nu vom putea merge mai departe. Aceasta este ceea ce avem în prezent de făcut, sarcinile au crescut, astfel că puterile mele de lucru ❙ aceasta o pot spune în prezent ❙ sunt suprasolicitate şi nu pot surprinde multe probleme pe care aş vrea să le abordez. La aceasta se adaugă şi faptul că numărul celor care colaborează cu adevărat în mod activ la ceea ce este necesar în prezent este din păcate prea mic. Este adevârat şi că necesităţile societăţii antroposofice au făcut ca mişcarea să capete forme care necesită mulţi colaboratori. Un om izolat ar putea găsi mijloacele şi calea de a face ce este necesar pentru a plasa în lume această învăţătură. Întrucât însă aici este vorba de o societate, apar sarcini care depăşesc ceea ce poate face un om izolat. După ce societatea a început să funcţioneze, devine necesar să crească numărul celor care trebuie să acţioneze în mod susţinut pentru a realiza diferite obiective. Însă numărul celor care lucrează activ în prezent este din păcate foarte mic, şi trebuie apelat mereu la aceiaşi oameni.

Eu am spus că nimic nu mă îngrijorează mai mult decât faptul că în prezent se găsesc atât de puţini oameni cu adevărat pregătiţi pentru a acţiona într-o situaţie oarecare. Aceasta, pe de o parte; pe de altă parte, nu este vorba aici de descoperirea capacităţilor preexistente, acestea ar exista, dar ele nu sunt scoase din dispoziţia sufletească a oamenilor. Oamenii nu vor să colaboreze activ. Ei ar vrea să se dăruiască în mod pasiv. Este mai uşor să te întrebi: La care partid ader? decât: Care este adevărul despre acest lucru? ❙ Căci partidul este aici, biserica este aici etc., deci te poţi comporta pasiv. Problema care se pune însă oamenilor în prezent este de a-şi căuta singuri calea spre adevăr şi de a colabora activ pentru descoperirea adevărului. Dacă acest lucru nu se înţelege în mod corect, nu se înţelege nici marea decizie în faţa căreia se află omul astăzi, deci nu vom evolua. Putem evolua numai dacă vom conştientiza ce poate fi pus la dispoziţia omenirii de către ştiinţa spiritului, dacă vom găsi mijloacele şi căile de a acţiona pentru a pune în faţa lumii ca o oglindă problemele din punctul de vedere al ştiinţei spiritului.

Mă aflu înaintea unei călătorii în Olanda, dar trebuie să mai petrec un timp în Germania. Înainte de a pleca, voi mai ţine o singură conferinţă, marţi la ora opt şi jumătate, pentru a nu tulbura exerciţiile de euritmie. Voi rezuma atunci diferite aspecte pe care consider că este necesar să vi le fac cunoscute în acest moment.

Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

GA 203

CONFERINŢA a XII-a

Dornach, 8 februarie 1921

Mi-am propus să ţin această conferinţă pentru că, încă înainte de călătoria mai lungă pe care o plănuiesc, trebuia să vorbesc despre unele aspecte legate de sarcinile importante ale mişcării antroposofice, cel puţin de intenţiile privind asemenea sarcini. Astăzi aş dori să atrag atenţia numai aforistic asupra unor probleme. Avem ocazia să ne aducem în faţa ochilor istoricul mişcării antroposofice, căci antroposofia trebuie să fie concepută şi folosită în mod corect de cei care vor să fie purtătorii ei. Să ne amintim că mişcarea antroposofică a lăstărit în perioada în care era posibil să duci o existenţă neobservată de lume. Nu trebuie să trecem cu vederea acest fapt care este unul dintre cele mai importante din cadrul dezvoltării mişcării antroposofice. Trebuie să ne fie clar că mişcarea antroposofică aşa a început şi aşa trebuia, de fapt, să înceapă, prin reunirea unor grupuri mici de lucru. În aceste grupuri s-au introdus însă în repetate rânduri, lucru ce nu poate fi negat, aspecte sectante ale vechii mişcări teosofice. Acest fapt a fost privit ca un obicei de lucru al unora dintre colaboratorii noştri, dar conţinutul ştiinţei spiritului de orientare antroposofică la care ne raportăm aici face imposibil să se suprapună unui comportament sectant oarecare. Aceasta s-a spus foarte clar când s-a început aici, la Dornach, construcţia Goetheanumului. În repetate rânduri s-a crezut, în unele cercuri ale membrilor, că ar fi posibil să se prezinte lumii o astfel de construcţie şi totuşi să se păstreze uzanţe vechi, sectante. Astfel de uzanţe sectante sunt uşor de înţeles, căci ele sunt folosite curent în toate societăţile teosofice, în anumite ordine etc., unde de cele mai multe ori realmente se lucrează într-un sens care se poate numi un sens obscur, unde se evită cu grijă să se aibă de-a face cu ceea ce acum chiar trebuie considerat, dacă o mişcare trebuie să aibă în sine un caracter general uman.

Obişnuinţele activităţilor din anumite ordine şi din mişcările teosofice nu puteau fi, din această cauză, nicidecum aplicabile la ceea ce era conţinutul care se răsfrângea prin mişcărea antroposofică, pentru că această mişcare antroposofică, deşi vorbeşte inimii şi dispoziţiei sufleteşti a fiecărui om, a fost, în acelaşi timp, de la început pe deplin pe măsura tuturor cerinţelor ştiinţifice ale prezentului. Acest din urmă aspect în multe locuri, chiar în comunitatea membrilor, nu a fost luat în serios. Face parte din natura oamenilor să vrea pe de o parte să rămână cu totul înăuntrul cursului tradiţional sau obişnuit al vieţii lor. În cadrul acestei vieţi curente este apoi, pentru ei, o anumită provincie izolată. Ei nu sunt împăcaţi cu tradiţia lor religioasă, cu ceea ce le este oferit prin popularizarea unei concepţii despre lume, şi resimt o anumită satisfacţie când li se oferă ceva care trece dincolo de ce le poate fi dat, atât prin tradiţia religioasă, ca şi prin concepţia despre lume, în general plată, rezultată din modul materialist de gândire al vremurilor actuale, care se răspândeşte prin popularizare. Însă oamenii ar dori să se consacre la ce le este oferit, nu vreau să spun ca unei satisfacţii de duminică, dar ca unui lucru care nu intervine în mod stânjenitor în viaţa obişnuită.

O mişcare cum este cea antroposofică, care ia în calcul toate forţele de viaţă ale prezentului, nu poate face aceasta. O astfel de mişcare cuprinde omul în întregul său, se referă la toate detaliile vieţii. Se poate chiar intra in anumite conflicte privind unele amănunte, numai că aceste lucruri sunt absolut de neocolit, şi nu poţi trăi în cadrul obiceiurilor de viaţă ale prezentului, în cele mai diferite domenii, mulţumindu-te, pe de o parte, ca orice ipocrit cu ce te-a făcut viaţa şi, pe de altă parte, să cultivi lectura antroposofică, acceptând pentru inima şi dispoziţia ta sufletească viaţa antroposofică. Acesta ar fi lucrul cel mai comod, dar nu corespunde conţinutului a ceea ce a rezultat din forţele de viaţă ale evoluţiei umane din prezent ca ştiinţă a spiritului de orientare antroposofică. Cu atât mai puţin este compatibil cu ştiinţa spiritului de orientare antroposofică ❙ care în mod necesar are o privire cu adevărat asupra tot ce atinge viaţa omului şi viaţa lumii ca atare ❙ ceea ce este preţuit în activitatea anumitor cercuri care vor să creeze, mai mult dintr-o voluptate sufletească, mici cercuri obscure închise şi acolo să-şi facă tot felul de iluzii, să cultive tot felul de misticisme etc. Mai ales nu se pot confunda asemenea lucruri cu ceea ce trebuie să fie făcut cu o vedere largă asupra tuturor aspectelor vieţii de ştiinţa spiritului de orientare antroposofică. Este necesar ca această realitate să apară cu toată claritatea în faţa sufletelor membrilor noştri, trebuind să se rupă cu tot ceea ce aminteşte de oarecare uzanţă sectantă, căci în prezent ştiinţa spiritului de orientare antroposofică se află în faţa lumii, astfel încât ea este atacată, este defăimată din toate părţile. Şi, anticipând, pot să vă vorbesc despre un aspect care-ţi vine în întâmpinare când iei în mână caietul pe luna februarie al publicaţiei lunare „Die Tat" („Fapta", *n.tr.*). Voi vorbi mai pe larg despre aceasta pentru că acest caiet al revistei este simptomatic. Iese în evidenţă cu o claritate brutală faptul că mişcarea antroposofică este acum tratată în caiete întregi, de un autor cu totul neînzestrat.

Este vorba de un articol ❙ de la un capăt la celălalt al caietului sunt numai articole despre antroposofie ❙ intitulat „Antroposofie şi creştinism", scris de un analist neînzestrat. În acest articol găsiţi manevrate, aş spune, cu degete grosolane, motivele pentru care au loc atâtea dezbateri venind din exterior cu privire la ce este ştiinţa spiritului de orientare antroposofică. Domnul spune: „Atâta vreme cât antroposofia a fost cultivată în mod esoteric, în cercuri, ea putea fi lăsată în voia ei, ca şi alte curente colaterale ale istoriei spiritului. Acum însă, întrucât ea apare cu *pretenţia de a deveni capabilă să poarte înnoirea socială* şi de a construi viaţa publică, politică, culturală şi socială având la bază *gândirea* şi «adevărurile» sale de mâna a doua şi a treia, a venit timpul să analizăm această «ştiinţă ocultă» caracterizată prin decadenţă culturală şi spirituală şi s-o împingem în graniţele ei după cum merită, ca să nu se nască un precursor care să depună mărturie falsă despre forţele *veritabile* ale înnoirii.

Neamului nostru, care se îndreaptă în mari grămezi spre antroposofie, i se prezintă un simbol în scena primei cărţi a lui Samuil, atunci când Saul, înaintea zilei morţii sale, părăsit de Dumnezeu, face apel la ghicitori, la prezicători".

Vedeţi ce dă oamenilor prilejul să se exprime atât de insultător la adresa antroposofiei! Este împrejurarea la care se face aluzie şi care este exprimată grosolan în fraza: „Neamului nostru care se îndreaptă în mari grămezi spre antroposofie... " Este faptul că antroposofia conţine în sine ceva care face ca lumea ❙ îmi iertaţi repetarea expresiei, ea este destul de lipsită de gust, pentru că nu-ţi poţi reprezenta ce este o „mare grămadă" ❙ să se îndrepte în „mari grămezi" spre ea. Dar aceasta atrage atacurile şi lumea ne-ar fi lăsat cu siguranţă în pace dacă am fi activat, să spunem, ca în perioada 1900-1907 sau în 1909. Eu personal nu am fost lăsat în pace nici în acea perioadă, dar, în orice caz, atacurile erau mai puţine şi nu erau însoţite de o asemenea dorinţă de distrugere cum sunt acum.

Dar ceea ce pare deosebit de greu de înţeles în cadrul mişcării noastre este necesitatea de a ne debarasa de sectantism. Vedeţi dumneavoastră, se poate face abstracţie de orice ▌multe ar putea fi relatate în acest sens ▌, căci nu poţi ridica o clădire cum este cea de la Dornach şi să te agăţi în continuare de anumite uzanţe sectante obscure, aşa cum într-adevăr tocmai în comunitatea membrilor mişcării antroposofice încă se practică frecvent. Nici altceva nu poate fi făcut. Nu se poate face ceea ce facem noi fără a avea un anumit simţ al omului universal, fără o amplă perspectivă a lumii. Se pot aduna unii în cercuri mici, că sunt şase sau patruzeci de oameni, aceasta este indiferent, şi se poate anunţa în gura mare că cineva este reîncarnarea sfintei Magdalena sau chiar a lui Christos etc. Dacă nu depăşeşte cercurile respective, se poate vieţui aceasta în mod voluptuos. Dar nu poţi apărea, de exemplu, în faţa publicului cu ceva cum este euritmia noastră fără un anumit simţ al lumii. Aceasta înseamnă că cei care participă la o asemenea mişcare nu au un simţ capricios sau meschin, ci au o amplă perspectivă asupra lumii, că nu au orientări sectante, nici care să-i facă să se simtă bine numai în cercuri mici, ci doresc cu adevărat să vadă introdus în ceea ce îi leagă de lume ce trebuie să fie propriu unei astfel de mişcări, care nu este numai o concepţie asupra lumii, ci cuprinde în sine tot ce este spiritual şi mai ales viaţă umană. Din această cauză, este necesar să aibă loc dezbateri referitoare la unele curente spirituale sau de alt fel. Ceea ce este sectant are particularitatea de a se manifesta adeseori cu nasul pe sus şi cu un mare dispreţ despre ce este în afara sa, dar nu înţelege mare lucru din ceea ce este în afara sa, vrea să se delimiteze, să se izoleze. Acest lucru nu se poate întâmpla pe termen lung. Dacă mişcarea noastră vrea să fie luată în serios este necesar să nu se mai pălăvrăgească despre anumite lucruri aşa cum se întâmplă în numerose cazuri, ci trebuie să se ajungă la un anumit simţ al lumii ▌trebuie să folosesc frecvent acest cuvânt ▌, la o înţelegere pentru ceea ce se petrece şi apoi să se lumineze, să se trateze aceste lucruri plecând de la un punct de vedere preluat din antroposofie. Aceasta trebuie să se întâmple în toate domeniile. Desigur, nu poţi cere să facă un lucru sau altul cuiva care n-are prilejul să facă acele lucruri. În ultimele săptămâni am făcut numeroase experienţe în legătură cu faptul că anumite persoane din mişcarea noastră şi-au propus să acţioneze. Din aceasta adesea a ieşit ceva cu totul groaznic. Trebuie să spunem că nu este neapărat necesar să cerem cuiva să facă un lucru pentru care el nu crede că este potrivit. Dar ceva este cu totul posibil: să omitem anumite lucruri. Pentru că anumite lucruri, care nu sunt omise, acţionează apoi mai departe în cel mai înspăimantător mod. Dragii mei prieteni, eu nu înţeleg prin aceasta să nu ne implicăm în niciun fel. ▌Nu, nu aceasta înţeleg, ci vorbesc de omiterea unor lucruri, care pot fi ignorate în caracterul lor nechibzuit sau de pălăvrăgeala şi alte asemenea. Pentru a da un singur exemplu, s-a întâmplat totuşi nebunia ca, în adunări, membrii ai mişcării noastre să coopereze cu adversarii.

Bineînţeles, aceste lucruri sunt greu de comentat, pentru că dacă ele sunt comunicate lumii într-un mod eronat se poate înţelege că se cere un partizanat orb. Acesta nu este cazul, ci este vorba de situaţii în care se manifestă lipsuri grosolane de tact, care împiedică teribil să se poată acţiona. Căci dacă membrii noştri repetă mereu şi mereu ca lozinci ce am spus şi am dres eu şi la ce activitate s-a renunţat atunci, firește, ca mişcare antroposofică, nu putem înainta. Aş vrea să menţionez din nou ca exemplu ceva ce se spune în acest caiet al revistei „Die Tat".

Vedeţi dumneavoastră, la cererea comunităţii noastre de membri unele cicluri de conferinţe au fost tipărite pur şi simplu aşa cum au fost notate, pentru că activitatea mişcării antroposofice nu a permis să facă lucrurile aşa cum ar fi trebuit. Cererea de a se tipări ciclurile a venit din partea comunităţii membrilor, dar de obicei acest lucru se face fără să existe un sentiment de responsabilitate pentru o asemenea acţiune. Este natural ca o asemenea cerere să vină din comunitatea de membri, dar trebuie să ai şi sentimentul de responsabilitate, pentru a nu se deforma un lucru. Şi aceasta este ceea ce ni se reproşează în modul cel mai tăios în caietul din februarie al revistei „Die Tat", unde se spune: „Nu vreau să mă opresc asupra faptului că Steiner a publicat o parte a conferinţelor sale esoterice, de exemplu cele privind Evangheliile, după stenograme ale elevilor săi, *fără* a prelua răspunderea şi *fără a se sinchisi* de acest aspect (aşa cum asigură pe pagina de titlu) ".

Aceste conferinţe nu au fost răspândite pentru că mi-ar fi mie necesare, ci pentru că sunt necesare societăţii antroposofice, dar ele cer din partea acestei societăţi un sentiment de responsabilitate pentru ca ceea ce îi este ei necesar, nu mie, să nu aibă repercusiuni asupra mea căci prin aceasta eu sunt împiedecat să reprezint în faţa lumii domeniul antroposofiei. Trebuie neapărat să se recunoască acest lucru, în caz contrar societatea antroposofică va împiedeca răspândirea în sensul cel mai larg a antroposofiei. Întrucât acum ne aflăm în faţa unor situaţii serioase, va trebui să fiu mult mai sever în aceste privinţe decât am fost până acum, dintr-o anumită bunăvoinţă faţă de comunitatea membrilor. Şi în acest context aş vrea să mai subliniez o dată că nu este sufcient să respingem pur şi simplu adversităţile împotriva noastră; am spus aceasta şi alaltăieri. Asemenea respingeri, care uneori trebuie făcute dintr-o anumită necesitate, nu servesc cu adevărat la nimic, căci în ziua de azi nu avem de-a face, în cazul anumitor categorii, al anumitor grupuri de oameni care acţionează în viaţa spirituală, cu persoane care acordă importanţă unei respingeri sau unei apărări, ci cu persoane care nu pun niciun preţ pe evidenţierea adevărului, care sunt chiar interesate să răspândească neadevăruri.

Este necesar să se facă referiri la anumite lucruri legate puternic de o mişcare atât de străbătută de spiritualitate cum este cea antroposofică. Nu se poate trece pe lângă anumite evenimente numai pentru că ele se repetă. De curând am primit o scrisoare în care cineva îmi spune că s-a adresat cunoscutului Max Dessoir [Nota 49], acel Max Dessoir care este destul de mult pomenit printre antroposofi referitor la calităţile sale morale şi intelectuale. Respectivul îmi scrie că a avut o convorbire cu acest Max Dessoir. Este de la sine înţeles că un om ca Max Dessoir nu poate fi convertit printr-o discuţie. Căci, în primul rând, nu vrea, şi în al doilea rând este prea prost pentru a înţelege un aspect antroposofic oarecare. Deci nu are niciun sens să se discute în continuare cu un astfel de individ.

Din convorbire a reieşit că Max Dessoir va scrie în curând o lucrare foarte dură împotriva mea, iar respectivul s-a declarat gata să parcurgă el mai întâi această scriere şi să corecteze greşelile pentru ca Dessoir să nu comită, pe cât se poate, erori! Aproape nu poţi crede că aceste lucruri pot fi făcute cu adevărat între noi, adeseori de celebrităţi dintre noi. Şi care este rezultatul dacă atragi atenţia asupra greşelilor şi le comunici respectivului? Acela poate spune: Dacă nu se face aşa înseamnă că antroposofia nu se discută cu oameni de ştiinţă. Dragii mei prieteni, nu aşa trebuie să gândim. Nu este permis să se generalizeze în mod abstract, ci este vorba de faptul că aici avem de-a face cu o individualitate concretă, cu individul Max Dessoir caracterizat prin incapacitatea sa morală şi intelectuală, şi că nu se poate face lui Max Dessoir onoarea de a-l lua în serios în plan ştiinţific, nu te poţi lăsa antrenat, aşadar, într-o discuţie doar dintr-o anumită puritate spirituală interioară. Aceste lucruri trebuie concepute şi făcute efectiv în mod izolat, altfel vom putea vieţui cu adevărat faptul că scrieri duşmănoase pot fi corectate de membrii societăţii noastre cu scopul ca acestea să nu conţină „erori". Este necesar să discutăm aceste aspecte, căci ne aflăm într-un moment important al mişcării antroposofice. Multe acţiuni se fac în aşa fel încât se poate spune că se realizează un lucru pe care noi îl distrugem uneori, ca şi în acest caz, din cea mai mare bunăvoinţă. Dar cea mai mare bunăvoinţă poate să se termine rău, dacă nu este însoţită de o reflecţie condusă de un simţ serios al lumii ▌din nou trebuie să repet acest cuvânt. Aceasta este o problemă care incumbă în prezent atât de mult mişcării noastre antroposofice.

În prezent, nu se pune, aşadar, problema unor astfel de apărări simpliste. Să nu credeţi însă că am ceva împotriva apărării, bineînţeles că acest lucru trebuie făcut, dar problema care se pune este aceea de a caracteriza tendinţele care se manifestă. Când este vorba de un om cum este Frohnmeyer nu avem de-a face cu un simplu adversar şi atacator al antroposofiei. Mult mai important este modul în care el face aceasta şi ce simţ al adevărului îl domină. Mult mai important este să se ştie că acest preot Frohmneyer vine dintr-o categorie de oameni care sunt întocmai ca el. El este doar ceva mai liber decât această masă, el reprezintă această masă de oameni, care este una foarte mare,

în faţa lumii. Nu se poate spera în prezent ca oamenii care vorbesc dintr-un astfel de simţ să poată fi convertiţi. Le facem cea mai mare bucurie dacă nu le opunem realitatea, ci prostii, căci atunci ei ies mai uşor la socoteală. Aşadar, nu este vorba doar să ne apărăm într-un fel oarecare în faţa unor astfel de oameni. În afară de aceasta ajungem într-un lanţ nesfârşit de vorbire şi contravorbire. Problema este de a descoperi fundamentul spiritual pe care se lucrează şi semnificaţia pe care o are această acţiune pentru întreaga împotmolire şi degradare a vieţii noastre spirituale actuale. Lucrurile trebuie privite din acest punct de vedere general, al omului universal, căci în cazul simplei apărări se poate rămâne la înţepături facile. Dar acesta este un lucru care nu ni se întâmplă, căci noi urmărim caracterizarea cuprinzătoare a acelor strădanii spirituale care trebuie să fie neapărat depăşite. Numai prin aceasta se poate veni de hac unora ca Frohnmeyer, Gogarten, Bruhns şi Leese [Nota 50] etc. Nu este important ca cineva care se află într-o astfel de mişcare să aibă timp să scrie o carte ❙ aceasta o poate face în prezent oricine a învăţat ceva ❙, ci este vorba de a şti din ce fundament spiritual se înfăţişează aceste lucruri înaintea lumii. Trebuie să ne fie clar că oameni ca Frohnmeyer nici nu pot gândi altfel decât o fac despre antroposofie. Aici trebuie făcut total abstracţie de aspectul personal. În cazul meu nu ajung niciodată la aspectul personal. Eu nu vreau să mă apăr în vreun fel sau să atac un Frohnmeyer, un Bruhns, un Heinzelmann sau cum îi va fi chemând, ci vreau să analizez din ce curent spiritual provin aceşti oameni. Aceşti oameni pot fi onorabili în sensul actual al cuvântului. Nu vreau să le pun în cârcă ceva personal. Nu-l iau în discuţie nici măcar pe preotul Kully, care şi el este produsul unui anumit curent din cadrul Bisericii catolice.

Aşadar, acestea sunt aspectele care trebuie neapărat luate în considerare în prezent cu seriozitatea care ne caracterizează. Acest lucru trebuie să-l avem în vedere în toate împrejurările. Trebuie să avem un ochi spiritual pentru tot ce este prezent ca mişcare spirituală decadentă şi care trebuie caracterizat ca atare. Trebuie să ne fie clar că în prezent un număr foarte mare de oameni posedă aptitudinile necesare pentru a recunoaşte prin ei înşişi ştiinţa spiritului şi a-şi însuşi ca fiind conţinutul propriei lor vieţi ceea ce vine din ştiinţa spiritului. Înainte de orice, dacă aţi putea testa tineretul de azi, ar trebui să spuneţi: Tinerii au aptitudini, capacităţi care fac să apară la suprafaţă ştiinţa spiritului ca fiind ceva de la sine înţeles. Dar, din altă perspectivă, mai există suficiente forţe care pot stăvili ceea ce vrea să iasă la suprafaţă, aşa cum se întâmplă şi în viaţa politică.

Credeţi oare că în ţările învinse sau în cele învingătoare nu există suficiente personalităţi care, dacă ar ajunge să fie influente în prezent, ar putea face ceva raţional? Cu siguranţă există numeroşi oameni de acest fel, dar nu se ajunge la ei, pentru că cei care sunt legaţi de concepţiile vechi, degenerate despre lume şi despre viaţă sunt mereu scoşi la suprafaţă. Atât timp cât nu se recunoaşte că este imposibil să realizezi ceva cu oameni care provin din curentele spirituale vechi, chiar şi dacă se află în partide radicale ale prezentului, dacă se tratează cu cei care au evoluat din vechile structuri spirituale, nu se poate face niciun progres. Avem nevoie de cultivarea unor forţe noi, iar ceea ce revista discutată prezintă reprimă aceste noi forţe.

Aceeaşi este situaţia şi în viaţa spirituală generală. Trebuie să tragem o linie netă de demarcaţie între tineretul actual care vrea să se integreze în lume şi cei care au ocupat catedrele şi care decid prin examene. Aceasta este o presiune extraordinară. Trebuie să se recunoască că în felul acesta nu se poate ajunge la o concepţie despre ceea ce este imperios necesar în prezent. În acest caz, pesimismul este total nejustificat. Este necesar doar să apară ceva care să facă posibilă ieşirea din degenerare. Ne ajută oare la ceva faptul că ascultăm cursuri universitare, oricât de frumoase ar fi ele? Cu siguranţă unii tineri vor fi entuziasmaţi. Aceasta s-a şi întâmplat şi se va mai întâmpla. Dar ei vor fl entuziasmaţi un anumit timp, apoi vor evolua în ambianţa cunoscută, în examene şi în ipocrizie, pentru că trebuie să-şi caute o sursă de venit, pentru că sunt împiedicaţi să dezvolte activităţi care să le asigure viitorul. Aceste lucruri trebuie recunoscute şi trebuie lucrat în sensul depăşirii lor. Şi nu o putem face dacă în acest moment al evolutiei omenirii şi al mişcării noastre antroposofice nu vrem să recunoaştem că aceste lucruri există. Caracteristic în această privinţă este apariţia acestui caiet al revistei „Die Tat".

Ar trebui să se acorde importanţă modului în care evoluează aceste lucruri pe substratul ştiinţei spiritului, cum sunt gândite ele. Pentru totul s-ar putea obţine o argumentare mult mai amplă, dacă nu s-ar pune problema de a se trasa mai întâi liniile directoare. În cartea mea ***Enigmele sufletului*** [Nota 51] m-am referit la această capacitate a lui Dessoir: Dessoir povesteşte în mod foarte naiv, caracteristic pentru structura foarte specială a sufletului său, în nereuşita carte pe care a scris-o şi care a găsit o mare apreciere în lume, cum i se întâmplă ca atunci când crede că trăieşte în mijlocul gândurilor sale, brusc, să nu mai poată continua. Eu am prezentat aceasta ca fiind ceva caracteristic pentru o gândire astfel alcătuită încât la un moment dat nu mai poate continua... [lipsă în stenogramă]. Acestea sunt condiţii preliminare pentru a nu-l putea considera un învăţat serios şi, nu-i aşa, avem de-a face în prezent cu o lume în care poate apărea ceva cum este revista „Die Tat".

Editorul „Die Tat"-ului este Eugen Diederichs. L-am întâlnit o dată la o conferinţă pe care acesta a ţinut-o în faţa studenţilor din Jena, unde apoi, la discuţii, principalul vorbitor a fost Max Scheler [Nota 52]. Diederichs îmi scrisese cu ceva timp înainte că ar fi dorit să editeze o carte a mea. Era în 1902 sau 1903. Ceea ce el dorea să editeze, ***Creştinismul ca fapt mistic***, apăruse deja. În faţa cuvântului „teosofie" el a dat imediat înapoi, tresărind. Apoi în ziua următoare a vrut să vorbească cu mine. Această discutie a avut ca obiect un fapt editorial din care însă nu a ieşit nimic pentru că, este de la sine înţeles, de la Diederichs nu putea ieşi nimic... [lipsă în stenogramă]. El a spus că scrierile mistice, ale lui Plotin ca şi ale altor mistici, ar trebui mai mult cultivate, căci ele fac omului o impresie deosebit de bună. Este ca şi cum ai bea vin dulce sau ceva asemănător, care apoi curge prin organismul uman. Şi, efectiv, nu te poţi abţine de a gândi că cel ce stă acolo se bate cu mâinile pe burtica sa grasă în timp ce-şi digeră mistica!

Mai târziu, acest domn mistic a fondat revista „Die Tat" al cărei al doilea caiet, din anul 1921, conţine numai articole despre antroposofie. Primul, „Antroposofia ca drum spre spirit", este scris de un om, LW. Hauer, care ar trebui să fie angajat de anumite societăţi pentru combaterea antroposofiei. Ceea ce scrie el este compus numai din neruşinări şi nonsens. Al doilea articol, „Antroposofia ca monism şi ca teosofie", este o respingere a primului, şi este scris de Walter Johannes Stein, căci Diederichs vrea să arate că este obiectiv. Aşadar, el îi invită să scrie şi pe adepţii antroposofiei; prin aceasta lumea care citeşte trebuie să înţeleagă că Diederichs este obiectiv, că dă cuvântul atât adversarilor cât şi adepţilor. Printre articolele adepţilor este unul, „Goetheanumul din Dornach, lângă Basel, şi cursurile Universităţii antroposofice din toamna 1920", cu adevărat foarte bine scris de Wil Salewski. Desigur, există câteva articole bune în acest caiet, dar ce este scris de către adversari se evidenţiază printr-o prostie grandioasă, printr-o totală neînţelegere a ceea ce trebuie realizat prin antroposofie, a ce înseamnă ea etc.

Tragic-umoristică, caraghioasă, aş spune, este însă o precizare făcută de editorul Eugen Diederichs, intitulată „Pentru caietul special antroposofic ". Permiteţi-mi să vă citesc această gelatină: „Acest caiet este încercarea unei discuţii ce se străduieşte, prin rodnicia unor oameni religioşi care stau dincolo de orice confesionalism, să se poarte cu cercul de gândire antroposofic şi cu conducătorul acestei mişcări, dr. Rudolf Steiner. Modul în care reuşeşte o asemenea încercare depinde de personalităţile pe care le găsim pentru colaborare. Trebuie să recunosc că, în ciuda eforturilor depuse, nu mi-a reuşit prea bine să atrag pe discipolii lui Steiner într-o colectivitate mai mare de colaboratori".

Aş fi vrut chiar ca ei să nu muşte din momeală, pentru ca Diederichs să nu-şi poată umple caietul său din „Die Tat" cu ceva care vine chiar din cercul nostru.

„S-ar spune că în raportul său lacunar se află chiar «smerenia» în sensul lui Mennickes, dar ca editor simt că am datoria de a fi cu totul nepărtinitor şi pot doar să constat faptul. Sper însă că, mai târziu, chiar şi un antroposof de rangul preotului Rittelmeyer va opune în mod serios articolelor lui Michel, Gogarten şi Mennickes propriile sale vieţuiri ale lui Christos.

Ca persoană privată pot să mărturisesc că până acum nu am reuşit să obţin o poziţie de confirmare a antroposofiei."

Ea pare să nu aibă gustul vinului dulce şi să curgă de la sine în jos!

„Aici, personal, mă aflu cu totul pe poziţia lui Mennickes, că antroposofia este punctul terminus al materialismului şi al raţionalismului şi din această cauză nu reprezintă, în final, nicio construcţie nouă. Aceasta nu exclude că ea ar putea fi un fenomen de tranziţie spre noua construcţie şi ca, din această cauză, să ascundă în sine tot felul de valori, ca orice eclectism care se construieşte pe valori ale trecutului. Nu mi se pare că antroposofia ar proveni din «nemijlocit»... ❙ «nemijlocitul» vine, în acest caz în general, dintr-o activitate acidă anormală a stomacului ❙ „şi din această cauză nici nu este doveditoare ❙ cu toată vorbirea despre intuiţie, creaţie şi clarvedere goetheană. Eu ştiu că teosofii vor considera această afirmaţie o lipsă maximă de înţelegere, dar, fie şi aşa, ea este spusă dintr-o poziţie proprie luată faţă de forţele misterioase ale subconştientului."

Această „luare de poziţie" tocrnai v-am povestit-o! „Aşa văd eu problema din această luare de poziţie personală (care nu trebuie să fie în niciun caz un atac împotriva antroposofiei, ci numai o mărturisire de credinţă)."

Nu-i aşa că este foarte abil, căci cei care sunt destul de şireţi pot spune: Acesta nu este un atac la adresa antroposofiei? Aşadar, el spune: „În felul acesta eu văd... un pericol pentru fondarea Germaniei viitoare, şi consider că este o necesitate stringentă ca nu numai cercul de cititori ai «Die Tat»-ului, ci şi tineretul să discute mental cu Rudolf Steiner şi cu mişcarea care porneşte de la el. Căci în zilele noastre este de înţeles să vrei să te salvezi din haosul noii deveniri pe un turn sigur".

Conduceri ale statelor s-au salvat uneori pe „turnuri înalte" în timpul revoluţiilor sau revoltelor; despre aceasta s-ar putea povesti câte ceva! Acum însă editorul încheie: „Colaboratorul meu, Ernst Michel, bine cunoscut cititorilor acestei reviste prin articolele şi cărţile sale despre Goethe, a luat poziţie în acest caiet împotriva antroposofiei, plecând de la sentimentul catolic al lui Dumnezeu şi al lumii".

Acum, vă rog să ascultaţi totuşi ceva mai atent, căci sunteţi preveniţi asupra unui aspect pe care eu vi l-am precizat deja plecând de la diferite fundamnete şi veţi vieţui în curând cum catolicismul, într-o formă aparent înnoită, devenit un fel de catolico-dadaism, se ascunde şi el la Eugen Diederichs, în revista „Die Tat". „Articolul său formează uvertura la un caiet special de vară al mişcării catolice tinere, ce va apărea în aprilie ca anexă a acestui caiet."

Aşadar, aceasta înţeleg eu când vorbesc de mişcare catolico-dadaistă. Acest lucru nu-l spun nemotivat, pentru că imediat vă voi relata câte ceva din articolul lui Ernst Michel, „Antroposofie şi creştinism", şi voi avea prilejul să vă fac cunoştinţă cu un reprezentant al dadaismului religios.

„Pentru mine este o deosebită satisfacţie ca prin caietul catolic să se dea posibilitatea cercului de cititori predominant protestant al revistei «Die Tat» de a-şi compara individualismul protestant cu spiritul comunitar catolic. Sper că din toate dezbaterile de idei gândul de bază al revistei să obţină noi stimulări: întărirea simţului responsabilităţii faţă de propria sa evoluţie şi prin aceasta şi faţă de întregul popor."

Acestea sunt cuvintele domnului Eugen Diederichs. Este, aşadar, vorba despre o mişcare catolică tânără, căreia i se dă gir prin articolul lui Ernst Michel „Antroposofie şi creştinism". Eu am făcut mereu referiri, în ultimele două conferinţe, chiar foarte energic, la ceea ce ne ameninţă tocmai din această direcţie viaţa spirituală modernă. Dar acest articol al lui Ernst Michel este în întregime dadaism religios. Cele mai vechi ramificaţii ale creştinismului catolic, romano-catolic, sunt prezentate cituritilor într-un limbaj emfatic. Se pot face aici descoperiri deosebit de interesante în ceea ce priveşte acest dadaism religios. Astfel, de exemplu, Ernst Michel găseşte un adevăr fundamnetal al creştinismului: „Este un adevăr fundamental al creştinismului că omul nu poate depăşi păcatul primordial faţă de Dumnezeu prin forţă proprie, avându-l în mod ereditar în sânge şi fiind smuls fiinţial din starea de sfinţenie; el nu se poate ridica prin sine şi prin structurile sale la o treaptă superioară; străpungerea, trecerea de la o stare la alta, faţă de starea primordială, sunt adevărate acte de zămislire ale fiinţei docile".

Aşadar, câte cuvinte atâtea fraze! S-ar putea lua la puricat fiecare propoziţie şi s-ar putea găsi cele mai copilăroase mărturisiri de credinţă pentru un *catechismus catholicus*. Interesant este faptul că Ernst Michel spune că omul nu poate ajunge la un ultim adevăr spiritual. Aţi auzit că este vorba de „străpungere", deci se „trece prin". Omul primeşte aceasta prin har; atunci se produce străpungerea. Trebuie să ne lăsăm în voia acestui fapt. Omului nu-i este îngăduit să ajungă prin sine la adevăruri supreme: „Nu există evoluţie spirituală, există numai desfăşurare şi străpungere".

Dar este deosebit de amuzant ce spune acest Ernst Michel, plecând de la punctul de vedere al celui mai primitiv catechism dadaist: Dogmele, cu acestea este altceva, trebuie să fie crezute, ele sunt adevăruri! ❙ „În dogmă, nu omul sau o comunitate îşi formulează conceptual trăirile lor religioase fundamentale (ca «adresare a omului către Dumnezeu»), ci Dumnezeu, fiind capul Bisericii, vorbeşte direct şi nemijlocit, ca Duh Sfânt, prin biserica vizibilă..."

Aşadar, părinţii conciliilor, sau chiar Papa, care vorbeşte *ex cathedra*, nu reprezintă un om, nu-i aşa! Dar, pentru suprasaturaţie, dadaistul religiei mai face apel şi la Sfântul Pavel, care trebuie să fi spus şi el că nu-ţi este îngăduit ca om individual să cercetezi ultimele adevăruri: „Aici este locul în care, fără a trebui să ne temem de pericolul interpretării gnostice, putem cita cuvintele Sfântului Pavel către Corinteni: „Ceea ce vorbim este înţelepciunea lui Dumnezeu [Nota 53] în taină, cea ascunsă, pe care Dumnezeu a dispus-o înainte de toţi vecii spre gloria noastră, pe care n-a cunoscut-o niciunul dintre conducătorii acestei lumi... Nouă însă Dumnezeu ne-a dezvăluit-o prin Duh, căci Duhul cercetează toate lucrurile, chiar şi profunzimile lui Dumnezeu. Cine dintre dumneavoastră cunoaşte interiorul unui om, decât Duhul omului care se află în el? Tot astfel, încă nimeni nu a fundamentat interiorul lui Dumnezeu decât însuşi Duhul lui Dumnezeu. Totuşi noi nu am primit Duhul lumii, ci Duhul care provine din Dumnezeu pentru a înţelege prin acesta ce ni s-a dăruit de către Dumnezeu..." etc. Dacă se citează aceste cuvinte ale lui Pavel pentru a le aplica felului de a fi al antroposofiei, toate acestea pot să corespundă. Dar dacă interzici omului să ajungă la adevăr prin spirit şi apoi citezi aceste cuvinte eşti dadaist religios. La fel stau lucrurile şi cu vieţuirea lui Christos etc. În capetele care gândesc în acest fel, desigur aceste lucruri nu intră. În capetele mondene este normal că aceste lucruri pot intra, dar în ele nu poate intra ceea ce spune antroposofia despre Christos. Din această cauză, ceea ce se relatează aici despre problema christică legată de antroposofie este plumb laminat la maximum. Tot Ernst Michel spune că trebuie să ai faţă de vorbire o relaţie religioasă; din această relaţie religioasă cu vorbirea au rezultat şi „marile grămezi" pe care vi le-am citat mai înainte. Nu-i aşa că acesta este un stil de vorbire special!

Acel articol dadaist despre probleme religioase se manifestă ca o ocară la adresa stilului meu. Acesta este lucrul cel mai caracteristic, faptul că degete atât de grosolane, unsuroase, nu ajung la ceea ce este cu adevărat necesar pentru a reprezenta adevăruri spirituale. Aici este necesară o anumită incomoditate a stilului. Aici este necesar să se treacă dincolo de o astfel de gogoaşă dadaistă cum desfăşoară domnul Ernst Michel. Se poate înţelege că pentru domnul Ernst Michel Misteriile mele nu reprezintă nimic.

El nu înţelege chiar nimic din acestea. El spune, de exemplu: „Misteriul sigur nu se află în *suprasensibilul* gol: cine-l caută acolo este un materialist la fel ca şi cel care-l caută în materie. Nu ai creat un Misteriu dacă ajuţi fantome de cuvinte sau minuni magice să se deghizeze în noţiuni şi le laşi să acţioneze, ci taina se află în legătura creatoare dintre natură şi spirit într-o formă ce nu se poate spune...".

Acum reprezentaţi-vă acest lucru, „forma ce nu se poate spune", şi apoi lăsaţi să vi se spună: „în unitatea materie şi formă, forţă şi direcţie", „în forma pecetluită care se dezvoltă vie"; acestea, desigur, sunt citate din Goethe! [Nota 54] Acum urmează o propoziţie ❙ trebuie să ai o relaţie dadaistă cu vorbirea pentru a putea suporta aşa ceva, şi pentru a nu privi la astfel de lucruri ca la ceva pe care, dacă trebuie să-l pui pe limbă, dă prilej la expulzarea flegmei sau chiar la ceva mai grav: „Vorbirea este taina", da, aşa este scris, aceasta este o propoziţie: „Vorbirea este taina, Fiul omului, Iisus Christos, este taina..." şi „Crucea... este taina". Vedeţi dumneavoastră, se înţelege că ceea ce se prezintă ca literatură antroposofică nu este făcut pentru un astfel de stil de vorbire, chiar dacă este de la sine înţeles că în conferinţele stenografiate, necorectate de mine, unele exprimări ar putea fi diferite. Dar aceasta nu împiedecă să se facă referire la faptul că este în adevăr o încercare când prin „simţul răspunderii" lui Diederichs trebuie adus în faţa întregului popor un asemenea produs şi eşti pus prin aceasta în situaţia de a-l dezbate, dar şi de a-l caracteriza. Este ciudat când un astfel de dadaist al religiosului afirmă că la mine nu s-ar găsi o transpunere a unui adevăr interior în sunetul şi în ritmul elementului vorbirii. El prezintă apoi drept exemple de persoane la care ar fi avut loc o astfel de transpunere doi oameni, Nietzsche şi Holderlin. Acest lucru este caracteristic pentru un asemenea jeg al vieţii spirituale care nu are niciun sentiment pentru faptul că stilul, atunci când trebuie prezentată o materie spirituală dificilă, este ceva prin care trebuie să te transpui în acea stare a vieţii prin care poate fi împiedecat, ca apoi, când stilul devine ca acela al lui Holderlin şi al lui Nietzsche, să iasă la suprafaţă acel deznodământ tragic care s-a manifestat la cei doi. Întreaga ticăloşie a golului de gândire a acestei şlehte de persecutori contemporani se evidenţiază tocmai în asemenea pasaje; ea nu are niciun sentiment pentru tragedia unor Holderlin şi Nietzsche, nici pentru necesităţile unui stil obectiv, care este necesar pentru a aduce în exprimare adevăruri spirituale şi fapte spirituale. Este necesar să facem referire la faptul că, dacă eşti pus în situaţia de a purta dispute cu asemenea jeguri de tipul lui Diederichs, lucrul trebuie făcut în mod energic. Trebuie văzut din ce cloacă, din ce dadaisme îşi extrage hrana sa spirituală ceea ce, fiind adversitate împotriva antroposofiei, se învăluie în mantaua obiectivităţii.

Aceste lucruri nu pot fi exprimate altfel, în acest moment, căci nu trebuie să apară părerea că o astfel de „obiectivitate" este altceva decât un rafinament pentru a fora substratul şi fundamentul a ceea ce este antroposofia şi a ceea ce trăieşte în ea. Despre acestea, persoane ca Ernst Michel, în dadaismul său religios, şi de asemenea un Eugen Diederichs, în mistica sa pentru abdomen, nu au, bineînţeles, nici cel mai vag habar. Aceasta este ceea ce trebuie ştiut şi la care trebuie reflectat. Este nevoie de un limbaj convingător şi nu să te pierzi în aspectele care se prezintă ca fiind strădanie spirituală în faţa lumii. Trebuie spus, şi trebuie să se prezinte în faţa lumii sub toate formele, că tocmai prin ceea ce apare ca fiind strădanie spirituală de felul acesta omenirea este împinsă în degenerare, în mlaştină şi că este necesar ca antroposofia să se rezume la o muncă care nu cunoaşte nicio comuniune cu asemenea flori de mlaştină.

Pe mine nu mă interesează dacă apare ceva laudativ la adresa antroposofiei, căci nu dau doi bani nici pe laudele nici pe acuzele care vin dintr-o direcţie incapabilă să ajungă la ceea ce vrea ea pentru mântuirea omenirii. Acest dadaism religios nu poate, natural, nici el să facă altfel decât să se exprime în fraze ca: „Forţa prin care omul evoluează pe fundamentul credinţei, spre taină, nu este, în primul rând, cunoaşterea, ci *iubirea* care urmează vederii şi care conduce mai adânc în clarvedere".

Prin aceasta însă nu se înţelege decât voluptatea sufletească pe care o au în vedere astfel de persoane şi care nu este slujită prin ceea ce apare la suprafaţă în creaţia pur spirituală, unde nu ar trebui să fie permise aceste dadaisme religios-sexuale transformate în sufletesc-spiritual, dadaisme care, chiar dacă apar sub cele mai diferite aspecte mentale, nu sunt nimic altceva decât trăire neruşinată a voluptăţii sufleteşti, ca multe altele care se prezintă ca fiind religioase, deşi nu sunt altceva decât voluptate sufletească.

Faţă de aceste probleme trebuie să lămurim faptul că în vremea noastră trăieşte ceea ce apoi, după ce a răzbit toate piedicile, poate ajunge la adevărata cuprindere a vieţii spirituale creatoare în viaţa materială. Trebuie să ne clarificăm asupra faptului că avem nevoie de cultivarea acestor capacităţi ale omului, că trebuie să ne dedicăm cu fiecare fibră a sufletului nostru acestei acţiuni şi că nicio nuanţă a seriozităţii nu este destul de puternică pentru a desemna energia plină de dăruire care trebuie să fie folosită pentru a putea progresa pe această cale. Aici nu trebuie admise compromisuri. Trebuie să-ţi faci datoria. Evident că oriunde antroposofia vrea să se facă auzită trebuie adusă în atenţie; trebuie să-ţi faci datoria. Nu este însă permis să te dăruieşti niciunui fel de iluzii. Căci este necesar să acţionezi fără compromisuri din obiectivul însuşi. Fiecare dintre noi are sarcina, în limitele capacităţii sale individuale, să lucreze la însănătoşirea mişcării antroposofice, pentru ca ea să iasă din starea de outsider, din orice meschinărie şi din orice misticism sufletesc voluptuos, ca ea să ajungă cu adevărat la o cuprindere liberă cu simţ universal a tainelor existenţei. Căci numai atunci când tainele existenţei sunt cunoscute în acest mod se poate şi acţiona în sensul scopurilor vieţii practice, care trebuie să fie stăpânite, pentru a nu inhiba evoluţia omenirii. Tocmai în acest ultim sens suntem însă rău înţeleşi. Câte nu se fac pentru a deforma aceste lucruri în modul cel mai neruşinat! În cunoscutul ziar „Berliner Tageblatt" [Nota 55] se publică un articol despre toate acţiunile cu iz de cloacă care se practică la Berlin ca diferite tipuri de ghicit şi ca profeţii de cea mai proastă specie, în cadrul cărora se face referire la mine şi la antroposofie. Acest articol este apoi trimis în lume. El apare în ziare englezeşti şi elveţiene. Se acţionează în modul cel mai infam şi neruşinat, prin articole fabricate, la nimicirea concepţiei antroposofice despre lume. Aceasta este ceea ce trebuie perceput, şi nu ajungi la o rezolvare a acestei situaţii numai prin respingeri, ci trebuie caracterizaţi înşişi oamenii care o fac. Fără îndoială că nu ar fi chiar atât de greu de răzbătut, dacă am analiza fundamentul şi baza din care creşte toată pleava şi dacă i-am prezenta în oglindă propria sa esenţă. Acesta este lucrul care devine tot mai necesar. Noi nu ne putem limita doar, pe de o parte, să prezentăm o dogmatică antroposofică şi, pe de altă parte, să ne apărăm, când suntem atacaţi, ci avem nevoie de o examinare a a tuturor celor care lucrează în prezent la idioţirea şi la degenerarea omenirii. Şi există foarte, foarte mulţi. Aceasta trebuie să ne-o spunem cam în fiecare dimineaţă şi aici lucrul este exprimat fără fanatism. Căci eu, efectiv, vorbesc rar, vorbeam rar şi înainte despre aceste aspecte, acum însă, pentru că efectiv atenţia dumneavoastră trebuie să fie îndreptată asupra unui astfel de nonsens care se revarsă din întreaga decadenţă a timpului nostru, cum este acest articol fabricat la Berlin care îşi face acum turneul prin lume, aşa cum îşi fac şi alte lucruri turneul prin lume, vorbesc mai des şi am avea efectiv teribil de multe de făcut. S-ar putea lucra cu adevărat 24 de ore la respingerea acestui lucru de ruşine. Apoi vin oameni ca Frohnmeyer şi spun că ceea ce au scris nu le-a fost niciodată respins. Dr. Boos a respins aceste scrieri, a scris redacţiei respective, care însă nu a acceptat dreptul la replică, astfel încât Frohnmeyer a scos ulterior din foaie ceea ce a minţit respectivul preot şi apoi a spus că replica pur şi simplu nu a existat. Cred că a avut loc şi o corespondenţă în care nici nu se menţionează nimic despre faptul că replica a sosit şi nu a fost primită. Am avea într-adevăr foarte mult de lucru dacă am vrea să respingem toate aceste lucruri. Este comoditatea lui Frohnmeyer şi a lui Hinzelmann de a invoca ❙ dacă vor să spună ceva care nu corespunde adevărului ❙ faptul că tema respectivă ar fi fost respinsă aici sau acolo, şi s-a crezut că ar fi adevărat. Cel care scrie ceva are îndatorirea de a-şi căuta sursele [Nota 56].

Cu aceste persoane care-şi dezvoltă concepţiile exclusiv din rea-voinţă şi dintr-o iraţionalitate preponderentă nu ajungi niciodată la un rezultat, dacă vrei numai să respingi. Este vorba însă ca fundamentele spirituale, care pot fi găsite peste tot, să fie acum cu adevărat puse în lumina corectă [Nota 57] .

[Lacună în stenogramă; urmează cuvintele finale]

Este în interesul problemei şi nu în interes personal când spun că începând din aprilie 1919 am ţinut nenumărate conferinţe în Stuttgart, în care sunt incluse cele mai importante aspecte şi adevăruri economice, în care, de asemenea, sunt incluse multe caracteristici ale curentelor spirituale contemporane, conferințe care ar fi trebuit să fie exploatate, folosite. Este vorba de faptul că acolo ar fi disponibil un material important ❙ El este „pus în sicriu". Lucrurile se tipăresc, se trimit membrilor cercurilor Tripartiţiei, se trimit uniunilor Tripartiţiei, se citesc cu voce tare în cercuri restrânse. Ceea ce a fost gândit ca adresându-se „omului Universului" a devenit în schimb ceva sectant. În interesul cauzei, te doare că lucrurile nu sunt preluate și continuate, ci sunt tratate astfel.

În fond, o muncă zadarnică, care este folosită la aşa ceva – ceea ce chiar este dus prea departe! –, dacă nu este preluată şi dezvoltată, nu este prelucrată mai departe, dacă nu se lucrează în acest sens.

Aceasta este însă ceea ce este necesar și de care avem nevoie în prezent, înainte de orice!

Nu merge să citim aceste lucruri într-un mod sectant în cercuri restrânse; ci dimpotrivă sunt în întregime chestiuni la care se poate lucra mai departe. Pretutindeni există puncte germinative pentru continuarea lucrului! Şi atunci de ce să munceşti să realizezi aşa ceva, dacă apoi pur şi simplu zace acolo ca material tipărit şi, de fapt, nimeni nu se sinchiseşte de el în mod serios? Dar este vorba de faptul că dacă este prelucrat mai departe, putem în mod real urma mai departe acele lucruri care au fost indicate în mod special. Acesta este necesar, să urmăm mai departe aceste lucruri în activitate; aici sunt germeni care sunt daţi pe Pământ. Aceasta înseamnă cu adevărat a lucra în mod energic: a scoate mişcarea noastră de sub semnul sectarismului, în timp ce, dacă luăm lucrurile aşa pur și simplu cum sunt ele şi le îmbibăm din nou cu sectarism, nu putem merge mai departe. Conţinutul lucrurilor, care este dat prin ştiinţa spiritului orientată antroposofic, nu este astfel încât să se potrivească unei mişcări sectante; ci el este întru totul astfel încât poate fi introdus ca ceva care poate da impulsuri pentru acţiuni cosmice.

Dar pentru aceasta este necesar ca fiecare să-și pună în joc forţa sa. Ne aflăm în prezent în faţa necesităţii ca lucrurile să fie transpuse şi în practică. Nu progresăm dacă acest lucru nu este luat în mod serios, dacă nu este realmente recunoscut cum spiritul adevărat poate lucra şi în practica adevărată. Trebuie însă făcut aşa ceva, care nu „bagă lucrurile în sicriu", ci care le asimilează, care le manifestă în sens viu, continuând să acţioneze.

Aceasta este ce voiam să vă spun în încheiere. Nimeni, dar absolut nimeni nu trebuie să se simtă lezat de cele spuse. Dar într-un timp în care este posibil ceea ce de asemenea am citat aici de curând: că prin foiletoane se acţionează împotriva ştiinţei spirituale antroposofice şi împotriva a ceea ce a făcut ea, astfel încât ea să se stingă: scânteile de foc spirituale ar fi suficiente aici; ar fi acum necesar, ca în scurt timp pe acest deal de la Dornach să coboare şi scânteia de foc adevărată, fizică ❙ în timpul în care din reaua-voinţă a subsolurilor acestea pot fi scoase la suprafaţă, în acest timp chiar sunt necesare aceste cuvinte grave.

Din această cauză, v-am rugat azi să veniţi aici. Să nu-mi luaţi în nume de rău dacă am folosit acest prilej pentru a vă adresa un avertismnet foarte serios! Trebuia să aduc acest lucru în fata sufletelor dumneavoastră, a gândirii dumneavoastră, a dispoziţiei dumneavoastră sufleteşti înainte de această călătorie!

Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

GA 203

CONFERINŢA a XIII-a

Haga, 27 februarie 1921

Vremurile în care trăim sunt atât de grave, încât nu se pune problema să ne gândim la eventuale relaţii personale. Aşa că, vă rog să-mi permiteţi să exprim pe scurt, numai în câteva cuvinte, onorabililor care conduc şedinţa mulţumiri cordiale pentru frumoasele lor cuvinte şi să trec imediat la ceea ce vreau să vă spun, după ce nu ne-am văzut de mai mult timp, aici, în Olanda.

Condiţiile în care trăim sunt mult mai serioase decât conştientizează majoritatea oamenilor. Aceste condiţii le putem aborda din punctele de vedere pe care ni le pune la dispoziţie studiul de mulţi ani al ştiinţei spiritului. Noi ştim că trăim într-o epocă al cărei specific s-a manifestat în secolul al XV-lea. Atunci a început să-şi dezvolte încet particularităţile. Iar cei care în calitate de iniţiaţi în condiţiile spirituale ale evoluţiei umanităţii pot superviza această evoluţie ştiu că cea de a doua parte a secolului al XIX-lea a înregistrat un nivel scăzut al evoluţiei umane în cadrul civilizaţiei, mai ales al celei europene. Acest nivel scăzut, pe care-l putem caracteriza prin ieşirea la suprafaţă a unui val de egoism la toţi membrii omenirii civilizate, a unui egoism cum nu a existat mai înainte, şi-a extins tentaculele acaparatoare în cel de al XX-lea secol, iar aceste tentacule ţin încă omenirea pe loc.

Când spun că un val de egoism a ieşit la suprafaţă în întreaga civilizaţie actuală eu nu vorbesc despre ce se numeşte în sens curent egoism, ci despre egoism aşa cum îl vom analiza în dimineaţa de azi, şi cum este cunoscut celui care este iniţiat în tainele evoluţiei recente a umanităţii.

Cunoaştem mădularele naturii umane. Ştim că de mai mult timp mădularele sufleteşti ale naturii umane sunt prinse într-o evoluţie specială, într-o remodelare specială. Dacă ne reîntoarcem în vremuri străvechi ale evoluţiei umanităţii, avem de-a face, în cadrul evoluţiei străvechi indiene, cu o formare specială a corpului eteric uman, apoi începe o formare specială a corpului astral; o evoluţie mediană a avut loc în intervalul de timp al evoluţiei europene care a început în jurul anului 747 înainte de Christos în sudul Europei, şi care a luat sfârşit în prima treime a secolului al XV lea. Atunci a început epoca evoluţiei umane în care ne mai aflăm în prezent. În anul 747, înaintea Misteriului de pe Golgota, începe acea fază a evoluţiei umanităţii în care s-a dezvoltat aşa-numitul suflet al raţiunii sau al afectivităţii. Şi tot ce preţuieşte in prezent omenirea drept cultură greacă s-a dezvoltat atunci pentru că în acel timp sufletul raţiunii sau al afectivităţii s-a aflat în faza sa cea mai înaltă de evoluţie. În timp ce se dezvolta minunata cultură greacă, ceea ce numim sufletul raţiunii sau al afectivităţii se afla într-o mişcare ascendentă. Încă nu-şi atinsese punctul său culminant Astfel de puncte culminante sunt întotdeauna, într-un anumit sens, pentru omenire şi timpuri de încercare. S-ar putea spune că grecii au vieţuit cu o prospeţime juvenilă sufletul raţiunii sau afectivităţii. Din această prospeţime juvenilă a unei raţiuni încă nepătrunsă de egoism, plecând de la această prospeţime juvenilă a dispoziţiei sufleteşti umane, a luat naştere civilizaţia greacă atât de admirată de lumea care a urmat. Latinitatea, romanitatea, a preluat ceva din acest caracter al sufletului raţiunii. Cel care are o înţelegere profundă pentru ceea ce exista în cultura romană ştie că raţiunea ajunge aici la un punct culminant. Din această cauză romanii au elaborat noţiuni atât de abstracte, au elaborat ceea ce nu existase în întregul Orient, ceea ce, aşa cum o cunoaştem, nu existase în Europa nici în cultura greacă: romanii au elaborat noţiunile de drept, noţiunile juridice. În prezent, lumea este studiată superficial; se consideră că ceea ce gândim despre *ius*, despre drept, ceea ce lăstăreşte din sufletul raţiunii al romanilor ar fi existat deja în Orientul vechi, la Hamurabi sau alţii. Acest lucru nu este adevărat. Decalogul, cele zece porunci, cât şi alte documente ale acelui timp erau cu totul altceva decât noţiunile noastre, moderne, de drept. Acestea sunt ceva abstract, ceva ce nu mai este foarte apropiat sufletului omenesc. Tot ce constituie evoluţie a sufletului raţiunii şi-a atins punctul culminant în cadrul civilizaţiei europene, într-o epocă care este puţin studiată istoric, dar care pentru cel ce vrea să cerceteze evoluţia umană în sens spiritual este deosebit de importantă şi semnificativă.

Anul marcant la care ne putem referi ca fiind în mod cu totul deosebit important pentru evoluţia europeană este 333 după Misteriul de pe Golgota. Anul 333 după Misteriul de pe Golgota [Nota 58] reprezintă mijlocul celei de a patra epoci postatlanteene. Este acel moment în care în Europa exista concomitent o cunoaştere fluctuantă a lumii şi o cunoaştere fluctuantă a omului. Nu mai este prezent astăzi nimic din cunoaşterea pătrunzătoare a lumii pe care o aveau grecii, în schimb există o oscilaţie între dorul după cunoaşterea lumii şi dorul după cunoaşterea de sine, după cunoaşterea proprie. Sufletul uman al popoarelor europene a trecut prin multe încercări în acest interval, al patrulea postatlanteean. Romanitatea se pregătea atunci pentru apusul său. Ea a lăsat moştenire atunci limba sa, ea şi-a lăsat moştenire omenirii europene bagajul său cultural valoros. Şi aşa a trăit apoi omenirea din cea de a doua jumătate a acestei a patra epoci postatlanteene până în cel de al XV lea secol, când a început epoca noastră.

Din epoca anterioară, în care cei mai mulţi dintre noi au parcurs una sau mai multe vieţi, am introdus în cea de a cincea epocă postatlanteeană ▮ parţial prin ereditate fizică, dar mai ales prin aceea că am fost suflete încarnate anterior ▮ moştenirea celei de a patra epoci postatlanteene. În tot ce este în prezent civilizaţia noastră trăieşte această moştenire a celei de a patra epoci postatlanteene.

Noi am integrat în mod activ raţiunea, gândirea, în sufletul raţiunii. Aceasta înseamnă mult. Sufletul conştienţei, care aduce pe om la înţelegerea propriu-zisă a Eului său, a pus stăpânire la începutul acestei a cincea epoci mai întâi pe gândire, pe viaţa de reprezentare, pe intelect. Omenirea a devenit înţeleaptă, dar înţeleaptă în cadrul sufletului conştienţei. Aceasta reprezintă în evoluţia omului epoca de fasonare a egoismului până la rafinament. Acest timp al egoismului noi nu trebuie doar să-l atacăm criticându-l, ci trebuie să-l recunoaştem, în ciuda faptului că aduce cu sine atâtea ispite, în ciuda faptului că aduce pericole sufleteşti şi exterioare atât de mari, ca fiind cel în care conştienţa Eului se manifestă cu intensitatea cea mai mare. Prin aceasta devine posibil ca omul să preia în sine sentimentul corect al libertăţii. Acest sentiment al libertăţii noi nu l-am avut în încarnările anterioare, în epocile anterioare ale evoluţiei umanităţii. Trebuia să trecem prin egoismul care oferă atâtea tentaţii, pentru a ajunge la dorul de libertate pe care îl are omenirea modernă. Ţine de cele mai importante cunoştinţe antroposofice faptul că ştim că trebuia să preluăm ceva pentru a depăşi o etapă importantă a evoluţiei omenirii, etapa dezvoltării libertăţii. Dar tocmai din această cauză trebuie să fim conştienţi că această depăşire este însoţită de multe ispite, de multe

pericole pentru umanitate, în legătură cu spiritualul-sufletesc şi cu corporalul. Cunoaşterea orientată antroposofic trebuie să ne dea posibilitatea de a prelua sentimentul deplin al libertăţii, dar totodată de a-l înnobila, de a-l pătrunde cu o cunoaştere spirituală a lumii, care, în ciuda sentimentului prezent, matur, al Eului, conduce omenirea la soluţionarea sarcinilor, care nu sunt numai sarcini ale egoismului, ci ale întregii evoluţii a umanităţii, ba chiar ale întregii evoluţii a Pământului, ale întregii evoluţii a lumii.

În această privinţă, ne aflăm în prezent în faţa unui punct de cotitură în întreaga noastră civilizaţie. Suntem într-o perioadă a încercărilor. În faţa oamenilor se ridică mari sarcini. Dar recunoaşterea acestor sarcini este deosebit de dificilă, şi este îngreunată prin faptul că tocmai am trecut prin perioada marelui egoism.

Noi dormim de la adormire până la trezire. Ne aflăm într-o stare de conştienţă atenuată. Cei mai mulţi dintre dumneavoastră cunoaşteţi somnul ca fiind starea negativă în care conştienţa este atenuată. Dar nu în acelaşi mod este apreciată perioada de veghe. Acest timp al veghei, timpul de la trezire până la adormire, era altfel perceput în cea de a patra perioadă postatlanteeană. În prezent oamenii cred că sunt treji, aşa cum erau treji cei care trăiau, să spunem, în preajma Misteriului de pe Golgota. Nu aceasta este situaţia. Întreaga constituţie sufletească era alta. Oamenii vegheau pe atunci altfel. Ei aveau o conştienţă mult mai puternică a corpului lor. Omul actual ştie extrem de puţine lucruri despre procesele corporale. Grecii, nu grecii timpului mai târziu, ci grecii timpului presocratic sau preplatonic, ştiau multe despre procesele corpului propriu. Grecul cu adevărat cultivat privea spre Soare. De la Soare el primea lumina. Odată cu aceasta el avea şi sentimentul că absoarbe ceva eteric, că absoarbe lumina în interior. Şi când gândea spunea: Lumina, Soarele, gândeşte în mine. Acesta era pentru grecul presocratic un sentiment real. El nu gândea atât de abstract cum gândim în prezent despre aceasta. El spunea: Soarele gândeşte în mine; el îşi lasă lumina să absoarbă prin mine; lumina care afară iradiază lucrurile, care afară face ca lucrurile să fie vizibile, acţionează în mine în timp ce se oglindeşte în ea însăşi astfel încât în mine încolţesc gândurile. ‖ Gândurile pe care le avea în sine erau pentru grec lumină solară. În acelaşi timp, ele reprezentau pentru el ceea ce trăia în macrocosmos graţie acţiunilor unor entităţi divin-spirituale.

Totodată ele erau pentru el ceea ce îl ridica, de fapt, deasupra demnităţii sale umane obişnuite, înălţându-l spre divin. Când percepea în sine lumina solară ca gândire el se simţea ridicat deasupra pământescului. ‖ Şi când mânca grecul considera acest proces prin care prelua ceea ce Soarele nu dă în mod direct, ci vine din pământ ca pe o necesitate vitală, dar se simţea în acelaşi timp transformat în hrana care devenea el însuşi, trecând prin gura lui, prin organele sale digestive. El se simţea una cu aceste alimente, la fel cum se simţea una cu lumina Soarelui. Şi percepea gravitaţia Pământului în timp ce digera. Se simţea oarecum ca şarpele, nu prea apreciat de el, ci observat mai mult cu timiditate, care iese şerpuind din pământ, şi care după ce a mâncat îşi mistuie hrana în mod vizibil. Aşa simţea grecul ceea ce se petrecea în corpul său, fie că resimţea lumina solară care gândea în el, fie că vieţuia ceea ce îl înlănţuie de pământesc, preluarea hranei. Prin legătura intimă a raţiunii cu corpul său, el simţea ceea ce trăia în el şi ca fiinţă fizică într-un mod deosebit de energic. Acest lucru îl puteţi deduce şi din ce vă voi spune în continuare.

Noi vedem oamenii şi, când îi redăm prin pictură, credem că reproducem ceva din ceea ce noi înşine vieţuim. Nu este adevărat că putem vieţui aceasta. Am face-o doar dacă am putea reproduce ca prin vrajă, în noi, modul în care se simţea omul grec pătruns de întreaga natură. Acest lucru trebuie să-l învăţăm din nou pe cu totul alte căi decât îl făceau grecii. Începând cu mijlocul secolului al XV-lea am atins abstract-teoretic o structură sufletească interioară care nu ne mai lasă să ne vieţuim corpul, ci care trăieşte în reprezentări ce ne fac să ne închipuim că am cucerit gândirea, în beneficiul egoităţii, pentru Eu. De acest lucru trebuie să fim conştienţi. Şi trebuie să înţelegem că trebuie să preluăm din nou spiritualitate din ştiinţa spiritului de orientare antroposofică pentru ca egoitatea să se umple cu ceva, pentru ca în viaţa noastră să pătrundă din nou, acum pe o altă cale, ceea ce grecii vieţuiau nemijlocit, dar care nu s-a perpetuat. Pentru grec mersul era o necesitate naturală, asemănător cu zvâcnirile fulgerelor, cu rostogolirea tunetelor. El nu ştia nimic despre libertate. El cunoştea omul. El ştia despre om chiar mai mult decât se crede în prezent. El deţinea, de exemplu, cuvinte care arătau clar că avea cunoştinţă despre legătura dintre spiritual-sufletesc şi fizic-corporal. Cuvintele greceşti, acele cuvinte care au rămas de la greci sunt în prezent mult mai semnificative decât cele care provin din concepţia noastră patologică sau terapeutică. Hipocondria, de exemplu, defineşte cartilaginozitatea abdomenului inferior. Este ceea ce grecii au numit plecând de la cunoaşterea modului în care se manifestă cartilaginozitatea într-o anumită parte a corpului prin acţiunea spiritual-sufletescului. Aceste denumiri reprezintă mult mai mult decât bănuiesc oamenii actuali şi decât poate scoate medicina actuală din gândirea ei abstractă, chiar dacă experimentează, disecă etc. Astăzi noi trebuie să revenim la adevăruri, la realităţi, lucru ce poate fi realizat prin ştiinţa spiritului.

În cea de a patra epocă postatlanteeană, în care oamenii au parcurs într-o anumită măsură ceea ce este cunoaşterea de sine fizică, înţelegerea corporal-umanului ‖ aproximativ în prima treime a sa ‖, se plasează cel mai mare eveniment al evoluţiei umane, Misteriul de pe Golgota. Ce caracterizează timpul în care se înscrie Misteriul de pe Golgota? Dacă ne întoarcem mai mult înapoi, întâlnim în timpurile vechi, în epoca greacă, în epoca egipteano-caldeeană, în cea persană, în cea indiană veche, o cunoaştere nemijlocită a întregii entităţi umane. Această cunoaştere dispare apoi. Ultimele resturi ale acesteia se găsesc în timpul în care a avut loc Misteriul de pe Golgota. Atunci mai exista ceva din cunoaşterea instinctivă veche a umanităţii. De exemplu, personalităţile care ne sunt descrise de Evanghelii ca fiind apostolii sau ucenicii Domnului mai posedau ceva din cunoştinţele vechi, dar în mod instinctiv, nu trăind cu claritate în sufletele lor. Şi alţii mai aveau astfel de cunoştinţe. În acea vreme, astfel de cunoştinţe erau în mare parte pe cale de dispariţie, dar totuşi mai existau. Ele erau în stare muribundă, de stingere, dar mai rămăseseră suficiente pentru ca un mare număr de oameni să poată înţelege Misteriul de pe Golgota; atunci a fost inserat în evoluţia acelui timp Apostolul Pavel, care a devenit el însuşi văzător al lumii spirituale. Prin toate acestea s-au creat condiţiile pentru a fi înţeles într-un mod originar, instinctiv, Misteriul de pe Golgota. Mulţi oameni se aflau deja într-o fază de evoluţie ulterioară. Mai ales grecii cultivaţi şi romanii cultivaţi aveau deja noţiuni mult prea abstracte pentru a înţelege Misteriul de pe Golgota. Dar anumiţi oameni îşi păstraseră ultimele resturi ale cunoaşterii vechi, clarvăzătoare, tradiţii clarvăzătoare, şi au înţeles că aici într-adevăr o forţă extraterestră, Christos, s-a ataşat de un om terestru, Iisus din Nazaret. 333 a fost anul în care puteai întâlni ultimii urmaşi ai celor care în Europa mai înţelegeau Misteriul de pe Golgota, dar nu cum ni-l redă ştiinţa spiritului de orientare antroposofică ‖ aceasta încă nu exista ‖, ci prin intermediul resturilor vechii cunoaşteri, a celei rămase din gnoză etc. Mai exista aici o anumită cunoaştere spirituală. În sufletele omeneşti trăia o moştenire umană străveche. Cu ajutorul acesteia ei puteau înţelege Misteriul de pe Golgota.

Ce a rămas din Misteriul de pe Golgota? Tradiţie raţională. Gnoza veche a devenit teologie, înţelegere pur logieă a divinului. Teologie, pură înţelegere logică, nu intuire clarvăzătoare a divinului.

Şi aceasta s-a întâmplat, începând cu anul 333, până la începutul fatalului secol al IX-lea, când la cel de al optulea Conciliu ecumenic din anul 869, de la Constantinopol, a fost proclamat ca dogmă faptul că omul nu este alcătuit din trup, suflet şi spirit, ci numai din trup şi suflet, iar sufletul are unele calităţi spirituale. În acest context a fost anulată dogmatic trihotomia, cum se numea atunci ‖ singura cunoaştere a faptului că omul este alcătuit din trup, suflet şi spirit ‖, şi a trebuit să fie acceptată dogma că omul este alcătuit doar din trup şi suflet ca fiind singura credinţă corectă. Filosofii moderni pretind că au o cunoaştere lipsită de prejudecăţi şi vorbesc despre trup, pe de o parte, şi de suflet, pe de alta. Despre spirit ei vorbesc într-un mod pur frazeologic, căci nu-l cunosc. Ei l-ar cunoaşte doar dacă ar recunoaşte ştiinţa spiritului de orientare antroposofică. Această „filosofie lipsită de prejudecăţi" care se predă în prezent, adeseori, ce este ea de fapt? Ea este dogma celui de al optulea Conciliu ecumenic din anul 869. Şi în timp ce marii filosofi ai timpului nostru afirmă că fac o ştiinţă lipsită de

prejudecăţi, ei nu toarnă, de fapt, în forme noi nimic altceva decât ceea ce a impus ca dogmă cel de al optulea Conciliu al creştinismului.

Acest lucru trebuie înţeles. Trebuie să vă fie clar că referirea la spirit în cadrul naşterii civilizaţiei moderne a fost considerată periculoasă deja în a doua jumătate a celei de a patra epoci culturale postatlanteene. Azi ne aflăm în faţa îndatoririi de a atrage din nou atenţia asupra spiritului care într-o perioadă îndelungată a civilizaţiei europene a fost declarat ca fiind diavolul. În fond, după anul 333 nu au rămas decât tradiţiile vechii christologii.

Pentru ceea ce este artistic se recunoaşte mai uşor că a rămas tradiţie. Priviţi, de exemplu, tablourile lui Cimabue [Nota 59], aici veţi vedea că în ele mai trăia o lume, care de îndată ce iese la iveală la Giotto [Nota 60], devine alta. La Cimabue mai trăieşte ceva, aşa cum mai trăieşte la Dante, de exemplu, pe care oamenii ulteriori nici nu-l mai vieţuiesc. Dar această aflare în lumea spirituală care mai este prezentă la Cimabue a încetat mai târziu. Pentru Cimabue era încă un lucru de la sine înţeles să se facă un fundal auriu. Icoana rusească nu reprezintă ceva care ar fi fost pictat după un model, ci ceva în care mai trăiesc tradiţii vechi, tradiţii rămase dintr-o clarviziune care mai era prezentă în timpul Misteriului de pe Golgota şi care făcea inteligibil Misteriul de pe Golgota. Apoi au sosit timpurile în care tradiţiile au fost menţinute prin mijloace exterioare, prin forţă. Apoi a venit timpul celui de al XIX-lea secol, când obişnuita vioiciune sufletească, care a dat roade atât de bogate în ştiinţa naturii şi în tehnică a fost aplicată şi teologiei. Dar ce a devenit ea în teologie? Din Iisus Christos, din întruparea unei entităţi extraterestre a rezultat „omul modest din Nazaret", omul cel mai excepţional, dar nu purtătorul unei entităţi extraterestre. Naturalismul a devenit Teologia. Cu cât teologii moderni Îl concep mai uman pe Iisus din Nazaret, cu cât au mai puţin prilejul de a face christologie cu atât mai mult le place aceasta. Ei ar vrea să se ridice şi în teologie numai până la descrierea omului Iisus din Nazaret, nu până la înţelegerea lui Christos ca o entitate extraterestră care a locuit în omul Iisus din Nazaret.

Cel ce este iniţiat în prezent în evenimentele cosmice ale spiritului trebuie să vadă unele lucruri altfel decât o pot face oamenii după judecata exterioară. Europa Centrală, care trăieşte în prezent o soartă atât de tragică, a suportat, printre alte lucruri care nu sunt de discutat aici, şi pe acela de a-l considera pe Adolf Harnack [Nota 61] mare cărtutrar, pe acel om care a ajuns să spună că Fiul nu ar aparţine Evangheliei, ci numai Tatăl, iar Evanghelia trebuie astfel înţeleasă încât să nu se vorbească decât despre Iisus din Nazaret şi despre ceea ce acesta a predicat despre Dumnezeu-Tatăl. Conform teologiei lui Harnack ar trebui eliminată înălţarea privirii spre spiritualitatea lui Christos. În Europa Centrală, teologia lui Harnack a însemnat tăgăduirea creştinismului, contestarea acestuia, a însemnat întemeierea acelei concepţii despre lume care declară în mod expres: Nu vrem să mai ştim nimic despre spiritualitatea lui Christos. Lucrul cel mai semnificativ pentru omenirea de astăzi este faptul că peste noţiunile cele mai importante pentru viaţă se suprapun acum cele mai ciudate concepţii.

Astfel, omenirea actuală ştie ce este somnul de la adormire până la trezire, dar nu este atentă la ce este celălalt somn, de la trezire până la adormire, când ne mişcăm în cotidian şi ne dăruim unor iluzii, unor visuri cu privire la faptele cele mai importante. Omenirea mai nouă nu doarme numai noaptea în pat ‖ acesta este cel mai bun somn ‖, ea doarme, în egoismul ei, şi când se baricadează în interiorul ei, când nu învaţă să cunoască trupul uman, dar nici nu vrea să se ridice la cunoaşterea spirituală de sine. Este un altfel de mod de a dormi decât cel din timpul care se scurge de la adormire la trezire. Pentru a înţelege acest lucru trebuie în mod obligatoriu să cunoaştem natura adormirii şi a somnului din timpul scurs de la adormire la trezire. Ce se întâmplă atunci, de fapt, cu omul? De ce, în concepţia raţională a omului modern, dormitul ar însemna pentru structura sa sufletească acelaşi lucru ca şi pentru grecul din Antichitate? Grecul nu veghea, şi egipteanul nici atât, cum veghează omul de azi, şi nici nu dormea astfel. Noi trebuie să cunoaştem, pentru fiecare epocă, structura sufletească care o caracterizează. Când sufletul uman, aşadar Eul şi corpul astral, se desprind în somn de corpul fizic şi de cel eteric, care rămân culcate, unde se află sufletul, aşadar Eul şi corpul astral?

Cu descrieri exterioare cum ar fi aceea că un nor se ridică deasupra corpului fizic răspunsul nu ne este dat, deşi pentru clarviziunea exterioară, pentru clarviziunea cea mai exterioară, acesta este un fapt. Trebuie privit spre interior. Trebuie privit spre ceea ce sufletul vieţuieşte propriu-zis între adormire şi trezire. La omul actual, sufletul trăieşte între adormire şi trezire acele experienţe prin care pe de altă parte trec sufletele care încă nu s-au încorporat pe Pământ. Să luăm un eveniment care mi-a fost adus la cunoştinţă chiar acum, înainte de a fi început conferinţa: unui antroposof i s-a născut o fetiţă. Acum un an ea se afla în lumea spirituală şi încerca să coboare în lumea fizică. Aşadar, ea a fost în lumea spirituală în toate deceniile anterioare cu care noi suntem mai în vârstă decât această fetită care s-a născut acum. În timpul în care am dormit, şi noi am trăit, de la adormire până la trezire, tot în lumea pe care a parcurs-o această fetiţă înainte de concepţie, respectiv înainte de naştere. Aceasta este şi lumea noastră. Sufletele încă neîntrupate trăiesc nişte experienţe; împreună cu aceste trăim noi în cea de a cincea epocă postatlanteeană când dormim şi în toate evenimentele care sunt asemănătoare cu cele pe care le vieţuiesc astfel de suflete în lumea spirituală. ‖ În schimb, cu ceea ce noi ignorăm, dormind în starea de veghe de la trezire până la adormire, noi trăim în moştenirile provenind de la vechea viaţă pământeană. Ceea ce a rămas de la culturile indiană, iraniană, egipteană, ceea ce însă a fost vieţuit spiritual pe Pământ, cu aceasta trăim cu totul încleştaţi în mod egoist în interiorul nostru, pentru că o aducem cu noi în încarnarea actuală. Cu această trăim noi în viaţa diurnă, ignorând prin dormire prezentul ‖ căci acesta conţine foarte multe evenimente spirituale sesizabile ‖, dar noi ne încleştăm de reprezentările pe care le avem din trecut, pe care le menţinem chiar cu încăpăţânare în vorbirea noastră, căci pentru noi vorbirea conţine în mare parte elemente vechi de înţelepciune cristalizate. Noi ne opunem ca aceste bunuri de înţelepciune să acţioneze în vreun fel asupra sufletelor noastre. Azi vorbim, de exemplu, despre cuţit şi foarfece (în limba germană, *Messer* şi *Schere*, *n.tr.*) şi în general nu reflectăm când focalizăm acţiunea de tăiere cu foarfecele că la baza cuvântului se află substantivul *tuns* (în limba germană, *das Scheren*, *n.tr.*) pe care-l găsiţi scris pe orice firmă de frizerie. Iar la baza cuvântului cuţit se află o reprezentare morală; acesta este legat de măsură (în limba germană, *das Mass*, *n.tr.*), de a doza, a măsura (în limba germană, *zumessen*, *n.tr.*). Lucrurile care se află cristalizate în cuvinte reprezintă viaţă spirituală veche. În prezent, folosim cuvintele fără a gândi, lucrurile însă se odihnese in profunzimile fiinţei noastre. Când vorbirea se desprinde din noi, vieţuim timpuri pământene vechi. De la trezire la adormire noi trăim spiritual timpuri vechi, dormind; iar de la adormire până la trezire vieţuim acele evenimente care indică coborârea sufletelor în viaţa pământeană.

Acestea sunt realităţi, sunt adevăruri. Omenirea trebuie să-şi însuşească aceste adevăruri dacă vrea să nu facă cunoştinţă numai cu forţele declinului, ci şi cu forţele de răsărire. Ar fi bine dacă un număr mai mare de oameni ar face seara, înainte de adormire, altceva decât fac de obicei. Gândiţi-vă puţin care este, pentru mulţi oameni, ultimul lucru pe care-l fac seara când se duc la culcare. Pentru omul actual ar fi corect să-şi spună: Aş vrea să pătrund în acea lume în care există forţe de răsărire, în care sunt vieţuite forţele care conduc sufletele spre viaţa pământeană, în care aceste forţe sunt vieţuite spiritual. În prezent, omul vieţuieşte între adormire şi trezire forţe ale viitorului. El ar trebui să-şi dezvolte, din această cauză, o dorinţă vie pentru acele învăţături care vorbesc despre lumea spirituală, care dezvoltă o stare de conştienţă despre ceea ce vieţuiesc sufletele când se află într-o stare asemănătoare, dar conştientă, cu sufletele între adormire şi trezire. Din această lume trebuie să vină marile impulsuri care pot face să înainteze civilizaţia, care pot vindeca civilizaţia. De aici trebuie să vină impulsurile spirituale şi cele social-economice care trebuie să se desfăşoare ca forţe vindecătoare ale civilizaţiei noastre. Căci în vremea noastră trebuie să avem din nou posiblitatea de a înţelege spiritual Misteriul de pe Golgota.

Ce este oare esenţial ‖ sau să spunem lucrul esenţial, căci există multe aspecte esenţiale ‖ în Misteriul de pe Golgota? Un Dumnezeu, o entitate supraterestră a coborât, a sălăşluit în Iisus din Nazaret. O calitate a unor astfel de entităţi este aceea că ele nu mor. Toate acele

entităţi pe care le găsiţi descrise în cartea mea ***Ştiinţa ocultă în schiţă*** ca fiind entităţi ale ierarhiilor superioare, ale Îngerilor, ale Arhanghelilor etc., până la cele mai înalte, Serafimii şi Heruvimii etc., nu mor ca oamenii; puteţi vedea care este destinul vietii lor ‖ ei nu mor cum mor oamenii. Ce a luat asupra sa Christos care a ieşit în evidenţă dintre aceste ierarhii superioare? El a murit într-un corp omenesc. Aceasta este tranziţia sa cea mai importantă spre adevăr în cadrul omenirii. El a murit într-un corp uman. El a străbătut acea vieţuire a morţii pe care alţi zei care sunt legaţi de Pământ nu o parcurg. Acest aspect mai era întru câtva înţeles până în anul 333, şi trebuie să învăţăm să înţelegem din nou că, în fapt, o entitate extraterestră a vieţuit moartea şi prin aceasta s-a integrat în evoluţia Pământului, a trăit alături de noi în evoluţia terestră. Dar trebuie să avem marea smerenie de a recunoaşte că această entitate se află deasupra a ceea ce poate vieţui structura sufletească umană. Această entitate a coborât din lumi în care nu se moare. Ce fiinţe slujesc entitatea Christos? Nu toate au ajuns la acelaşi sacrificiu; nu toate au coborât pe Pământ şi au murit. Entităţi, începând cu Îngerii şi până la ierarhiile superioare, îl slujesc pe Christos care s-a unit cu evoluţia terestră. Dar noi nu le recunoaştem dacă nu ne lansăm în cunoaşterea supraterestră a ierarhiilor superioare. Ceea ce conduce la Christos trebuie căutat prin cunoaşterea lumilor superioare. Avem nevoie de ştiinţa spiritului pentru a putea ajunge din nou la cunoaşterea lui Christos. Căci Christos este pe Pământ, dar ceea ce-L înconjoară este în lumea ierarhiilor superioare. A fost marea ispită a omenirii timpurilor mai noi aceea de a străbate ştiinţa naturii cu marile ei triumfuri, de a prelua în sine exclusiv cunoaşterea forţelor naturale exterioare. Dar dincolo de toate aceste forţe naturale trăiesc entităţile spirituale, dincolo de aceste ştiinţe ale naturii trăiesc, conducând şi diriguind, entităţile spirituale care-I slujesc lui Christos. Christos este în tot ce este evoluţie terestră. Fiinţele supraterestre care îl slujesc sunt cunoscute numai prin ştiinţa spiritului. Din această cauză, ştiinţa spiritului are faţă de înnoirea creştinismului o sarcină de o importanţă imensă. Ştiinţa spiritului nu o putem practica în prezent dacă o privim numai ca pe o problemă personală. Ea este o problemă a întregii lumi civilizate: Şi din această cauză a fost o necesitate interioară, încă de la început, în interiorul cercului care a păstrat denumirea Societate antroposofică, ca ştiinţa spiritului să fie pusă altfel în practică decât în Societatea teosofică. Societatea teosofică a avut încă de la începuturile ei, în întreaga ei constituţie, un caracter sectant, ceva care lua în calcul egoismul timpului mai nou. Antroposofiei i-a revenit sarcina să ia în calcul conştienţa modernă, să ia în calcul ceea ce este cultura exterioară a conştienţei moderne, în care trebuia să introducă rezultatele cercetării spirituale. Faţă de aceasta, toate micile dispute şi ciorovăieli nu intră în discuţie. Esenţial era că eu trebuia să menţin pură acea mişcare a spiritului care ia în calcul întreaga ştiinţă modernă. În această privinţă, nu mă interesează dacă unul sau altul recunoaşte sau nu un lucru. Chiar dacă toată lumea ar tuna şi ar fulgera, chiar dacă toată lumea ar critica, nu despre aceasta este vorba, ci despre faptul ca ştiinţa spiritului pe care eu o reprezint să fie în consonanţă cu mentalitatea ştiinţifică modernă şi cu conştiinţa morală modernă. ‖ Eu a trebuit să dau prioritate ***Filosofiei libertăţii*** şi propovăduirii karmei. A trebuit să aud adesea cu strângere de inimă în cercul teosofilor cum aceştia spuneau că dacă pe cineva îl atinge o suferinţă, sau dacă cineva este, din punct de vedere social, o fiinţă chinuită apartinând unei clase sau caste inferioare, acest lucru se întâmplă pentru că se află în karma lui, el a meritat aceasta. ‖ Aceasta era o tălmăcire a ideei de karma pe care o făceau oamenii egoişti ai secolului al XIX-lea sau al XX-lea. Aceşti oameni nu reflectau la faptul că noi nu trăim numai în această viaţă pământeană, ci că vom trăi şi în vieţi viitoare. Şi în prezent nu trebuie să privim tot timpul înapoi, la ceea ce am avut în vieţile pământeşti trecute, ci trebuie să reflectăm şi la faptul că acel lucru pe care-l vieţuim acum, în vieţile pământene viitoare va trebui să-l privim retrospectiv ca fiind ceva pentru întâia oară. Libertatea este în deplină consonanţă cu ideea karmică, numai că tot ce există în cartea de conturi a vieţii se află într-un context karmic.

Dacă fac suma destinului de viaţă potrivit activului şi pasivului şi apoi stabilesc diferenţa, ajung la un bilanţ al vieţii, dar din această cauză cifrele luate separat nu sunt supuse unei necesităţi naturale, tot aşa cum cifrele individuale ale cărţii de conturi a comerciantului nu depind de aşa ceva, şi în final redau totuşi cu necesitate un bilanţ. Astfel, libertatea poate fi perfect asociată cu ideea de karmă. Nu ne este îngăduit să ne dăruim comodităţii unui fatalism când prezentăm ideea de karmă ca pe un lucru pe deplin justificat. Tot astfel, ştiinţa spiritului trebuie să fie în acord deplin cu conştiinţa modernă, cu mentalitatea morală a umanităţii moderne. Din această cauză, aproximativ când s-a produs catastrofa care se datorează sufleteşte, spiritual şi fizic egoismului omenirii moderne a apărut necesitatea de a lucra cu ştiinţa spiritului la scară mare.

Ar fi fost oare cinstit şi de bună-credinţă să se proclame că ştiinţa spiritului există pentru a ajuta omenirea, şi apoi, în vremurile în care cerinţele sociale au devenit atât de stringente cum se întâmplă în prezent, să nu avem nicio concepţie socială? Nu trebuie oare să progreseze iubirea de oameni până la stadiul de cunoaştere socială? Trebuie să rămânem la declamaţii frazeologice despre iubirea de oameni? Oare nu trebuie să înaintăm spre impulsuri sociale reale? Priviţi evoluţia spre impulsuri sociale reale ca fiind rezultatul ştiinţei spiritului, ca fiind un rezultat a ceea ce v-am spus azi despre veghe şi somn, despre veghea dormindă şi despre trezirea somnului prin ştiinţa spiritului; priviţi-o ca fiind un rezultat al acelei cunoaşteri care vă spune că spiritele slujitoare ale lui Christos ne devin clare numai când privim în sus, în lumea spirituală, abia prin aceasta ne redevine prin ştiinţa spiritului, ne redevine clar, într-un sens care corespunde omenirii actuale, Misteriul de pe Golgota; priviţi ca fiind un rezultat al tuturor acestor aspecte faptul că ştiinţei spiritului nu-i este permis să stagneze în cadrul unor loji sau ramuri sectante oarecare, ci că trebuie s-o ducem în afară atât cât putem, fiecare după măsura lui. La Dornach nu trebuia să se creeze un loc sectant, ci un loc în care să poată fi fertilizate toate ştiinţele, întreaga viaţă activă, viaţa socială, viaţa artistică. Ştiinţa spiritului de orientare antroposofică trebuie să devină o problemă a maselor largi ale umanităţii, cu toate că, de ceea ce este mai important în ea, ceea ce ne stă mai aproape de inimă, ceea ce ne permite ca forţele din interior să prindă viaţă, ne ocupăm totuşi în cercul mai restrâns al ramurii noastre. Întrucât trebuie să ne adunăm forţele, pentru ca să putem cultiva o anumită cunoaştere superioară, pe care s-o asimilăm mai întâi în aceste ramuri. Această cunoaştere trebuie însă să fie cultivată şi formată. Căci trăim, în prezent, într-o epocă în care oamenii de fapt nu ştiu ce vor pentru că ignoră, dormind, ceea ce este mai important în viaţa în care vor însă toţi o recunoaştere a spiritului. Aceasta trebuie s-o simţim în zona cea mai profundă a inimii, în calitate de pionieri, să spunem, ai înnoirii spirituale, ca antroposofi.

Din această cauză doresc din toată inima ca şi în cadrul ramurilor noastre din Olanda să domnească o studiere serioasă, activă şi sârguincioasă a ceea poate fi oferit mişcării noastre din lumile spirituale drept cunoştinţe. Dar eu doresc să nu se rămână la activitatea în interiorul ramurilor, astfel încât ceea ce este cultivat în ramuri să fie doar punctul de plecare al unei ieşiri printre toţi oamenii, pentru ca acele doruri care trăiesc în întreaga umanitate să poată fi satisfăcute prin concepţia spiritului de orientare antroposofică. Acesta este motivul pentru care trebuie să înţelegem în ce constau aceste doruri ale umanităţii moderne. Să nu credem că devenim materialişti prin faptul că spiritualizăm materia. Să ne fie clar faptul că o mare nenorocire se află în faţa umanităţii, dacă nu este recunoscută în mod corect pentru a fi înlăturată.

Cel de al optulea Conciliu ecumenic din anul 869 a eliminat din umanitate privirea asupra spiritului. Cei care sunt chiar materialişti convinşi ar vrea să pregătească etapa următoare; ei ar vrea să pregătească abolirea deasemenea a sufletului, şi să transforme într-o cunoştinţă generală dogmatică a vieţii moderne şi viitoare ideea că omul este numai trup. Anumiţi iniţiaţi diabolici cugetă la mijloace pentru a educa în sens materialist ‖ nu prin influenţe sufleteşti, ci prin ingrediente, prin anumite sucuri extrase din natură ‖, pentru a putea pregăti în general în sens materialist omul ca trup. Mai mult, cu alte principii decât cele ale şcolii Waldorf ‖ protestele spirituale sunt împotriva materialismului modern ‖, alţi oameni gândesc la elaborarea psihologiei experimentale, care face în prezent tot felul de experienţe pentru testarea capacităţilor. Aceasta este numai treapta premergătoare a ceea ce se vrea de fapt. Nu se mai doreşte educarea copilului prin mijloace sufleteşti, ci cu mijloace materiale exterioare, pentru a dezvolta capacităţile în context corporal. Vom ajunge la automatizarea omului dacă nu reflectăm în timp util la faptul că nu trebuie să fie făcută cale ca după abolirea spiritul, să se ajungă în plus şi la abolirea sufletului, ci

trebuie să fie făcută calea întoarsă faţă de cea urmată de la al optulea conciliu, că trebuie să fie făcută calea pentru a regăsi spiritul şi de a cultiva ceea ce poate fi din nou aflat din el în omenire în toate domeniile vieţii umane practice.

Aceasta aş vrea să fi aşezat în sufletele dumneavoastră, în inimile dumneavoastră, după ce mai mult timp nu ne-am putut vedea. Cultivaţi ştiinţa spiritului mai întâi ca o problemă a inimii, aşa cum trebuie s-o cultive fiecare om luat individual, pentru a putea progresa. Apoi, cultivaţi ceea ce aţi preluat astfel în dumneavoastră, în timp ce introduceţi aceasta în omenire în toate domeniile vieţii. Atunci veţi găsi treptat calea pentru a face ceea ce este corect, fiecare la locul său, în cadrul timpului actual grav, copleşit de încercări al umanităţii.

Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

GA 203

CONFERINŢA a XIV-a

Dornach, 11 martie 1921

De când ne-am văzut ultima oară aici, mişcarea noastră antroposofică are de consemnat unele progrese importante. După ce am plecat, am pregătit la Stuttgart o serie mai lungă de conferinţe care trebuiau ţinute mai întâi în Germania. Activitatea mea din zilele de mijloc ale lunii februarie era destinată pregătirii acestor conferinţe. Apoi, după jumătatea lui februarie, a început, prin activitatea unui număr mai mare de prieteni ai noştri, înainte de toate profesorii şcolii Waldorf şi colaboratorii din Stuttgart, dar şi a unor prieteni mai tineri care au aderat la mişcarea antroposofică în ultima vreme, o activitate de prezentare de conferinţe extinsă în cele mai importante oraşe ale Germaniei, care se va încheia abia când va începe cursul universitar din Stuttgart, la 12 martie.

Această activitate s-a născut din înţelegerea necesităţii de a face ceva temeinic pentru mişcarea antroposofică şi pentru tot ceea ce este rezultatul ei ‖ sau cel puţin ar trebui să fie ‖, ceea ce este legat de ea. Este, bineînţeles, greu să obţii săli pline în oraşele în care pentru cauza noastră lucrează grupuri mici de prieteni. Cu toate acestea, în vremea actuală dificilă, trebuie făcut tot ce este posibil.

Concret, conferinţele au avut drept scop, pe de o parte, să arate cum trebuie să se implice ştiinţa spiritului de orientare antroposofică în marile probleme culturale şi ale civilizaţiei prezentului, şi, plecând de aici, să prezinte consecinţele concepţiei antroposofice de bază pentru viaţa socială. Pe această direcţie au mers conferinţele ţinute şi care încă vor mai fi prezentate într-un mare număr de oraşe germane. Dr. Boos [Nota 62] a contribuit cu activitatea sa la această serie de conferinţe şi va mai contribui şi în alte oraşe ale Germaniei; şi vom vedea dacă înaintarea puternică pe care am încercat să-o facem prin aceasta, găseşte înţelegerea în prezentul nostru, acea înţelegere de care prezentul nostru ar avea atâta nevoie.

După ce, la 17 februarie, au fost terminate conferintele din Germania m-am putut deplasa în Olanda pentru a putea acţiona acolo, printr-o serie de conferinţe, pentru mişcarea antroposofică. Conferinţele prezentate şi-au propus să arate că ştiinţa spiritului de orientare antroposofică izvorăşte din cerinţele civilizatoare ale prezentului, că ar putea fi ceva esenţial şi important pentru acele suflete ale prezentului care sunt cu adevărat interesate de cunoaştere. Am conferenţiat într-o serie de oraşe olandeze pe două teme, ***Ştiinţa spiritului de orientare antroposofică în esenţa ei şi în relaţia sa cu marile probleme ale civilizaţiei contemporane*** şi ***Probleme de viaţă pedagogice, de instruire şi practice, din punctul de vedere al ştiinţei spiritului de orientare antroposofică***.

Despre aceste probleme am vorbit la 19 februarie la Amsterdam, la 20 februarie la Hilversum, la 21 februarie la Utrecht; la 22 februarie am ţinut apoi, în orele după-amiezii, o conferinţă cu proiecţii de diapozitive despre construcţia noastră de la Dornach. La 23 februarie am ţinut o conferinţă la Haga, la 24 februarie din nou la Utrecht; la 25 februarie am ţinut o conferinţă la Universitatea tehnică de la Delft despre formarea economică sub influenţa tripartiţiei organismului social. Conferinţa din 26 februarie a fost anunţată dar nu a mai avut loc, pentru că trebuia să-mi menajez vocea, căci la 27 februarie trebuia să conferenţiez dimineaţa, într-o ramură, în faţa prietenilor noştri universitari, la Haga, şi în seara aceleiaşi zile din nou la Haga despre problemele educaţiei şi instrucţiei din punctul de vedere al ştiinţei spiritului. În după-amiaza zilei de 28 februarie am ţinut la Haga o conferinţă cu proiecţii de diapozitive despre construcţia noastră de la Dornach, iar în seara aceleiaşi zile a doua conferinţă oficială la Amsterdam. La 1 martie am ţinut o conferinţă la Universitatea din Amsterdam pe tema „Antroposofie şi filosofie". La 2 martie am ţinut o conferinţă oficială la Rotterdam. La 3 martie arn ţinut o conferinţă oficrală la Hengelo [Nota 63], în Olanda. Este un loc deosebit de interesant pentru că este, de fapt, creat în mod artificial. În anii 60, 70 ai secolului al XIX-lea, mai mulţi industriaşi au realizat aici amenajări importante de tip industrial şi, printr-o gândire cu adevărat industrial-socială, Hengelo a fost construit treptat. Acest lucru apare cu deosebită claritate la lumină când vizitezi şcoala elementară de acolo. Am avut puţin timp, dar am vizitat instituţia şi ne-a sărit în ochi faptul că aceşti copii sunt altfel decât, de exemplu, cei pe care îi primim, în prezent, să spunem, în prima clasă primară a şcolii Waldorf. Aceştia ne vin pur şi simplu din popor, aşa cum este acesta ca rezultat al civilizaţiei actuale. La Hengelo s-au realizat mai întâi anumite amenajări de tip industrial, şi oamenii care au fost aduşi să populeze locul au lucrat acolo din anii 70 ai secolului trecut; copii lor lucrează acum în stabilimentele industriale construite acolo, iar copiii acestor oameni, aşadar, a doua generaţie, au frecventat şcoala de mici. Acest lucru se observă foarte clar; ei nu sunt copii luaţi de pe stradă, ci au fost dădăciţi în mod artificial de-a lungul mai multor generaţii de o civilizaţie izvorâtă din modul de gândire de atunci, bineînţeles în avantajul lor, dar pregătiţi întru totul artificial, şi ei poartă amprenta unei civilizaţii artificiale. Este greu să întâmpini prejudecata care este în prezent atât de răspândită, tocmai când te plasezi într-un astfel de mediu. Eu m-am referit în diferite conferinţe la felul în care peste Europa s-a răspândit un val de liberalism, tocmai când începea ultima treime a secolului al XIX-lea, un val de spiritualitate liberă care, dacă ar fi putut găsi o prelungire înspre partea spirituală, ar fi putut furniza realizări deosebit de importante. În loc de aceasta, am fost întorşi spre reacţiune, pentru că aveam un spirit ştiinţific materialist care nu mai corespundea voinţei liberale de atunci. Este uimitor modul în care se desfăşoară aspectele karmice.

De exemplu, am ţinut în ultimele zile această conferinţă la Hengelo pentru industriaşii de acolo, oameni care sunt legaţi de de acest loc, şi am văzut cum încă mai acţionează în prezent acel lucru căruia de fapt i-a fost rupt vârful, căruia nu-i lipseşte decât prelungirea spirituală. Când m-am întors din nou aici, am scos întâmplător din rafturile mele o carte care prezintă un anumit interes în legătură cu aceste aspecte. Această carte, care în sine nu este deosebit de importantă ‖ o carte care tratează probleme filosofice [Nota 64] ‖, este redactată de un fost filosof universitar din Bonn, Jurgen Bona Meyer; dar este un exemplar care a aparţinut cunoscutului materialist Arnold Dodel, care a activat la Zürich. Răsfoind această carte se poate vedea în ce măsură a citit-o. Peste tot, până la pagina 114 ‖ ea are 460 de pagini ‖, se găsesc însemnările sale făcute cu creionul, şi se poate vedea cum materialismul atacă „în stil taurin" ceea ce vrea să se pună în valoare din vechea filosofie; chiar dacă în maniera neîndemânatică a filosofului de la Universitatea din Bonn se poate vedea cum atacă materialismul, cum ceartă materialismul, pe lângă aceasta, materialismul se manifestă cu o aroganţă de necrezut. Vedeţi dumneavoastră, dragi prieteni, aceasta este ceea ce atunci a frânt începutul unei voinţe de mai bine şi ne arată că este neapărat necesară o adâncire într-o viaţă spirituală, dacă vrem să progresăm în planul civilizaţiei, dacă nu vrem să intrăm în declinul care este atât de clar perceptibil pretutindeni, dar

mai ales în domeniul economic, dacă nu vrem să ne prăbuşim în decădere. Faptul că anii 60-70 nu au lăsat să crească o viaţă spirituală constituie cauza care a determinat, de fapt, toată nenorocirea timpului nostru.

În afara acestor conferinţe, ţinute în cele mai variate locuri, am avut spectacole de euritmie, şi anume, la 20 februarie la Hilversum, la 22 februarie la Amsterdam, la 26 februarie la Rotterdam, la 27 februarie la Haga. La 27 februarie la Haga au avut loc trei manifestări culturale: dimineaţa, o manifestare a ramurii, după-amiază un spectacol de euritmie şi seara conferinţa oficială. Apoi, a mai fost un spectacol de euritmie la 2 martie la Amsterdam, la care însă nu am putut fi prezent, la care domnul Stuten [Nota 65] a rostit cuvântul introductiv, pentru că în acea zi trebuia să ţin conferinţa mea oficială la Rotterdam.

Ceea ce este de spus aici este faptul că pretutindeni se poate observa cu claritate la oameni un anumit dor de hrană sufletească, de ceea ce poate să facă să progreseze sufletul. Printre spectacolele de euritmie proiectate au avut loc cele de la Köln, Essen, şi vor avea loc la Mannheim, Karlsruhe, Freiburg şi Stuttgart. Alte aspecte pe care aş vrea să le menţionez sunt de natura celor ce au trebuit să fie discutate adeseori aici, care însoţesc ca o umbră mişcarea noastră: cu cât mişcarea noastră îşi dovedeşte mai mult necesitatea ei interioară, cu atât devine mai mare adversitatea. Această adversitate se caracterizează prin aceea că pe măsura întinderii ei, a creşterii ei, devine mai josnică. Astfel, de exemplu, la 28 februarie, la Amsterdam, când am pătruns în clădirea pentru concerte, un om împărţea manifeste [Nota 66] care cuprindeau în variante deosebit de josnice aproximativ aceleaşi lucruri, care sunt popularizate şi aici de revista preotului Kully şi de alte publicaţii asemănătoare.

Vedeţi, aşadar, că lucrurile nu sunt localizate, ci sunt răspândite în întreaga lume şi se face totul pentru a le propaga. Trebuie să repet faptul că opoziţia este mult mai bine organizată, mult mai activă decât este societatea de antroposofie sau decât activitatea desfăşurată de ea în acest sens. Dacă se începe o acţiune oarecare, se găsesc mulţi dintre prietenii noştri cărora nu le place aceasta, care vor să ne lăsăm pălmuiţi şi să ne purtăm vânătăile fără a ne apăra în vreun fel.

În această privinţă, întâlnim situaţii nostime când observăm, de exemplu, felul în care se prezintă, am spune comic, „Şcoala de înţelepciune" din Darmstadt a contelui Hermann Keyserling. Aceasta a scos un fel de prospect, un caiet destul de gros, *Calea ce duce la perfecţiune*, care a apărut cu o banderolă cum poartă cărţile în care se spune că atacurile mele ar fi fost „lichidate": „Anularea atacurilor lui Steiner". Această scriere are efectiv ceva deosebit de comic. Este aproape ceea ce mi-a spus acum câteva zile cineva care citise această scriere, că, în fapt, ea ar avea drept conţinut ideea că cel care nu s-a mişcat pe parchetul Şcolii de înţelepciune de la Darmstadt ar fi un prostănac! Acesta este aproximativ conţinutul *Căii ce duce la perfecţiune*. Dar destul de nostim este şi următorul aspect. Dumneavoastră ştiţi că în conferinţa oficială de la Stuttgart eu l-am numit în mod intenţionat pe contele Hermann Keyserling mincinos, pentru că el minţise cu adevărat, şi acest lucru el mi l-a luat în nume de rău; în timp ce spune că judecăţile pe care eu le-am emis cu privire la filosofia lui le poate lua asupra sa el să le ia asupra sa!, el ia atitudine, vestind cu o motivaţie îndoielnică: El spune că dacă eu, Steiner, aş fi spus pur şi simplu că ceea ce el afirmă nu corespunde adevărului, acest lucru l-ar fi înţeles; el nu are timpul necesar pentru a face o cercetare specială a lui Steiner, din această cauză trebuie să se înţeleagă că ar putea difuza şi lucruri eronate. Acest lucru este caracteristic pentru toţi aceşti ignoranţi ai prezentului care, pe lângă faptul că sunt ignoranţi, mai sunt şi leneşi, îngrozitor de leneşi, şi din lenea lor mai deduc şi un anumit drept de a nu cunoaşte anumite lucruri. Dacă, aşadar, le reproşezi că ar fi minţit, ei spun că nu au timp să facă cercetări-Steiner, aceasta înseamnă că ei nu ar avea timp pentru a se convinge de lucrurile pe care le afirmă. Evident că nu pot face cercetare-Steiner, dar atunci ar trebui să-şi ţină gura cu privire la lucrurile pe care nu le ştiu; vreau să fiu politicos. Dacă îşi ţin gura, nimeni nu le va reproşa ceva, dar dacă trâmbiţează lucruri incorecte şi apoi spun că nu au timp să le cunoască în mod corect, acesta este un simptom al decăderii morale şi intelectuale înfiorătoare a aşa-numiţilor oameni actuali ai spiritului, a unui astfel de om de spirit cum este contele Hermann Keyserling.

Cel mai demn de remarcat este faptul că din punct de vedere ştiinţific aceşti oameni nu pot totuşi face nimic, nu pot face nimic pentru că sunt prea comozi, în măsura în care ocupă poziţii ştiinţifice sau se află în oarecare poziţii literare, încât să se ocupe în mod serios de ştiinţa spiritului. În această situaţie se află şi profesorul Fuchs [Nota 67] din Gottingen. Pentru că aceste persoane nu ştiu ce să facă cu ştiinţa spiritului, recurg la alte mijloace, iar aceste alte mijloace constau în a aduce mişcarea la distrugere într-un mod îndoielnic. Când am ajuns la Stuttgart, revenind din Olanda, am fost surprins de articolul ziarului „Frankfurter Zeitung", care între timp a mers, natural, mai departe, fiind supraintitulat, din cauza măsurilor noastre cu privire la problema Sileziei Superioare, „Trădarea germanităţii", care vorbeşte de trădare de ţară şi tot felul de alte lucruri posibile. Este caracteristic faptul că se folosesc astfel de mijloace pentru a distruge atacând ceva pe la spate.

Aceste lucruri sunt o dovadă a josniciei cu care reprezentanţii vieţii spirituale actuale recurg la asemenea mijloace, şi puteţi deduce din aceasta că niciun cuvânt nu s-a rostit aici în mod nejustificat, că am fost obligat să caracterizez într-un mod corespunzător chiar instituţiile noastre formatoare, şi anume facultăţile. Faptul că avem nevoie de o metamorfoză fundamentală, că avem nevoie de o remodelare fundamentală a facultăţilor noastre trebuie din ce în ce mai mult înţeles. Şi, plecând de la acest punct de vedere, trebuie să salutăm cu mare bucurie faptul că, în ciuda adversităţii turbate care ia naştere împotriva noastră, un cerc mic de tineri studenţi lucrează pentru introducerea ştiinţei spiritului de orientare antroposofică în însăşi structura facultăţii. Aceasta se vede din unele iniţiative cum este cursul universitar care va fi ţinut la facultatea din Stuttgart şi care va începe la 3 aprilie.

Acestea am vrut să vi le spun, dragii mei prieteni, pentru a vă oferi o imagine a activităţii din ultimele săptămâni.

Ceea ce aş vrea să aduc azi în faţa dumneavoastră este un fel de rezumare a unor adevăruri pe care le cunoaştem deja, dar care trebuie să apară mereu în faţa sufletelor noastre dacă vrem să ne formăm impulsuri din profunzimea cunoaşterii bazate pe ştiinţa spiritului, impulsuri pentru ceea ce este necesar în prezent acţiunii umane. Eu v-am vorbit şi în alte rânduri despre modul în care coacţionează diferite curente în lumea globală în care este plasat omul, şi ştim denumirea lor: lucifericul, ahrimanicul şi ceea ce într-o anumită măsură constituie starea de echilibru a celor două curente şi care pentru noi se exprimă cel mai bine în curentul Christos. Dumneavoastră ştiţi că grupul statuar din punctul central al clădirii noastre [Nota 68] trebuie să aducă în expresie tocmai taina acestei trinităţi a lucifericului-ahrimanicului-christicului.

Când observăm omul, care, în definitiv, reprezintă confluenţa forţelor Cosmosului, putem vedea cum aceste trei curente acţionează trecând prin el. Noi ştim că la om trebuie să deosebim organizarea capului, care este purtătorul sistemului neurosenzorial, că avem de deosebit sistemul ritmic, care cuprinde în partea sa principală ritmul respirator şi circulaţia sângelui, aşadar, tot ceea ce se petrece ritmic, că, apoi, ceea ce trebuie să fie considerat a fi cel de al treilea mădular al omului exterior este sistemul metabolic şi că acesta este intim legat de desfăşurarea sistemului membrelor. Noi ştim însă că putem înţelege şi sufleteşte această trinitate a fiinţei umane. Căci sistemul neurosenzorial, sistemul capului, este în esenţă purtătorul a tot ce este reprezentare, viaţă a gândurilor, sistemul ritmic este purtătorul a tot ce este viaţă a sentimentelor, iar sistemul metabolismului este purtătorul vieţii voliţionale. Trebuie însă să ne fie clare următoarele: o adevărată conştienţă de zi, o conştienţă de veghe străbătută de lumină deplină avem numai prin sistemul nostru neurosenzorial, prin viaţa de reprezentare care se dezvoltă în acest sistem neurosenzorial. Sistemul ritrnic, pe care l-am putea numi şi sistemul pieptului, este purtătorul vieţii afective. Aici, în partea mediană a sufletului, se dezvoltă sentimentele. Şi ceea ce constituie contrafortul corporal al sentimentelor este sistemul ritmic. Despre această viaţă a sentimentelor am vorbit deseori; ea nu este străbătută de conştienţă clară ca

fiinţa de reprezentare. Dacă înţelegem viaţa sufletească umană, nu putem spune altfel decât: Viaţa sufletească nu are o mai mare luminozitate a conştienţei decât viaţa de vis. Viaţa de vis, care se petrece în imagini, şi viaţa sentimentelor sunt la fel de conştiente dar şi la fel de inconştiente. Ele se comportă însă diferit, pentru că viaţa de sentimente nu se trăieşte în imagini, ci în ceea ce este specific esenţialităţii sufleteşti care nu se conturează în imagine. Visele se vieţuiesc în imagini. Prin aceasta se deosebeşte viaţa de sentiment de viaţa de vis. Dar în privinţa intensităţii conştienţei cele două nu se deosebesc.

Cu totul învăluită în inconştient, aşa cum este omul în somn, de la adormire la trezire, este viaţa voliţională, al cărei contrafort corporal este sistemul metabolic şi sistemul membre. Cu privire la voinţă, omul este, în timp ce veghează, o fiinţă adormită. El vede numai ceea ce se înfăptuieşte prin voinţa sa, pe care apoi şi-o reprezintă aşa cum îşi reprezintă şi altceva. Dar ceea ce este de fapt activ în voinţă, trăirea sufletească interioară din voinţă, pe aceasta o ignoră dormind, aşa cum ignoră viaţa de sentimente.

Totuşi, să observăm această trăire a voinţei care doarme, respectiv contrafortul său corporal, această viaţă dormindă a metabolismului şi a membrelor. Omul nu se află, cu toată fiinţa sa, numai în ambianţa fizică, naturală, ci şi într-o lume spirituală. El se află în Cosmos, indiferent de gradul de conştienţă cu care se manifestă această fiinţă. Acum să observăm voinţa. Putem să spunem aşa: Dacă acesta este Cosmosul spiritual (vezi, în desen, partea luminoasă, albul), pe care momentan nu vreau să-l caracterizez ❙ ştiţi că „Cosmos spiritual" este foarte universal, întotdeauna poţi să izolezi numai o parte din acesta ❙ atunci acesta (roşul) ar fi o anumită parte a Cosmosului spiritual, anume aceea căruia îi aparţine în mod preferenţial viaţa noastră de voinţă, respectiv viaţa membrelor şi metabolismului. Astfel încât, dacă gândiţi viaţa voliţională ca fiind sufletească, viaţa metabolică, a membrelor, ca fiind corporală şi vă întrebaţi cum este aceasta inserată într-un Cosmos spiritual, această relaţie cu un Cosmos spiritual este reprezentată prin acest desen. Iar pentru noi se naşte întrebarea: Ce este albul acesta? Despre roşu ştim că este viaţa de voinţă umană observată în plan sufletesc, sau viaţa metabolică, a membrelor, observată în plan corporal; dar ce este ceea ce aparţine acestei vieţi? ❙ Aş vrea să mă exprim şi cu alte cuvinte. Când observaţi o componentă oarecare a organismului unui om, de exemplu, ficatul, veţi spune: Ficatul are importanţă în cadrul întregului organism. ❙ La fel, putem considera în cadrul unui mare organism, a unui organism al lumii, care aici este reprezentat în alb, întregul sistem uman al metabolismului şi al membrelor, sistemul voliţional ca fiind un mădular. Şi atunci se naşte întrebarea: Care este marele organism cosmic al lumii în care sunt inserate viaţa voliţională umană şi viaţa metabolismului şi a membrelor?

Domeniul în care sălăşluieşte omul în ceea ce priveşte cel de al treilea mădular al său este viaţa cosmică a acelei entităţi spirituale pe care Biblia o numeşte Elohim [Nota 69]. Efectiv, aşa cum noi trăim în natura exterioară pe care o vedem cu simţurile noastre, aşa trăim cu cea de a treia parte a fiinţei noastre, pe care de fapt o ignorăm dormind în activitatea sa, împreună cu Elohimii.

Să vorbim despre aceste lucruri mai în amănunt. Să observăm această viaţă a Elohimilor în întreaga evoluţie cosmică. Dacă recitiţi cartea mea ***Ştiinţa ocultă***, veţi afla că acestea sunt Spiritele formei; ele au apărut ridicându-se de pe trepte anterioare de evoluţie. Dacă mergem înapoi, ajungem la treapta anterioară a evoluţiei numită existenţa cosmică lunară. Atunci, aceste Spirite ale formei erau Arhaii, Forţe primordiale, Începuturi primordiale. Dacă ne întoarcem şi mai în urmă, la existenţa solară, îi găsim ca Arhangheli, dacă ajungem la existenţa saturniană, ei erau Îngeri. Deci ei s-au înălţat din acele timpuri şi au ajuns la existenţa de Elohimi, la existenţa de Spirite ale formei.

Dacă observăm evoluţia noastră umană, trebuie să spunem: Şi noi evoluăm. Când vom fi oare la înălţimea la care se găsesc în prezent aceste spirite? ❙ Vom fi la această înălţime după ce vom fi parcurs existenţele Jupiter, Venus, Vulcan, şi ne vom afla în ceea ce vine apoi. Dacă sintetizaţi ceea ce am prezentat în ***Ştiinţa ocultă***, obţineţi şapte trepte de evoluţie succesive, s-ar putea spune

existenţa Saturn
existenţa Soare
existenţa Luna
existenţa Pamant (om) 4 8 (Elohim)
existenţa Jupiter
existenţa Venus
existenţa Vulcan 7
(om) 8

şi şapte trepte de evoluţie. Spiritele formei, Elohimii, au intrat în cea de a opta sferă de evoluţie.

Aceasta este ceea ce caracterizează situaţia Elohimilor. Când s-a ajuns la perioada Pământ, ei se aflau pe treapta pe care noi oamenii o considerăm ca fiind viitoarea perioadă Vulcan. Ei urcă în cea de a opta sferă. A existat marea întrebare cosmică: Cum stau lucrurile sau cum stăteau lucrurile în timpul acestei existenţe pământene cu omul? ❙ Vedeţi dumneavoastră, omul era în situaţia în care fusese anterior o componentă din evoluţia Elohimilor. Elohimii au evoluat de-a lungul existenţelor Saturn, Soare, Lună, până la treapta pe care v-am descris-o acum. Ei au purtat în poala lor omul aşa cum am descris în ***Ştiinţa ocultă***. Dar tot ce am descris aici se afla în poala Elohimilor. Este ca şi cum v-aş descrie ficatul în dezvoltarea sa. Dacă-l descriem în stadiile sale, el se află în poala omului. Aceasta a fost evoluţia pe care a avut-o omul, în legătură cu evoluţia Elohimilor.

Când s-a trecut la etapa Pământ se punea întrebarea: Vor rămâne oamenii pur şi simplu o componentă dependentă în marele organism care urca în sfera a opta, în marele organism cosmic al Elohimilor, sau se vor orienta spre libertate, vor deveni independenţi? ❙ întrebarea dacă vor deveni oamenii independenţi s-a rezolvat printru-un anumit fapt cosmic foarte precis. Din punct de vedere al sistemului nostru voliţional, sufleteşte, şi al sistemului nostru membre-metabolism, corporal, noi suntem componente ale Elohimilor; aici doar dormim. Aici nu suntem separaţi de ei. Noi suntem scoşi din ei, separaţi de ei, doar în cazul sistemului cap.

Cum s-a făcut această separare a omului? ❙ Prin faptul că anumite entităţi spirituaie, care dacă în cursul evoluţiei ar fi progresat corespunzător ar fi devenit Elohimi, nu au devenit Elohimi, ci au rămas în urmă pe treapta de Arhai sau Arhangheli. Putem spune că acestea sunt entităţi care ar fi putut fi Elohimi. Dar ele au rămas în urmă. Dacă le cercetăm în mod ocult, ele aparţin aceleiaşi sfere căreia îi aparţin Îngerii, Arhanghelii; dar nu fac parte din specia Îngerilor, a Arhanghelilor sau a Arhailor, ci sunt din aceeaşi specie cu Elohimii, ca Spiritele formei, numai că au rămas în urmă în evoluţia lor şi din această cauză au ajuns în aceeaşi mulţime cu Îngerii, Arhanghelii, se fac cunoscuţi în aceeaşi sferă şi din această cauză nu au putut să acţioneze asupra întregului om, asupra a ceea ce a fost obţinut de om în epoca Pământ, sistemul membre-metabolism, ci au trebuit să se limiteze să acţioneze asupra sistemului cap al omului. Astfel încât noi putem spune: Cu privire la sistemul cap al omului ❙ dacă prezint, aşadar, aceasta aici ca fiind polul opus al sistemului voliţional, al sistemului membre-metabolism (vezi desenul, roz) ❙, aici nu acţionează acest mare organism cosmic al Elohimilor pe care îi schiţez în desen (galben). În interiorul acestei sfere acţionează şi Îngeri, Arhangheli şi Arhai. Aceste entităţi, care sunt Elohimi retardaţi, sunt de fapt adversarii celorlalţi Elohimi. Ceilalţi Elohimi au rupt legătura cu omul; dar nu i-ar putea acorda libertatea, pentru că ei influenţează întregul om. Dimpotrivă, spiritele retardatare ale formei se limitează la cap şi prin aceasta îi dau omului raţiunea, înţelegerea. Acestea sunt spiritele luciferice. Ele sunt, aşa cum puteţi vedea, dătătoare de voinţă pe o treaptă inferioară. Elohimii dau voinţa întregului om, ele însă îi dau capului voinţa sa. Altfel, capul ar fi străbătut numai de reprezentări lipsite de voinţă. Reprezentările devin raţionale numai prin faptul că, străbătute de voinţă, ele ajung forţe de judecată. Aceasta provine de la aceste spirite.

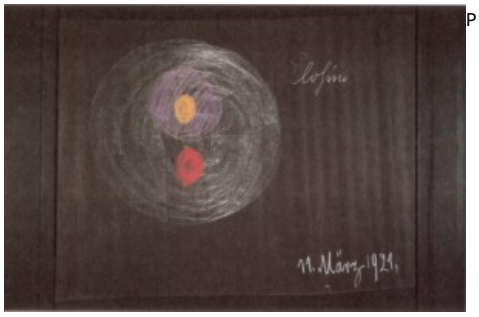
Planşa 6

[măreşte imaginea]

Poate că acum vedeţi încă o dată, chiar din această prezentare, privind dintr-un anumit punct de vedere, de ce nu este îngăduit să se folosească noţiuni ipocrite, mărginite, dacă vrem să focalizăm legităţile cosmice. Nu este permis să te uiţi la spiritele luciferice pur şi simplu peste umăr, dacă îmi este îngăduită această expresie, ci trebuie să ne fie clar că acestea sunt spirite de un ordin superior omului însuşi. În fond, ele nu sunt potrivnice omului, sunt potrivnice Elohimilor, pentru că au rămas în urmă şi se limitează la capul uman. Acest lucru trebuie să-l focalizăm.

Dacă vă reprezentaţi ce ar reuşi, de fapt, aceste spirite dacă ar avea mână liberă în problema evoluţiei umane, ajungeţi să spuneţi: Când s-a ajuns la etapa Pământ, Elohimii au fost înălţaţi la demnitatea lor, celelalte spirite au rămas în urmă, pe trepte anterioare ale evoluţiei; ele sunt, aşadar, purtătoarele a ceea ce a impregnat pe om din trecut, în existenţele Saturn, Soare, Lună, purtătoarele a ceea ce trebuie să fie introdus în om de trecutul sublim pe care l-am parcurs în cele trei metamorfoze ale evoluţiei.

Prin faptul că au rămas în urmă, opunându-se într-o anumită măsură celor ce aveau în vedere Elohimii pentru oameni, noi putem să le caracterizăm spunând: Aceste spirite care sunt, de fapt, Spirite ale formei, care însă ni se înfăţişează în lumea spirituală în cetele Îngerilor, Arhanghelilor şi Arhailor, aceste spirite imprimă omului tot ceea ce-l împiedecă să coboare într-o existenţă deplin pământeană. Ei ar vrea, de fapt, să-l menţină deasupra regnului mineral. Cel mai mult ar dori ca omul să vieţuiască numai ce se găseşte în lumea vegetală lăstărindă, ce trăieşte în lumea animală, ce există în însăşi lumea umană. Dar nu ar vrea să-l lase să coboare la lumea minerală moartă. Aceste spirite nu au nicio înclinaţie de a lăsa să se mijlocească în vreun fel omului ceea ce este în legătură cu tehnica noastră. În această privinţă sunt într-o anumită măsură turbate, fanatice. Ele ar dori să-l menţină pe om într-o sferă spirituală, nu ar vrea să-l lase să coboare la terestru. Din această cauză sunt şi adversari ai Elohimilor, care l-au fixat pe om în pulberea pământului, cum se exprimă Biblia, l-au tras în jos, în domeniul mineral. Acestui fapt îi datorează el libertatea. Dar libertatea pe care omul trebuie s-o vieţuiască în plan terestru nu intră în calculul spiritelor, care vor să-l menţină pe om liber de ceea ce este pământesc.

Omul a fost instalat de Elohimi în lumea terestră-minerală. Prin aceasta însă au obţinut, la rândul lor, accesul alte spirite. Acum daţi atenţie deosebirii dintre spiritele despre care am vorbit şi spiritele despre care voi vorbi acum. Cele despre care am vorbit sunt în sfera Îngerilor, Arhanghelilor, Arhailor. Le găsim în cetele acestor spirite şi ele sunt cele care introduc în capul uman mobilitate, raţiune, activitate creatoare, activitate artistică etc. Prin faptul că omul a fost împins în jos, în regnul mineral, că Elohimii i-au dat o independenţă care nu este totuşi o independenţă deplină, deoarece el o vieţuieşte, dormind, în voinţa sa şi în sistemul său membre-metabolism, prin aceasta alte spirite capătă acces. Aceste alte spirite se insinuează în evoluţie. Spiritele despre care am vorbit au fost prezente în evoluţie, dar au rămas în urmă; ele nu au putut-o parcurge, dar sunt Elohimi rămaşi în urmă, au fost prezente în Cosmos printre Elohimi şi nu vor să-l lase pe om să coboare cu totul pe Pământ. El însă a coborât pe Pământ prin Elohimi. Acum, din afară vin alte spirite. Noi le observăm când ne îndreptăm privirea ocultă spre cetele de Heruvimi, Serafimi şi Tronuri. Dintre aceste spirite care aparţin acestor cete unele au rămas în urmă. Ele nu au intrat în aceste cete, au devenit Spirite ale înţelepciunii. Aceste entităţi spirituale ar vrea să înceapă pe Pământ o creaţie cu totul nouă, ele ar vrea să conserve pe omul Pământului. Aşa cum este încorporat în regnul mineral de Elohimi, ele ar vrea să-l ia drept un început, şi plecând de la acest început să conducă mai departe evoluţia. Ele ar vrea să dispară orice trecut: Eh, ce trecut ❙ spun ele ❙, asta nu ne mai preocupă; omul a ajuns odată în regnul mineral, acum trebuie să-l rupem de Elohimi, aceştia nu au nevoie de el; să-l rupem de Elohimi şi să

începem o nouă evoluţie. Să-l lăsăm să fie el membrul începător şi apoi să evolueze mai departe şi mai departe!

Acestea sunt entităţile ahrimanice. Aceste entităţi ahrimanice vor să distrugă orice trecut şi să-i lase omului numai ceea ce el a cucerit pe Pământ.

Vedeţi cum se manifestă Elohimii în acest context! Ei ar vrea să lege trecutul de viitor. Spiritele pe care le-am descris anterior vor să impregneze omul cu trecutul său. Celelalte spirite ar vrea să dispară trecutul, să ia de la Elohimi ceea ce este omul ca pulbere a Pământului şi să facă un nou început, să realizeze evoluţia plecând de la Pământ. Gata cu acest „balon" al Cosmosului, cu Saturn, Soare şi Luna, din toate acestea nimic nu trebuie să aibă importanţă pentru om. Cu Pământul trebuie să înceapă o nouă evoluţie, acesta să devină un nou Saturn, apoi să vină Soarele etc. Este idealul acestor entităţi. Ele intră cu forţa în inconştientul omului, în viaţa voliţională, în viaţa sistemului membre-metabolism, intră vijelios. Printre entităţile spirituale, ele vor să-i confere omului un interes special pentru tot ce este mineral-material, să-l facă interesat de tot ce este exterior-maşinal, mecanic. Ele ar dori ca tot ce Pământul a adus de pe vechea Lună să fie distrus, ar dori să dispară lumea animală, să dispară lumea umană fizică, să dispară lumea plantelor, din regnul mineral să rămână nurnai legile fizice, dar, mai ales, ca omul să fie luat de pe Pământ; ele ar dori să formeze un nou Saturn din maşini, o lume nouă numai din maşini. Aşa ar trebui apoi să meargă lumea mai departe. Acesta este, de fapt, idealul lor. Pe plan ştiinţific exterior, ele ar dori să transforme totul în materie. În plan religios, noi avem clar perceptibile aceste două opoziţii.

În timpuri mai vechi ▮ ştiţi aceasta din alte conferinţe pe care le-am ţinut în acest loc ▮, oamenii erau expuşi mai mult spiritelor din prima categorie, care acţionează asupra capului. Aflăm de la Platon că, în mod cu totul special, atunci când se vorbea despre veşnicia sufletului uman se vorbea despre existenţa prenatală, despre ceea ce omul îşi aminteşte, de fapt, din existenţa sa anterioară. Aceasta dispare cu cât înaintăm mai mult în Evul Mediu, până când Biserica interzice cu totul credinţa în preexistenţă; şi în prezent credinţa în preexistenţa omului este considerată de Biserică erezie. Avem deci, pe de o parte, înclinaţia de a şti ceva despre preexistenţă, iar pe de altă parte avem Biserica ahrimanizată, care nu concepe viaţa omului decât dincolo de moarte şi nu o consideră decât un rezultat a ceea ce acesta a făcut pe Pământ.

Aici aveţi o mărturisire de credinţă: Ceea ce vieţuieşte omul în lumea fizică el duce prin moarte. Sufletul său se uită mereu înapoi spre aceasta.

De fapt, întreaga viaţă următoare nu este decât continuarea a ceea ce a existat aici între naştere şi moarte. Este exact ceea ce vor spiritele ahrimanice. Întrebarea care se pune omenirii este următoarea: Să se rămână la proliferarea credinţei ahrimanice ca şi cum după moarte nu mai există decât o viaţă, sau trebuie să se retrezească conştienţa despre preexistenţă şi să se ajungă la legarea preexistenţei de postexistenţă prin ceea ce este echilibrul median?

Ştiinţa spiritului trebuie să caute principiul Christos, echilibrul între luciferic şi ahrimanic preexistent, pe de o parte, şi, pe de altă parte, postexistenţa. Acestea sunt problemele importante ale prezentului. După ce omenirea s-a dăruit un timp credinţei ahrimanice în postexistenţă, noi trebuie să adăugăm conştienţa, cunoaşterea preexistenţei, pentru a ajunge prin aceasta la o noţiune a umanităţii depline.

Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

GA 203

CONFERINŢA a XV-a

Dornach, 13 martie 1921

Din prezentarea ştiinţei spiritului antroposofică, vedeţi că înţelegerea modului în care se inseră entităţile spirituale în diferitele domenii ale existenţei, dându-le direcţie şi întărindu-le, reprezintă o problemă importantă. Este necesar ca omenirea să se pătrundă de cunoaşterea modului în care diferite domenii ale existenţei sunt conduse, orientate etc. de diferite entităţi spirituale. Căci civilizaţia noastră a şters în cursul timpurilor conştienţa spiritualităţii concrete din existenţă. Se vorbeşte curent despre divinitatea care pătrunde totul. Dar cu o astfel de viziune despre divinitate nu se ajunge la o înţelegere a lumii de aşa natură încât să constituie o bază solidă pentru viaţă. Este foarte sigur că, în final, tot ceea ce se este spiritual trebuie să tindă spre ceva unitar. Însă dacă tindem prea repede spre ceva unitar se estompează, se şterg toate posibilităţile de înţelegere a mersului evenimentelor lumii. Din această cauză este necesar să se depăşească vorbirea generală despre divinitate şi să se cunoască entităţile spirituale concrete conducătoare în natură, istorie etc., cum am făcut noi mereu în cursul timpului. Şi, pornind din acest punct de vedere, aş vrea astăzi să vă atenţionez asupra unor elemente de bază foarte importante, semnificative, ale constituţiei lumii noastre.

Am atras atenţia alaltăieri că în construcţia, în întreaga vitalizare a omului, se găsesc reunite anumite entităţi care sunt, într-o anumită măsură, în luptă. Am readus în faţa sufletelor noastre adevărul, vechi pentru noi, al opoziţiei dintre forţele spirituale luciferice şi cele ahrimanice. Astăzi vom contempla din altă perspectivă acest aspect.

Ceea ce este în mod special caracteristic pentru civilizaţia cea mai nouă, care se află prinsă în procese atât de catastrofale, care manifestă forţe de degradare atât de puternice, constă în răspândirea gândirii raţionale în întreaga omenire. Trebuie realmente să dobândim un fel de privire intuitivă în acea complet diferită structură sufletească a omului, incluzând şi Europa civilizată, de acum şapte, opt secole. Ceea ce este în prezent dătător de ton, ceea ce pătrunde întreaga viaţă sufletească a oamenilor şi o va pătrunde tot mai mult este gândirea raţională. De o astfel de noţiune mai mult sufletească trebuie să legăm ceva ce este tangibil exterior. Este bine dacă putem cuprinde şi pătrunde cu adevărat existenţa materială exterioară din punctul de vedere al spiritului. La baza gândirii se află procesele pur minerale care au loc în organism. Aşadar, înţelegeţi-mă corect: Ceea ce în noi sunt procese ale umanităţii propriu-zise, ceea ce în noi sunt procese pe care le avem în comun cu natura animală, procese pe care le avem în comun cu natura vegetală, toate acestea depind numai indirect, nu direct, de faptul că, în sensul mai nou al evoluţiei umane, suntem oameni care gândesc raţional. Faptul că avem şi o constituţie minerală consolidată ne dă capacitatea de a avea o gândire raţională. Dacă ne referim la regnurile naturii din spaţiul cosmic, trebuie să spunem că ele sunt acolo, afară, şi ele sunt deasemenea şi în interiorul nostru. Să ne referim mai întâi la fenomenele calorice, aşadar, la eterul caloric [Nota 70]. Noi purtăm deasemenea efectul acestui eter al căldurii în noi. Îl purtăm în noi în sângele nostru. Eficienţa sângelui nostru constă în faptul că, având sângele drept purtător, noi conducem fenomenele calorice, încălzirea, prin întregul organism. Gândirea noastră raţională nu se bazează pe ce se petrece în regnul caloric. Aşadar, dacă ne referim la fenomenele calorice din Cosmos, putem spune: aceste fenomene calorice se continuă şi în interiorul pielii noastre, în organismul nostru; dar ceea ce ne întâmpină în Cosmos ca fenomene calorice, ceea ce întâmpină mai ales pe cel care contemplă Cosmosul în starea în care prezintă exclusiv fenomene calorice, în perioada Saturn, care sunt afară, nu reprezintă nimic despre care să putem spune că stimulează în noi gândirea raţională.

Dar nici pe ceea ce se petrece în noi datorită faptului că inspirăm aer, că prelucrăm aer în organismul nostru, nu se bazează gândirea raţională. Dacă ne uităm atent la domeniul aerului, vedem că în şi acest domeniu au loc procese care se continuă în organismul nostru prin procesul respiraţiei. Dar nici aceasta nu are nicio legătură nemijlocită cu gândirea raţională.

Ca un al treilea domeniu, am putea cerceta fenomenul apei. Observăm afară, în Cosmos, fenomenele domeniului fluid. Şi acestea se continuă în metabolismul nostru, în măsura în care se desfăşoară în fluid. Vedem în natură ciclul fluidelor, în noi înşine vedem de asemenea un fel de ciclu al lichidelor. Tot ceea ce se desfăşoară astfel în noi, de asemenea, nu are nimic de-a face cu gândirea raţională. Dacă însă privim în Cosmos şi vedem că apa se densifică devenind ghiaţă, că anumite substanţe minerale se depun ca sedimente, că se formează roci, se formează cristale, pe scurt, dacă contemplăm procesele mineralelor, ale solidelor afară în Cosmos şi cele corespunzătoare lor în limitele organismului nostru, atunci ce se desfăşoară aici ca procese minerale are de-a face cu ceea ce culminează în gândirea noastră raţională. Aşadar, ca oameni, noi suntem încorporaţi în Cosmos în diferite domenii. Dacă nu am fi integraţi astfel, fără a fi solicitaţi într-o măsură importantă de regnul mineral, aşadar de acele forţe care ne întâmpină afară în cristalizare, în depunerea de sare etc., nu am fi fiinţe gânditoare în sensul în care suntem mai ales de la mijlocul celui de al XV-lea secol. Este un fapt adevărat că, începând cu mijlocul secolului al XV-lea, această acţiune a forţelor minerale a devenit dătătoare de măsură, de ton, în organismul uman. Mai înainte erau alte forţe, forţele apei, forţele aerului etc., care erau active în om în mod predominant. Din această cauză gândirea raţională nu era elementul cel mai important în activitatea umană. Acum, în tot ce ne înconjoară sub forma diferitelor regnuri în care trăim, terestrul solid, fluidul-apos, gazosul, aerianul, caloricul ❙ deocamdată facem abstracţie de eterurile superioare ❙, în toate acestea acţionează şi entităţi spirituale divine. Aceste domenii nu constau numai din ceea ce numim forţele materiale ale lumii, entităţile materiale ale lumii, ci ele sunt străbătute de diferite entităţi spirituale. Să prezentăm schematic ceea ce ne poate face perceptibil un fapt important în legătura noastră cu lumea.

Schematizez domeniul terestru-mineral (*vezi desenul, alb, luminos*); domeniul aposului (*roşu*); domeniul aerianului (*albastru*) şi domeniul eterului caloric (*violet-roşcat*).

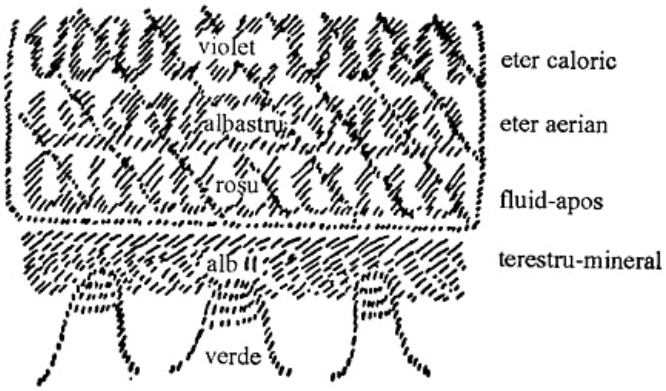

Planşa 7

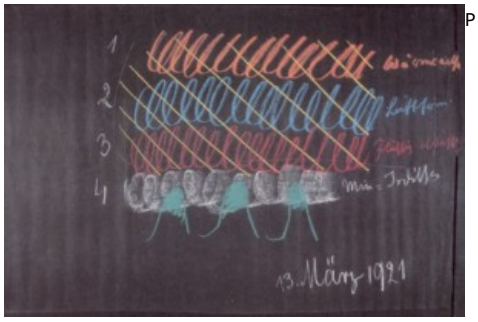

[măreşte imaginea]

Particularitetea constă în aceea că toate acele entităţi spirituale despre care timpul precreştin, evreimea precreştină, şi le reprezenta că s-ar afla sub conducerea lui Iahve sau Iehova, aşadar tot ceea ce era văzut şi de iniţiaţii evrei ca aparţinând domeniului lui Iahve sau Iehova, îşi extinde în principal domnia asupra primelor trei domenii deasemenea şi asupra altora, dar din acestea patru asupra primelor trei. Aşa încât, dacă ar trebui să vă schiţez zona care este cuprinsă în lumea dominaţiei lui Jahve, ar trebui sa spun că acesta este zona (*cele trei în partea de sus a desenului*). Stăpânirea lui Iahve se întinde peste tot ce este regn al naturii, elemente pe care le-am enumerat, cu excepţia regnului fizic-mineral. Trebuie să fie clar că acolo unde, în vechile scrieri ebraice, este vorba de dumnezeiesc se vorbeşte, de fapt, de stăpânirea lui Iahve privitor la eterul caloric, la entitatea aer, la entitatea apă ❙ acesta era în vremea precreştină un adevăr iniţiatic profund ❙ şi deja în istoria genezei se face referire în mod foarte spiritual la acest adevăr fundamental. Acest lucru este exprimat foarte clar, trebuie să înţelegi corect sensul cuvintelor biblice: Iahve s-a îndreptat întru câtva spre Pământ şi a creat omul din pulberea Pământului. El a folosit pentru formarea omului ceva ce nu provine din regnul său. ❙ Biblia exprimă clar acest fapt. Aşa cum am spus, în ştiinţa iniţiatică ebraică precreştină era un adevăr iniţiatic faptul că Iahve nu l-a creat pe omul exterior din elementele domeniului său de forţă, că el s-a dus pe Pământ şi a format învelişul uman, care nu putea proveni din domeniul său, din pulberea Pământului, străină lui. Apoi i-a insuflat ceva din domeniul său, sufletul animal, *Nephesch*-ul [Nota 71]. Acesta l-a dat din sine, acesta venea din cele trei regnuri pe care le stăpânea. Cercetătorii superficiali nu înţeleg ce se scrie în Biblie. Biblia, dacă o înţelegi se vede acest lucru, vorbeşte foarte clar, şi spusele ei trebuie luate ca atare. Iahve l-a creat pe om din pulberea Pământului, adică din regnul mineral ce-i era străin, şi i-a dat din domeniul său suflul sufletului. Aşadar, ceea ce trăieşte în om ca emanaţie a lui Iahve este răsuflarea vie.

Apoi omul a evoluat şi a dezvoltat un element străin lui Iahve, prin faptul că a evoluat mai departe împreună cu regnul mineral, acel regn care după aceea în vremurile mai noi, din cea de a cincea epocă postatlanteeană, a furnizat ceea a devenit deosebit de dătătător de ton în om pentru că a constituit baza pentru cultura sa raţională. Astfel încât putem spune: Atât timp cât în om cultura raţională nu era dătătoare de ton mai putea exista o dominaţie a lui Iahve. Apoi a început să se pună în valoare natura minerală, de la întemeierea creştinismului până la începutul celei de a cincea epoci postatlanteene. Atunci omenirea trebuia să primească ajutor din altă parte. Puteţi să vedeţi cât îi era de necesar omenirii impulsul Christos, în vremea în care natura minerală a devenit esenţială. Vechiul impuls Iahve sau Iehova nu mai era suficient.

Reţineţi cele ce v-am spus şi gândiţi-vă la faptul că omul nu ar gândi raţional dacă ar fi supus numai naturii lui Iahve, care nu are influenţă asupra naturii minerale. Din această cauză, dacă vrem să focalizăm acţiunea lui Iahve în om, nu vom avea în vedere numai ce există în cultura noastră raţională, ci trebuie să mergem până la ceea ce se exprimă în visele noastre. Ceea ce se visează, ceea ce nu merge până la cuprinderea vieţii noastre sufleteşti în noţiuni raţionale clar conturate, aceasta este viaţa-Iahve a noastră. Tot ce se mişcă în elementul fluid şi ceea ce este mai fantastic sau mai plin de fantezie, care poate fi comparat cu influenţele lunare asupra omului, aceasta este natura Iahve a omului. Ceea ce se opune naturii Iahve este gândirea clară. Dar aceasta omul o datorează împrejurării că în el se depune sare, că în el sunt active eficacităţi minerale.

Acuma gândiţi-vă ca în fond aceasta este dezvoltarea istorică, că vechea religie Iahve şi-a pierdut sensul odată cu Misteriul de pe Golgota. Ea îşi pierduse sensul tocmai pentru că omul a intrat din ce în ce mai mult în acel stadiu al evoluţiei în care natura sa minerală a devenit dătătoare de ton. Când a survenit Misteriul de pe Golgota, mai exista suficientă înţelepciune veche de vis pentru a înţelege acest Misteriu plecând de la înţelepciunea de vis. Cei care se ridicaseră peste înţelepciunea de vis, care posedau, prin fel de fel de iniţieri, ceva din cultura intelectualistă, ca Saul-Pavel, aveau nevoie de o influenţă specială, aşa cum a întâlnit-o Saul-Pavel pe drumul Damascului, pentru a înţelege Misteriul de pe Golgota. Este de o importanţă profundă faptul că în tradiţia creştină se spune că a fost necesar ca Saul-Pavel, care într-un anumit sens era iniţiat în Misteriile ebraice, pentru a înţelege Misteriul de pe Golgota, să fie atras într-o cunoaştere care nu acţiona în contururile nete ale raţiunii, ci se desfăşura în elementele estompate ale visului. În vis a vieţuit Pavel certitudinea că Christos a fost prezent în Iisus prin Misteriul de pe Golgota. Se mai putea înţelege cu vechea înţelepciune de vis destul de mult din Evenimentul de pe Golgota, şi cineva putea, dacă printr-o înrâurire specifică era transpus în această regiune, cum a fost cazul cu Pavel, să înţeleagă Evenimentul de pe Golgota. Acum, vechea înţelepciune de vis s-a atenuat. Ea a rămas numai în visele omeneşti şi se găseşte în plină decadenţă. Când s-a apropiat secolul al XV-lea, omenirea a devenit din ce în ce mai mult dependentă de cultura intelectualistă, de elementul intelectualist, şi sub influenţa acestuia s-a înălţat ştiinţificitatea modernă.

Acum, vă rog, reflectaţi la următorul aspect. Vechea religie Iahve nu trebuie să fie înţeleasă din cuvintele sale exterioare ❙ aceasta ar fi o concepţie religioasă materialistă ❙, ci este necesar s-o cuprinzi în spiritul ei interior. Ca fenomen istoric, ea ne întâmpină în aşa fel încât zeul Iahve este zeul *unui* popor. În afara graniţei poporului iudeu, zeul Iahve nu mai este zeul Jahve. Zeul Iahve nu cuprinde întreaga omenire, ci doar o parte a acesteia. Această receptare a zeului a ajuns până la noi şi, mai ales în timpul războiului mondial, s-a putut vedea cum unii spuneau că pronia cerească sau chiar Christos îi ajută. Într-o anumită măsură, fiecare popor voia să lupte împotriva altor popoare sub conducerea lui Christos. Dar faptul că îl numeşti pe Christos nu înseamnă că îl şi înţelegi. Îl înţelegi numai dacă în toată simţirea te adresezi acelei fiinţe care are natura lui Christos. Poţi spune de o mie de ori: Vreau să lupt în numele lui Christos, dacă lupţi numai pentru un popor dai fiinţei despre care vorbeşti un nume fals; o numeşti „Christos" dar nu-l înţelegi decât pe zeul Iahve. Şi în timpul catastrofei războiului din 1914-1918 popoarele au recăzut în religia lui Iahve. Numai că atunci au fost prezenţi mai mulţi Iahve. Fiecare popor a proslăvit un zeu care avea caracterul lui Iahve. În aceste evenimente catastrofale Christos a dispărut în întregime din conştienţa oamenilor.

Putem să vedem aceasta şi din alte aspecte. Cultura ştiinţifică modernă se referă numai la fizicul-mineral. Oamenii de ştiinţă moderni devin extrem de sceptici când sunt obligaţi să vorbească despre altceva decât despre fizic-mineral. Când este vorba despre lumea vie, ei cer să se explice numai ce sunt fenomenele minerale, chimice etc.; când este vorba de viaţa propriu-zisă nu se lasă antrenaţi în niciun caz în

explicarea aspectului sufletesc etc. Ştiinţificitatea modernă s-a dezvoltat integral în cadrul a ceea ce nu a fost cuprins de religia Iahve. Ea s-a dezvoltat în elementul străin lui Iahve, al fizicului-mineral. Pentru a putea deveni un element al civilizaţiei, această ştiinţă trebuie să recepteze divinul-spiritual din altă parte.

Când vechii evrei vorbeau de o cunoştinţă oarecare, era vorba de cunoştinţe cu caracter de vis. Profeţii care aveau cele mai înalte cunoştinţe vă sunt descrişi ca purtători ai viselor profetice. Toate acestea se leagă de acest aspect. Cu această înţelepciune de vis încă se înţelegea şi Misteriul de pe Golgota. Dar această înţelepciune de vis a dispărut. Misteriul de pe Golgota s-a transmis în mod istoric, se vorbea despre el în comunităţile creştine tradiţionale, dar adevărata înţelegere nu putea fi aflată acolo. Pe de altă parte, ştiinţa modernă s-a înălţat într-un element lipsit de Dumnezeu, lipsit de spirit, în elementul străin de Iahve, pentru că înţelegerea nu ajungea încă până la elementul-Christos, în elementul fizic-mineral străin spiritului.

Această ştiinţă trebuie să fie din nou pătrunsă, până în particulele ei individuale, de ceva spiritual. Ea este lipsită de spirit pentru că nu mai poate fi iahveică. Cultura exterioară a încercat, printr-o fraudă religioasă, în timp ce-i dădea lui Iahve numele de Christos în timpul catastrofei războiului, să continue ceva religios. Dar ştiinţa s-a îndepărtat de spirit, dă numai descrieri ale fizic-sensibilului, pentru că nu s-a ajuns încă la înţelegerea lui Christos, ci cel mult se mai păstrează înţelegerea lui Iahve, atunci când se dezlănţuie furia reciprocă, cum s-a întâmplat în catastrofa războiului, dar nu când se cercetează faptele naturale. Avem o ştiinţă lipsită de spirit, o ştiinţă intelectualistă, lipsită de spirit. Suntem, aşadar, înconjuraţi de un domeniu în care acţionează Iahve, de ceea ce este pe măsura lui Iahve. Dar noi nu-l mai conştientizăm pentru că ne străbate mai ales în stările noastre de somn. Dacă ne-am trezi brusc în afara corpului nostru am percepe cu claritate natura spiritului care se află sub dominaţia lui Iahve; pe valurile mării lui Iahve ne-ar apărea atunci visele, ieşind din elementul iahveic.

Şi în voinţa noastră, cu privire la care v-am spus adeseori că dormim veghind, acţionează natura iahveică. În întregul metabolism uman acţionează natura iahveică. În timp ce sentimentele apar din metabolism, străbat sistemul ritmic, din marea Iahve se ridică în valuri visele, şi în acelaşi timp apar anumite sentimente. Când trăim într-un domeniu care ne poate deveni inteligibil numai prin intelect, prin raţiune, Iahve nu-şi are locui. Când Luna scaldă tăcută totul într-o lumină de vis, când această lumină de vis se răspândeşte peste toate, s-ar putea spune că omul a extins caracterul iahveic peste câmpiile lumii. Când Soarele străluceşte pe roca noastră, când se proiectează asupra diferitelor obiecte şi le dă contururi precise, astfel încât ne dă prilejul să cuprindem toate acestea cu raţiunea noastră, atunci se exprimă natura solară, care nu este natura iahveică. Noi putem spiritualiza lumea numai dacă putem vedea lăuntric fiinţa-Christos, dacă putem privi lăuntric în această lume astfel încât să contemplăm fiinţa-Christos în ea. Ştiinţa modernă nu a avut ochi pentru fiinţa-Christos, ci pentru ceea ce nu este iahveic, pentru ceea ce este luminat de Soare şi poate fi cuprins în contururi raţionale nete, ca fiind lipsit de spirit.

Aceasta este legătura mai profundă. Dar ce domeniu este oare cel care ne întâmpină în lumea minerală? Am vorbit ieri despre faptul că în domeniul lui Iahve apar entităţi luciferice, pentru că ele au rămas pe trepte anterioare de evoluţie. Când ne aflăm în domeniul lui Iahve, să spunem în somn, se pun în valoare entităţile luciferice în sentimentele noastre, în impulsurile noastre de voinţă. Noi trebuie să dominăm cu intelectul nostru regnul mineral. Acest regn este străin de Iahve, este regnul în care au pătruns entităţi care aparţin regnului ahrimanic. Entităţile ahrimanice au pătruns pentru că Iahve nu le putea ţine la distanţă (*vezi desenul de mai sus, verde*). În acest regn ne aflăm în orice moment în pericol de a fi surprinşi, spre uluirea noastră, de entităţile ahrimanice. Aceste entităţi ahrimanice ▮am încercat să prind aceasta în grupul statuar care este menit să stea odată la Goetheanum ▮pot fi familiare numai în domeniile care ne înconjoară în cadrul lumii minerale. Aceste entităţi ahrimanice sunt înzestrate în primul rând cu intelect. Silueta mefistofelică pe care o vedeţi în partea de jos al grupului nostru statuar din lemn, această formă ahrimanic-mefistofelică, este fundamnetal pătrunsă de raţiune; dar cu ceea ce este iahveic, aşadar cu ceea ce trăieşte în metabolismul uman în măsura în care nu depune săruri sau nu este mineral, ci este de natură fluidă, constă în schimbul de fluide, în metamorfoza fluidului, care trăiesc în respiraţia noastră, care trăiesc în relaţiile noastre calorice, cu toate acestea ahrimanicul nu are nicio înrudire directă.

Acum însă el tinde să pătrundă în acestea. Omul este făcut din pulberea Pământului. Ceea ce aici este mineral alcătuieşte domeniul lui Ahriman. Aici poate pătrunde Ahriman, aici se simte el bine. El se simte bine şi când se poate impune în noi privitor la tot ceea ce este mineral în noi. Dumneavoastră separaţi sarea şi prin aceasta puteţi de fapt să gandiţi. Prin depunerea de săruri, prin tot ce se manifestă în dumneavoastră ca proces mineral sunteţi o fiinţă gânditoare. În acest domeniu vrea Ahriman să pătrundă. Dar el are de fapt numai aşa direct o înrudire cu acest mineral. Şi din această cauză luptă pentru a lua parte şi la circulaţia sângelui, la respiraţie, la metabolism. Acest lucru îl poate face numai atunci când poate cultiva anumite proprietăţi în sufletele umane, de exemplu dacă propagă în sufletele umane înclinaţia cu totul specială pentru raţiunea seacă care doreşte să se epuizeze în materialism, pentru raţiunea care ironizează adevărurile pătrunse de afectivitate, când poate cultiva în sufletul uman aroganţa raţiunii. Atunci el dispune pentru sine şi de sângele uman, respiraţia umane, metabolismul uman şi poate să alunece întru câtva în afara salinului, mineralului, trecând în sânge, în respiraţie. Aceasta este lupta pe care o dă Ahriman în lume, prin om. Cand Iahve s-a îndreptat spre Pământ şi l-a făcut pe om din pulberea acestuia, Iahve, pentru a-l ajuta pe om să meargă mai departe, deşi l-ar fi putut aduce în propriul său domeniu, el l-a făcut dintr-un element străin lui şi doar i-a insuflat, i-a inoculat propriul său element. Dar prin aceasta Iahve a luat în ajutor ceva la care fiinţa ahrimanică are acces. Prin aceasta Iahve a fost implicat pentru evoluţia pământească în această luptă împotriva elementului ahrimanic, care vrea să lupte cu ajutorul oamenilor, pentru a obţine pe calea indirectă a procesului mineral lumea pentru sine.

Entităţilor ahrimanice le-a reuşit mult în acest domeniu. Deoarece când omul este născut în existenţa fizică sau este primit în aceasta, el coboară din lumi spiritual-sufleteşti, se învăluie cu lumea fizică. Dar aşa cum civilizaţia actuală este după obiceiurile confesiunilor tradiţionale, s-ar dori să se uite existenţa prenatală din domeniul spiritual-sufletesc. S-ar dori să nu se recunoască acest lucru; s-ar dori să se şteargă întru câtva din existenţa umană existenţa prenatale. Preexistenta a fost din ce în ce mai mult declarată de crezurile tradiţionale ca fiind erezie. S-ar dori ca omul să înceapă cu naşterea fizică sau cu conceperea fizică şi apoi să se adauge la aceasta ceea ce se află după moarte. Dacă această credinţă exclusivă într-o stare post-mortem nu ar fi reprimată şi ar acapara omenirea, entităţile ahrimanice ar fi victorioase. Dacă omul ar lua în considerare numai ceea ce trăieşte prin natura sa pământeană între naştere şi moarte şi ar accepta doar o viaţă continuată după moarte, nu ar avea în vedere şi viaţa dinainte de naştere, ahrimanicul ar lua efectiv în stăpânire umanul, pornind de la procesul mineral. S-ar elimina astfel din evoluţia umană tot ce este iahveic, care a venit din perioadele Saturn, Soare şi Lună, şi ar avea loc o nouă creaţie a Pământului, care însă ar contesta tot ceea ce a precedat-o. Din această cauză este atât de important să se combată cu toată energia această concepţie care nu acceptă preexistenţa. Omul trebuie să înţeleagă că a existat înainte de a fi născut sau conceput în lumea fizică. El trebuie să preia cu evlavie şi cu sfinţenie ceea ce i-a venit din lumi divin-spirituale înainte de această existenţă fizic-pământeană. Prin faptul că adaugă la ceea ce urmează morţii cunoaşterea prenatalului, el îşi pregăteşte sufletul să nu poată fi corodat de Ahriman.

Rezultă din cele spuse că este necesar să preluăm treptat în limbă un cuvânt ▮v-am atras deja atenţia asupra acestui fapt ▮pe care nu-l avem. Aşa cum vorbim despre nemurire şi ne gândim la sfârşitul existenţei noastre fizice, trebuie să învăţăm să vorbim şi despre nenaştere. Căci, aşa cum suntem nemuritori, tot aşa, ca oameni, suntem nenăscuţi. Căutaţi însă în limbile culte un cuvânt de circulaţie curentă pentru „nenăscut"! „Nemuritor" găsiţi peste tot, dar „nenăscut" nu. Avem nevoie de cuvântul „nenăscut"; el trebuie să devină de circulaţie curentă

în limbile culte, ca şi cuvântul „nemuritor", pe care limbile îl au deja. În acest aspect se vede ahrimanizarea civilizaţiei moderne. Faptul că nu avem un cuvânt pentru nenăscut este unul dintre simptomele ahrimanizării civilizaţiei moderne. Căci tot atât de puţin cât cădem pradă pământului odată cu moartea, tot atât de puţin luăm fiinţă odată cu naşterea sau cu concepţia. Trebuie să avem un cuvânt care să se refere în mod clar la preexistenţă. Mai ales nu trebuie să se subestimeze înţelesul care se află în cuvânt.

Oricât aţi gândi de mult, oricât aţi gândi de clar, în dumneavoastră există ceva care are caracter intelectualist. În momentul în care gândul se impregnează în cuvânt, se transformă în cuvânt, chiar dacă cuvântul ca atare este numai gândit, în acelaşi moment cuvântul se imprimă în eterul lumii. Gândul ca atare nu se impregnează în eterul lumii, altfel nu am putea deveni niciodată fiinţe libere, cu gândirea pură. Noi nu suntern liberi prin cuvânt, ci prin gândirea pură ❙ acest lucru îl puteţi afla din cartea mea ***Filosofia libertăţii*** ❙, în schimb, cuvântul se imprimă în eterul lumii.

Acum reflectaţi: În prezent, deoarece în limbile civilizate nu avem niciun cuvânt de uz curent pentru nenaştere, această nenaştere, importantă pentru omenire, nu există imprimată în eterul lumii. Dar toate cuvintele importante pentru om care se imprimă în eterul lumii, privind apariţia, copilăria omului, tinereţea sa, toate acestea constituie o spaimă îngrozitoare pentru forţele ahrimanice. Forţele ahrimanice suportă foarte bine nemurirea înscrisă în eterul lumii, căci nemurirea înseamnă că ele încep o nouă creaţie şi că vor să migreze în afară cu omul. Aceasta nu irită forţele ahrimanice. Când gonesc prin eter pentru a-şi face jocul cu omul, când atâtea foruri vestesc nemurirea şi aceasta se înscrie în eter, toate acestea le fac foarte bine forţelor ahrimanice. Dar pentru ele este o spaimă îngrozitoare când găsesc înscris în eter cuvântul „nenaştere". Atunci se stinge lumina în care ele se mişcă. Atunci ele nu se mai pot deplasa, pierd direcţia, se simt ca într-un abis, simt lipsa pământului de sub picioare. De aici puteţi deduce că este o faptă ahrimanică aceea de a împiedica omenirea să vorbească despre a fi nenăscut. Oricât de paradoxal ar părea omenirii când i se vorbeşte despre astfel de probleme, civilizaţia modernă necesită asemenea lucruri. Aşa cum meteorologul descrie direcţia vântului, aşa cum se descrie Golfstromul, exact aşa trebuie să fie descris şi ceea ce se petrece din punct de vedere spiritual, cum ambianţa noastră este străbătută de entităţi ahrimanice, cum ele se simt bine când este vorba de aspecte care privesc moartea şi decesul, chiar dacă se neagă decesul, şi cum ele sunt pătrunse de teama de întuneric când ajung la ceea ce indică naşterea, creşterea şi propăşirea. Iar noi trebuie să învăţăm să vorbim în mod ştiinţific şi despre aceste lucruri, cum se face în ştiinţa modernă despre regnul fizic-mineral, care este părăsit de Iehova.

În fond, noi trebuie să ne asumăm lupta împotriva forţelor ahrimanice. Fie că oamenii ştiu sau nu, ceea ce se cere astăzi ştiinţei spiritului de orientare antroposofică este să anihileze lupta lui Ahriman împotriva a ceea ce trebuie să fie subliniat cu tot mai multă vigoare de ştiinţa spiritului de orientare antroposofică ca fiind necesar omenirii.

V-am vorbit despre atacul deosebit de urât, scelerat care are loc acum din nou în Germania, în care „nobila" „Frankfurter Zeitung" se comportă în mod infam. Ea a preluat replica noastră, după ce a comis un atac cu totul execrabil, dar numai pentru a-i alătura observaţiile ei idioate. Aceste lucruri se întorc împotriva acelor oameni care ar vrea cu orice preţ ca ştiinţa antroposofiei să dispară, dar care sunt prea leneşi şi prea incapabili pentru a se ocupa de aceasta.

Aceşti oameni produc astfel de momente de atac, cum se întâmplă acum în Germania, pentru a crea suspiciune împotriva a ceea ce nu pot respinge. Dacă fac acest lucru împreună cu forţele ahrimanice, ei vor înrăutăţi lucrurile. În activitatea ştiinţifică există azi foarte mulţi oameni care, aparent, gândesc corect. Ahriman pătrunde în lumea minerală şi să nu vă miraţi că din această cauză aceşti oameni au chiar mult intelect. Ahriman se află în ei, şi este mai comod să-l laşi pe Ahriman să gândească în tine decât să gândeşti tu însuţi. Poţi să-ţi iei şi examenele mai uşor când îl laşi pe Ahriman să gândească în tine. Poţi deveni mai uşor conferenţiar universitar sau profesor universitar dacă-l laşi pe Ahriman să gândească de la catedră decât să gândeşti singur. Şi pentru că atâţi oameni îl lasă pe Ahriman să gândească în ei, vin în mod natural şi atacurile din partea ahrimanică. Aşadar, lucrurile au deja o legătură spirituală interioară care trebuie să fie detectată. Din această cauză nu trebuie să fii atât de necugetat să ceri, când de fapt trebuie să loveşti puternic în ceea ce ar vrea să bage ştiinţa spiritului în pământ.

Ieri au început conferinţele în cadrul cursului care se ţine la Stuttgart; eu însumi voi vorbi probabil la 16 martie la Stuttgart despre o temă ştiinţifică: ***Matematica, observaţie experimentală şi rezultate ştiinţifice***. ❙ Aceste conferinţe, precum şi cele care vor fi tinute din nou aici începând cu 3 aprilie, trebuie să arate cum poate antroposofia să fecundeze ştiinţa actuală. Şi tocmai de când lucrăm în această direcţie au loc tot mai multe atacuri. Dar sper că va creşte şi înţelegerea pentru ceea ce trebuie apărat; aceasta înseamnă în acelaşi timp o anumită fortificare în direcţia ştiinţei spiritului de orientare antroposofică. Şi această fortificare trebuie să se producă. În cadrul lumii noastre de declin, toate acestea se petrec după forţe ascensionale.

Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

GA 203

CONFERINŢA a XVI-a

Dornach, 27 martie 1921

Există o antiteză importantă între gândul Crăciunului şi gândul Paştilor, iar cel care ştie să pună faţă în faţă cele două gânduri, să le lege într-un mod corespunzător şi apoi să determine în mod interior, în mod viu, coacţionarea lor ‖ a gândului Crăciunului cu gândul Paştilor ‖, acela va fi orientat spre vieţuirea interioară care circumscrie într-un mod cuprinzător enigmele umanităţii.

Gândul Crăciunului ne trimite la naştere. Noi ştim că prin naştere veşnicul din om intră în lumea din care provine entitatea corporală, sensibil-vizibilă a acestuia. Şi dacă ne apropiem cu această concepţie de gândul Crăciunului, el ne apare ca fiind gândul care ne leagă de suprasensibil. El apare alături de toate celelalte, pe care ni le aduce aproape, astfel încât ne indică un pol al existenţei noastre în care suntem legaţi, ca fiinţe fizic-sensibile, cu suprasensibilul-spiritual. Din această cauză, cuprinsă plenar, naşterea omului nu va putea niciodată să apară inteligibilă într-o ştiinţă ale cărei premise sunt constituite numai din observarea existenţei fizic-sensibile.

La celălalt pol al vieţuirii umane se află gândul care stă la baza sărbătorii Paştilor şi care a devenit, în cursul evoluţiei apusene, un gând care a pregătit modul de reprezentare materialistă a Occidentului. Gândul Paştilor poate fi cuprins mai întâi într-un mod abstract, dacă îţi este clar felul în care veşnicul, nemuritorul din om, aşadar ceea ce nu poate nici să se nască, coboară spiritualul-suprasensibil din lumi spirituale şi se îmbracă cu corpul uman fizic. De la începutul existenţei fizice, această acţiune a spiritului în corpul fizic înseamnă, de fapt, conducerea corpului fizic spre moarte; odată cu gândul naşterii este dat şi gândul morţii.

Am menţionat faptul că organizarea capului omului poate fi înţeleasă numai dacă ştim că în cap are loc, de fapt, o moarte continuă, care este contracarată numai de forţele de viaţă ale restului corpului uman. În clipa în care forţele morţii, care sunt mereu prezente în capul omului şi îi fac posibilă gândirea, devin preponderente în fiinţa umană trecătoare survine adevărata moarte. În acest fel gândul morţii este, aş spune, numai cealaltă faţă a gândului naşterii, din care cauză în gândul Paştilor nu poate să se exprime gândul morţii. În vremea în care creştinismul şi-a găsit prima sa formă dintr-o concepţie orientală, vedem cum creştinismul paulinic indică oamenilor, înainte de orice, nu moartea lui Christos, ci învierea sa, cu cuvintele atât de puternice rostite de Pavel [Nota 72]: „Dacă Christos nu a înviat, credinţa voastră este deşartă".

Învierea, triumful asupra morţii, depăşirea morţii, aceasta este ceea ce a existat mai presus de orice când gândul Paştilor era prezent în prima formă a creştinismului determinat de înţelepciunea orientală. Mai putem vedea şi cum, pe de altă parte, ne apar imagini în care Iisus Christos este reprezentat ca fiind bunul păstor care veghează aupra veşnicelor probleme ale omului adormit în existenţa sa temporară. Vedem că primul creştinism este raportat la cuvintele Evangheliei: „Cel pe care-L căutaţi nu mai este aici". Voi trebuie să-L căutaţi, am putea adăuga, în completare, în lumi spirituale; nu trebuie să-L căutaţi în lumea fizic-sensibilă; dacă-L căutaţi în lumea fizic-sensibilă, vi se poate spune: Cel pe care-L căutaţi nu se mai găseşte în lumea fizic-sensibilă.

Marea, cuprinzătoarea înţelepciune care s-a pregătit în primele secole ale creştinismului să pătrundă Misteriul de pe Golgota cu tot ce aparţine acesteia s-a scufundat în materialismul Occidentului. Acest materialism încă nu ajunsese să se impună în primele secole. El se pregătea încet. Am putea spune că primele impulsuri materialiste, foarte slabe, ale primelor secole, care abia puteau fi percepute, s-au transformat mult mai târziu în ceea ce a devenit tot mai mult materialism, materialismul Occidentului. Gândul religios oriental s-a legat tot mai mult de gândul statal care se perfecţiona în Occident. În secolul al IV-lea creştinismul a devenit religie de stat [Nota 73], ceea ce înseamnă că în creştinism a pătruns ceva care nu mai este religie.

Iulian Apostatul [Nota 74], care nu era creştin, dar era un om religios, nu putea spune *da* la ceea ce a devenit creştinismul prin constantinism. Şi astfel vedem cum, mai întâi foarte slab, totuşi observabil, din amestecul dintre creştinism şi romanitatea în declin materialismul Occidentului îşi trimite primele raze.

Sub această influenţă a luat naştere şi imaginea lui Iisus Christos, care la început nu era prezentă, care nu se află la originile creştinismului, imaginea lui Christos crucificat, suferind, a omului care moare în chinuri datorită suferinţei.

Prin aceasta a survenit o fisură în întreaga concepţie a lumii creştine; Christos spânzurat de cruce, saturat de suferinţă ‖ imagine care s-a menţinut de-a lungul secolelor ‖ nu mai poate fi conceput în entitatea sa spirituală, ci numai în entitatea sa trupesc-corporală. Şi cu cât corpului uman i-au fost impregnate mai mult trăsăturile suferinţei, cu cât, în diferite epoci, arta, în marea ei desăvârşire, a reuşit să imprime Mântuitorului crucificat trăsăturile suferinţei, cu atât mai mult au fost introduşi germenii simţirii materialist-creştine. Crucifixul este expresia pentru trecerea spre materialism. Acest lucru nu este contrazis de faptul că trebuie recunoscut ceea ce a fost concretizat prin artă ca suferinţă a Mântuitorului în toată profunzimea şi importanţa sa. În ciuda acestui fapt, odată cu această imagine a Mântuitorului, care moare în chinuri pe cruce, s-a luat rămas-bun de la o concepţie spirituală a creştinismului.

În această accepţie a omului care suferă s-a amestecat apoi aceea a lui Christos-judecătorul, care este, de fapt, o altă expresie a lui Iahve sau Iehova şi care este transformat prin adăugarea unui sens juridic, pe care-l vedem reprezentat în Capela Sixtină de la Roma. Acelaşi spirit care din reprezentarea mormântului din care Mântuitorul se înalţă triumfător, care din această imagine a lăsat să dispară spiritul triumfător, învingătorul morţii, acelaşi spirit la cel de al optulea Conciliu ecumenic de la Constantinopol [Nota 75] a declarat spiritul ca ceva în care nu trebuie să crezi, a decretat că omul trebuie reprezentat numai ca fiind alcătuit din trup şi suflet şi că spiritul nu ar consta decât din unele proprietăţi pe care le are sufletul.

Aşa cum vedem spiritualul dispărând ca suflat de o adiere de pe crucifix, aşa cum în fizic, singurul care ajunge în prezentarea exterioară, simţim sufletul saturat de durere, fără spiritul triumfător, fără spiritul purtător de grijă pentru oameni, tot aşa vedem dispărând spiritul din

entitatea umană prin decizia Conciliului.

Şi sărbătoarea Vinerii Mari şi sărbătoarea Învierii, sărbătoarea Paştilor au fost reunite. Vinerea Mare devenise o sărbătoare în vremea când oamenii încă nu erau atât de seci şi lucizi şi raţional pustiiţi, în vremea în care gândul Paştilor a fost transformat într-un mod cu totul egoist. A scormoni în suferinţă, a-ţi cufunda cu voluptate inima în durere, a simţi „plăcerile" durerii acesta a fost gândul Vinerii Mari de-a lungul timpului, care într-o oarecare măsură trebuia numai să creeze fundalul pentru un gând al Paştilor, pentru care facultatea înţelegerii devenea tot mai slabă. Aceeaşi omenire care a lăsat principiul că omul este format din trup şi suflet să urce până la starea de credinţă, aceeaşi omenire cerea pentru propria ei simţire pe Mântuitorul care murea, cerea contraimaginea propriei ei dureri fizice. Aceasta îi era necesară pentru a avea un fundal ‖ numai într-o tranziţie exterioară ‖ pentru ceea ce trebuia să fie simţit în mod elementar drept conştienţa că spiritul viu trebuie să iasă biruitor întotdeauna asupra a tot ceea ce se intâmplă în corpul fizic. Era necesară imaginea chinului morţii pentru a se ajunge, prin contrast, la gândul propriu-zis al Paştilor.

Întotdeauna va trebui să se înţeleagă cum în modul acesta din cultura apuseană a dispărut treptat concepţia şi sentimentul propriu-zis al spiritului şi vom privi cu siguranţă cu admiraţie, dar şi cu un anumit sentiment al tragicului toate încercările artistice de a-l reprezenta pe omul suferinţei pe cruce. Nu este suficient să te ridici cu unele gânduri răzleţe şi cu câteva sentimente la ceea ce este necesar timpului nostru. Trebuie să înţelegi deplin tot ce era de mult alterat în cultura occidentală cu privire la spiritual.

Astăzi avem nevoie ca ceea ce aparţine unui domeniu dintre cele mai măreţe să fie simţit ca fiind ceva la care omenirea trebuie să se înalţe. În cadrul întregii culturi occidentale este nevoie de gândul Paştilor. Cu alte cuvinte, avem nevoie de înălţarea la spirit. Ceea ce cândva a apărut ca fiind sfântul Misteriu al Naşterii, Misteriul Crăciunului, s-a afundat treptat, în cadrul culturii occidentale în dezvoltare, în sentimentalismele care răzbăteau din cântecele despre micuţul Iisus. Era o desfătare voluptuoasă în simţirea micului copil. În loc să se simtă în Misteriul Crăciunului Misteriul pătrunderii unui spirit supraterestru, cântecele despre „micuţul Iisus" au devenit treptat ceea ce dădea tonul şi ceea ce dădea măsura.

Este un fapt caracteristic pentru evoluţia creştinismului pe calea raţiunii pure ‖ care a ajuns să spună, prin unii reprezentanţi, că Fiul nu-şi are locul în Evanghelie, ci numai Tatăl ‖ că această evoluţie păstrează totuşi gândul Învierii, în timp ce gândul Învierii continuă să fie legat de gândul morţii. Dar odată cu evoluţia modernă a apărut în prim-plan, ca întotdeauna mai mult de formă, gândul Vinerii Mari, aşa cum am arătat, şi gândul Învierii, adevăratul gând al Paştilor, s-a estompat din ce în ce mai mult.

Un timp care să indice că este necesar ca omul să vieţuiască din nou învierea fiinţei sale din spirit trebuie să pună accent pe gândul Paştilor. Avem nevoie de acest gând al Paştilor, avem nevoie de o înţelegere deplină a sa. Pentru aceasta trebuie să ne devină clar faptul că omul suferinţei, ca şi expresia pentru afundarea evoluţiei apusene în materialism, este reversul judecătorului lumii văzut pur şi simplu în sens juridic. Noi avem nevoie de Christos ca entitate suprasensibilă, ca entitate de natură extraterestră care a pătruns în evoluţia terestră. Noi trebuie să ajungem la acest gând solar al oricărei reprezentări umane.

Aşa cum trebuie să pătrundem cu înţelegerea la faptul că gândul naşterii de Crăciun a atras cel mai mare Misteriu în simţirea comună a sentimentalismului, tot astfel este necesar să subliniem că odată cu gândul Paştilor pătrunde în evoluţia umană ceva care este de neînţeles dacă se pleacă de la premise terestre, dar care este inteligibil din perspectiva cunoaşterii spirituale.

Cunoaşterea spirituală trebuie să găsească în gândul Învierii primul mare sprijin, trebuie să recunoască în om starea de neatingere a veşnicului-spiritual prin ceea ce este fizic-corporal, trebuie să vadă în exprimarea paulinică „Dacă Christos nu a înviat, credinţa voastră este deşartă" o întărire ‖ care în timpul din urmă trebuie obţinută pe altă cale, conştientă ‖, a ceea ce constituie entitatea propriu-zisă a lui Christos.

În acest fel trebuie să ne amintim în prezent de gândul Paştilor. El trebuie să redevină o sărbătoare interioară în care să vedem victoria spiritului asupra corporalităţii. Şi trebuie să-l avem în faţa ochilor, pentru că nu putem fi anistorici, pe Iisus chinuit de suferinţă pe cruce, pe omul suferinţei; dar deasupra crucii trebuie să ne apară Triumfătorul, neatins de naştere şi de moarte, care ne poate îndrepta privirea în sus, spre veşnicele câmpii ale lumii spirituale. Abia prin aceasta ne vom apropia din nou de adevărata entitate a lui Christos.

Omenirea occidentală l-a tras în jos, spre ea, pe Christos, l-a tras în jos sub forma pruncului, l-a tras în jos fiind simţit mai ales în trecere, în suferinţă. Am scos de mai multe ori în evidenţă faptul că, la un interval de timp aproximativ egal, *înaintea* Misteriului de pe Golgota s-a auzit din gura lui Buddha că moartea constituie un rău, iar *după* Misteriul de pe Golgota apare crucifixul, crucificatul, iar moartea nu mai este considerată un rău, ci ceva care în realitate nu are existenţă.

Dar acest sentiment care încă se mai manifestă, venind dintr-o înţelepciune orientală mai profundă decât budismul, este înfrânt de altul, care este strâns legat de vederea celui zdrobit de suferintă. Noi trebuie să ne înălţăm la ce este destinul reprezentărilor umane despre Misteriul de pe Golgota în cursul secolelor nu numai cu gândurile noastre, căci ele constituie, în general, o sită prea deasă, ci cu întreaga întindere a sentimentelor noastre. Trebuie să ajungem la clarificarea faptului că trebuie să ne reîntoarcem la o înţelegere pură, adevărată a Misteriului de pe Golgota. Trebuie să reflectăm la faptul că încă în antichitatea ebraică Iahve nu era gândit ca fiind judecătorul lumii în sens juridic. Reprezentarea dramatică cea mai puternică sentimentului religios al antichităţii ebraice, cartea care-l reprezintă pe răbdătorul Hiob (în limba română, Iov, *n.tr.*), exclude, de fapt, sentimentul dreptăţii exterioare. Hiob este omul răbdător, omul care consideră ceea ce i se întâmplă ca fiind un destin. Abia treptat pătrunde în ordinea lumii şi noţiunea juridică a răsplătirii. Dar, într-un anumit mod, imaginea redată de altarul Capelei Sixtine datorată lui Michelangelo este o reînviere a principiului Iehova.

Noi însă avem nevoie de Christos, pe care-l putem căuta în interiorul nostru, pentru că atunci când îl căutăm apare imediat. Noi avem nevoie de Christos care se instalează în voinţa noastră, care umple de căldură şi de foc voinţa noastră pentru ca aceasta să devină puternică în faptele care ne sunt cerute de evoluţia umanităţii. Avem nevoie de Christos pe care nu-l privim ca fiind cel suferind, ci care se înalţă deasupra crucii şi se uită la ceea ce sfârşeşte fără fiinţă pe cruce. Avem nevoie de conştienţa puternică a veşniciei spiritului.

Conştienţa puternică a veşniciei spiritului nu o putem obţine dacă ne pierdem în imaginea crucifixului. Când vedem cum imaginea crucifixului s-a transformat încetul cu încetul tot mai mult în imaginea celui ce suferă şi resimte durerea, vedem ce forţă a căpătat această direcţie a simţirii omeneşti. Este abaterea privirii omului de la spiritualul propriu-zis şi întoarcerea ei spre fizicul-terestru. Acest lucru se află exprimat uneori în mod grandios; dar acelora care au simţit ca Goethe necesitatea ca civilizaţia noastră să ajungă din nou la spirit, unor astfel de oameni aceasta li s-a părut întotdeauna ca fiind ceva cu care ei nu intră în rezonanţă. Goethe a spus destul de des că Mântuitorul crucificat nu exprimă ceea ce el simte în legătură cu creştinismul: înălţarea omului la spiritual.

Este necesar ca dispoziţia de Vinerea Mare ca şi cea de Paşti să se transforme, ca dispoziţia de Vinerea Mare să simtă că sfârşitul lui Iisus este numai cealaltă faţă a naşterii. Cel care nu vede în ce este născut ceea ce moare nu percepe lucrurile în ansamblul lor. Cine simte că în dispoziţia de moarte a Vinerii Mari îi este dată numai o faţă a umanului, că ceea ce îi este dat copilului la intrare în momentul naşterii reprezintă celălalt pol, acela este pregătit pentru dispoziţia propriu-zisă de Paşti, care constă în faptul că, oricare ar fi învelişul în care se

naşte, omul este nenăscut, aşa cum este nemuritor.

Omul trebuie să se lege de ceea ce a venit în lume ca fiind Christos, care nu poate muri, care se uită la altceva decât la el însuşi când vede pe cruce omul suferinţei. Trebuie să simţi ce s-a întâmplat prin faptul că reprezentarea spiritului de la sfârşitul primului secol s-a pierdut treptat pentru civilizaţia apuseană. Şi va fi gând de Paşti al lumii, când un număr destul de mare de oameni vor simţi că în cadrul lumii civilizate moderne spiritul trebuie să reînvie.

Exterior, aceasta va trebui să se exprime în aşa fel încât omul să nu vrea să cerceteze numai ceea ce îi este impus, ci şi să urmărească recunoaşterea propriei sale voinţe, recunoaşterea propriei sale libertăţi, să resimtă natura propriu-zisă a voinţei, care-l poartă dincolo de poarta morţii, dar care trebuie privită în mod spiritual, pentru ca ea să poată fi văzută în adevărata sa formă.

Cum trebuie să obţină omul forţa pentru gândul Rusaliilor, al revărsării spiritului, după ce la cel de al optulea Conciliu de la Constantinopol acesta a fost declarat în mod dogmatic a fi o simplă frază? Cum poate obţine omul forţa pentru gândul Rusaliilor, dacă el nu poate străbate până la gândul Paştilor, la adevăratul gând al Paştilor, la gândul reînvierii spiritului! Omul nu trebuie să fie narcotizat prin imaginea Mântuitorului muribund, pătruns de suferinţă. Omul trebuie să înţeleagă legătura dintre a fi suferind şi a fi contopit cu existenţa materială. Acesta era un principiu de bază al vechii înţelepciuni care a rezultat din fundamentele încă instinctive ale cunoaşterii umane. Noi trebuie să obţinem din nou această înţelegere prin recunoaştere conştientă. Acesta era un principiu de bază, că suferinţa îşi are obârşia în legătura omului cu materia. Ar fi însă o inepţie să se creadă că Christos, pentru că a trecut ca fiinţă spiritual-divină prin moarte, nu a suferit durere. A declara, în cazul Misteriului de pe Golgota, durerea ca fiind suferinţă aparentă ar fi o înţelegere nerealistă. Ea trebuie să fie gândită în toată semnificaţia sa ca fiind adevărată, dar nu trebuie gândită ca fiind contraimaginea ei. Trebuie să recâştigăm ceva din ceea ce se află în faţa noastră când ne reprezentăm Misteriul de pe Golgota împreună cu o vedere de ansamblu asupra întregii evoluţii a umanităţii.

Când elevilor din vechime care erau supuşi iniţierii trebuia să li se prezinte imaginea omului cel mai liber, după ce parcurseseră diferitele trepte pregătitoare, după ce trecuseră prin toate exerciţiile prin care îşi puteau însuşi anumite cunoştinţe care le erau înfăţişate dramatic în imagini, în final erau conduşi în faţa imaginii omului suferind în corpul său fizic, în manta de purpură şi cu cununa de spini pe cap, în faţa imaginii lui Christos. Şi în contemplarea acestui Christos trebuia să răbufnească, să se elibereze din suflet acea forţă prin care omul devine, de fapt, om. Şi picăturile de sânge care i se arătau privitorului ce trebuia să fie iniţiat, în toate locurile importante ale acestui vechi Christos, trebuiau să îndepărteze neputinţa şi slăbiciunea umană şi să contribuie la înălţarea spiritului triumfător din interiorul omenesc.

Perceperea suferinţei trebuia să însemne învierea fiinţei spirituale. În sensul cel mai profund, în faţa omului trebuia să se afle ceea ce se poate exprima în cuvinte simple astfel: Îi poţi datora plăcerii unele lucruri din viaţă; dacă însă ai ajuns la înţelegerea legăturilor spirituale, aceasta o datorezi suferinţei tale, durerii tale. Tu datorezi aceasta faptului că nu ai cedat suferinţei, durerii tale, faptului că ai avut tăria să te înalţi din ele. ❙ Din această cauză, în vechile Misterii, imaginea lui Christos suferind era înlocuită cu celalată imagine, a lui Christos triumfator care priveşte spre Christos în suferinţă ca la ceva ce a fost depăşit.

Astfel trebuie regăsită posibilitatea de a avea în faţa sufletului şi în suflet, în voinţă pe Christos spiritual triumfător. Aceasta este ceea ce trebuie să avem în vedere în prezent dacă vrem să acţionăm pentru venirea unui viitor uman vindecător. Dar niciodată nu vom putea cuprinde acest gând de Paşti, acest adevărat gând de Paşti, dacă nu vom înţelege că trebuie să privim spre Cosmos, dacă vrem mai ales să vorbim despre Christos.

Noua gândire a făcut din Cosmos un cadavru. Noi privim în prezent stelele şi mersul stelelor şi calculăm totul. Aceasta înseamnă că noi calculăm ceva despre cadavrul lumii şi nu vedem cum în stele pulsează viaţa şi cum în mersul stelelor acţionează intenţiile spiritului cosmic. Christos a coborât pe Pământ pentru a lega sufletele omeneşti cu acest spirit cosmic. Şi este un adevărat propovăduitor al Evangheliei lui Christos numai cel care recunoaşte că ceea ce apare fizic-sensibil în Soare este expresia exterioară pentru Spiritul lumii noastre, pentru Spiritul care învie al lumii noastre.

Apartenenţa a ceea ce este reflectare a Spiritului lumii în Lună şi a ceea ce este acest Spirit al lumii în Soare trebuie să devină ceva viu. Trebuie să redevină viu modul în care sărbătoarea Paştilor a fost determinată prin relaţia dintre Soare şi Lună primăvara. Trebuie să putem lega ceea ce a determinat sărbătoarea Paştilor din Cosmos pentru evoluţia Pământului. Trebuie să ştim că cele mai protectoare şi mai treze spirite ale Cosmosului au făcut inteligibilă, din acest ceasornic al lumii ale cărui arătătoare pentru existenţa terestră sunt Soarele şi Luna, marea, importanta oră din evoluţia lumii şi a umanităţii în care trebuie plasată Învierea. Trebuie să învăţăm de la spiritual, să resimţim mersul acestor două arătătoare, Soarele şi Luna, aşa cum învăţăm să înţelegem pentru problemele noastre fizice mersul arătătoarelor ceasului. Trebuie să legăm fzicul, terestrul de superfizic, de superterstru.

Gândul Paştilor suportă numai interpretarea care pleacă de la supraterestru. Căci cu Misteriul de pe Golgota, în măsura în care este Misteriul Învierii, s-a întâmplat ceva care se deosebeşte de ce se întâmplă cu celelalte probleme ale oamenilor. Problemele oamenilor se petrec pe Pământ cu totul altfel decât ceea ce s-a întâmplat cu Misteriul de pe Golgota. Pământul a preluat forţele cosmice şi din ceea ce a devenit el însuşi au lăstărit în metabolismul uman forţele voinţei. Când însă a avut loc Misteriul de pe Golgota a pătruns o nouă confluenţă a voinţei în viaţa Pământului. Atunci a avut loc o întâmplare cosmică pentru care Pământul nu este decât un teatru de acţiune. Omul a fost din nou legat de Cosmos.

Acest lucru trebuie să fie înţeles şi doar înţelegerea lui redă gândul Paştilor în întregul său contur. Din această cauză, în faţa sufletului nostru trebuie să apară imaginea crucifixului. Şi chiar dacă arta a produs cel mai frumos, cel mai mare, cel mai important, cel mai elevat lucru în imaginea crucifixului, trebuie să apară gândul: „Cel pe care-L căutaţi nu este aici". Trebuie să apară deasupra crucii Acela care acum nu este aici, şi care din spirit vorbeşte pentru spirit.

Aceasta este ceea ce trebuie să intre în evoluţia umanităţii ca gând de Paşti; la aceasta trebuie să se înalţe inima umană şi mintea umană. În timpul nostru nu ni se cere numai să ne putem adânci, să ne putem cufunda în ceea ce s-a creat. Noi trebuie să devenim neocreatori. Crucea, cu tot ce au făcut artiştii frumos din ea, nu trebuie să o lăsăm în acest stadiu. Noi trebuie să auzim cuvintele fiinţelor sfinte care ne strigă: Cel pe care-L căutaţi nu este aici! şi să-L căutăm pe cel ce este aici.

De Paşti trebuie să ne adresăm Spiritului care ne poate fi dat numai în imaginea Învierii. Atunci vom putea face pasul de la dispoziţia de suferinţă a Vinerii Mari la dispoziţia spirituală a zilei de Paşti. Doar atunci vom deveni apţi să găsim în această dispoziţie a zilei de Paşti ceea ce trebuie să preia voinţa noastră ca să putem acţiona împotriva forţelor de declin din interiorul forţelor ascendente ale omenirii. Şi avem nevoie de astfel de forţe care pot coacţiona aici. Iar în clipa în care înţelegem în mod corect gândul de Paşti al Învierii, acest gând ne va lumina şi va aprinde în noi forţele de care avem nevoie pentru evoluţia viitoare a omenirii.

Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

GA 203

CONFERINŢA a XVII-a

Dornach, 28 martie 1921

În prezent, este important să găsim punctele de vedere de la care au plecat diferiţii căutători ai spiritului în timpurile mai vechi. Aceasta nu numai pentru că o opoziţie rău intenţionată şi diletantă îndreptată împotriva ştiinţei spiritului îi atribuie acesteia faptul de a fi preluat pur şi simplu tot felul de aspecte din timpuri mai vechi, ci înainte de toate pentru că o cunoaştere a ceea ce poate fi aflat în prezent din surse spirituale originare devine inteligibilă când este legată cu forţele pe care omenirea le deţinea în vremuri mai vechi, cu diferitele moduri ale căutării cunoaşterii spiritului în vremuri mai vechi, instinctive, ale evoluţiei omenirii. Şi pentru a vă prezenta asemenea lucruri aş vrea să vorbesc azi despre o asociere făcută frecvent între Iisus Christos şi un contemporan al său, Apollonius din Tyana [Nota 76]. Există chiar străduanii pentru compararea vieţii lui Apollonius din Tyana cu viaţa lui Iisus Christos. Când îl compari pe Apollonius din Tyana cu Iisus Christos rezultă un număr mare de elemente biografice exterioare care prezintă o anumită asemănare. Noi ştim că povestirile evanghelice privitoare la Iisus Christos aduc ceva care cade în prezent sub incidenţa noţiunii de minune; de asemenea, biografii lui Apollonius din Tyana povestesc tot felul de minuni despre acesta. Modul în care se prezintă în prezent asemenea lucruri nu dovedeşte altceva dacât că se manifestă o atitudine cu totul diletantă faţă de evoluţia umanităţii. Ceea ce Evangheliile numesc semne, vindecări şi alte lucruri asemănătoare corespunde unei cu totul alte trepte a evoluţiei umanităţii decât cea în care trăim în prezent. Influenţa psihică a unui om asupra altuia, ba chiar influenţa psihică a omului asupra ambianţei nevii au regresat foarte mult în cursul timpului. Şi când ni se vorbeşte pentru timpul de început al calendarului nostru creştin despre astfel de lucruri, cel care cunoaşte cu adevărat aspectul interior al acestor lucruri ştie că ceea ce se putea vieţui în acele timpuri era diferit de ceea ce se poate întâmpla în prezent. În prezent, trebuie plecat de la alte premise, premise care trebuie recreate prin cunoaşterea ştiinţei spiritului. Şi dacă trebuie să înţelegem Evangheliile în mod corect, nu ne este permis să acordăm o asemenea importanţă povestirilor despre minuni, ci trebuie să clarificăm faptul că ele erau un lucru cu totul de înţeles pentru un om care se evidenţia, pentru timpurile despre care este vorba aici, prin simţ moral. Nici nu se pune problema că ar fi putut fi altfel în cazul lui Iisus din Nazaret în care sălăşluia Christos sau în cazul unui om cum era Apollonius din Tyana.

Să ne fie clar în această privinţă: faptul că despre un astfel de om se spune că făcea minuni este ceva ce se înţelege de la sine. Iar dacă teologia actuală se străduieşte să deducă divinitatea lui Iisus Christos din împrejurarea că El făcea minuni, aceasta nu se plasează pe punctul de vedere creştin, deoarece face abstracţie de faptul că o asemenea concepţie este anistorică. Niciodată, în cazul lui Iisus Christos, nu este vorba de săvârşirea minunilor, ci despre ce ni se prezintă cu ajutorul minunilor. Este vorba despre faptul că se atrage atenţia că în timp ce oamenii de mai demult dacă voiau să producă electe mari acţionau cu o forţă a Eului mai mică, Iisus Christos acţiona direct din forţa Eului. De asemenea, astăzi nu am înţelege rugăciunea Tatăl nostru, dacă am vrea s-o explicăm prin faptul că este o rugăciune veche. Cel care compară forma mai veche a rugăciunii Tatăl nostru cu rugăciunea Tatăl nostru de astăzi se va lămuri că înainte rugăciunea nu era orientată spre Eu, iar acum se spune orientând-o spre Eu.

Tot astfel, nu ne este permis să căutăm asemănări între biografia lui Iisus Christos şi cea a lui Apollonius. Este natural că vor apărea relatări asemănătoare când este vorba de minuni. Dacă vrem să clarificăm alăturarea lui Iisus Christos de Apollonius din Tyana aceasta trebuie privită cu totul altfel. Şi în acest sens trebuie să atragem atenţia asupra următoarelor aspecte.

Se spune că încă din copilărie Apollonius din Tyana prezenta unele predispoziţii care s-au amplificat după ce a luat parte la instruiri speciale care se făceau atunci, ca, de exemplu, instruirea izvorâtă din şcoala pitagoreică. Apoi Apollonius din Tyana a făcut călătorii în vederea perfecţionării cunoaşterii, întâi unele mai mici, apoi importanta călătorie la marii înţelepţi indieni. Astfel el a învăţat să-i venereze şi să-i admire pe înţelepţii indieni şi prin ei a ajuns la anumite surse ale cunoaşterii. Ni se spune că s-a reîntors entuziasmat de ceea ce aflase de la aceşti înţelepţi indieni, a predicat în sudul Europei, apoi a preluat din nordul Egiptului o învăţătură care i s-a părut mai puţin importantă decât înţelepciunea minunată a indienilor. Apoi ni se povesteşte cum a urcat pe cursul Nilului până la izvoare, dar şi la aşezările aşa-numiţilor gimnosofiţi [Nota 77]; este vorba de comunitatea acelor înţelepţi care, după brahmani, după înţelepţii indieni, aveau parte de cel mai mare respect în acele timpuri. Se spune că Apollonius din Tyana era atât de saturat cu înţelepciune indiană, încât putea face deosebire între aceasta şi cea, inferioară, a gimnosofiţilor. După ce s-a întors, a făcut mai multe călătorii minunate la Roma, unde a fost urmărit şi închis.

Pentru noi deosebit de interesant este faptul că i se atribuie lui Apollonius din Tyana aceste mari călătorii şi că ele sunt asociate cu creşterea continuă a înţelepciunii sale. În peregrinările sale, Apollonius caută oameni care se aflau în posesia celei mai mari înţelepciuni a acelui timp.

Prin aceasta el se deosebeşte de Iisus Christos, care face deplasări pe un teritoriu relativ restrîns, care nu vorbeşte despre înţelepciunea aflată pe Pământ, ci împărtăşeşte omenirii ceea ce a adus cu sine din lumile extraterestre. S-a făcut uneori încercarea de a-I atribui şi lui Iisus Christos tot felul de călătorii în India, numai că aceasta reprezintă cel mai pur diletantism. Singurul adevăr este că în aceeaşi perioadă pe Pământ s-au aflat două entităţi, pe de o parte Iisus Christos care vorbeşte din extraterestru, şi, pe de altă parte, Apollonius din Tyana care adună toată înţelepciunea aflată pe Pământ, chiar dacă prin marile sale predispoziţii era în situaţia de a putea prelua totul în sufletul propriu. Aceasta este deosebirea principială, importantă dintre cei doi şi cine nu o vede nu recunoaşte ce au reprezentat pentru vremurile ulterioare existenţa acestor două personalităţi. Dar ceea ce se leagă de persoana lui Apollonius din Tyana ne trimite la anumite particularităţi ale timpurilor mai vechi. Eu mă refer la timpuri care au existat cu mult înaintea Misteriului, la timpuri foarte de demult. Câte ceva s-a transmis de atunci omenirii ulterioare şi vom vedea cum Apollonius din Tyana întâlneşte ceea ce s-a păstrat astfel atât la înţelepţii indieni, la brahmani, cât şi la gimnosofiţii din Egipt. Dar se înţelege despre ce este vorba dacă se priveşte retrospectiv în vremurile mai vechi cu ajutorul cercetării spirituale caracteristice ştiinţei spiritului, iarApollonius din Tyana indică ❙ potrivit biografului său [Nota 78]❙ faptul că înţelepciunea aproape de nemăsurat pe care a întâlnit-o la indieni este legată de influenţe extraterestre care iradiază oamenii de pe o

anumită suprafaţă de Pământ. Ni se indică astfel că omul nu este expus numai unor influenţe terestre. Influenţele terestre sunt uşor de studiat cu toate că, în prezent, faţă de alte influenţe, la om ele încă mai regresează. Anumite fiinţe organice inferioare capătă coloraţia a ceea ce ele consumă datorită metabolismului. Putem vedea la anumite fiinţe organice inferioare cum ceea ce ele preiau ca produse metabolice le dă culoarea, celelalte proprietăţi. V-am făcut atenţi că, plecând de la scolastică, Vincenz Knauer, vechiul meu prieten din ordinul benedictinilor ‖ aceasta nu înseamnă că şi eu am fost în acest ordin, ci doar că el a aparţinut acestui ordin ‖, a atras atenţia asupra faptului că conţinutul spiritual al noţiunii este ceva real faţă de existenţa pur sensibilă a existenţei materiale. El spunea, în sensul scolasticilor: Dacă am închide un lup şi i-am da mult timp să mânânce numai carne de miel, el nu ar deveni un miel, cu toate că a consumat numai carne de miel. Aceasta dovedeşte, pentru Vincenz Knauer, că în noţiunea de lup se mai află şi altceva decât ceea ce este material, căci potrivit aspectului material lupul ar fi miel, dacă ar mânca numai carne de miel. El însă nu devine miel. Deci la animalele superioare lucrurile se întâmplă altfel decât la fiinţele organice inferioare; acestea prezintă până şi în coloraţie influenţele metabolismului lor. Oamenii, într-o măsură mai mare decât lupul, nu suportă influenţele metabolismului; altfel ar trebui ca în ţinuturile unde se consumă mulţi ardei să existe numai oameni galbeni, ori se ştie că doar dacă se consumă anumite alimente apar stări de gălbenare şi altele asemănătoare. Omul este, în mare măsură, independent de influenţele metabolice pământeşti. Dar în prezent, în era materialismului care are nu numai un fundament teoretic ci şi unul întru totul real, el este mai puţin expus influenţelor lumii extraterestre, Cosmosului, decât era mai demult. Şi înţelepciunea indiană veche trebuie să fie atribuită în principal ‖ ca să ne exprimăm sintetic ‖ incidenţei speciale a radiaţiei solare în ţinuturile indiene. Acolo radiaţia solară cădea sub un alt unghi decât în alte părţi. Aceasta înseamnă că influenţele extraterestre, cosmice, asupra omului erau diferite faţă de alte zone. Dacă un indian vechi ar fi ştiut ce este Europa, el ar fi spus aproximativ următoarele: Ah, acolo în Europa oamenii nu pot ajunge niciodată la oarecare înţelepciune, Soarele nu are incidenţa necesară ca ei să poată ajunge la înţelepciune; sunt legaţi de ceea ce le pregăteşte metabolismul din ce este terestru. Despre înţelepciune nu poate fi vorba în Europa. Acolo există numai oameni inferiori, sunt semianimale, căci nu au lumina solară necesară pentru a deveni înţelepri. ‖ Aşa ar fi spus indianul, dacă ar fi vorbit despre aceste lucruri. Din cauza acestei condiţii speciale create de incidenţa luminii solare nu ar fi putut vorbi altfel despre adunătura umană din Europa decât vorbeşte omul actual despre animalele sale de casă. Nu că nu ar fi iubit acest om de un soi inferior (omul îşi poate iubi foarte mult animalele de casă), dar nu i-ar fi putut acorda aceeaşi valoare în ceea ce priveşte capacitatea spirituală.

Prin aceasta am vrut să indic faptul că ceea ce era propriu înţelepciunii mai vechi era dependent de locul de pe Pământ. Acest lucru se leagă şi de altceva. În timpurile mai vechi ale evoluţiei Pământului, omenirea s-a diferenţiat mult mai mult prin această dependenţă decât a fost cazul mai târziu. Diferenţierea a apărut de îndată ce oamenii statorniciţi într-un anumit teritoriu au renunţat la locul unde erau endemici şi au migrat spre alte ţinuturi. Ei s-au schimbat, au devenit sufleteşte şi fizic alţii. De acest lucru se leagă diferenţierea pe întregul Pământ. Era aşadar, în esenţă, ceea ce avea vechiul om din ambianţa Pământului, ceea ce el reprezenta la rândul său când prelua în sine în mod corespunzător aceste influenţe ale ambianţei Pământului. Astfel, putem spune: În timpurile vechi era înţelept acela care trăia în acel loc de pe Pământ unde putea ajunge astfel. Din acest motiv, bătrânii priveau cu o anumită îndreptăţire spre acest loc. Dacă în prezent s-ar crede, în acelaş mod, că înţelepciunea este circumscrisă în Asia s-ar furniza prin aceasta dovada că nu se trăieşte în timpul actual. Există oameni uimitori care încă mai vorbesc azi despre locuri deosebit de favorabile de pe suprafaţa Pământului; dar acestea trebuie considerate a fi, în sensul unei cunoaşteri autentice a spiritului, întru totul diletantism. Dar dacă ne întoarcem în timpuri mai vechi, trebuie să gândim omul înţelept ca fiind legat de locul său. Ţinând seama de acest lucru, ne întrebăm ce fel de om era Apollonius din Tyana? Apollonius din Tyana voia să devină înţelept, în ciuda faptului că el nu trăia într-un asemenea loc ‖ şi ţinutul din apropierea izvoarelor Nilului unde locuiau gimnosofiştii era un loc excelent pentru a putea deveni înţelept. El avea numai imbodul pentru a deveni înţelept. Din această cauză a pornit în călătorii ca odinioară Pitagora, care se afla în aceeaşi situaţie.

Astfel vedem cum Apollonius din Tyana este, în vremea lui, un om care caută în depărtările Pământului ceea ce poate să umple omul de satisfacţie interioară, ceea ce-l aduce la situaţia de a-şi cuceri spiritualitatea interioară. Căci acele timpuri trăiau în vremea lui Apollonius din Tyana numai în ecou. Mai rămăsese ceva, în vechea Indie, din ceea ce fusese odată, şi aceasta a învăţat să cunoască Apollonius din Tyana. Dar el ar fi deja exponentul unui timp mai nou, acel om care este pus în situaţia de a căuta în orice loc al Pământului înţelepciunea umană în cel mai înalt sens. Numai că el este obligat s-o caute prin drumeţii îndepărtate.

Aici se plasează în faţa noastră, dând direcţie pentru noua evoluţie a umanităţii mai noi, Misteriul de pe Golgota, în aşa fel încât putem spune: Prin faptul că în Iisus din Nazaret s-a sălăşluit Christos, El a devenit acea entitate dătătoare de ton pentru această căutare, independent de localizarea pe Pământ. Din această cauză, Apollonius din Tyana şi Christos sunt în opoziţie. Apollonius din Tyana este întru câtva contemporanul lui Iisus Christos, care potrivit structurii sale umane nu mai trăieşte în timpul vechi, ci deja într-un timp nou. Dar în acest timp nu poţi trăi decât cu influenţa lui Christos. Influenţa lui Christos vine de la Iisus din Nazaret. Iisus din Nazaret şi Apollonius din Tyana sunt cei doi poli ai omului de la începutul calendarului nostru.

În acest fel noi suntem avizaţi asupra a ceea ce a pătruns în omenire prin Iisus Christos. Spuneam ieri că, înainte de orice, este important să înţelegem ce a intrat în omenire, ce se exprimă în gândul Învierii. Gândul Învierii spune că omul poate găsi în sine ceva care îl ridică din condiţia de fi legat de Pământ când preia impulsul christic. Ceea ce-l chinuie pe omul răstignit pe cruce sunt forţele care, plecând de la existenţa pământeană, sunt integrate corpului uman şi prin acesta omului în general. Dacă ne ridicăm privirea spre crucifix, spre faţa transfigurată de suferinţă, spre corpul sfâşiat de durere, aflăm cea mai profundă expresie a ceea ce poate imprima existenţa umană omului. Dacă însă înălţăm privirea la ceea ce am atras ieri atenţia că trebuie să vedem deasupra crucifixului devenim atenţi la ce poate să învie în om, la ce se poate înălţa din forţele telurice şi care ne arată că omul este o fiinţă cosmică. Pământul imprimă forţele sale numai unei părţi din el, însă din aceste forţe poate învia ceea ce este de fapt ingredientul cosmic al omului.

Aceste lucruri trebuie văzute în legătură cu gândul Învierii, sunt aspecte care trebuie să fie recunoscute, mai ales în timpul nostru în care tindem spre învierea cunoaşterii spiritului. Ceea ce trebuie să înţelegem înainte de orice este faptul că în timpurile mai vechi era prezentă o înţelepciune instinctivă. Această înţelepciune era ceva sugestiv, care-l învingea pe om, în care el nu putea trăi în libertatea sa. Natura voliţională a omului era mai puţin exprimată în timpurile mai vechi. Ea trebuie să se dezvolte în acel timp al evoluţiei Pământului care urmează Misteriului de pe Golgota. Cu privire la voinţa sa, omul vechi trăia într-o stare confuză. Voinţa însă trebuie să fie pătrunsă de înţelepciune, de forţă a ideii, de spiritualitate. Din această cauză este necesar înainte de toate ca impulsul Christos să-şi facă intrarea în voinţa omului. Acest lucru trebuie însă să fie înţeles în sens corect. În mod cu totul special este vorba de elaborarea voinţei din prezent spre viitor. Omul trebuie să devină tot mai conştient de puterea voinţei sale. În prezent, noi vieţuim reacţia care s-a născut din menţinerea comodă a unor prejudecăţi vechi, reacţia împotriva voinţei. În prezent, nu se doreşte formarea în vreun fel a voinţei. Chiar se urăşte elaborarea voinţei. Cum se comportă în această situaţie omul?

Dacă i se cere să fie un om întreg, un om deplin, care şi în voinţa sa să fie cuprins de înţelepciune, el spune: La aşa ceva nu mă angajez, deoarece Biserica vrea să-mi conducă voinţa. Biserica îşi are vechile ei porunci, Biserica îmi va spune cum trebuie să procedez cu voinţa mea. Sau, dacă nu spune aceasta, omul prezintă altfel lucrurile. El spune: Ah, de ce aş da o direcţie voinţei mele, doar am statul. Statul are legile sale, statul are amenajările sale, statul face totul. Statul preia copilul. EI îl preia dacă este trecut de greutăţile cele mai mari. Va veni însă şi timpul când statul va prelua grija copilului la o vârstă când are tot felul de probleme. Dar de ce n-ar trebui să existe şi oameni de curte care să schimbe scutecele si un minister al schimbării scutecelor! Aceste lucruri ar fi interesante pentru modelarea viitoare a unor institutii sau

să schimbe obiceiurile şi din nimicuri să schimbăm obiceiurile. Acestea ultimele ar fi interesante pentru modificarea vieţii a unor instituţii sau servicii.

Apoi însă, când lucrurile nu mai sunt atât de incomode, când devin mai simple cu privire la dirijarea copilului, statul nu se mai angajează la a mai încredinţa cuiva o judecată şi oamenii, în totalitatea lor, sunt, în fond, mulţumiţi cu aceasta. Ei nu trebuie să se mai gândească, de exemplu, la ce le este necesar copiilor lor, căci nici statul nu se gândeşte cu adevărat la aceasta, dar ei aşa cred. Aş putea să continui mult timp această analiză. Omul ar trebui să-şi transpună voinţa în activitate, însă el apelează la altceva, care în centrul voinţei sale nu radiază lumină. Dar tocmai despre aceasta este vorba, ca voinţa să preia impulsurile pline de lumină care se află în gândul-Christos corect înţeles.

Christos este acea entitate care nu ia niciodată în stăpânire grupuri, care nu-şi face de lucru cu grupuri. Cea mai mare nerozie este să se vorbească despre un Christos german sau francez sau scandinav sau olandez sau montenegrean, sau despre un Christos, să spunem, din Maroc etc. Christos este acea fiinţă care nu cunoaşte grupuri, ci numai fiinţe individuale şi oricine crede că El ar avea vreo legătură cu anumite grupuri greşeşte, nu înţelege fiinta lui Christos.

Dar această înţelegere a lui Christos vine odată cu înţelegerea individualităţii umane. Când se întâmplă aceasta va fi prezent şi gândul Învierii, căci spiritul poate învia numai în individualitatea umană. Spiritul poate învia numai când se dă individualităţii umane posibilitatea de a se desfăşura. Acest lucru se poate întâmpla numai dacă se scoate viaţa spiritului din restul configuraţiei statale, aşa cum o înţelege tripartiţia socială a organismului social. Multor oameni le poate părea forţată apropierea între gândul Învierii şi gândul tripartiţiei. Dar cel care are simt şi înţelegere pentru caracterul unitar al civilizaţiei umane va înţelege că ceea ce este gândit pentru viaţa socială trebuie să reiasă din acea înţelegere care doreşte pentru om cel mai înalt lucru care-i este accesibil. Gândul Învierii trebuie să fie înţeles în sens spiritual. Acest lucru va fi posibil dacă nu te bizui numai pe contemplare, adică pe intelectualism, ci dacă se încearcă înţelegerea corectă a modului în care trebuie să fie luată în stăpânire voinţa omului.

Ştiinţa spiritului, cum este ea înţeleasă aici, se adresează voinţei omului. Tot restul vorbăriei ştiinţa spiritului nu-l înţelege. Vedeti ce se află în literatura noastră. La ce ar ajunge oamenii dacă ar vrea să cuprindă cu intelectul noţiunile şi conceptele care se află în literatura noastră? Numai la discuţii pline de poticneli! Ei ar putea purta tot felul de discuţii profane asupra problemelor de care vorbeşte ştiinţa spiritului. Dar gândurile şi ideile conţinute în ştiinţa spiritului vor să fie cuprinse de voinţă, vor să devină preocuparea întregului om. Dacă vrei să înţelegi ştiinţa spiritului trebuie să vrei s-o cuprinzi în întregul ei. Şi astfel cultura voinţei începe cu înţelegerea.

Ea ar trebui să pătrundă în fiinţa umană a celor care aderă la ceea ce numim aici mişcarea de ştiinţă a spiritului. Această mişcare antroposofică ar trebui să se îndrepte spre tot ce este practic din relaţia ei cu evoluţia vremurilor în timpul mai nou. Nu pentru a prezenta lucrurile în mod răutăcios ❙ acest lucru este foarte departe de mine ❙, ci pentru a atrage atenţia asupra unor aspecte vă prezint cele ce urmează.

În ultimul timp noi am făcut tot felul de amenanajări practice. Pentru astfel de amenajări avem nevoie de oameni, trebuie să ocupăm oameni în aceste activităţi. Noi îi ocupăm, bineînţeles, pe cei care înţeleg ceva despre intenţiile existente în mişcarea antroposofică, sau cel puţin ar trebui să înţeleagă ceva. Să presupunem ❙ aceasta ar putea fi numai un mod de a concepe, eu vreau să prezint numai eventualităţi ❙ că un antroposof se implică în activităţile noastre practice şi că acţionează, spunându-şi: Acum, când se vor face lucruri practice, lucrurile trebuie privite dintr-un alt fundament; ca antroposof eu sunt implicat cu adevărat în toată acţiunea şi nu-mi trece prin cap să fac mai mult decât se face în mod obişnuit în vremea de azi. Eu sunt una cu ceea ce se vrea prin aceste aspecte practice. ❙ Aceasta ar fi o concepţie posibilă. Altă concepţie pasibilă ar fi a celui care spune: Da, aici sunt tot felul de amenajări practice, există posibilitatea de a activa. Dar eu sunt antroposof, de aceea nu vreau să mă las tratat cum se obişnuia în vechile servicii, când trebuia să fii punctual, să vii şi să pleci la o anumită oră. Eu vin când îmi place, plec când îmi place, uneori nu mă duc, sau fac altceva decât trebuie, căci în antroposofie lucrurile trebuie să se petreacă cu totul altfel decât în vechea lume ipocrită, meschină. ❙ Aceasta ar fi cealaltă concepţie, extremă. Acestea sunt numai eventualităţi, problemele de care ne ocupăm fiind mult prea serioase pentru a continua ceea ce, din motive de la sine înţelese, răspândesc cercuri mari de antroposofi care-şi găsesc în aceste lucruri plăcerea într-un spirit sectant. Aceste cercuri găsesc că este normal să spună: Da, oamenii beau ceai de atâta vreme, la ceai oamenii vorbeau ❙ să lăsăm la o parte ce vorbeau la ceai sau la cafeaua neagră de după masă! Dar de ce să nu se vorbească la ceai sau la cafea şi despre Saturn, Soare, Lună, de ce nu şi despre reîncarnare, de ce să nu gândeşti ce ar fi putut fi cineva în încarnarea precedentă? Cu alte cuvinte, de ce nu s-ar face antroposofie de salon sau altceva asemănător?

Oricum, am depăşit aceste situaţii. Ele nu mai sunt de actualitate. În prezent, privirea trebuie să cadă numai asupra celorlalte două eventualităţi. Eu vreau să atrag atenţia asupra faptului că s-ar putea merge mai departe cu una dintre eventualităţi, în timp ce cu cealaltă, conform căreia antroposofii nu mai vor să apară la ora opt, ci la zece jumătate, pentru că până atunci poate vor să mediteze etc., de această eventualitate absolut sigur o cultură a voinţei, aşa cum am caracterizat-o acum, nu se poate lega. Timpurile sunt prea serioase pentru a nu focaliza aceste două posibilităţi polare ale mânuirii antroposofice a lucrurilor. Eu însumi nu vreau să prezic nimic, dar vă sfătuiesc să priviţi puţin în jur pentru a vedea dacă aceste două eventualităţi există şi să vă formaţi după aceea o judecată şi eventual să vă comportaţi, în funcţie de aceasta, într-un fel oarecare. Este foarte frumos să te mărturiseşti ca fiind apartenent la mişcarea antroposofică, dar pentru timpurile actuale acest lucru nu este suficient. Timpul actual cere în mod necondiţionat intervenţia stimulatoare a voinţei în evoluţia umanităţii.

Este poate important să spui: Într-un anumit loc, inaccesibil, undeva ascuns, se află un anumit „maestru". ❙ Dintr-o anumită sursă a fost dezvăluit odată în Ungaria un astfel de loc, şi unii locuitori naivi ai Budapestei au căutat să-l afle cu ajutorul poliţiei şi nu au găsit reşedinţa acelui maestru! Când s-a povestit cuiva că s-a mers pe această cale pe urmele unor forţe spirituale ale Pământului nu s-a putut obţine altceva decât un zâmbet, căci era un demers naiv să se caute adresele poştale ale conducătorilor spirituali ai omenirii. Dar acest lucru prefer să nu-l comentez! Despre aceste probleme există tot felul de păreri. Astfel, de exemplu, îşi făcea de lucru printre noi un anumit Grashof ❙ cum se numea el pe atunci. În cărţile sale el s-a numit mai târziu Max Heindel, dar atunci el avea un alt nume, se numea Grashof. Acest om înmagazinase tot ce se putea prelua din conferinţe oficiale şi din cărţi. Din aceasta el a făcut ceva mistic, o carte numită *Rosicrucian Cosmos Conception* şi apoi, într-o a doua ediţie, a preluat ceea ce se găseşte în ciclurile noastre de conferinţe, pe care şi le-a notat. Apoi a povestit oamenilor din America că el ar fi obţinut aici prima treaptă de învăţătură, dar pentru cea de a doua s-ar fi dus în adâncul Ungariei la un maestru. De la acesta, a afirmat apoi, ar fi învăţat ceea ce a rescris apoi folosind ciclurile de conferinte pe care şi le listase şi a căror copiere constituia un plagiat! Unii dintre dumneavoastră vor fi ştiind că atunci a mai survenit şi faptul, de un comic de nedescris, că acest text a fost tradus în germană, cu observaţia că aşa ceva se poate găsi şi în Europa, dar că ar fi mai bine să-l primeşti în forma în care a putut să se nască sub soarele liber al Americii.

Omenirea acceptă să i se ofere ce poate prelua fără voinţă. Cultura voinţei, dacă este realizată cu adevărat, face în mod sigur şi ca aşa ceva să nu mai poată fi posibil. Dacă voinţa rămâne slabă slabă, atunci ea devine tot mai slabă şi mai slabă faţă de posibilitatea de a evalua ceea ce o întâmpină din lumea exterioară. Noi trebuie să învăţăm să legăm Fiinţa Supremă de ceea ce trăim în viaţa de toate zilele. Asupra acestor lucruri nu trebuie totuşi să ţinem o contabilitate separată. Trebuie să înţelegem că dacă cuprindem spiritul atunci ieşim şi dincolo de

judecarea superficială a vieţii obişnuite. Şi dacă ne exprimăm conform sentimentului, oricât ar părea de uimitor, suntem aproape de elementul de credinţă al Învierii de care avem nevoie în prezent. Avem nevoie de primul element, aş spune, cel dintâi început, care constă în a prelua în voinţa noastră ceea ce poate veni din ştiinţa spiritului. Apoi, în linia pe care am pornit, în direcţia în care suntem îndrumaţi, se află calea spre adevărata credinţă a Învierii. În prezent, trebuie să ajungem la o adâncire a gândului Paştilor. Trebuie să reunim, în prezent, ceea ce pentru noi reprezintă antroposofia cu ceea ce pentru un cerc mare de oameni nu este decât un cuvânt care nu are conţinut. Un astfel de cuvânt este cuvântul Înviere, Paşti, pentru cercurile cele mai largi ale oamenilor. De aceste lucruri trebuie din nou legat un sens. Trebuie să ajungem la cunoaşterea evoluţiei umanităţii şi trebuie să învăţăm să înţelegem din nou, plecând de la lumina clară a conştienţei, ce înseamnă cuvântul paulinic [Nota 79]: „Dacă Christos nu a înviat, credinţa voastră este deşartă“. Deşartă este orice strădanie spre cunoaştere şi orice strădanie umană, dacă nu poate prelua în interiorul dispoziţiei sufleteşti umane adevăratul gând de Paşti al Învierii.

Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

GA 203

CONFERINŢA a XVIII-a

Dornach, 1 aprilie 1921

Dacă contemplăm din afară ceea ce găsim consemnat în ***Teosofia***, în ***Ştiinţa ocultă*** şi în alte cărţi ca fiind alcătuirea articulată a omului, putem observa forţele de înţelegere, facultăţile de înţelegere ale omului. Este sigur că ceea ce reunim sub numele de facultăţi de înţelegere cuprinde aspectele cele mai variate din ceea ce numim mădularele omului. Numai prin astfel de observaţii care focalizează noţiuni şi idei pe care le avem din diferite puncte de vedere putem avansa în discuţiile noastre. Aşadar, vedem, pe de o parte, activităţile destinate înţelegerii vieţii umane sufleteşti-spirituale, pe de altă parte, activităţile determinate de viaţa de dorinţe şi de viaţa voliţională. Azi vrem să focalizăm aceste facultăţi din punctul de vedere al întregii umanităţi, adică vrem să ne întrebăm: Ce importanţă au forţele raţionale în viaţa omului şi ce importanţă au forţele voliţionale? O astfel de cercetare poate da roade numai dacă nu se focalizează omul izolat, ci ca un membru al întregii planete. Faptul că avem dreptul să procedăm astfel rezultă din urmărirea celor expuse, de exemplu, în ***Ştiinţa ocultă*** privind evoluţia Pământului nostru de-a lungul perioadelor Saturn, Soare şi Lună.

Dacă vă amintiţi ce se spune acolo despre evoluţia Saturn, Soare şi Lună, veţi înţelege că lucrurile nu trebuie abordate cum fac geologii şi cercetătorii actuali ai naturii, care, pe de o parte, cercetează geologic Pământul, făcând abstracţie de existenţa omului, pe de altă parte cercetează omenirea într-un fel de antropologie închisă, ca şi cum aceasta s-ar mişca pe un sol care-i este complet străin. Din această cauză, nu poate fi vorba despre un mod de abordare cu adevărat rodnic. Dacă urmăriţi ce se spune despre evoluţia Saturn, Soare şi Lună, veţi vedea că forţele care se desfăşoară în umanitate şi cele care se desfăşoară în restul planetei nu pot fi gândite separat. Faptul că omenirea a obţinut o anumită independenţă faţă de planeta pe al cărei sol se deplasează reprezintă un stadiu al evoluţiei; el nu poate fi însă hotărâtor. Noi trebuie să abordăm omul în contextul întregii evoluţii a Pământului. Şi trebuie să spunem că dacă focalizăm capacitatea de a înţelege raţional şi ne amintim de cele spuse despre metamorfoza Saturn, Soare şi Lună a evoluţiei Pământului vom descoperi că această interioritate, pe care o aflăm în prezent în omul evoluţiei înţelegerii raţionale, nu exista în metamorfozele anterioare ale evoluţiei Pământului. Ceea ce, în prezent, este localizat în mare măsură în capul nostru era repartizat ca o raţiune generală, ca o raţiune legică atotcuprinzătoare, pe întreaga planetă. S-ar putea spune că raţiunea acţiona în faptele întregii planete. Fără a mai vorbi despre Saturn şi Soare, omul încă nu avea pe Lună conştienţa raţionalităţii, ci numai o conştienţă de reverie. Această conştienţă de reverie privea în afară, spre fenomenele lumii, şi în timp ce avea această conştienţă omul nu spunea: Afară se petrec fenomenele lumii şi eu nu le înţeleg cu mintea mea, ci el visa în imagini.

Ceea ce noi simţim a fi localizat în capul nostru ca minte el percepea ca fiind întreţesut în lucruri şi fapte. Noi facem deosebire între legile naturii şi felul în care sunt cuprinse ele de mintea noastră. Omul preistoric trăia conştient sufleteşte numai în imagini, acesta fiind cazul şi pentru perioadele mai vechi ale evoluţiei noastre pământeşti, şi nu făcea deosebire între legile exterioare ale naturii şi mintea sa, ci însăşi natura avea raţiune, minte, natura îşi dădea ea însăşi legile. Afară acţiona raţiunea. Reprezintă un stadiu de evoluţie a omenirii devenite independente faptul că spunem: Noi avem în interior raţiunea, iar afară există legile naturii. Suma acestor legi ale naturii era pentru omul preistoric raţiunea.

Acum am dezvoltat deja până la un anumit grad conştienţa faptului că raţiunea este prezentă în noi şi că afară sunt legile naturii pe care raţiunea noastră doar le cuprinde. Indicând acest fapt, atingem un puternic impuls evolutiv al umanităţii. Dar trebuie să fim conştienţi că acest impuls trebuie tot mai mult pus în evidenţă şi dezvoltat. El nu este pe deplin dezvoltat în prezent. Noi spunem în adevăr că am avea în interior mintea şi că afară domnesc legile naturii, dar nu ne însuşim încă pe deplin mintea, raţiunea. Ca omenire ne-am oprit la jumătate de drum cu privire la această preluare în noi a raţiunii, a legităţii naturii. Acest fapt, pe care l-am amintit acum, face parte din aspectele spre care trebuie să ne îndreptăm atenţia din punctul de vedere al ştiinţei spiritului. În prezent, suntem încă mândri când, cu privire la tot ce ţine de raţiune, ce recunoaştem a fi ştiinţă umană, găsim ceva ce este comun şi pentru om. Încă se consideră a fi ceva deosebit de important pentru întreaga evoluţie umană a naturii faptul că ştiinţa trebuie să fie ceva ce pluteşte deasupra umanităţii şi că oamenii, în timp ce se dedică ştiinţei, trebuie să-şi sacrifice individualitatea, trebuie să gândească cum gândeşte „toată lumea". Este un ideal mai ales al instituţiilor noastre de învăţământ de a finisa o ştiinţă cu totul impersonală, cu totul neindividuală, de a face din această ştiinţă ceva în legătură cu care să se spună cât mai puţin posibil „eu" şi cât de mult posibil „se": „S-a" găsit cutare sau cutare lucru, trebuie „să se" considere adevărat cutare sau cutare fapt! Idealul reprezentanţilor oficiali ai ştiinţei ar fi tocmai ca diferiţii conferenţiari universitari să nu poată fi deosebiţi cel mult prin temperament dacă se merge de la o universitate la altă universitate foarte îndepărtată. Ar fi considerat chiar un ideal dacă, să spunem, s-ar putea audia o conferinţă de botanică undeva în nord, apoi s-ar putea zbura cu un balon foarte rapid spre sud, dacă s-ar putea asculta acolo continuarea la această conferinţă şi ea ar corespunde cu totul la ceea ce „se" ştie în botanică! Ceva cu totul impersonal, neindividual, aceasta este ceea ce se consideră a fi corect în acest domeniu şi există un fel de spaimă îngrozitoare că s-ar putea strecura ceva personal în această ştiinţă, în această lucrare a minţii omeneşti. Nivelarea întregii culturi umane este cel mai mult apreciată. Este o mare mândrie de a nu se devia de la ceea ce a fost formulat într-un anumit fel o dată pentru totdeauna. Aşadar, s-ar dori să se desprindă ştiinţa de om. Ea este desprinsă şi în altă privinţă de om. Se pot da exemple în acest sens. Gânditi-vă la felul în care cei mai mulţi oameni care se implică în mod oficial în viaţa ştiinţifică îşi scriu disertaţiile, cărţile de conferenţiar, cărţile de candidatură la titlul de profesor etc. Ei participă cât se poate de puţin la elaborarea lor şi iau cât se poate de puţin în calcul faptul că aceste cărţi ar fi citite de cineva. Ele sunt scrise, dar le citesc doar cei din comisia de examinare, sau cel mult le citeşte unul, răsfoindu-le, şi spune apoi celorlalţi cum trebuie să le aprecieze. Căci ştiinţa este un lucru asupra căruia „se" gândeşte, nu unul conceput în mod personal, după care se depozitează în biblioteci. Dacă cineva vrea să scrie ceva asemănător, el consultă cataloagele bibliotecii şi caută ce s-a mai scris pe această temă, după care şi această scriere se depozitează şi are prea puţin de-a face cu ceva individual-personal. În biblioteci sunt o sumedenie de cărţi care nu interesează pe nimeni în mod personal. Aceasta este o stare de lucruri înspăimântătoare. Dar lucrul şi mai înspăimântător este că oamenii nici nu simt această necesitate, că ei se complac în această situaţie, că ei cred că nu trebuie să ştie nimic, deoarece în biblioteci poţi găsi orice dacă ştii să cauţi rubrica potrivită în cataloage. Astfel stau lucrurile. Dar oamenii trec pe lângă ştiinţa care este ceva atât de

general. În orice caz, ştiinţa ar trebui să arate altfel, dacă oamenii ar păstra-o în capetele lor şi nu în rafturile bibliotecilor.

Aceasta ne indică ‖ şi s-ar putea povesti multe în această direcţie ‖ că în prezent cultura este încă neindividuală, impersonală, că oamenii o văd ca pe un nor plutind deasupra lor. Însă ceea ce produc oamenii nu aparţine numai umanităţii, aparţine Cosmosului. Din această cauză am spus că pentru a ajunge la o abordare fecundă trebuie să observăm omul în legătură cu planetele şi planetele în legătură cu întregul Univers.

Cu ceea ce omul produce folosindu-şi raţiunea se poate proceda în două feluri. El poate să-şi supună mintea unui efort pentnt a putea elabora cunoştinţe care apoi se varsă toate în „se gândeşte", „se ştie", „s-a ajuns la cutare progres" ; apoi se introduc în cărţi, acestea se depozitează, şi aceasta este ştiinţa pentru mai multe generaţii; oamenii pot să se sclerozeze cu o astfel de activitate a minţii. Se considera că nu este important ca după cuvântările oficiale să se poarte discuţii în cercuri mici cu privire la unele detalii ştiinţifice. În loc de aceasta se discută tot felul de fleacuri, foarte departe de problemele ştiinţifice. Iar cei care au slăbiciunea de a fi entuziasmaţi de ştiinţa lor, şi care încearcă să vorbească, la ceai sau la cafea, despre o temă filosofică sau alt fel de temă, sunt acuzaţi că practică „discuţii ştiinţifice" plicticoase, că nu au spirit monden şi nu sunt luaţi în serios. O dată m-a impresionat într-un mod cu totul neobişnuit această atitudine impersonală faţă de ştiinţă. Am fost la o adunare la care Helmholz a citit cuvânt cu cuvânt un text [Nota 80] care era de mult sub tipar. După conferinţă a venit la mine un jurnalist care mi-a spus: Cine doreşte să ştie toate acestea poate foarte bine să citească o astfel de conferinţă după ce se tipăreşte; de ce trebuie să-ţi mai fie şi citită? Ar fi mult mai inteligent dacă Helmholz ar trece printre auditori şi ar da mâna cu fiecare; cu aceasta s-ar realiza mult mai mult. ‖ Acesta este un exemplu bun pentru situaţia în care ceea ce „zboară în jurul nostru" este considerat a fi ştiinţă în mod atât de impersonal. În acest caz oamenii, se înţelege de la sine, se usucă. Acesta este unul din modurile în care poate fi înţeleasă cultura raţională.

Un alt mod este acela de a te interesa de toate detaliile pe care le sesizează dispoziţia entuziastă şi care animă ştiinţa, pe care o retopeşte în noţiuni vii, încât tot ceea ce noi înţelegem, cuprindem, este luat în primire de viaţa interioară a sufletescului. În felul acesta, tot ceea ce oferă ştiinţa poate fi întreţesut cu focul interior, aşa este posibil ca în timp ce cuprinzi ştiinţele individuale să pătrunzi treptat în întreaga viaţă a lumii, în felul acesta poţi modela ceva care devine problemă personală specifică pentru om. Acesta este celălalt mod de a înţelege cultura raţională. Tot ce se face numai parţial este impersonal, este rupt de om. Cel mai bine ar fi ca oamenii să inventeze automate pentru activitatea ştiinţifică, astfel încât să nu mai aibă nimic de gândit cu capetele proprii. Însă ceea ce realizează activitatea ştiinţifică făcută plenar, cu temeritate, nu aparţine numai omului, ci reprezintă problema întregii planete, şi prin aceasta a întregului Cosmos. Căci ceea ce face omul în timp ce gândeşte, în timp ce formulează în capul său ceva raţional este un proces asemănător cu drumul apei unui izvor spre mare sau cu ce se întâmplă când plouă şi apa se evaporă. Ceea ce se întâmplă exterior material când plouă, ce se întâmplă când lăstăreşte planta etc. reprezintă evenimente de un fel. Ceea ce se întâmplă prin acţiunea omului reprezintă evenimente de alt fel. Nu este numai o problemă umană, este o problemă a întregii planete. Şi tocmai aceasta este sarcina omului în evoluţia sa pe Pământ, să preia în sine raţiunea care era răspândită pe toată planeta, să se unească cu ea. Aşadar, este un impuls de evoluţie al omului să facă din ştiinţă o problemă personală, s-o poată întreţese cu entuziasm, ca ea să poată pătrunde în el astfel încât să fie cuprinsă de focul inimii sale. Dacă acest lucru nu se întâmplă, dacă acumulează ştiinţa în mod impersonal, atunci lucrurile nu merg în sensul evoluţiei pământene. Atunci cultura raţională nu cuprinde dispoziţia sufletească a omului. Cultura raţională se dezvoltă numai în cap şi pluteşte prea departe de suprafaţa Pământului; ea se dezvoltă numai în capete, deşi ar trebui să coboare în inimi. Spiritele luciferice aşteaptă ceea ce nu este cuprins de inimi, ceea ce, aşadar, nu este cuprins de dispoziţia sufletească. Şi acest lucru pe care-l aşteaptă atât de mult spiritele luciferice dumneavoastră puteţi să-l receptaţi atunci când pluteşte într-un mod atât de impersonal deasupra Pământului. Singura posibilitate de a smulge de la spiritele luciferice ceea ce este lumea raţiunii constă în a o pătrunde cu căldură sufletească, de a o transforma în problemă personală. Iar ceea ce se întâmplă în vremea noastră, ceea ce se întâmplă de mult trebuie să înceteze. De aceea nu trebuie să lăsăm ca existenţa pământeană să devină pradă a lumii luciferice, pe calea ocolită a uscăciunii raţionale lucide. Prin aceasta Pământul este oprit în evoluţia sa într-un stadiu anterior. El nu ajunge la desăvârşire. Dacă oamenii vor accepta mult timp impersonalitatea aşa-numitei ştiinţe, îşi vor pierde însufleţirea. Această ştiinţă impersonală este ucigaşa a ceea ce este sufletesc şi spiritual în om; ea usucă omul, îl pustieşte. În final, ea va face din Părnânt o planetă moartă, cu automate în loc de oameni, cu indivizi care şi-au pierdut componenta spiritual-sufletească. Lucrurile trebuie privite cu seriozitate. Nu este permis să asistăm la acest asasinat cosmic realizat de activitatea abstractă, de activitatea impersonală a ştiinţei pe Pământ. Acesta este un aspect.

Alt aspect se referă la capacitatea de dorinţă a omului. Aceasta este legată de voinţă. Ceea ce este legat de voinţă poate merge la rândul său pe două căi. În primul rând, ceea ce este voliţional trebuie să se subordoneze unor porunci sau legi statale etc. şi să se integreze în ceea ce este legitate generală, astfel încât aceasta să existe alături de dorinţa pur instinctivă a omului. În al doilea rând, ceea ce se oglindeşte în om drept facultate de a dori, ceea ce este prezent ca facultate a voinţei trebuie să se ridice treptat până la gândire pură, să îşi trăiască viaţa individual, astfel încât să se revarse în viaţa socială ca iubire. Este acel mod în care se epuizează voinţa şi facultatea de a dori descris în ***Filosofia libertăţii***. Acolo am arătat că ceea ce este legitate generală umană trebuie să reiasă din fiecare individualitate şi că atunci când ceea ce apare din individualitatea umană se ridică până la gândirea pură, prin consonanţa ulterioară a ceea ce fac oamenii, dă naştere ordinii sociale. Oamenii se tem de orice ordine socială. Ei ar vrea să organizeze ceea ce oamenii trebuie să vrea. Ei ar vrea să instituie „imperative categorice" în locul iubirii care se revarsă din fiecare om. Dar deoarece există asemenea porunci abstracte ‖ fie că sunt fasonate după modelul decalogului, fie că sunt legi ale unor state unitare ‖ nu se manifestă decât dorinţele instinctive din om, dorinţe care au devenit singurul ingredient social al timpului prezent. La rândul său, faptul că omul nu-şi modelează voinţa până la nivel individual, până la gândirea pură, acest fapt nu mai este ceva care-l priveşte numai pe om, ci întreaga planetă şi întregul Cosmos. Iar spiritele ahrimanice aşteaptă cu nerăbdare ce se întâmplă când voinţa omului nu se poate forma în mod individual. Ele folosesc toate dorinţele ce nu trăiesc în om în scopul iubirii, ceea ce trăieşte voliţional, pentru a le transfera unor entităţi demonice individuale. Aşa cum prin ceea ce este activitate de înţelegere care pluteşte deasupra omenirii ia naştere o entitate generală, tot astfel iau naştere entităţi formate individual prin capacitatea de dorinţă netransformată în iubire a diferitelor individualităţi. Dacă în ordinea socială nu se va năzui spre o modelare a convieţuirii libere, Pământul se va umple de entităţi individuale, dar care duc o existenţă ahrimanic-fantomatică şi care i-ar răpi posibilitatea de a se transforma în Jupiter în metamorfoza planetară următoare. Aceasta ar însemna că ceea ce ţine de raţiunea abstractă ar modela planeta noastră într-o direcţie (*vezi desenul, stânga*), nu ar lăsa-o să ajungă la împlinire, iar ceea ce ia naştere din voinţa netransformată în iubire ar zămisli în cealaltă directie (*dreapta*) entităţi individuale. Astfel am prezentat schematic ce vede cel care priveşte începuturile unei civilizaţii integrate în procesul evolutiv al planetei Pământ ca fiind ceea ce se modelează când impulsurile care lăstăresc atât de puternic în lumea vestică se manifestă nestingherite şi ceea ce se dezvoltă atât de puternic în lumea estică (*vezi desenul*) şi apare aici din subiectivitate umană în cultura statală ajunsă în decadenţă; aceasta este de fapt ceea ce vrea să orienteze evoluţia Pământului spre demoni individuali. Ceea ce se dezvoltă în Vest ne conduce la o raţionalitate generală şi vrea să facă, treptat, din oameni automate.

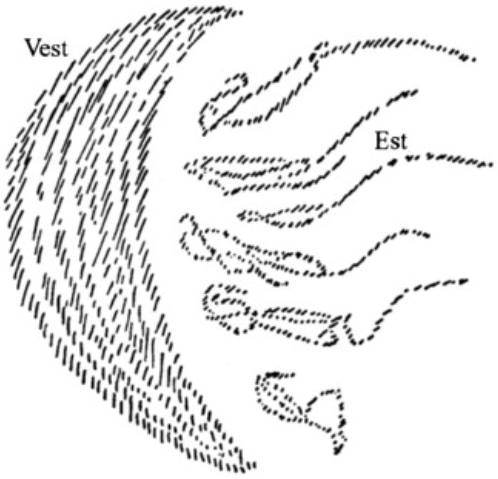

Planşa 8

[măreşte imaginea]

Aceste lucruri pot fi perceptibile, chiar dacă doar în structurile acestor automate, care astăzi parţial există deja ❙ spun în mod cu totul conştient „parţial", căci ele sunt, ce-i drept, încă ceva foarte individual. În multe privinţe, automatismul poate fi deja văzut. Dar mai este prezent ceva în aceste automate într-un mod încă foarte individual, care apare ca un apendice al acestor automate, o anexă care, dacă lucrurile nu sunt transformate direct în bancnote, are clinchetul aurului şi al argintului. Dar automatismul ar acţiona în aşa fel încât şi portofelele individuale să devină portofele comuniste, generale.

Dar aceasta este ceva ce nu trebuie perceput cu simpatii sau antipatii, ci cu acea privire care întrevede mersul lumii, care poate contempla ce se întâmplă între oameni, care poate face o legătură cu mersul Cosmosului. Dacă priveşti lucrurile în felul acesta vei spune: Oamenilor le este dat să ducă planeta mai departe în evolutia sa. ❙ Dacă omenirea nu încearcă să transforme ştiinţa în înţelepciune, ceea ce se poate întâmpla doar dacă omul face din ştiinţă o problemă personală şi dacă o leagă cu ceea ce, pe calea ocolită a iubirii, devine o problemă generală a omenirii plecând de la facultatea de a dori, acest mod de a percepe existenţa ar ameninţa omenirea. Cu o nuanţă puternică de înţelegere raţională interioară aceste lucruri pot fi preluate din ştiinţa spiritului. În fond, aceasta ne-o arată, în prezent, planeta care a rămas un simbol cosmic, Luna.

Când Luna se află în primul sau în ultimul pătrar, avem o imagine a ceea ce ar putea deveni Pământul; în partea mai întunecată ea arată celui care poate vedea suprasensibilul aceste mici siluete demonice care se mişcă spre curbura concavă a semilunii. Aşa încât este corect când se spune că omul trebuie să ferească Pământul de existenţa lunară.

Luna ne arată ce poate deveni Pământul într-o imagine cosmică ce ne este pusă în faţă. Trebuie să ne obişnuim deja cu ceea ce vedem afară, în Cosmos. Trebuie să vedem că Luna ne prezintă o caricatură a existenţei terestre, ne indică ce ar putea deveni Pământul dacă omul nu învaţă să facă din ştiinţa impersonală o problemă personală, să transforme prin incandescenţă dorinţele individuale în iubire, prin care ea ar deveni în viaţa socială asociativă o problemă generală a întregii umanităţi. Se poate înţelege mai bine ce se întâmplă în întregul Cosmos când se priveşte la ceea ce se întâmplă în om, şi, invers, se poate vedea în mod corect care este sarcină umană când se pot percepe în mod corect condiţiile Cosmosului. Apoi întorceţi-vă şi la ceea ce trebuie să existe în omenire ca moralitate, ca eticism.

Lucrurile care se spun despre Lucifer şi Ahriman nu trebuie înţelese în sensul că trebuie teoretizat asupra lor, că trebuie vorbit numai despre faptul că Lucifer este ceva şi Ahriman altceva, ci trebuie preluate în aşa fel încât să se perceapă influenţele spiritelor luciferice care vor să reţină Pământul în stadii anterioare, şi să se înţeleagă că Ahriman vrea să menţină stadiul actual al Pământului pentru ca acesta să nu progreseze spre stadii viitoare; dar aceste lucruri trebuie văzute în detaliile lor. Aspectele morale trebuie să fie valorizate prin legile naturii, iar ceea ce ţine de legile naturii trebuie valorizat în sens moral. Dacă se întâmplă acest lucru, se va arunca puntea între concepţia morală despre lume şi concepţia teoretică despre lume, punte despre care am vorbit de mai multe ori chiar în acest loc.

Din acest punct de vedere trebuie să fie abordat şi ce se întâmplă în prezent. Căci numai dacă intervine voinţa liberă a omului în mersul lumii se poate întâmpla ceea ce eu v-am prezentat schematic aici. Evoluţia Pământului este întru totul sarcina omului şi a umanităţii. Acest lucru nu este permis să-l trecem cu vederea. Cel care vrea doar să teoretizeze, care, de exemplu, vrea să audă doar: După atâtea şi atâtea secole se mai întâmplă..., nu ia în considerare faptul că noi trăim deja într-o epocă în care umanităţii îi revine sarcina de a fi părtaşă la metamorfozele evoluţiei Pământului, că trebuie preluat în dispoziţia sufletească umană ceea ce este raţiune generală a lumii şi că din om trebuie să se reverse sub forma iubirii umane generale, care însă poate fi atinsă numai în gândirea pură, liberă, ceea ce trăieşte individual ca facultate de a dori.

Cu aceasta v-am adus în faţa ochiului sufletesc două curente culturale importante şi am încercat să vă arăt, din alt punct de vedere, care este sarcina ştiinţei spiritului. Sarcina ştiinţei spiritului este de a interveni în evoluţia umanităţii, astfel încât mersul lumii să decurgă din esenţa însăşi a omenirii.

Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

GA 203

NOTE

1. *Euclid*: aprox. 300 î.Ch, *Elementele* sale oferă învăţăturile de bază pentru întreaga matematică.

2. *Varuna*: zeu vedic. Imnurile închinate lui fac parte din cele mai sublime ale Rig Vedei, partea cea mai veche a Vedei. Vezi textul corespunzător în conferinţa lui Rudolf Steiner din 26 decembrie 1920, în ***Spiritualitatea cosmică şi fizicul uman***, GA 202.

3. *Sucul de Soma* (în sanscrită): sucul plantei Soma, o specie de Sacrostemma, amestecat cu lapte sau orz şi fermentat, a cărei forţă de a produce extazul era venerată ca fiind zeul „Soma" ❙ comparabil zeului grec Dionysos.

4. *Piatra înţelepţilor*: vezi Rudolf Steiner, ***Elemente de bază ale esotericii*** GA 93a, 1976, pp. 39-41 (prezentarea procesului carbonului de la expiraţie, prin asimilaţia plantelor, până la carbon şi la diamant). „Cărbunele este piatra înţelepţilor."

5. *Novalis*: „Cine nu pune mâna pe o carte de matematică cu evlavie şi n-o citeşte ca pe cuvântul lui Dumnezeu, acela nu o înţelege" (*Fragmente matematice*).

6. *Şcoli de înţelepciune*: Contele Hermann Keyserling (1880-1946), filosof al culturii şi al istoriei, a fondat în 1920 la Darmstadt o „şcoală de înţelepciune" care s-a manifestat ca adversară a antroposofiei.

7. *Predicator misionar cu numele Frohnmeyer*: D.L. Joh. Frohnmeyer, 1850-1921. Pasajul se găseşte în *Mişcarea teosofică. Istoria, prezentarea şi critica ei*, Stuttgart şi Basel 1920, p. 107: „În prezent, se cizelează o statuie de 9 m a omului ideal: sus cu trăsături «luciferice», jos cu trăsături animalice" (în ediţia a doua acest pasaj a fost eliminat). Frohnmeyer a preluat această descriere, fără nicio verificare, dintr-un articol al preotului Heinrich Nidekker-Roos, fără indicarea sursei, ca şi cum ar fi fost propria-i constatare.

8. *Astfel de catastrofă*: aluzie la Primul Război Mondial şi la urmările acestuia.

9. *Rabindranath Tagore* (1861-1945), poet, filosof şi luptător indian.

10. *Un om de ştiinţă din Zürich*: vezi „Neue Zurcher Zeitung", 1920, nr. 2158, 1, Morgenblatt (29 dec.), *Ştiinţa spiritului antroposofică* semnată M.Sz. (dr. Mieczyslaw Sztern). ❙ Analiza celor două conferinţe ale lui Rudolf Steiner din 6 şi 8 decembrie 1920 de la Zürich, *Ştiinţa spiritului antroposofică, rezultatele şi fundamentarea ei ştiinţifică*, sună cuvânt cu cuvânt astfel:
„Steiner şi-a început caracterizarea sa a ştiinţei spiritului de orientare antroposofică prin aceea că a pus-o în cea mai strânsă legătură cu cea mai sigură dintre ştiinţe, matematica. [. ..] Această analogie oarecum frapantă este imediat străvăzută în motivaţia ei şubredă de îndată ce afli mai departe instanţa pe care se sprijină în final pentru precizia cunoaşterii antroposofice: este «trăirea», «înţelegerea intuitivă», «vederea suprasensibilă». Adevărurile matematice nu-şi deduc însă precizia din niciun fel din «intuiţie» sau din «trăire»; este vorba mult mai mult de înţelegerea pur raţională în lanţul închis fără goluri al deducţiilor logice care dau valoare excelentă siguranţei «dovezii matematice». [...] «Punctul matematic», «linia dreaptă», «spaţiul *n*-dimensional», «diferenţialul», pe scurt, toate noţiunile fundamentale şi axiomele matematicii nu sunt cu nimic «mai puţin adevărate», cu nimic mai precise decât «atomul», «energia» etc. [...] Axiomele nu sunt «absolut», ci numai relativ «adevărate»... ❙ Dr. Sztern a tinut mai târziu o conferinţă împotriva antroposofiei, la 28 mai 1921, cu titlul: *Platon, Goethe şi antroposofia*" (vezi „Neue Ziircher Zeitung", 1921, nr. 805 (2 iunie).

11. *Şcoala noastră Waldorf*: fondată în 1919 de Rudolf Steiner şi de Emil Molt ca şcoală pentru copiii şi angajaţii Fabricii de ţigări Waldorf Astoria din Stuttgart. În prezent (1989), pe glob lucrează în sensul pedagogiei de şcoală Waldorf mai mult de 200 de şcoli.

12. *Poziţia preotului şi profesorului Traub*: poziţia amintită se găseşte în cartea prof. dr. Friedrich Traub, *Rudolf Steiner ca filosof şi teosof*, Tubingen, 1919, p. 34: „Acele adevăruri care în viaţa zilnică le accepţi pe încredere sunt detalii ale ştiinţei de valoare limitată. În teosofie este vorba despre valori ultime şi supreme ale concepţiei despre lume. Dacă acolo este suficientă recunoaşterea autoritativă a adevărului, încă nu s-a spus că este la locul ei şi aici. Dimpotrivă, trebuie să cerem ca în problemele de concepţie asupra lumii fiecare să stea pe picioarele proprii şi să nu accepte pur şi simplu ceea ce-i prevestesc alţii. Dacă aş ajunge vreodată în situaţia de a trebui să îndrăznesc ceva mare în domeniul adevărurilor de şcoală, de exemplu faptul că Alexandru cel Mare a distrus regatul Persiei sau că Hanibal a trecut Alpii, dacă aş ajunge la convingerea că de un asemenea adevăr depind viaţa şi fericirea, nu m-aş mai mulţumi cu acea acceptare bazată pe autoritate străină, ci aş apela la totul pentru a obţine o certitudine independentă".

13. *Adam Smith*, 1723-1790, filosof şi sociolog englez.

14. *Johann Gottlieb Fichte*, 1762-1814.
Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling, 1775-1854.
Georg Wilhelm Hegel, 1770-1831.

15. *Schiller*, *Scrisori despre educaţia estetică a omului*: adresate baronului Friedrich Christian von Schleswig-Holstein-Sonderburg Augustenburg, pierdute la incendiul castelului Christianburg din Copenhaga în februarie 1794, reconstituite de Schiller şi publicate de acesta într-o prelucrare lărgită în 1795, în revista „Horen".

16. *Ralph Waldo Trine*, 1866-1958, scriitor şi filosof american: aici, referirea se face la serierea sa cea mai răspândită, *În armonie cu infinitul*, New York, 1897.

17. *Christian Science*: mişcare fondată de Mrs. Mary Baker-Eddy, formă religios-bisericească care a fost acceptată şi în Germania.

18. *„Şcoli de înţelepciune"*: vezi nota 6. Şi Tagore a fondat o şcoală de înţelepciune şi a fost invitat la Darnstadt în 1921.

19. *Legea conservării materiei*: formulată în 1789 de Antoine Laurent Lavoisier, 1743-1794, chimist francez şi fondatorul chimiei noi.
Legea conservării energiei: stabilită de Julius Robert Meyer, 1814-1878, în anul 1842, medic şi cercetător al naturii, la care trebuie să observăm că „lucrul nu a trecut în sufletele oamenilor în mod fin spiritual, cum a fost tratat de Meyer, ci într-un mod mult mai grosolan" (Joule, Helmholz). Vezi Rudolf Steiner, conferinţa din 16 aprilie 1918, în Moartea pământeană şi viaţa cosmică, GA 181.

20. *Alfred Russel Wallace*, 1823-1913, zoolog englez: *The Wonderfull Century, its Successes and its Failures*, New York, 1898. Citatul nu este textual, ci este un rezumat al gândurilor acestei cărţi.

21. *Între două afirmaţii opuse adevărul se află undeva la mijloc*: vezi Aristotel, *Etica nicomahică*, II/8.

22. *O istorioară drăguţă*: este vorba de o aniversare a Institutului de stomatologie al Universităţii Zürich, ţinută la 14 ianuarie 1921 în aula Universităţii, cu care prilej dr. Alfred Gysi a conferenţiat despre „Cariile dentare, prevenirea şi urmările neglijării lor". În această conferinţă antroposofia nu a fost pomenită şi nici nu a avut loc vreo discuţie despre ea. La banchetul care a urmat, la casa de întâlnire a membrilor breslei, prof. dr. Oskar Romer, directorul Institutului de stomatologie al Universităţii din Leipzig, a rostit totuşi o cuvântare, ca reprezentant al acestui institut, dedicată merituosului conducător al Institutului din Zürich, dr. A. Gysi (devenit curând după aceea profesor-lector), în care a făcut referire la studiile antroposofice ale acestuia. Observaţia menţionată de Rudolf Steiner ar putea fi legată de această cuvântare. ❙ La rândul său, prof. Romer a ţinut o conferinţă „Despre caria dentară fără putrezirea dintelui. În legătură cu rezultatele cercetării spiritului lui Rudolf Steiner" (Stuttgart 1921). ❙ Citatul „În inteiorul naturii nu pătrunde niciun spirit creat" provine dintr-o poezie a medicului elveţian, botanist şi poet, Haller (1708-1777) şi este respinsă de Goethe într-o poezie-protest : „În orice caz. Fizicianului" (1820).

23. *Panteismul este un reproş preferat*: vezi Otto Zimmermann, Rătăciri antroposofice, în „Stimmen der şi Zeit", vol. 95, caiet 4, pp. 335 şi urm.: „Antroposofia, în măsura în care a ieşit la lumină în tipărituri, este panteistă. Neclar este cel mult ce fel de panteism preferă ea" etc.

24. *„Kommender Tag" şi „Futurum"*: „Der Kommender Tag, Societate pe acţiuni pentru încurajarea valorilor economice şi spirituale", fondată la 13 martie 19201a Stuttgart; vezi prospectul de fondare a SA. Kommender Tag din martie 1920. Vezi şi *Ideea Kommender Tag* de Emil Leinhas, Stuttgart, 1921. ❙ „Futurum SA, Societate economică pentru impulsionarea internaţională a valorilor economce şi spirituale", fondată la 16 iunie 1920 la Dornach/Solothurn.

25. *Am fost opt ani la rând educator*: la recomandarea profesorului Karl Julius Schroer, profesorului său de istoria literaturii de la Universitatea tehnică din Viena 1884-1890, Rudolf Steiner a fost activ între anii 1884-1890 în casa importatorului de bumbac Ladislau Specht, Viena, ca educator al celor patru fii ai acestuia.

26. ***Poarta iniţierii*** (Iniţierea): *Un Misteriu rosicrucian*, în GA 14.

27. *Postacţiunile marii crize a anului 1873*: criza mondială din 1873, care a plecat de la Bursa vieneză şi s-a extins ulterior la ramurile comerţului şi industriei mondiale, a fost provocată de evoluţia tehnică (mecanizarea întreprinderilor), care a condus la creşterea comerţului mondial, la stabilizarea capitalului şi la supraproducţie.

28. *Eugene Bontoux*, 1820 sau 1824-1904, om al finanţelor francez, director general al Gării de Sud, mai târziu fabricant şi constructor de trenuri (Ungaria, Serbia etc.). Fondator al Union générale, Paris, cu banii legitimiştilor şi clericilor, care a falimentat în 1882. Printre altele, el a scris: *Etude sur la Compagnie du chernins de fer Sud Autrichiens-Lombards, rapport au Conseil d'administration, Paris 1866.* ❙ *La Hongrie et l'alimentation de l'Europe, Paris*, 1862-1869, 2 vol.

29. *Celebrul crah Bontoux*: criza de bursă din anul 1882 care a fost legată de un număr de fundaţii ale lui Bontoux, mai ales Union générale Banque de Lyon et de la Loire şi de speculaţii de bursă. ❙ Vezi Fr. Perrot, *Cazul Bontoux şi cea mai nouă criză de bursă internaţională*, Heidelberg; vezi şi Eugene Bontoux, *L'Union generale sa vie, sa mort, son programme*, Paris, 1888.

30. *Leo Troţki*, 1879-1940, bolşevic, conducător al revoluţiei bolşevice împreună cu Vladimir Ilici Lenin (1870-1924).

31. *„Despre Goetheanumul lui Steiner de la Dornach..."*: cele şase citate care urmează au fost preluate de conferenţiar din cartea *O privire spre viitor? Prietenilor astrologiei ştiinţifice* de Elsbeth Ebertin, Freiburg (Baden) 1921, pp. 62-63. Primul, al treilea şi al şaselea citat sunt luate dintr-un articol intitulat „Templul de la Dornach", din revista „Der Leuchtturm", Lorch (Wurttemberg), octombrie 1920. Citatele al doilea, al patrulea şi al cincilea se află în textul original al Elsbethei Ebertin.

32. *Generali deosebit de influenţi*: aluzie a conferenţiarului la exploatarea grotescă a prieteniei sale personale cu şeful Statului Major Generalul Helmuth von Moltke care a dus la afirmaţia absurdă a adversarilor că el ar fi părtaş la pierderea bătăliei de pe Marna din 1914.

33. *Aş fi un mason deosebit de periculos*: nu se cunoaşte o dovadă documentară pentru acest zvon. Vezi ***Povestea vieţii mele***, GA 28, capitolul XXXVI. Afirmaţia că Rudolf Steiner ar fi „iezuit" (mai târziu „elev iezuit") a apărut în 1901. În conferinţa din 24 mai 1920, în ***Filosofia lui Toma din Aquino***, GA 74, 1967, pp. 106-107 se spune: Eu am scris atunci ***Concepţii despre lume şi despre viaţă în secolul al XIX-lea*** (în prezent ***Enigme ale filosofiei***, GA 18). Aici, la p. 172 găsiţi următoarea frază: „Aceşti gânditori ştiau într-adevăr să se mişte în lumea ideilor fără a-şi încorpora această lume într-o formă grosolan-sensibilă". Astfel am vorbit despre scolastică şi apoi şi despre gânditorii catolici, care reluaseră atunci studiul scolasticii: gânditorii catolici care se străduiesc, în prezent, să înnoiască această artă a gândirii sunt, în această privinţă, demni de toată atenţia. Întotdeauna va fi valabil ceea ce spune unul dintre ei, preotul iezuit Joseph Kleugten, în cartea sa *Filosofia preistoriei* (Innsbruck, 1878): „Totuşi aceasta a avut ca urmare că s-a

spus atunci că eu însumi aş fi un iezuit camuflat". C.S. Picht spune: La München s-a răspândit la sfârşitul primului deceniu al secolului zvonul că Rudolf Steiner ar fi fost educat în mănăstirea iezuită Kalcksburg de lângă Viena, apoi s-a spus că ar fi fost văzut la colegiul iezuit morav Bojkovitz, la răsărit de Brünn; în final, teosoful Franz Hartmann a mărturisit Anniei Besant, preşedinta Societăţii teosofice, că el îl consideră pe Rudolf Steiner iezuit, ceea ce Besant i-a repetat lui Rudolf Steiner în 1909, în timp ce, pentru a sublinia cât o înveseleşte această afirmaţie, a adăugat că Hartmann a considerat-o şi pe ea iezuită. Cu toate acestea, Annie Besant nu a pregetat la adunarea generală a Societăţii ei de la Adyar, în 1912, să-l numească pe Rudolf Steiner în mod oficial „elev iezuit", ceea ce l-a determinat să respingă această afirmaţie realizând o schiţă a vieţii sale sub forma unei conferinţe (tipărită în *Contribuţii la ediţia completă Rudolf Steiner*, nr. 83/84, Paşti, 1984).

34. *Este necesar să existe o anumită grijă*: colaboratorii Goetheanumului au organizat preventiv o pază proprie contra incendiilor. S-a înfiinţat un serviciu de pază permanent. Cu toate acestea, Goetheanumul, o clădire construită din lemn, a căzut pradă flăcărilor în noaptea de Anul Nou, ca urmare a unei incendieri premeditate. În acelaşi loc a fost ridicat un al doilea Goetheanum, după modelul-machetă făcut de Rudolf Steiner (m. 1925), o construcţie din beton şi cu forme corespunzătoare pentru acest material.

35. *Entităţile luciferice şi ahrimanice*: privitor la ierarhii (Angeloi, Arhangheli, Arhai, Exusiai, Dynamis, Kyriotetes, Tronuri, Heruvimi, Serafimi), vezi Rudolf Steiner ***Ierarhiile spirituale şi oglindirea lor în lumea fizică. Zodiac, Planete, Cosmos***, GA 110. Privitor la forţele active în evoluţia umanităţii, vezi Rudolf Steiner, ***Ştiinţa ocultă în schiţă*** (1910), GA 13; vezi şi Rudolf Steiner, *Luciferic şi ahrimanic în relaţia lor cu omul*, în ***Filosofie şi antroposofie***, GA 35 etc.

36. *Nirvana* („stingerea"): este denumirea indiană pentru scopul suprem al năzuinţei şi strădaniei omului şi cel mai înalt lăcaş care poate fi atins numai de aleşi, prin obţinerea cunoaşterii supreme şi prin desprinderea de orice dorinţă pământeană.

37. *Războiul care a avut loc între China şi Japonia*: războiul, izbucnit în 1894, s-a terminat în 1895 prin Pacea de la Schimonseki. China s-a obligat să plătească Japoniei o despăgubire de război de 200 taeli (600 milioane de mărci), în şapte rate anuale.

38. *„Regula de aur a ştiinţei moderne a spiritului de orientare antroposofică"*: în baza regulii de aur a mecanicii, care exprimă faptul că nu se poate economisi travaliul prin niciun mecanism. De exemplu, dacă printr-un scripete se poate reduce forţa, aceasta trebuie să acţioneze, în schimb, timp mai îndelungat.

39. *Creierul produce gânduri*: vezi Carl Vogt, *Scrisori filosofice pentru oamenii cultivaţi din toate oraşele*, Stuttgart şi Tübingen, 1845, p. 206: „Orice cercetător al naturii va ajunge, cred eu, conform unei gândiri consecvente, la părerea că toate capacităţile pe care noi le cuprindem sub numele de activităţi sufleteşti sunt doar funcţii ale substanţei creierului, sau, pentru a mă exprima puţin mai grosolan, că gândurile se află cu creierul în acelaşi raport în care se află fierea cu ficatul sau urina cu rinichii. A admite un suflet care se foloseşte de creier ca de un instrument cu care poate lucra aşa cum îi place este o aberaţie". În cea de a doua ediţie, augmentată şi îmbunătăţită, Giessen, 1854, p. 323, acest pasaj este repetat, cu adăugarea unui citat din Jacob Moleschott, *Circuitul vieţii*, Mainz, 1852, p. 402: „Comparaţia este inacceptabilă când se înţelege în ce sens transpune Vogt punctul de comparat. Creierul este tot atât de indispensabil pentru elaborarea gândurilor ca şi ficatul pentru secreţia fierii şi rinichiul pentru excreţia urinei".

40. *Despre unele stări nebuloase vechi*: aluzie la teoria Kant Laplace.

41. *Adolf Harnack*: *Fiinţa creştinismului*, Leipzig, 1900.

42. *Nicolaus Copernicus*, 1473-1543, astronom, fondatorul imaginii heliocentrice a lumii.

43. *„Cântă-mi, o, Muză..."*: vers introductiv la *Iliada* lui Homer.
Eschil, 525-456 î.Ch., clasic al tragediei greceşti.

44. *Ernst Haeckel*: *Enigmele lumii. Studii asupra filosofiei moniste*, 1899.

45. *Eugen Kühnemann*, 1868-1946, filosof, autorul cărţii *Deutschland und Amerika*.

46. *Franz Xavier*, 1506-1552, cofondator al ordinului iezuiţilor, misionar în India şi Japonia. Declarat sfânt în 1622.

47. *Aristarh din Samos*, aprox. 320-250 î.Ch., astronom grec.

48. *Galileo Galilei*, 1564-1642, cercetător italian al naturii. La procesul din faţa tribunalului inchizitorial din Roma 1632, Galilei a trebuit să se dezică de învăţătura lui Copernic despre sistemul heliocentric.

49. *Max Dessoir*, 1867-1947, filosof.

50. *Friedrich Gogarten*, 1889-1931, teolog evanghelic: *Ştiinţa spiritului a lui Rudolf Steiner şi creştinismul*, Stuttgart, 1920.
Wilhelm Bruhns, preot lic.: *Antroposofie teosofică. Din natura şi ştiinţa spiritului*, vol. 775, Leipzig şi Berlin, 1921.
Kurt Leese, preot lic.: *Teosofia modernă şi înţelegerea curentelor spirituale ale prezentului*, Berlin, 1921.

51. *În cartea mea* ***Enigmele sufletului***: 1917, GA 21. În capitolul al doilea al cărţii *Max Dessoir despre antroposofie*, „De dincolo de suflet, ştiinţele oculte în perspectivă critică", Rudolf Steiner analizează concepţia lui Max Dessoir. Episodul menţionat se găseşte la pp. 32 şi urm. ale cărţii lui Dessoir şi este citat de Rudolf Steiner şi la p. 66 în ***Enigmele filosofiei***.

52. *Max Scheler*, filosof, 1874-1928.

53. *Ceea ce vorbim este înţelepciunea lui Dumnezeu*: 1 Corinteni 2, 7-12.

54. *Acestea, desigur, sunt citate din Goethe!*: din poezia *Cuvinte primordiale. Orficele*.

55. *În cunoscutul ziar „Berliner Tageblatt" se publică un articol*: este vorba de un articol al lui Christian Bouchholtz, intitulat „Berlinul superstitios. Scoli oculte populare si laboratoare spiritiste", din nr. 39 de marti 25 ianuarie 1921 al ziarului „Berliner Tageblatt". Deja

la 26 ianuarie a apărut un extras din acesta în englezescul „Daily Telegraph". Dr. Roman Boss a scris atunci o replică, „Rudolf Steiner şi Goetheanumul", pe care a încercat s-o strecoare în presa elveţiană (vezi, de exemplu, „Der Rheinthaler", Alstatten, 28 februarie 1921).

56. *Are îndatorirea de a-şi căuta sursele*: în cele ce urmează este vorba despre primele două articole din numărul din februarie al ziarului „Die Tat": J.W. Hauer, „Antroposofia ca o cale spre spirit", şi Walter Johannes Stein, „Antroposofia ca monism şi ca teosofie". În legătură cu acestea, Rudalf Steiner a spus următoarele:

    Aş vrea să vă mai comunic, tot din acest caiet al lui „Die Tat", o mică drăgălăşenie privitoare la simpla apărare.

    Dragul nostru prieten dr. Stein a publicat într-un articol scris cu mult sens şi râvnă această replică de contestare a articolului lui Hauer. Dar ce se obţine cu astfel de contestări? Acest Hauer a obţinut în conferinţele anterioare măiestria de a spune că între prima şi a doua ediţie a ***Filosofiei libertăţii*** s-ar găsi deosebiri care-ţi fac părul măciucă. Acest lucru îl afirmă în legătură cu disertaţia prietenului nostru dr. Stein şi-i reproşează că nu ar fi ţinut seama de faptul că există o astfel de deosebire între prima şi a doua ediţie a ***Filosofiei libertăţii***. Dr. Stein, bineînţeles, ar fi putut replica că atunci când şi-a scris disertaţia ediţia a doua încă nu apăruse. Se reproşează dr. Stein că şi-a scris textul pe baza ediţiei nemodificate a ***Filosofiei libertăţii***. Da, dar ***Filosofia libertăţii*** nici nu apăruse în noua ediţie. Oricum, dr. Stein a citat numai după prima ediţie, şi tot ce spune se referă la prima ediţie şi aceasta o precizează în articolul său. J.W. Hauer, care de altfel trece şi drept un învăţător al tineretului, după câte mi se spune, afirmă următoarele: „Oricine poate verifica dacă concepţia mea este justă, dacă îşi dă osteneala să citească în întregime articolul lui Steiner despre Büchner. De ce spune dr. Stein (p. 831 din articolul său) că eu «repet după el» că ar fi pus la baza cărţii sale a doua ediţie a ***Filosofiei libertăţii*** şi că acest lucru este «neadevărat»? La înţelegeri greşite neintenţionate se spune îndeobşte «nepotrivit».

    Vedeţi, în anumite condiţii aceşti oameni sunt chiar sensibili! ❙ Şi este oare o calomnie răutăcioasă dacă fac o astfel de afirmaţie, când dr. Stein indică la citatele sale numai numărul paginii celei de a doua ediţii, fără notă de subsol? Nu este un obicei ştiinţific acela de a reda textul unei prime ediţii punând numerele paginilor din ediţia a doua, fără nici o menţiune".

    În realitate, acest om a făcut ticăloşia de a spune că dr. Stein şi-a scris cartea numai pe baza primei ediţii a ***Filosofiei libertăţii***. Dr. J.W. Hauer reproşează dr. Stein că nu analizează ceea ce încă nu ar fi antroposofie în prima ediţie a ***Filosofiei libertăţii***, ci s-a orientat în mod incorect numai după ediţia a doua, fapt prin care el se face vinovat de omisiune: el a citat numai prima ediţie; abia după ce cartea lui Stein a fost gata şi trebuia să intre la tipar a apărut a doua ediţie a ***Filosofiei libertăţii*** şi el a inserat paginile ediţiei a doua, dar nu a modificat nimic în citate. Hauer i-a reproşat dr. Stein că ar fi pus la baza cărţii sale cea de a doua ediţie a ***Filosofiei libertăţii*** care a inserat paginile după ediţia a doua, pe care eu numai aş fi recoafat-o. Stein însă a citat după ediţia întâia, numai că a uitat să facă, după apariţia celei de a doua ediţii, menţiunea că citatele sunt din prima ediţie şi numai numărul paginilor este luat din ediţia a doua. Hauer conchide însă din această omisiune a lui Stein că acesta trece sub tăcere faptul că în această ediţie a ***Filosofiei libertăţii*** eu mi-aş fi schimbat total concepţia despre lume, şi spune cititorilor că este corect ceea ce se află în cea de a doua ediţie, nu ceea ce se găseşte în prima ediţie. Aşadar, un astfel de jeg nu intră în problema de fond, ci se eschivează prin astfel de subterfugii. Aceasta este ceea ce se obţine prin astfel de apărări. Astfel de oameni pot întotdeauna să găsească subterfugii pentru că oricând se pot ivi asemenea situaţii. Cu astfel de lucruri îţi poţi irosi timpul. La ce ar folosi, de exemplu, dacă aş respinge ceea ce este scris la sfârşitul articolului acestui J.W. Hauer: „Dr. Steiner el însuşi (Memoriu asupra despărţirii Societăţii antroposofice de Societatea teosofică, publicat de dr. Hubbe-Scleiden, Leipzig, 1913, p. 64), preluat prin doamna Besant la 24 octombrie 1902 în şcoala esoterică a Societăţii teosofice".

    Faptul că această şcoală esoterică nu are nicio valoare şi că nu oferă nimic putea spune numai cineva care a cunoscut-o! Pentru a discuta toate aceste aspecte ar trebui făcute tot felul de dezbateri, ceea ce ar duce la discuţii fără sfârşit.

57. *Este important să se pună într-o lumina corectă*: întrucât blocul stenogramei se termină aici, sfârşitul conferinţei nu este lipsit de lacune.

58. *Anul 333 după Misteriul de pe Golgota*: potrivit datelor furnizate de Rudolf Steiner, cea de a patra cultură, cea greco-latină, a durat de la 747 î.Ch. până la 1413 d.Ch. Astfel, 333 este exact mijlocul acestui interval.

59. *Cimabue*, 1240-1302, pictor italian

60. *Giotto di Bondone*, aproximativ 1266-1337, pictor italian.

61. *Adolf Harnack*, 1851-1930, teolog: vezi *Esenţa creştinismului*, 16 conferinţe, Berlin, 1899-1900.

62. *Dr. Roman Boos*, 1889-1952, specialist în ştiinţe sociale, scriitor şi orator.

63. *Am ţinut o conferinţă la Hengelo*: o broşură, „Gebr. Storck & Co. Maschinenfabrick Hengelo/Holland", se află încă în biblioteca lui Rudolf Steiner.

64. *O carte care tratează probleme filosofice*: *Jurgen Bona Meyer*, 1829-1897, profesor de filosofie la Bonn, *Probleme filosofice ale timpului*. Ediţia a doua adăugită şi îmbunătăţită, Bonn, 1874, XVIII, p. 466. *Arnold Dodel*, 1843-1908, profesor de botanică la Universitatea din Zürich şi scriitor. Exemplarul de carte menţionat de Rudolf Steiner există în biblioteca lăsată de acesta. Dodel a prelucrat-o până la pagina 114 şi a făcut observaţii de cele mai multe ori sarcastice pe marginea ei. Întrucât în conferinţă se menţionează caracterul lor simptomatic, să amintim câteva dintre acestea: „Frază frumoasă?" ❙ „Filosofii se refugiază întotdeauna în domeniul de neapropiat al metafizicii, atunci când ajung în conflict cu cel *fizic*, *şiret*?" ❙ „Rătăcire?" ❙ „Aici, autorul a trecut fără îndoială peste Darwin" ❙ „Insolent, dragă domnule!" ❙ „Miroase a sofism!" ❙ „Pe noi, materialiştii, cu siguranţă că nu!" ❙ „Aşadar, lumea exterioară totuşi există!" ❙ „Aşadar, niciunul dintre materialişti nu a gândit profund? " ❙ „Flăcăul vorbeşte ca un papă! " ❙ „Eu cred că unii materialişti sunt capete mai clare decât acest profesor de filosofie dogmatizator şi care blesteamă! " ❙ „Autorul sporovăieşte tâmpenii!" ❙ „Totuşi, dragul meu! " ❙ „Inepţie! " ❙ „Sufletele florilor lui Fechner mă îngrozesc! " ❙ „Autorul face previziuni! " ❙ „Profesorul de filosofie vrea să ne dăscălească! " ❙ „Băiatul se smiorcăie!??? " ❙ „Ce infailibil este filosoful! " ❙ „Să-l ia dracul pe critic! " ❙ „Aşa! Aici filosoful îşi întoarce mânecile pe dos! Ia să vedem! " ❙ „Dragă domnule, la această întrebare eşti incapabil să răspunzi. " ❙ „Aha, palida invidie te-a orbit! " ❙ „Aliluia critic! De mult tu vei fi fost uitat, când opera monumentală a lui Darwin încă va fi admirată! " ❙ Prelucrarea se termină la pagina 114 cu notaţia:

„Salut et bénédiction là-dessus! Bucuros am fi renunţat la aceasta. Zürich, 30 septembrie 1874, A.D."

65. *Jan Stuten*, 1890-1948, muzician, plastician, scenograf şi actor olandez: pe lângă multe alte compoziţii muzicale a scris muzică pentru *Faustul* lui Goethe, pentru reprezentaţiile întregului *Faust* ţinut la Goetheanum, Dornach/Elveţia.

66. *Un om împărţea manifeste*: este vorba de un manifest al învăţatului şi adversarului olandez dr. H.K.E. De Jong, de la Haga, parţial reprodus în scrierea aţâţătoare a lui M. Kully *Secretele templului de la Dornach*, partea a doua, Basel 1921, p.4.

67. *Prof. dr. med. Hugo Fuchs*: director al Institutului de Anatomie din Göttingen. În „Göttinger Tagesblatt", 1920 (26, 27 mai), el a încercat să discrediteze la maximum ştiinţa spiritului de orientare antroposofică şi strădaniile asociaţiei pentru „tripartiţia organismului social", şi-a folosit şi prelegerile pentru a-şi aţâţa în acest sens ascultătorii, ceea ce a făcut necesară pregătirea de urgenţă a unei conferinţe explicative organizate de Societatea antroposofică şi de asociaţia mai sus amintită. La 25 februarie 1921 avusese loc la Göttingen, în legătură cu aţâţările prof. Fuchs în problema Sileziei Superioare, o adunare de protest împotriva asociaţiei. Adunarea de răspuns prevăzută de asociaţie a fost interzisă ❙ în mod sigur sub influenţa exercitată de cei din Göttingen (vezi revista săptămânală „Tripartiţia organismului social", Stuttgart, 1920, nr. 4, 1921, nr. 36 şi 40).

68. *Grupul statuar din punctul central al clădirii noastre*: grupul plastic realizat în lemn de Rudolf Steiner, înfăţişând pe reprezentantul omenirii între Lucifer şi Ahriman, grup plastic care a supravieţuit primului Goetheanum şi este amplasat în prezent în cel de al doilea Goetheanum, la Dornach, Elveţia.

69. *Elohim*: în textul ebraic al Genezei, Luther a folosit în locul acestui cuvânt expresia „Dumnezeu în general". Cuvântul ebraic *Elohim* trezea în vechii înţelepţi ebraici reprezentarea unui grup de entităţi spirituale care îşi uneau activităţile în vederea unui scop comun, omul Pământului actual.

70. *Eterul caloric*: trebuie deosebite eterurile caloric, luminos, sonor (chimic) şi al vieţii. Vezi Rudolf Steiner ***Misterul bibilic al Genezei***, GA 122.

71. *Nephesch*: vezi ***Misterul bibilic al Genezei***, GA 122, 1976, p. 180, şi ***Antropologia ştiinţei spiritului***, GA 107, 1973, p. 271.

72. *Cuvintele atât de puternice rostite de Pavel*: 1 Cor. 15, 14.

73. *Creştinismul a devenit religie de stat*: în 324, prin împăratul Constantin I.

74. *Iulian Apostatul*: împărat roman, 361-363: vezi Rudolf Steiner, ***Pietre de construcţie pentru înţelegerea Misteriului de pe Golgota***, GA 175, conferinţa din 19 aprilie 1917.

75. *Cel de al optulea Conciliu de la Constantinopol*: vezi *Istoria idealismului* de Otto Willmann, ed. 1, 1894, vol. II, par. 54, p. III.

76. *Apollonius din Tyana*: magician, sec. I d.Chr.

77. *Gimnosofişti*: nume dat de greci filosofilor indieni care îşi impuneau contemplaţia şi asceza cea mai severă. Ei dispreţuiau orice fel de îmbrăcăminte.

78. *Potrivit biografului său*: Philostratus, Flavius cel Bătrân, sofist şi retor grec.

79. *Ce înseamnă cuvântul paulinic*: Cor. I, 15, 14.

80. *Helmholz a citit cuvânt cu cuvânt un text*: la Adunarea generală de la Weimar din 1892 a Societăţii Goethe, „Presimţirile lui Goethe cu privire la ideile ştiinţei naturii". Textul conferinţei a fost tipărit în caietul pe luna iulie al revistei „Deutsche Rundschau", Berlin, şi a apărut apoi ca broşură, Berlin 1892. ❙ Vezi şi Rudolf Steiner ***Viaţa mea***, GA 28, 1962, p. 200.

Rudolf Steiner

RESPONSABILITATEA OMULUI PENTRU EVOLUŢIA LUMII

GA 203

DESENELE LA TABLĂ

Desenele şi notaţiile originale de pe tablă ale lui Rudolf Steiner s-au păstrat începând din toamna anului 1919, deoarece la dorința auditorilor tabla a fost acoperită cu hârtie neagră, care s-a putut păstra ulterior. De multe ori lui Rudolf Steiner îi stăteau la dispoziţie două sau chiar trei table pregătite în felul acesta. În urma unei conferinţe, desenele executate cu creta albă sau colorate erau fixate pe hârtie, datate şi păstrate. În cadrul Ediției Complete Rudolf Steiner („Rudolf Steiner Gesamtausgabe"), ele se găsesc, drept completări la conferinţe, în seria Rudolf Steiner, *Desene la tablă de la conferinţe* («Wandtafelzeichnungen zum Vortragswerk»), GA K 58/1 – 58/30, reproduse fotografic la dimensiuni micşorate.

Desenele și notaţiile la tablă făcute de Rudolf Steiner pe parcursul acestui ciclu de conferințe se gasesc în volumul VI (GA K58/5), împreună cu desenele aferente ciclurilor de conferințe GA 202 și GA 204.

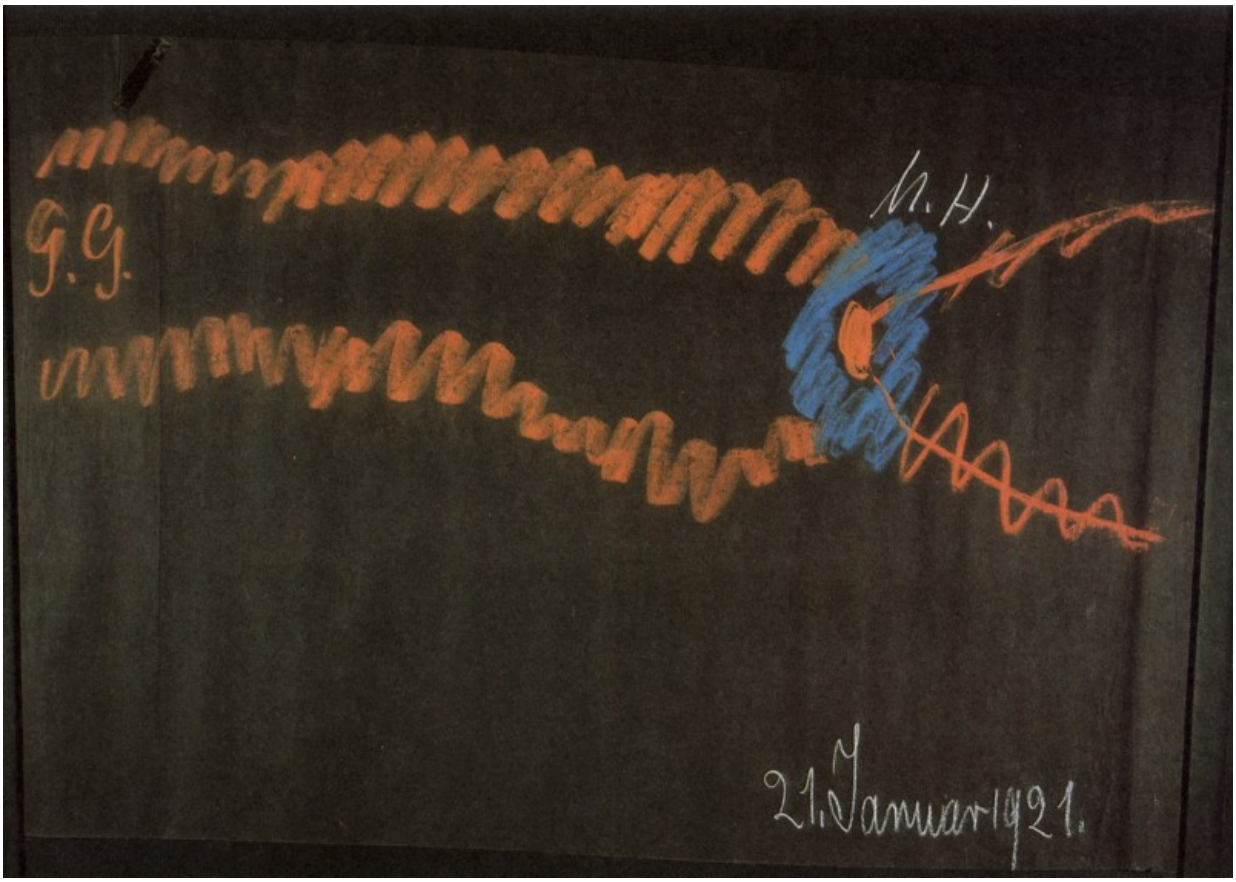

Tabla 1 Conferința 5 — Dornach, 21 ianuarie 1921

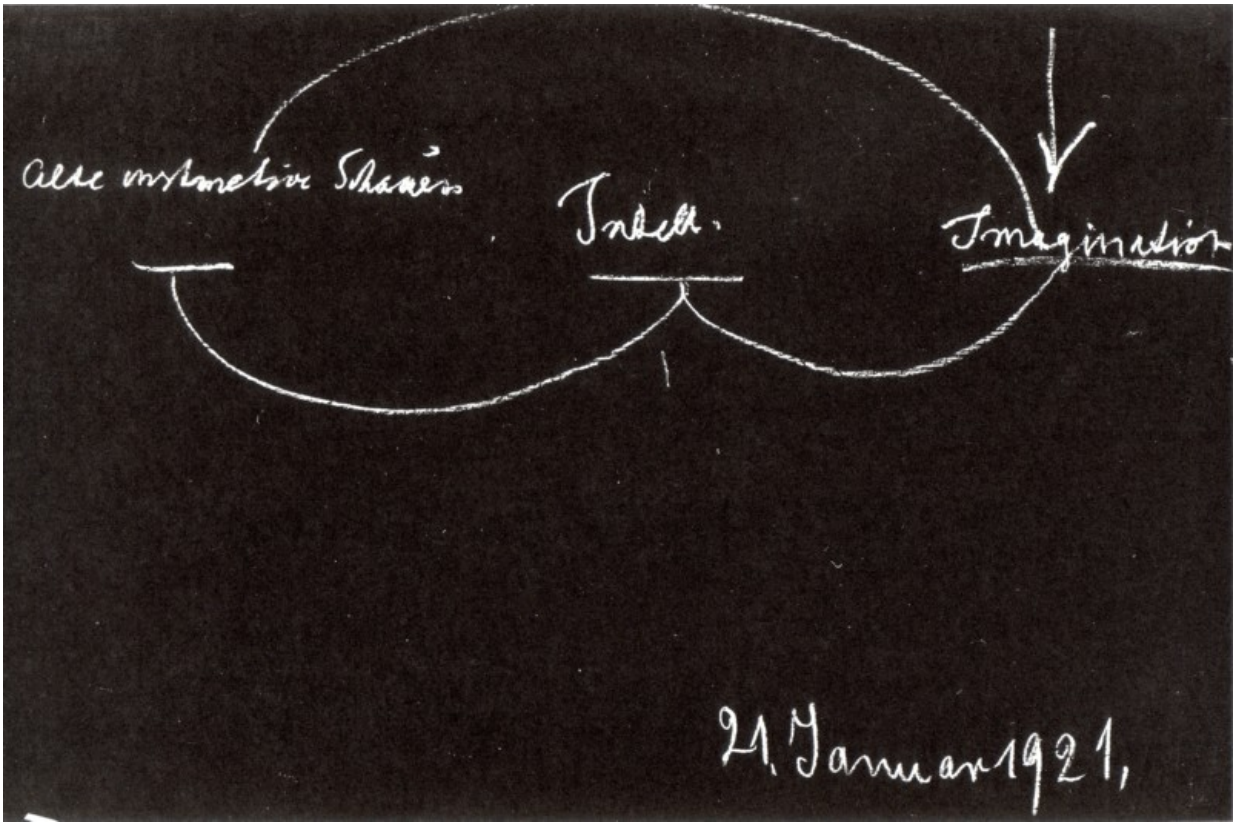

Tabla 2 — Conferința 5 — Dornach, 21 ianuarie 1921

Tabla 3 — Conferința 9 — Dornach, 30 ianuarie 1921

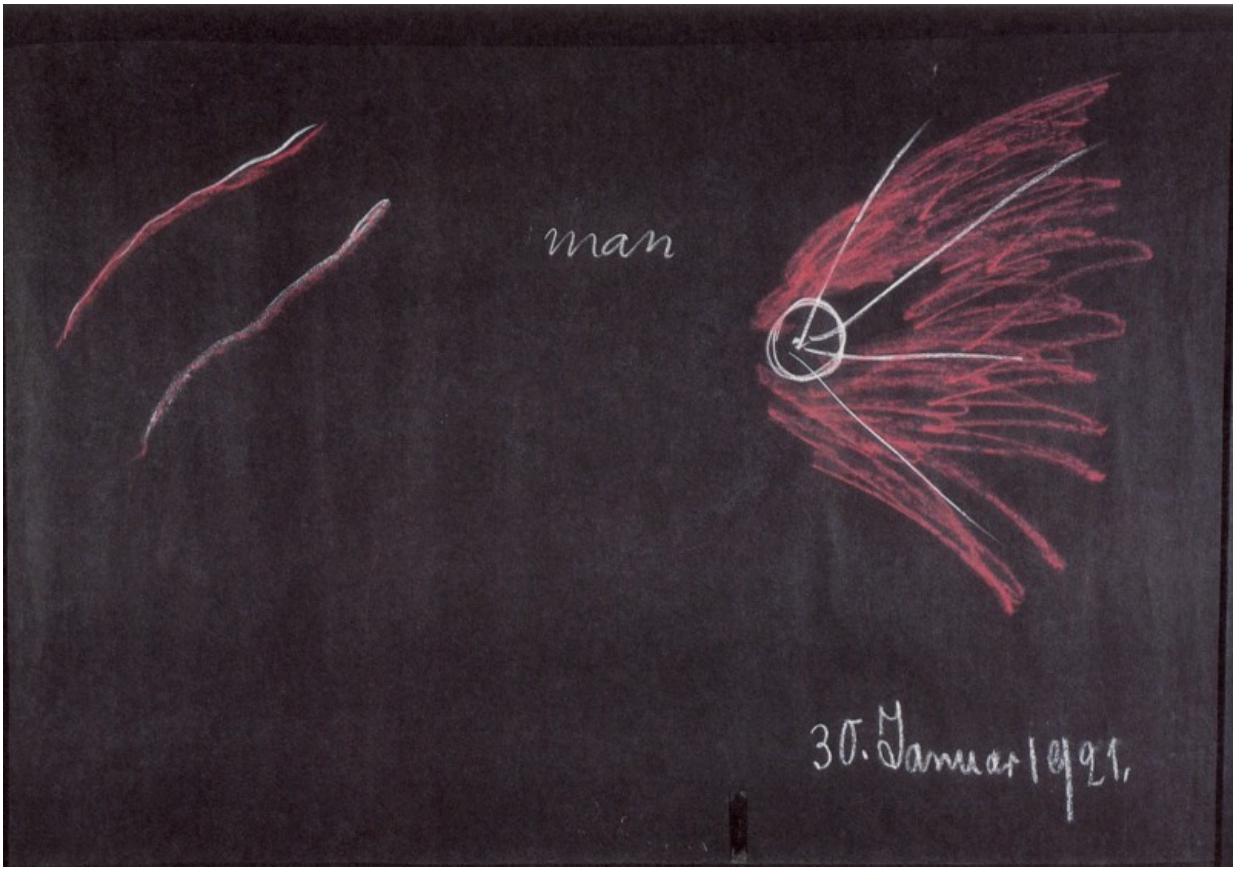

Tabla 4 Conferința 9 — Dornach, 30 ianuarie 1921

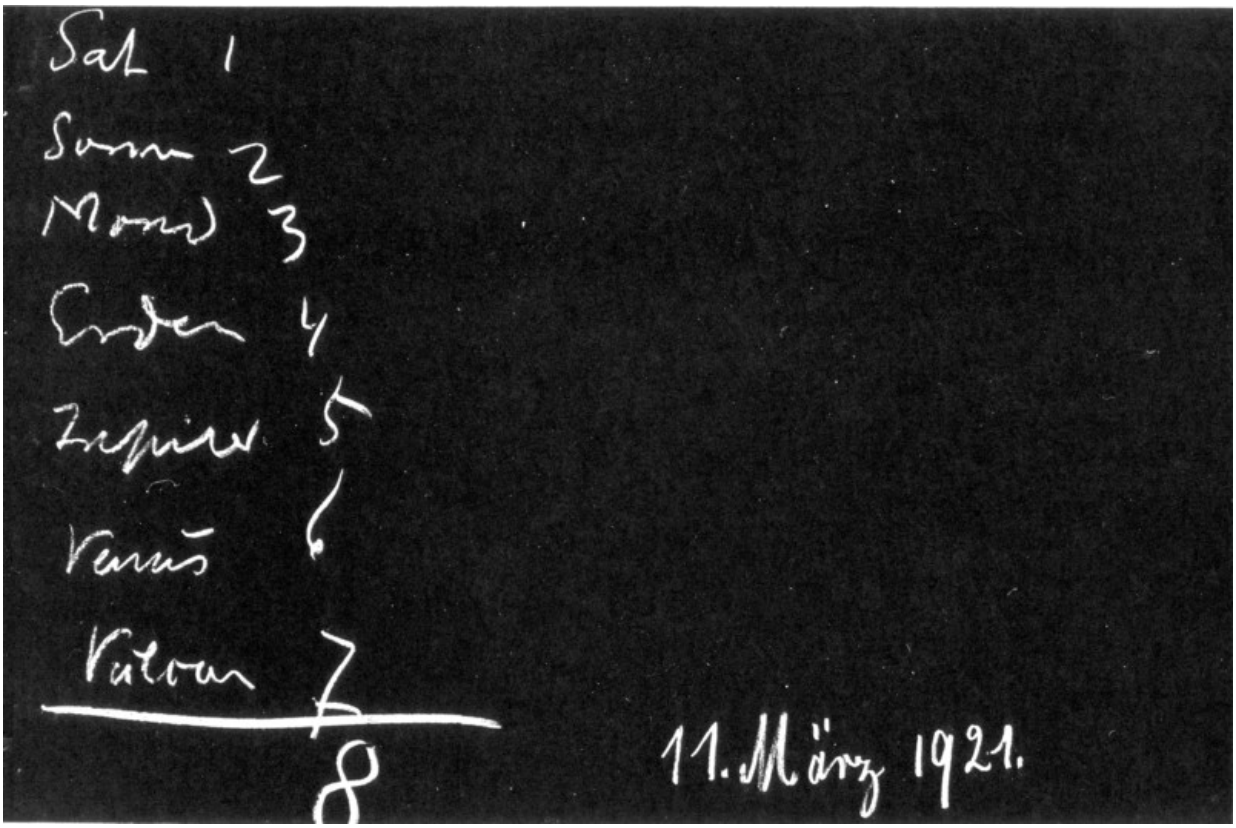

Tabla 5 Conferința 14 — Dornach, 11 martie 1921

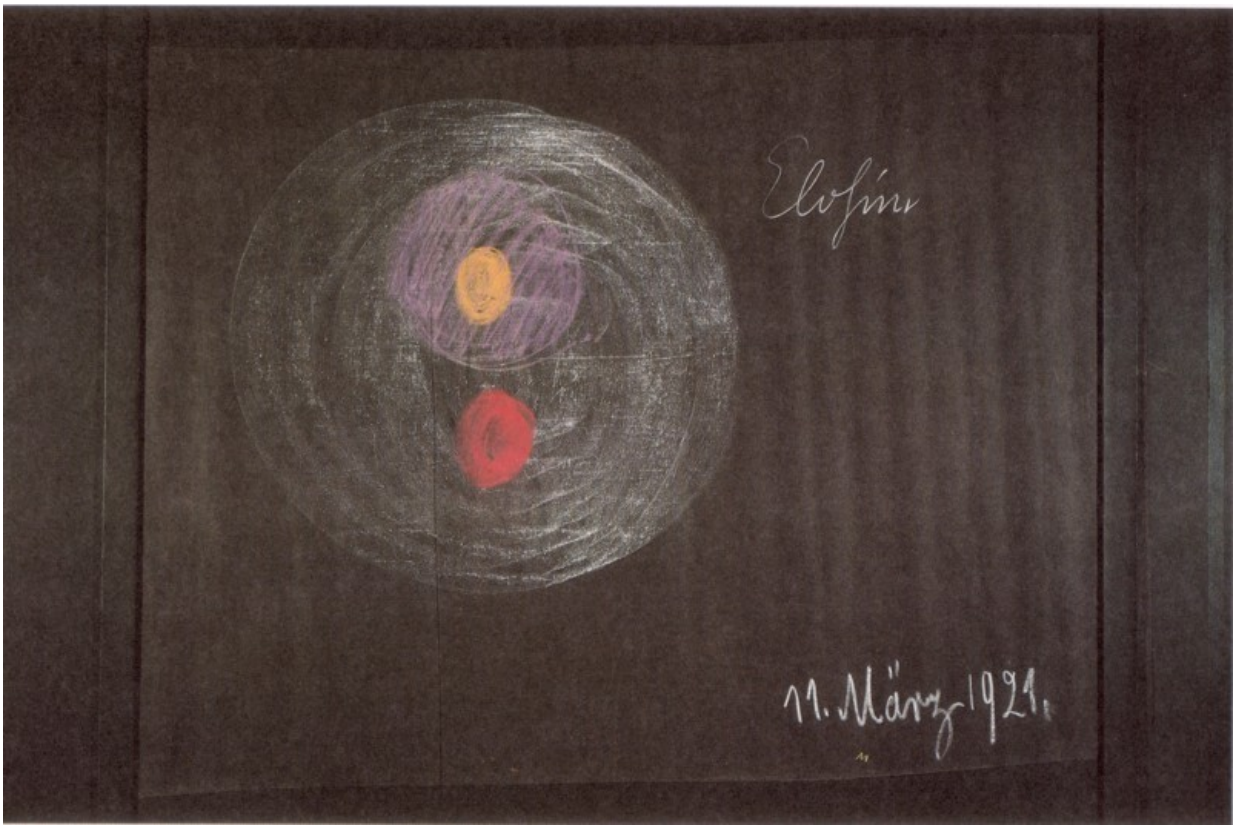

Tabla 6 Conferința 14 — Dornach, 11 martie 1921

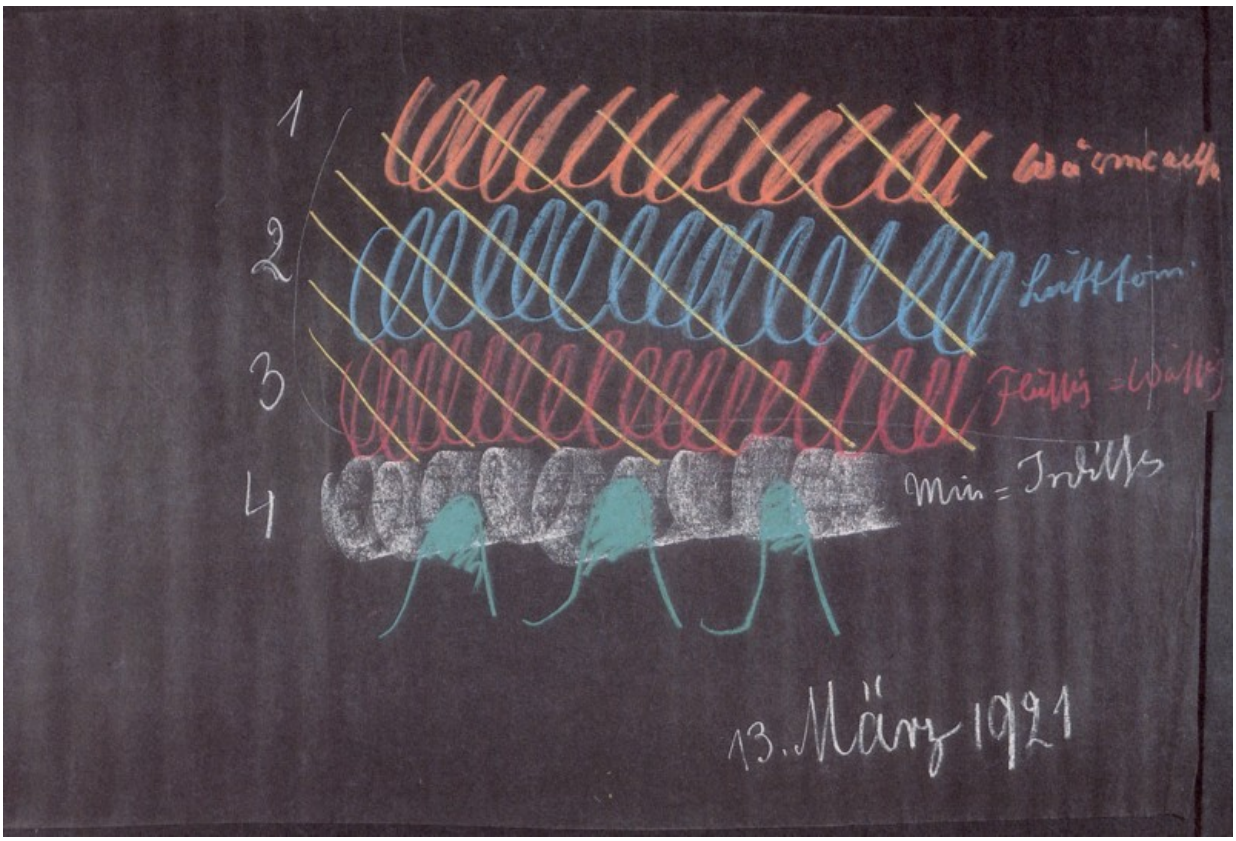

Tabla 7 Conferința 15 — Dornach, 13 martie 1921

Tabla 8 Conferința 18 — Dornach, 1 aprilie 1921

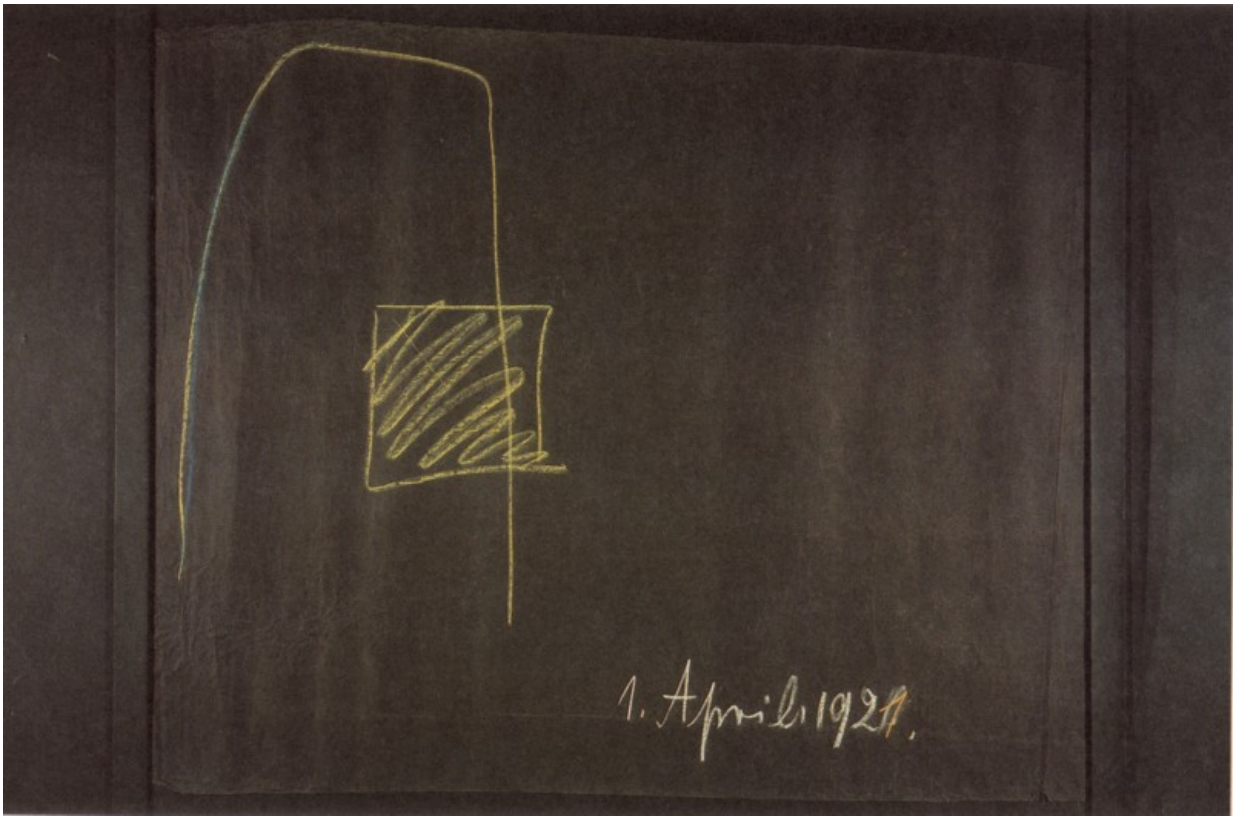

Tabla 9 Conferința 18 — Dornach, 1 aprilie 1921